

P

P

MONGOLŲ PASAKOS

MEDŽIOTOJO
SŪNUS

PASAULIO PASAKOS

MONGOLŲ PASAKOS

MEDŽIOTOJO
SŪNUS

SENAS BURTININKAS

Gyveno kitados senas burtininkas. Kartą pasišaukė jį chanas. O tas chanas, niekad vargo neragavęs, buvo labai žiaurus.

Atėjo burtininkas pas chaną. Tas ir sako:

— Girdėjau, esi garsus burtininkas. Tai parodyk, ką gali!

— O ką norėtų pamatyti mano chanas?

— Ai, bet ką! — nekantriai atsakė chanas.

— Gerai. Pripilk puoduką karštos arbatos, pastatyk jį čia, o pats išeik už durų.

Chanas padarė ką liepiamas ir išėjęs už durų pamatė gražų juodą žirgą. Juodis labai patiko chanui. Šoko jis į balną ir nulėkė šuoliais.

Jojo jis, jojo ir prijojo tokį kraštą, kur žmogaus koja nebuvo žengusi. Staiga žirgas šlumšt raitelį žemėn ir nurūko, o chanas liko vienas gūdžioje stepėje. Nori nenori, gavo jis gerti vandenį iš balų, misti skėriais ir žiogais. Kiūtina chanas per stepę virtuodamas iš alkio ir nuovargio ir vis žvalgosi — ko čia užkrimtus.

Vieną dieną susitiko jis seną moterį su dviem mažučiais liesais berniukais.

Moteris pasipasakojo chanui, kad visą jos turtą atėmę chano duoklės rinkėjai ir dabar vaikams nė kąsnelio duonos neturinti. Ir chanas liko su jais. Pavasarį vienas berniukas ūmai susirgo ir mirė. Chanas labai jo gailėjo. Atsisėdo jis ant akmens ir graudžiai pravirko.

Nežinia, kiek chanas taip sėdėjo, bet kai nusiramino ir apsižvalgė, atsigodo besėdįs savo soste po baldakimu. Arbata puoduke dar nebuvo ataususi.

— Na, chane, pasižiūrėjai žmonių vargo? — paklausė senas burtininkas. — Matai, kaip sunku gyventi tavo skriaudžiamiesiems žmonėms!

Ir senas burtininkas pradingo.

LAPE, ELNIAS IR VARNAS

Gyveno kartą lapė, elnias ir varnas. Kas rytą jie traukdavo savais keliais ieškoti maisto, o vakare vėl susieidavo ir pasakodavosi, kur kokio ėdesio radę. Sykį lapei nepasisekė: visą dieną ieškojo grobio, bet taip ir nepesė nieko. Ir pašoko alkanai lapei pavydas, kad elnias visur randa žolės, visada grįžta namo sotus. Sumanė lapė pražudyti elnią ir sako jam:

— Žinai, elne, vakaruose yra didelė ganykla. Ai, kokia gardi ten žolė! Trauk rytoj ir pasiganysi kiek lįs.

Patikėjo elnias ir kitą dieną leidosi į kelionę. Ėjo jis, ėjo ir priėjo vešlų rugių lauką. Bet nepaskanližavo — iškart pateko į spąstus. Vakare lapė ir varnas sugrižo namo, o elnio kaip nėra, taip nėra. Susirūpino varnas ir klausia lapę:

— Kurgi mūsų elnias prapuolė?

Mostelėjo lapė ganyklos pusėn. Nuskrenda varnas į rugių lauką, žiūri — elnias spąstuose. Varnas ir sako jam:

— Aš nulėksiu pas žmogų, kurio tas laukas, nutūpsiu ant jurtos ir sukranksėsiu: „Ieškok virvės!“ Senis tuoj atskubės prie tavęs, o tu gulėk, ir nė krust. Jis pamanyš, kad tu nebe gyvas, ištrauks iš spąstų ir atsisės šalia parūkyti. Tada tu pašok ir duok kojoms valią.

Nuskrido varnas prie jurtos, kur gyveno senis, ir kranktelėjo: „Ieškok virvės, elnias spąstuose!“ Senis tuoj iš jurtos ir paknopstom į lauką. Žiūri — guli gražuolis elnias kaip negyvas. Apsidžiaugė senis tokiu laimikiu, atspendė spąstus ir nusišluostęs nuo veido prakaitą atsisėdo parūkyti. Staiga elnias kad šoks ir į kojas. Senis nusikeikė, vėl paspendė spąstus ir spūdina namo nieko nepesęs, krimsdamasis, kad toks žioplas buvo.

O lapė laukia nesulaukia: elnias su varnu kaip negrižta, taip negrižta. Nueis ji į lauką: rasi pasiseks elniena pasmaguriuoti. Ir pati įkliuvo į spąstus.

DRAMBLYS IR PELĖ

Seniai seniai vieno didelio sodžiaus pakraštyje gyveno dramblys.

Kas rytą dramblys traukdavo prie upės atsigerti. O ant tos upės kranto gyveno pelė.

Atsigėręs dramblys pasidarydavo sau juokų — užliedavo vandeniui pelės urvelį. Daug sykių prašė pelė nedorėlį dramblių-pagailėti jos namų. Kur tau! Nė girdėti jis nenorėdavo.

Vieną dieną pelė sako drambliui:

— Jeigu dar užliesi mano pirkį, paskelbsiu tau karą!

Šitie žodžiai taip pralinksmino dramblių, kad jis vos nepatrūko iš juoko. O pelė nubėgo pas žmones ir sako:

— Skelbiu drambliui karą! Rytoj visi bėkite iš čia, kitaip žūsite.

Varguoliai nusidangino į stepę, o turčiai sakė:

— Ką čia niekus tauškia tas vabalėlis! Ar jis gali pergailėti dramblių? — ir liko ant kranto.

Kitą rytą atėjo dramblys kaip paprastai prie upės ir užliejo pelės urvą. Tada pelė įlindo į dramblio straublį ir ėmė jį graužti. Dramblys sutrimitavo iš skausmo ir kaip patrakęs blaškėsi po krantą. Visas turtuolių jurtas sutrempė. O pelė tol graužė straublį, kol dramblys nusivarė mirtinai ir krito negyvas. Nuo to laiko pelė sau gyvena rami ir laiminga.

ISMONINGAS BERNIUKAS

Gyveno kitados pasaulyje senelis su senele, ir turėjo juodu septynerių metų sūnų. Visas jų turtas buvo raišas baltas arklys, trys liesos juodos ožkos ir sena, sudubusi jurta. Didžiam skurde gyveno senis, tačiau jo sūnus augo gudrus ir sumanus.

Kartą pas senukus į jurta užklydo nakvynės vienas toks ponas. Be garbės ir sąžinės buvo tas ponas ir toks žiaurus, kad visa apylinkė jo bijojo. Įeina ponas į jurta, o septynmetis berniukas sėdi ant veltinio ir geria iš didelio puodelio kumysą. Dirst valdininkas į vaiką ir nusikvatojo.

— Tai bent puodelis! Ne puodelis, o visas lovys.

Berniukas nustojo gėręs ir įsistebeilijo į svečią.

— **Garbusis** pone, ne jau pats teturi tiek galvijų, kad gali juos pagirdyti iš tokio „lovio“?

Sumišo ponas ir kad nors žodelį vaikui.

Rytą jis jau taisosi į kelionę, bet žiūri — naktį ožkos sugrauzusios arklio balno pavaržą. Supyko ponas ir sako seniui:

— **Atlygink** nuostolius, o kad ne — bus blogai!

Išmoningas berniukas užsistojo tėvą:

— **Garbusis** svety! Tavo arklio balno pavaržą sugrauzė ožkos. Tegu jos ir atlygina.

Ką besakys ponas, šoko ant arklio ir lekia. Bet staiga arklys knapt į **kurmio** urvą, o raitelis bumbt žemėn. Įtūžo ponas ir kad ims čaižyti arklį botagu.

Paregėjo jį berniukas ir **juokiasi** balsu.

— Ko tu plyšauji, paikas **berniūkšti**? — klausia ponas.

— Kaip aš **neplyšausiu**? Žmonės sako: jei pripratai meluoti, vieną gražią dieną tavo arklys prasmegs į kurmio urvą, o tu pats blinktelėsi ant žemės. **Vadinasi**, tu melagis ir apgavikas!

Kad nors žodelį ponas į **tokias** atžarybes, pasiėmė tik arklį už kamanų ir nukėblino savo keliu.

Taip išmoningas berniukas sugėdino poną.

BANGA

Seniai, labai seniai gyveno su motina neturtingas bernaitis, vardu Banga. Be kirvio, jis nieko daugiau neturėjo. Tuo kirviu kirto miške medžius ir pardavinėjo po sodžius malkas.

Sykį pokšt bernaitis kirviu per medį. Ir staiga kažkur — tilin-tilin varpelis. Žengė Banga ton pusėn ir mato: sėdi ant uolos lama.

— Pagaliau atėjai, sūneli, — sako lama. — Paklausy, ką sakysiu. Praeis kelios dienos, ir prasidės didelis potvynis. Susirišk sielį, pasisodink ant jo motiną ir plauk su ja tol, kol susitiksi čavgančą¹, gyvatę ir pelių. Gyvatę ir peles priimk, o senės nė už ką neimk!

Po trijų dienų išties prasidėjo potvynis. Paklausė Banga lamos patarimo, susirišo sielį ir plaukia ant jė su motina. Privinguriavo prie sielio gyvatę ir prašosi išgelbima. Bernaitis priėmė ją ant sielio. Paskui priplaukė prie sielio pelių. Bernaitis ir jas išgelbėjo. Ūmai jis girdi — čavganca šaukiasi pagalbos. Pagailo bernaičiui ir čavgancos — juk tokia pat senutė kaip jo motina — ir ją priėmė ant sielio. Netrukus vanduo atslūgo ir visi bernaičio išgelbėtieji patraukė savais keliais.

Eina kartą Banga su dideliu pundu malkų per mišką. Staiga kad pūstelės stiprus šiaurys. Nuskrido vėjas, Banga žiūri — jo kirvis, visas kruvinas, guli ant žemės, o nuo jo tįsta kraujo pėdsakai. Atvedė jie bernaitį prie olos, o ta ola kiaurai pereinama. Išlindo Banga į kitą olos pusę, žiūri — priešais kalnų slėnis ir daug daug jurtų jame. Vienoje jurtoje sėdi du žmonės — jų galvos varinės, o kojos su kanopomis kaip antilopių. Kad dėbtels jie piktomis akimis į Bangą, šis net žado neteko ir vos begyvas iš baimės nešė kudašių lauk. Apsidairė — priešais du akmeniniai namai stovi, o durys užrakintos didžiulėmis geležinėmis spynomis. Viename name verkia kažkas. Bernaitis taukš spyną kirviu ir atidarė duris. Žiūri — viduje pilna žmonių.

— Kur aš patekau? — klausia bernaitis.

— Į demonų šalį, — atsakė jam žmonės, — jie čia mus įviliojo ir geria mūsų kraują.

— O kur dabar demonai?

— Paprastai jie vaikšto po jurtas ir ieško sau aukų, bet šiandien vyriausiasis demonas susilaužė koją. Dabar ims mušti bronzinės lėkštes, ir demonai susirinks aure tam name.

¹ Čavganca — sena, pasišventusi tarnauti dievui moteris. Čavgancų dievobaimingumas dažnai būdavo veidmainingas, todėl pasakose joms visad suteikiami neigiami bruožai.

Išėjo **Banga** į lauką. Girdi — žvanga bronzinės lėkštės! O baisūnai tokie, kaip jis matė jurtoje, sugužėjo į gretimą namą.

— Ar visi čia? — klausia jų bernaitis.

— Visi. Tik valdovo nėra.

— Kodėl?

— Negaluoja.

Užrėmė bernaitis duris iš lauko pusės, apkrovė namą malkomis ir padegė. O iš kito namo išleido žmones ir su jais nuėjo pas vyriausiąjį demoną. Tas jau norėjo sprukti, bet kilst iš lovos — ir parkrito. Užkapojo bernaitis jį kirviu, susisėmė jo brangenybes, papuošalus ir traukia namo. Staiga, kur buvus, kur nebuvus — jo išgelbėtoji čavganca. Nežinojo **Banga**, kad ji — visų šių demonų motina.

Nuėjo čavganca pas chaną ir pasakė, kad **Banga** iš jo brangenybes pavogė. Įsakė chanas uždaryti bernaitį į belangę. Ir būtų numiręs bernaitis iš bado, jei ne jo išgelbėtosis pelės: jos prinešdavo kaliniui visokio maisto po kšnelį. O gyvatė išliaužė į chano menę ir, kai šis užmigo, apsirangė apie kaklą — vos nepasmaugė. Rytą šaukiasi chanas lamą nuo aukštosios olos ir klausia, už ką jį smaugė gyvatė.

— Už tai, kad belangėje laikai nekaltą žmogų, — atsakė lama. — Paleisk jį, ir gyvatė nebešliaužios aplink.

„Turbūt jau pasimirė bernaitis“, — pamanė chanas ir bėgte nubėgo į belangę. Žiūri — **Banga** ne tik gyvas, bet dar ir pasitaisęs. Apsidžiaugė chanas, išleido bernaitį, gražino jam brangenybes ir dar savų pridėjo. Gyvatė paliko chaną ramybėje, o **Banga** grįžo namo, ir gyveno sau abu su motina visko pertekę ir laimingi.

ASTUONMETIS IŠMINČIUS NANDŽIS

Gyveno kitados aštuonmetis išminčius, vardu **Nandžis**. Ir turėjo jis septynerių metų pačią **Dondžę**, gražuolę ir gudragalvę.

Netoli jų namų stovėjo chano rūmai. Kartą vienas chano sargybinis savo pono įsakymu išėjo į medžioklę ir užsuko pas Nandžį. Pamatė jis gražuolę Dondžę ir nebegali akių nuo jos atitraukti. Visą dieną iki vėlaus vakaro išsėdėjo nevykėlis medžiotojas Nandžio jurtoje padėjęs akis į jo pačią.

Perpyko chanas, kai jo sargybinis grįžo tuščiomis rankomis.

— O didis chane, nerūstauk, — puolė melsti sargybinis. — Ne aš kaltas, kad neparnešiau jokio žvėrelio. Netoli mūsų gyvena aštuonmetis Nandžis. Tai galvotas ir suktas žmogus. Apgaule jis įviliojo mane į savo jurta, kad nemedžiočiau jo valdose, ir iki vėlaus vakaro neišleido.

Patikėjo chanas savo tarno melu ir liepė sargams pristatyti jam Nandžį. Aštuonmetis išminčius stojo rūstaus chano aki-vaizdon, o šis ir liepia jam:

— Atnešk man arbatos siauragurklyje ąsotyje, bet, žiūrėk, kad arbata degtų. Kitaip neišeisi iš čia gyvas!

Nuliūdo Nandžis.

„Galas man, — galvoja, — arbatos aš neįkursiu — vanduo juk nedega.“

Pasipasakojo Nandžis savo bėdą pačiai. Pagalvojo Dondžė ir sako:

— Eik pas chaną ne anksčiau kaip po trijų dienų.

Paklausė Nandžis pačios ir tris dienas slėpėsi nuo chano tarnų stepėje. Tiktai ketvirtą išėjo į rūmus. Atsisveikindama Dondžė patarė vyrui:

— Atsimink, Nandži: nuo mirties tave išgelbės tik tavo gudri galva.

O tuo metu rūmuose jau buvo laukiama, kada Nandžis ateis galvos padėti. Tik įžengė jis, du sargai ir iškėlė kardus jam virš galvos.

— Palaukite! — prašo juos Nandžis. — Prieš mirtį norėčiau su chanu pasikalbėti.

Nuvedė tarnai Nandžį į chano menes. Chanas ir klausia jį:

— Kodėl neatėjai, kai buvo liepta? Ir kur ąsotis su arbata?

— O didis chane! Negalėjau tądien ateiti. Pilkas vilkas ir dryžuotas tigras tykojo sudraskyti mylimiausią mano avį. Gavau grumtis su jais.

- Ir kuo baigėsi grumtynės?
- Nugalabijau tuos žvėris ir suvalgiau.
- O kodėl neatėjai kitą dieną?

Atsakė Nandžis chanui:

— O didis chane, aš negalėjau ateiti ir kitą dieną. Vana-gas ir erelis medžiojo vargšą vyturį. Gavau ir su jais susi-kauti.

— Ir kuo gi baigėsi kautynės?

— Nugalabijau tuos paukščius ir suvalgiau.

— O kodėl neatėjai trečią dieną?

— O didis chane! Negalėjau ateiti ir trečią dieną. Ryklys ir banginis persekiojo mažą auksinę žuvytę. Gavau ir su jais susiimti...

— Ir kuo gi baigėsi imtynės?

— Nugalabijau ryklį su banginiu ir abu suvalgiau.

„Šitas Nandžis — tikras galiūnas, — pamanė chanas, — su juo nė vienas priešas nebūtų baisus!“

Ir įsakė chanas tučiuojau suimti piktaliežuvį sargybinį, nu-varyti jį į gūdžią stepę ir nukirsti jam galvą.

O aštuonmetis išminčius Nandžis tapo pirmuoju chano pa-tarėju. Ir gyveno Nandžis su Dondže visko pertekę ir laimin-gi.

SENELIS IR TIGRAS

Senais, nebeatmenamais laikais gyveno pasaulyje senelis su senele, ir turėjo juodu keletą karvių ir avių. Įjunko vilkas pas juos lankyti. Čia avių nukniaukia, čia karvę.

Išėjo kartą senelis į mišką malkų ir susitiko tigrą. Tigras ir sako seneliui:

— Eime imtynių, pažiūrėsim, katras stipresnis.

Nebežino ką daryti senelis.

„Suės mane tigras“, — galvoja sau, o balsu sako:

— Gerai, tiktai ne dabar.

— O kada ir kur?

— Ryt rytą šitoj pačioj vietoj,— atsakė senelis ir parkiūtino namo.

— Ką man daryti? — klausia jis savo senukę.

Ta pagalvojo pagalvojo ir sako:

— Eik vėl į mišką. Pakirsk iš apačios didelį medį, bet kad nebūtų žymu.

Taip ir padarė senelis.

Kitą rytą tigras atsitūpė sutartoje vietoje ir laukia senelio. Šis atėjo ir sako jam:

— Nagi, pažiūrėsim, katras iš mūsų stipresnis. Pirma aš nuversiu medį, o paskui tu!

Stumtelėjo jis pečiu pakirstą medį, tas ir keberiokšt ant žemės.

O tigras verčia, iš kailio neriasi, bet medis — nė iš vietos.

— Na tai tau, nė tiek nevaliojil! — apsimetė nustebeš senelis.

Tigras pamanė, kad senelis iš tiesų labai stiprus, ir sako jam:

— Šį sykį tu nugalėjai. Bet neskubėk didžiuotis. Rytoj dar kartą pasigalynėsim. Sakoma, tas stiprus, kas syvus iš akmens išspaudžia.

Pargrižo senelis pas senele:

— Ką man dabar daryti?

Pagalvojo pagalvojo senelė ir duoda vyrui šviežią avies sūrį.

— Padėk jį akmens duobelėje.

Taip senelis ir padarė.

Kitą rytą tigras jau laukia senelio. Senelis spustelėjo sūrį:

— Žiūrėk, tigre, va ir akmens syvail!

O tigras spaudžia, galuojasi, bet kaip nēr syvų, taip nēr. Išsigando tigras.

„Oi koks stiprus šitas senis!“ — pamanė ir pasikvietė jį į svečius.

Seneliui virpa kinkos, bet kaip neisi. Tigras pavaišino jį arbata ir visokiausiais valgiais, o paskui sako:

— Dabar eime gulti.

Apsimetė senelis miegas ir mato: pasiėmė tigras kardą, galąstuvą ir išėjo iš jurtos. Suprato vargšelis, kad tigras nori jį užkapoti, sugriebė didelę varinę grūstuvę ir užsimovė ant galvos. Prisėlino tigras prie senelio, kad kirs per grūstuvę, kad žiebs, ir subyrėjo kardas į šipulėlius. Išsigando tigras, nulindo į kampą ir tik paryčiui užmigo. O senelis atsikėlė ir tykiai pastatė grūstuvę į vietą.

Rytą šukuojasi jis ir sako tigrui:

— Kai miegojau, tarytum kas glostė man galvą.

— Tai aš norėjau tave užkapoti ir suėsti, bet nepajėgiau,— prisipažino tigras.— Tu iš tiesų neįveikiamas žmogus. Dabar išsivirsime arbatos, nueik atnešk vandens!

Senelis vos ne vos pakėlė didžiulį kaip statinaitė ąsotį ir vargais negalais nunešė jį prie šulinio.

„Tuščią ąsotį vos nutempiau, o su vandeniu visai nepakel-
siu. Ką gi daryti?“ Pagalvojo pagalvojo senelis ir kapsto žemę aplink šulinį.

O tigrui atsibodo jurtoje laukti senio.

— Ką tu ten veiki? — šūktelėjo jis.

— Nagi pamaniau, kam aš nešiosiu vandenį po lašelį, verčiau iškasiu šulinį ir visą atnešiu tau. Oi kaip troškina, mielai iki dugno išgerčiau.

Išsigando tigras, kad jis pats gaus numirti iš troškulio, pripylė ąsotį vandens ir atsinešė į jurtą. Senelis ėmė namo taisytis. Tigras attempė didelį luitą aukso ir duoda dovanų svečiui.

— Būk geras, tigre, panėšėk pats tą dovaną lig mano namų,— prašo senelis.

Gavo tigras eiti su seneliu. Apsidžiaugė senelė, tik laksto, rūpinasi:

— Kokio valgio tau pataisyti?

O tigras jau bindzina atgal. Ir šūktelėjo senelis jai garsiai, kad tigras išgirstų:

— Pavyk tą tigrą, išskrosk jo žarnas, prikimšk jas mėsos ir išvirk.

Išgirdo tigras tokius žodžius ir kad šoks bėgti. Susitinka jis vilką.

— Kur taip skuodi? — klausia tasai tigrą.

— Oi čia gyvena toks baisus senis. Jis su savo sene nori mane suėsti.

— Nebijok, tigre. Aš kasdien kniaukiu jų gyvulius. Eime kartu.

— Neisiu, — sako tigras, — bijau.

— Na, kad jau esi toks bailys, susiriškime diržais ir ženkime greta.

Taip jie ir padarė. Pamatė senelis žvėris ir sako:

— O vilke, atsilyginti nori? Puiku! Tu juk žadėjai man tigrą primasinti!

Išgirdo tai tigras ir kad šoks bėgti tempdamas paskui save vilką. Nuo to laiko jie nė artyn nebeina prie ailo².

Taip senelis su senele atsikratė savo priešų.

TAIDŽIS NOHONAS

Gyveno kitados pasaulyje taidžis³ Nohonas. Žiaurus jis buvo ir godus. Kai į aila užklysdavo badarčinų⁴, širsdavo Nohonas: pagal paprotį derėjo juos maitinti.

Išgirdo vienas badarčinas apie gobšuolį bajorą ir atėjo pas jį ailan. Tarnams nematant, išigavo jis į jurtą, atsisėdo į medinį krėslą aukšta atrama, kuriame paprastai sėdėdavo šeimininkas per iškilmes, ir užsidėjo kepurę su puošniu sultonu ir stikliniu rutulėliu.

Neilgai trukus į jurtą įėjo Nohonas. Pamatė jis neprašytą svečią ir kad užriks:

— Kaip tu drįsti sėdėti mano vietoje? Kas leido užsidėti mano kepurę?

— Ei, šeimininke, — sako jam badarčinas, — žiaurus žmogaus vieta ne kunigaikščio soste, bet už grotų. O vietoj kepurės tokiam bus gerai ir šiekštas ant kaklo.

Nieko neatsakė didžiūnas, mat teisingi buvo žodžiai. Tik kai atėjo pietų metas, jis liepė neduoti badarčinui nė trupinėlio.

² Ailas — klajoklių stovykla.

³ Taidžis — bajoras.

⁴ Badarčinas — klajojantis vienuolis.

— Iš kur tu keliauji? — paklausė svečią šeimininkas godžiai kirsdamas riebią avienuą.

— Iš vienuolyno.

— Vadinasi, gudrus ten pasidarei. Nagi, atsakyk man, kas yra dievo tėvas ir kas velnio?

— Ei, šeimininke, sakoma, dievo tėvas buvo žmogus, o velnio tėvas — tokia pabaisa taidžio pavidalu. Ir buvo ta pabaisa žiauri ir godi.

Sumišo Nohonas ir liepė valdiniams pavalgydinti badarčią.

Nuo tos dienos jis pasidarė geresnis žmonėms, gražiai priima badarčinius ir vengia leistis su jais į kalbas.

PILKAS DIDŽIAGŪZIS PAUKSTELIS

Gyveno kitados pasaulyje pilkas didžiagūžis paukštelis. Savo gurklyje jis krovė sėkleles ir grūdelius, kad nereikėtų kęst bado užėjus šaltai ir sniegingai žiemai. Paukštelis labai saugojo savo gūžį. Kartą perdien prisiskraidęs jis nutūpė ant ašuotės pailsėti. O ašuotė ir sako jam:

— Aš tavo gūžį pradursiu, pradursiu.

Išsigando paukštelis ir nuskrido prie ožkos.

— Mieliausioji ožka, ašuotė taisosi pradurti man gūžį. Eik ir suėsk ją!

— To betrūko — krimsiu aš sausą ašuotę, kai šviežios žolės per akis, — atsakė ožka.

Supyko paukštelis ir nuskrido pas vilką.

— Mieliausiasis vilke, ožka nenori būti ašuotės, o ašuotė grasina pradurti man gūžį. Būk geras, sudraskyk ožką!

— Dar ko įsigėsi! Esiu aš liesą ožką — man ir riebios žvėrienos užtenka, — atsakė vilkas.

Supyko paukštelis ir nuskrido pas chaną.

— O visagalys chane, vilkas nenori būti ožkos, ožka nenori būti ašuotės, o ašuotė grasina pradurti man gūžį. Būk geras, nudėk vilką!

— Mat ko užsimanė — vaikysiuos aš vilką! Mano toks pilvas, kad iš vietos nepajudu, — atsakė chanas.

Supyko paukštelis ir nuskrido pas pelę.

— Ak, mieloji pele, chanas nenori nudėti vilko, sako, didelis pilvas trukdo. **Vilkas** nenori draskyti ožkos, ožka nenori būti ašuotės, o ašuotė taisosi pradurti man gūžį. Būk gera, perkąšk chanui pilvą!

— To **betrūko** — terliosiuos su chano pilvu! Aš nespėju grūdų prisitempti žiemai į sandėliuką.

Supyko paukštelis ir nuskrido pas jauną čabaną.

— Mieliausiasis čabane, pelė nenori perkąsti chanui pilvo, **chanas** nenori nudėti vilko, **vilkas** nenori draskyti ožkos, ožka nenori būti ašuotės, o ašuotė taisosi pradurti man gūžį. Būk geras, užmušk pelę.

— Nesulauksi, kad aš pelę vaikyčiaus: paskui savo avis nespėju bėgioti.

Supyko paukštelis ir nuskrido pas čabano tėvus.

— Tėveliai sengalvėliai, jūsų sūnus nenori užmušti pelės, o pelė nenori perkąsti **chanui** pilvo, chanas **nenori** nudėti vilko, vilkas nenori draskyti ožkos, ožka nenori būti ašuotės, o ašuotė grasina pradurti man gūžį. Būkit geri, išperkit savo sūnų!

— Dar ko įsigeidė — mes veltinių nespėjam velti, o čia sūnų **persim!**

Supyko paukštelis, nuskrido ant aukšto kalno ir pašaukė vėją.

Atskrido vėjas, ir kad ims draikyti vilnas, iš kurių senukai veltinius vėlė. Nenurimo jis tol, kol **senukai** apkulė sūnų ir prišnekino jį užmušti pelę. Pelė baisiai išsigando ir nušmirkstė perkąsti chanui pilvo. Čanas pabūgo ir ryžosi nudėti vilką. Vilkas išsigando ir nubėgo draskyti ožkos. Ožka išsigando ir nubidzeno būti ašuotės. Ašuotė išsigando ir davė žodį, kad niekuomet nesibaūs pradurti mažam pilkam paukšteliiui gūžio.

GOBŠĖ PATI

Gyveno kitados du broliai. Vyresnysis parsivedė į namus pačią, susilaukė vaikų. Greit jis praturtėjo ir gyveno be rūpesčių. O jaunėlis koks buvo vargšas; toks ir liko. Sykį vyresnysis brolis iškėlė didelę puotą. Sukvietė jis į svečius visos apylinkės didikus ir turtuolius. Jaunėlis vis laukė, gal brolis prisimins ir jį, bet taip ir nesulaukė. Netrukus turtuolis vėl iškėlė puotą ir vėl nepakvietė jaunesniojo brolio. Ir nusprendė vargšas iš sielvarto pasikarti. Nuėjo jis į mišką, išsirinko tvirtesnę medį ir buvo besijuosiąs diržą kilpai užnerti, tik staugia girdi:

— Ką čia sumanei?

Pakėlė vargšas galvą ir mato — medyje sėdi septynios pabaisos.

Neišsigando vargšas ir papasakojo, kokia bėda jį ištikusią.

— Turiu aš pasaulyje vieną vienintelį brolių, — sako jis. — Du sykius jis kėlė puotą ir abu sykius užmiršo pakviesti mane. Užtat pas jį svečiavosi visos apylinkės turtuoliai ir didžiūnai. O aš skurdžius. Aš nieko neturiu! Tai ir nusprendžiau pasikarti.

Išklausė jį pabaisos, ir vyriausioji, pati baisioji, sėdinti aukščiau už kitas, sako:

— Suspėsi mirti. O dabar prieik arčiau prie mūsų. Imk vašitą plaktuką. Kiek kartų taukštelėsi juo į žemę, tiekos aukštų namas prieš tave išdygs.

Ir ji padavė vargšui plaktuką. Kita pabaisa atkišo jam odinį maišą ir sako:

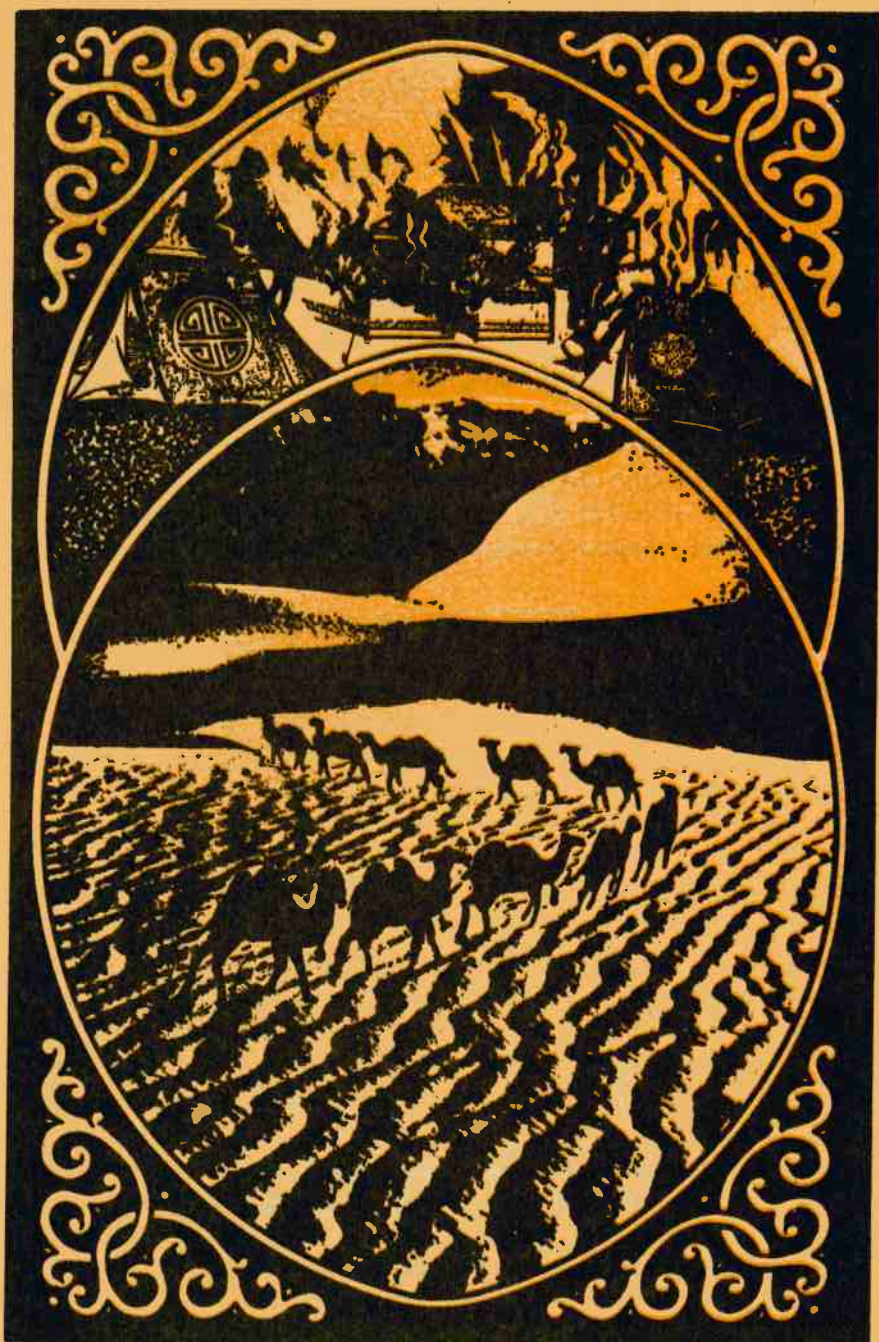
— Tik pasakysi: „Galvijai, liškite iš maišol!“ — ir turėsi jų tiek, kiek tik panorėsi.

Trečia pabaisa vargšui davė fajansinį dubenėlį.

— Tik ištarsi: „Valgiai ir gėrimai, atsiraskit!“ — ir turėsi iki soties visko valgyti ir gerti.

Dar dvi pabaisos vargšui padovanojo mažą dėželę ir ilgą lazda.

— Tik pasakysi: „Brangenybės, atsiraskit!“ — ir turėsi jų kiek tinkamas. O jeigu sumanys kas tave skriausti, paprašyk lazda: „Padėk man!“ — ir ji įkrės tavo skriaudėjams!

Padėkojo vargšas pabaisoms už tokias geras dovanas ir nuėjo į aila, kur gyveno turtuolis brolis. Apsistėjo netoli jo jurtos ir dukart kaukštelėjo plaktuku į žemę. Tuščioje vietoje beregint išdygo dviaukštis namas. Paskui paėmė vargšas maišą ir tarė:

— Galvijai, liškite iš maišo! Teatsiranda jūsų pilna stepė!

Stepė beregint prigužėjo karvių, arklių, avių, ožkų ir kupranugarių. Paskui vargšas paprašė dubenėlį visokių valgių, o dėžele — aukso, sidabro ir brangenybių.

Rytą išėjo turtuolio pati į kiemą. Kas per stebuklas! Šalia jų jurtos stovi gražus namas, o stepėje ganosi riebus galvijai.

— Kelkis! — šoko ji žadinti vyrą. — Pažiūrėk, kas pernakt pasistatė namą šalia mūsų.

Sužinojo turtuolis, kad tas namas — jo brolio, ir nukako pas jį. Buvęs vargšas maloniai pasitiko turtuolį ir pakvietė į vidų.

— Iš kur taip pralobai? — klausia vyresnysis brolis jaunėli.

Ir papasakojo tasai, kas jam nutiko miške.

Parėjo turtuolis namo, persakė viską pačiai, o ši ir sako:

— Mes irgi turtingi, bet namo neturime, tik jurta, ir tokių gyvulių neturime, ir brangenybių rieškučiomis nežarstome. Eik pas tas pabaisas ir dėkis, jog irgi sumanei pasikarti.

Paklausė turtuolis ir eina į mišką. Priėjo jis prie medžio ir dedasi ketinąs kartis.

— Ką čia sumanei? — klausia jį pabaisa.

— Mano jaunėlis brolis nepakvietė manęs į puotą, — atsakė turtuolis, — tai ir nusprendžiau sau galą pasidaryti.

— Palauk, — tarė pabaisa, — prieik arčiau prie mūsų. Mes žinome, jog ne tavo brolis, o tu nepakvieteį jo pas save. Kam mus apgaudinėjai?

Nespėjo turtuolis nė prasižioti — čiupt vyriausioji pabaisa jį už nosies ir užrišo mazgą. Užrišo po mazgą ir kitos pabaisos. Parlėkė turtuolis namo, atsigulė į lovą. Visaip gydė jį gydytojai, bet mazgų ant nosies nemažėjo, ir gana.

Kartą vienas išminčius ir sako turtuoliui:

— Tegu tavo jaunėlis brolis stukteli per kiekvieną mazgelį stebuklingoju pabaisos plaktuku. Gal pagelbės.

Nubėgo turtuolio pati pas dieverį ir su ašaromis meldžia išgydyti vyrą.

— Mes tau atiduosim pusę turto, jei atitaisysi vyrui nosį, — pažada ji.

— Nereikia man jūsų turto, — sako dieveris, — aš ir taip galiu padėti broliui.

Kaukšt jis plaktuku — ir dingo vienas mazgelis, kaukšt dar sykį — dingo kitas.

Žiūri turtuolio pati ir mano sau:

„Šitaip galiu ir aš vyrą išgydyti. Dar, ko gero, apsigalvos jo brolužis ir pareikalaus, ką žadėjau.“

Ir kad stvers iš dieverio stebuklingąjį plaktuką, kad užsimos — stukt tiesiai į kaktą vyrui! Supyko vyras ir kad šoks pačią mušti.

Taip jie buvo nubausti už gobšumą.

VYRIAUSIAS PATARĖJAS

Gyveno kitados pasaulyje sėnis su sene ir sūnumi. Ir turėjo jie tris šimtus arklių.

Paaugo sūnus, atėjo jam metas mokytis; tėvai nuvezė berniuką pas lamą ir nusiuntė drauge dovaną — šimtą arklių. Praėjo metai, ir sūnus išmokęs žaisti šachmatais grįžo namo. Išbarė jį tėvai, kad nieko doro neišmoko, ir išvezė pas lamą dar vieneriems metams. Lama vėl gavo šimtą arklių, o sūnus per tą laiką išmoko dainuoti. Sugrįžo sūnus namo, o tėvai vėl jį iškoneveikė ir išsiuntė atgal. Trečiaisiais metais bernaitis išmoko gerai rašyti mongoliškai, bet lama nepasidarė. Parkako jis namo ir mato — visai tėvai nusigyvenę, nes paskutinį šimtą arklių atidavę lamai. Nuliūdo senukai, kad jų sūnus nepasidarė lama. Tada sūnus sako tėvams:

— Nesisielok, tėve, ir tu, motin, aš pasikasiu po mūsų chano lobių sandėliu ir paimsiu kokį brangakmenį. Parduosite jį ir gyvensime be rūpesčių.

Pasakyta — padaryta: **pasikasė** bernaitis po chano sandėliu ir paėmė iš ten brangakmenį. Tik nespėjo **pabėgti**, sučiupo chano tarnai. Supyko chanas ir liepė vagį pakarti. Nutvėrė tarnai **bernaitį**, įjungė į jaučio jungą ir varo bausmės vieton. Pakeliui užsuko jie į aila. Ogi žiūri — ten linksma puota — vieno turtuolio sūnaus **vestuvės**.

Suguzėjo tarnai į jurta, o belaisvį **paliko** kieme. **Bernaitis** likęs vienas uždainavo. Dainavo jis taip gražiai, kad visi svečiai prisispyrę prašė pakviesti **dainininką** į puotą. **Chano** tarnai turėjo sutikti. Bernaitis įėjo į jurta ir dainuoja vieną už kitą gražesnes dainas.

O tarnai tuo tarpu gurkšnojo **gurkšnojo** vyną, įkaušo ir išgriuvo ant žemės. Tada belaisvis atsargiai ištraukė **vienam** tarnui iš užančio raštą apie savo **mirties** bausmę ir parašė kitą. Dabar raštas taip skambėjo: „Bernaitį skirti patarėju, o jo sargybinius pakarti.“ Pasirašė bernaitis **visiškai** taip, kaip pasirašinėdavo chanas, ir vėl įkišo popierių tarnui į **užantį**.

Kitą rytą pristatė tarnai belaisvį į mirties vietą. **Tenykščiai** patarėjai perskaitė raštą ir šoko daryti, kas **įsakyta**: chano sargybinius pakorė, o bernaitį **pastatė** aukštu valdininku. Ir sako:

— Pas mus yra toks paprotys: kiekvienas naujas valdininkas turi sužaisti šachmatais su vandens **karaliūne**. Išloši — būsi vyriausias patarėjas. **Praloši** — nulėks galvelė.

Žaidė bernaitis su **vandens** karaliūne tris **dienas** ir tris naktis. Staiga jis padarė netikėtą ėjimą, ir karaliūnė **norom** nenorom pasidavė. Taip bernaitis tapo vyriausiu patarėju tame krašte. Parsivežė jis čia tėvą su **motina**, ir gyveno jie visi trys ramiai ir laimingai.

KULĖ

Kitą kartą gyveno tėvas ir-sūnus. Rinko jie ir **pardavinėjo** argalą⁵ — iš to ir pelnėsi duonos kash. Kai tėvas **paseno** ir visai nusilpo, pasišaukė sūnų ir sako:

⁵ Argalas — sausas mėšlas, tinkamas ugniai **pasikurti**.

— Visada būk mandagus ir lipšnus. Padėk vargšams ir nelaimingiems.

Taip pasakęs senukas mirė.

Sunku buvo jaunikaičiui gyventi be tėvo. Dabar jis mito vien žolėmis ir šaknimis. Kartą ieškodamas šaknų jis užlipo ant aukšto kalno ir aptiko ten šulinį. Užėjo noras jaunikaičiui atsigerti, pasilenkė jis, žiūri — ogi vandeny kapanojasi lapė, vilkas ir šarka. Kad ims jie prašyti jaunikaitį:

— Padėk mums išsiropšti iš šulinio. Kada nors atsidėkosim.

Prisiminė geraširdis jaunikaitis tėvo žodžius ir pagailėjo žvėrių — ištraukė juos iš šulinio.

Atėjo žiema. Įšalo žemė, nė šaknų tokį metą nebeprisikasi. Prisiminė jaunikaitis žvėris, kuriems padėjo nelaimės valandą, ir patraukė prie kalno — gal pamatys bent vieną. Vos tik užkopė į viršūnę, žiūri — priešais vilkas beatbėgąs.

— Žadėjai man padėti, tai dabar padėk, — prašo jaunikaitis.

O nedėkingas vilkas kad sustaugs:

— Nešdinkis iš čia, kol sveikas, o suėsiu!

Sutiko jaunikaitis lapę.

— Padėk man, — prašo.

— Drožk, iš kur atėjęs, pakol gyvas! — suamsėjo.

Eina jaunikaitis toliau. Žiūri — pušies viršūnėje šarka tupi.

— Padėk man, šarkele, — prašo jis. — Pameni, ištraukiau tave iš šulinio. Dabar aš alkanas, nieko valgomo neturiu.

Pagailo geraširdei šarkai jaunikaičio ir duoda jam tuščią burdiuką.

— Tai ne paprastas burdiukas, — sako. — Gerk, kiek nori, o kumyso jame nemažės.

Susimąstė jaunikaitis — ką gi veiks su tuščiu burdiuku?

— O tu ištark: „Burdiuk, burdiuk, prisipildyk kumyso“, — ir burdiukas bus pilnas.

Apsidžiaugė jaunikaitis ir paėmė dovaną. Grįžo jis namo ir sako:

— Burdiuk, burdiuk, prisipildyk kumyso!

Žvilgt — ogi burdiukas jau pilnas skanaus kumelpienio! Nuo tos dienos jaunikaitis badu nebesigalavo.

Išgirdo chanas apie stebuklingą burdiuką, pasišaukė jaunikaitį ir apmainė slapčia stebuklingąjį burdiuką. Visai prašė jaunikaitis burdiuką prisipildyti kumyso, bet burdiukas buvo tuščias, ir tiek.

Eina jaunikaitis vėl pas šarką. Išsipasakojo savo nelaimę, ir šarka jam davė didelę medinę lazda su šikšnine kilpa. Nus-tebo jaunikaitis:

— Kuriam galui man ta lazda?

O šarka sako:

— Tu tik ištark: „Kūle, kūle, kulk!“ — ir lazda užkuls ta-vo priešą mirtinai.

Apsidžiaugė jaunikaitis ir paėmė kūlę. Susitiko jis vilką su lape ir tuoj paliepė kūlei užkulti nedėkingus žvėris.

Išgirdo chanas apie stebuklingą kūlę ir vėl šaukiasi jau-nikaitį. Atėjo jaunikaitis į rūmus ir sako:

— Kūle, kūle, kulk chaną ir jo pačią!

Oi kaip kliuvo chanui ir jo pačiam!

Chanas kad ims šaukti:

— Gelbėk mus, gelbėk! Atiduosim tau stebuklingąjį bur-diuką!

Paliepė jaunikaitis kūlei liautis, pasiėmė burdiuką ir grįžo namo.

Ir gyveno jis toliau ramiai, nieko nebijojo.

CARCA NAMŽILAS

Gyveno kitados pasaulyje jaunikaitis, vardu Carca⁶ Nam-žilas. Tėvai atidavė jį mokyti į vienuolyną. Trejus metus jis sėmėsi vienuolyno išminties, bet nieko doro neišėjo. Supyko lama ant paikšo mokinio ir jį pavijo.

— Keliauk iš kur atėjęs, — pasakė lama.

— Bet aš nieko neišidėjau į galvą, gėda grįžti ničnieko ne-išmokus, — spyresį Carca Namžilas.

⁶ Carca — toks skėrys.

— Duosiu tau protingą patarimą, — pasigailėjo jo lama. — Eidamas namo atidžiai dairykis, kas dedasi aplinkui, ir iš to tau bus daugiau naudos negu iš mano poterių.

Susisiautė Carca Namžilas į avikailio chalata, kietai susiveržė diržą, užsitempė ant kojų nebenaujus gutulus⁷ ir žingsniuoja atgal.

Eina jis, eina ir pamato aukštą medį, o jame didžiulis juodas paukštis klykauja:

— Uva-a uva-a!

Žvilgt Carca Namžilas į paukštį ir mano sau: „Reikia įsидėti į galvą, kaip jis klykauja, gal kada pravers.“ Pakartojo sau keletą kartų: „Uva-a uva-a“ — ir žengia toliau. Staiga pro šalį strykt pastrykt dvi antilopės, rėkdamos: „Žoron žoron!“ Ir tą riksmą įsidėjo sau į galvą Carca Namžilas. Paskui jaunikaitis pamatė pelių būrelį. Baisiausiai cypaudamos jos rausė urvą. „Buvs buvs“ — pakartojo sau jaunikaitis.

Eina jis toliau ir sutinka keletą kinų, prekiaujančių kepta kiauliena. Carca Namžilas buvo išalkęs, jam net seilė išdriško, kai pamatė keptą mėsą. Jis nemokėjo kinų kalbos ir norėjo ženklais susirodyti, kiek kainuoja gabalėlis mėsos. Prekininkai suskato klausti, kurio gabalėlio jis nori. Kelia jie nykštį aukštyn, o mažėlį pirštą lenkia žemyn ir vis kartoja: „Šito ar šito?“ Nieko nesuprato Carca Namžilas, bet tą ženklą įsidėjo į galvą ir eina toliau. Taip beeidamas priėjo chano rūmus.

Išgirdo chanas, kad Carca Namžilas trejus metus gyveno vienuolyne, ir pamanė: „Tikriausiai tas bernaitis labai mokytas, gal tikras išminčius.“ Ir paliepė chanas Carcai Namžilui surasti auksinį žiedą, kurį kažkas iš jo buvo pavogęs.

— Rasi — apdovanosiu, nerasi — galvą nukirsiu!

Nusiminė jaunikaitis, bet mano sau — gal nors kelias dienas užvilkinsiu. Po ilgos kelionės jis buvo labai alkanas ir pavargęs.

— O didis chane, duok man atskirą jurta, liepk man atnešti skaniausių valgių ir gėrimų, — paprašė Carca Namžilas. — Aš spėsiu tris dienas, o ketvirtosios rytą užėik ir sužinosi, ko norėjai.

⁷ Gutulai — batai užriestomis viršūnėmis.

Nuvedė tarnai jaunikaitį į didelę baltą jurtą, padavė skaniausių valgių ir gėrimų. Prisikirto jis lig soties, atsipūtė mažumėli, tada atsisėdo patogiai ant minkšto čiužinio ir klykauja balsu kaip anas paukštis: „Uva-a uva-a!“

O chanas tuo tarpu pasišaukė patarėją ir liepė jam sužinoti, kaip jaunikaitis spėja. Pridėjo patarėjas ausį prie tūbinės jurtos sienos, už kurios sėdėjo Carca Namžilas, ir girdi: „U-va-a uva-a!“

„Tikriausiai tas išminčius mato mane, — pamanė patarėjas, — juk šitaip klykauja paukščiai, kai pamato žmogų.“

— Tas jaunikaitis labai akylas, — pranešė jis chanui.

Kitą rytą siunčia chanas prie jurtos pačią ir dukterį. Nueina tos, o Carca Namžilas kad suriks kaip antilopė: „Žoron žoron!“ Ir pasako jos chanui, kad jaunikaitis jas irgi pamatęs.

Trečią rytą eina pasiklaudyti pats chanas su savo patarėju. Klauso klauso — ogi jurtoje visai tylu.

„Tas bernaitis — tikras išminčius, jis tyli iš pagarbos man“, — sumojo chanas ir žvilgtelėjo viena akim į jurtą.

O Carca Namžilas sėdi ant čiužinio ir rodo kažkokius ženklus: nykščiu baksnoja į viršų, o mažyliu — žemyn.

— Buvs buvs! — ūmai ištare jis.

Chanas pamanė, kad tai jį išminčius pastebėjo, ir skubiai pasitraukė.

Išaušo ketvirtos dienos rytas.

„Vis tiek man galas, — galvoja Carca Namžilas, — tai nors prisivalgysiu lig soties prieš mirtį.“

Sušlamstė jis pilną katilą miltų ir tris dubenėlius druskos: daugiau netilpo. Paskui atsigulė jaunikaitis ir laukia, kada pilve vėl atsiras vietos. Glosto jis pilvą ir kalba:

— Galas tau, išpampęs pilve, greitai tau galas!

O tuo tarpu pro jurtą ėjo diengalė tarnaitė, kuri buvo pavogusi žiedą. Išgirdo ji išminčiaus žodžius ir pamanė — viską jis žino. Įėjo tarnaitė į jurtą ir meldžia pasigailėti.

— Gerai, duok man žiedą, — sako Carca Namžilas. — Bet, žiūrėk, daugiau niekada nevok!

Tik išėjo tarnaitė, įžengia chanas.

— Na kaip, ar atsirado mano žiedas? — klausia jis.

— Štai jis, o didis chane, — ir jaunikaitis padavė jam žiedą.

Didžiai nustebė chanas, bet vis dėlto nusprendė dar kartą pasitikrinti, ar jaunikaitis išminčius, ir liepė trims seniems lamos jį išbandyti. Tie lamos jau dvidešimt metų skaitė šventas knygas, ir nebuvo chanate mokytesnių žmonių už juos. Išmintingieji lamos paklausė Carčą Namžilą:

— Sakyk, o jaunikaiti, kokio didumo pasaulis?

Carca Namžilas ilgai krutino pirštus: aukštyn — žemyn, aukštyn — žemyn, kaip kinai prekininkai.

„Jis sako, kad pasaulis neturi nei pradžios, nei galo“, — pamanė lamos ir vėl klausia:

— Tu tikriausiai atmintinai moki visas šventas knygas?

Carca Namžilas nieko neatsakė, tik mažėlį pirštą nuleido žemyn, o nykštį iškėlė į viršų.

— Oho, — pagavo kuštėtis lamos, — jis moka jas nuo pirmo iki paskutinio žodžio.

Ir jie pranešė chanui, kad tas žmogus — tikras išminčius.

Tada chanas liepė atvesti jaunikaitį pas jį. Tuo tarpu ant chano chalato užsėdėjo carca. Čiupt jį chanas, čiupt, tik iš trečio karto sugavo. Įžengė jaunikaitis į vidų, o chanas juokdamasis klausia:

— Įspėk, ką aš turiu saujoj?

Carca Namžilas subambėjo:

— Pirmąkart chanas nesugavo Carca Namžilo, antrą kartą — irgi ne, o trečią kartą Carca — chano rankose!

— Gryna teisybė! — šūktelėjo chanas ir atgniaužė kumštį.

Ir padarė chanas jaunikaitį rūmų išminčiumi. Nuo tos dienos Carca Namžilas gyveno ramus ir visko pertekęs.

GODUS BADARČINAS

Seniai, labai seniai gyveno pasaulyje badarčinas. Kartą išalkęs užklydo jis į didelį ailą. Badarčinas atėjo kaip tik laiku: jurtoje kūrenosi ugnis, o virš jos didžiuliame katile šuto ryžiai. Tik žiūri: šeimininkė beria į katilą druską — pilnas sep-

tynias saujas! Išsigando badarčinas, kad valgis bus nusūdytas.

„Persistengė kvaila boba“, — piktai pamanė jis.

Atėjo vakarienės metas, ir svečias gavo pilną dubenėlį šuntintų ryžių. Paskanavo badarčinas — saldūs saldutėliai. Vadinasi, ne druską, o cukrų bėrė šeimininkė į katilą. Išvalgė badarčinas visą dubenėlį ir dar paprašė. Vėl išvalgė ir vėl paprašė. Valgė jis, valgė — net pilvas išpampo. Bet akys vis dar geidė.

Po vakarienės likusius ryžius šeimininkė sukretė į fajanšinį ąsotį aukštu siauru kaklu. Pasekė badarčinas, kur ji pastatė ąsotį, naktį atsargiai prisėlino prie jo ir įkišęs ranką pasisėmė saują. Trauks jau ranką iš ąsočio, bet ta nė iš vietos. Ir šiaip, ir taip sukaliuoja — neištraukia, ir gana.

Tada jis tarė sau — reikia sukulti ąsotį. Apsišvalgė — baltas akmuo prie jurtos sienos begulįs. Apsidžiaugė badarčinas:

„Štai kaukštelsiu ąsotį į akmenį, ir subyrės jis.“

Kaukšt jis ąsotį į baltą akmenį, o tas kad suriks: mat čia būta žilo senio galvos, o ne akmens.

Išpuolė badarčinas iš jurtos grynas grynutėlis ir šoko ant pirmo pasitaikiusio kupranugario. O tas kupranugaris dar nebuvo prajodinėtas ir iš baimės patrako lėkti kur akys mato. Ir šiaip jį stabdo badarčinas, ir taip, bet išgąsdintas kupranugaris lekia kaip akis išdeges, ir tiek.

O naktys tuo metu buvo labai šaltos. Sužvarbo godus badarčinas ir bumbt ant žemės.

BARCHARA IR ERCHARA

Gyveno kitados šaunus plėšikas, vardu Barchara. Apiplėšinėjo jis tik turtuolių namus, o vargšams nedarė nieko pikta.

Sumanė kartą Barchara pagrobti paties didžiojo chano brangenybes. Išsirengė jis į kelionę ir netrukus atkako į sostinę.

Miestas buvo labai didelis ir prašmatnus. Slampinėjo po jį Barchara, bet niekur nerado sau pastogės.

Turguje jis nugirdo, kad mieste gyvena garsus vagis, vardu Erchara. Prisiprašė Barchara vieną vaikiščią, kad nuvestų pas tą vagį. Erchara maloniai sutiko svečią ir pakvietė į trobą, kur jis gyveno su sena motina. Nauji draugai iššnekėjo.

— Pasakyk, Erchara, ko tu negalėtum pavogti? — paklausė svečias.

— Pirmiausia, chano aukso. Jis turi didžiulį sandėlį, pilną aukso. Dieną ir naktį jį saugo septyni sargybiniai. Antra, septynių baltų dramblių; jie irgi chano, ir saugo juos devyni sargybiniai.

— Ir tu negali pavogti nei aukso, nei dramblių? — didžiai nustebė Barchara. — Tai klausykis! Šianakt aš pagrobsiu aukšą, o kitą naktį — dramblius. Eime kartu, ir žiūrėk, ką aš darysiu.

Sutiko Erchara. Kai tik sutemo, abu vagys patraukė prie aukso sandėlio. Erchara pabūgo sargybos ir pasiliko ant kelio, o Barchara drąsiai priėjo prie vieno sargybinio.

— Sveikas, bičiuli, — pasisveikino jis, — aš esu tavo tėvų draugas ir atnešiau tau nuo jų labų dienų. Jie gyvi ir sveiki. Aš buvau atėjęs dieną, bet tavęs neradau. Tavo senukai įprašė mane išklausinėti, kaip tu gyveni, ar sveikas esi, ar labai galuoji tarnaudamas pas chaną?

— Dėkui už gerą žinią, nepažįstamas žmogau, — atsakė sargybinis. — Ir pasakyk mano tėvams, kad aš sveikas. Sunku, tiesa, kiauras naktis be miego.

— O dabar nenorėtum bluostą sudėti? — įtaikiai paklausė Barchara.

— Norėčiau, — prisipažino sargybinis.

— Tai pamiegok, o aš čia pastovėsiu už tave.

Sargybinis taip norėjo miego, kad sutiko.

— Na ir gerai. Miegok ramiai, jei prireiks — tuoj pažadinsiu, — prižadėjo Barchara.

Sargybinis atsigulė ant žemės ir beregint užmigo.

Tada Barchara priėjo prie kito sargybinio ir pasakė tą patį, ką ir pirmajam. Sargybinis taip pat užmigo. Barchara ėjo toliau, prie trečio sargybinio, paskui — prie ketvirto, ir netrukus visi septyni sargybiniai kietai miegojo.

Tada vagis įsigavo į sandėlį, prisipylė pilną maišą aukso ir grįžo prie Ercharos, kuris gulėjo ant griovio krašto ir sapnavo kokį dešimtą sapną. Barchara pažadino bičiulį, ir jie kaip niekur nieko grįžo namo.

Rytą Erchara sako:

— Aš užsnūdau tik tada, kai tu nuėjai į sandėlį aukso, o ką sakei sargybiniams, viską girdėjau. Šiąnakt aš pats įsigausiu į sandėlį. Tiktai tu irgi eik su manim!

Gerokai sutemus Erchara ir Barchara buvo nebetoli chano sandėlio. Barchara pasiliko ant kelio, o Erchara nuėjo prie sargybinių ir užmigdė juos tokiu pat būdu kaip vakar jo draugas. Paskui jis įsigavo į sandėlį ir jau buvo betiesias ranką aukso, bet ūmai knapt ir įkrito į tirpinto vaško kubilą, stovintį viduryje lobyno. Barchara laukia bičiulio, jau ir švisti pradėjo, o to kaip nėra, taip nėra. Eina ieškoti. Prisiūkino prie sandėlio ir mato: sargyba miega, o Erchara paskendęs tirpintame vaške. Grįžo Barchara pas jo motiną ir sako:

— Tavo sūnus žuvo per savo neapdairumą. Nori — aš būsiu tavo sūnumi vietoj jo?

Padejavo, paverkė senutė ir sutiko.

Vakare Barchara suskato taisytišį į kelionę. Labai jis norėjo išbandyti savo vikrumą — pagrobti baltuosius chano dramblius. Juos saugojo devyni nuo kojų iki galvos apsiginklavę sargybiniai. Jiems seniai pakyrėjo stovėti per dienas, per naktis vienoje vietoje ir žvalgytis į šalis. Barchara drąsiai priėjo prie sargybinių ir kad šneka su jais, kad šneka. Sargybiniai pagalvojo, kad Barchara — savas žmogus, ir patys jį paprašė pasaugoti dramblius, kol jie pamiegosią. O vagiui to ir tereikėjo! Buvo beįsigeidžias pagrobti visus dramblius, bet paskui persigalvojo — kurgi tiek spės! — tai tik išsirinko patį didįjį ir parsivarė namo.

O tuo metu į jo kiemą užklydo chano žmogus, persirengęs elgeta. Pažino jis dramblių, suprato, kaip jis čia atsirado, ir tekstelėjęs ant vartų chano antspaudą pasileido iš visų jėgų į chano rūmus. Bet Barchara visa tai matė, bergint pasikvietė juvelyrą ir paprašė padaryti jam lygiai tokį antspaudą. Vakarop antspaudą jis turėjo jau rankose ir suantspaudavo visus miesto vartus.

Per tą laiką chanas sušaukė dvariškius, pranešė, kad jo aukso ir paties gražiausio dramblio vagis jau surastas, ir įsakė nedelsiant vagį sučiupti.

— Gyvena jis name, kurio vartai pažymėti mano antspaudu, — pridūrė chanas.

Kaip nustebo dvariškiai, paregėję, kad tokiais antspaudais nutaškyti visi miesto namų ir net rūmų vartai.

Tada chanas įsakė atvesti pas jį visų gudriausią ir visų garsiausią astrologą.

— O garbusis atstrologe, patark man, kaip surasti įžulų vagį! — paprašė chanas.

Gudragalvis papūtė lūpas, blykstelėjo piktomis akutėmis ir prašvokštė:

— Tai labai paprasta, o visagalis chane! Iškelk didelę puotą, suprašyk miesto žmones, ir tegu jie linksminasi penkias dienas ir penkias naktis. O šestą naktį, kai visi įkauš ir užmigs, tavo žmogus atpažins vagį ir nukirps jam dešinę antakį.

Apsidžiaugė chanas ir liepė kviesti žmones į puotą. Minios plūste plūdo į didžiulę aikštę, kur stūksojo kalnai mėsos ir upėmis liejosi vynas.

Nuėjo ten ir Barchara, pasiėmęs dėl visa ko veidrodį ir žirkles. Šestą naktį pavargę nuo linksmybių ir įkaušę svečiai kietai įmigo. Užmigo drauge su jais ir Barchara. Pabudo jis vidurnaktį ir niekaip nesusigauo, kur esąs.

„Kažin ar čia aš? — galvoja Barchara ir žvilgt į veidrodį. — Žinoma, aš, tik kodėl be dešinio antakio?“

Nukirpo jis visiems miegantiems dešinę antakį ir vėl atsigulė.

Rytą jį prižadino garsus šauklio balsas.

— Ei, žmonės! — rykavo šauklys, — nieko nelaukdami čiupkite žmogų be dešinio antakio ir pristatykite jį rūmus!

O minioje jau šmižinėjo chano sargybiniai. Bet nieko jie nepešė: visi gyventojai buvo be dešinio antakio. Net chanas su savo pačiais!

Astrologas ėmėsi raminti chaną:

— Nesisielok, o visagali chane! Pastatyk savo dukteriai rūmus ir paskelbk prastuomenei, kad išleidi ją už vyro. Tegu visi drąsuoliai ateina pirštis, o jau ji pati, girdi, nuspręs, katrą išsirinkti. Vagis, kurio mes ieškome, labai drąsus ir nuovokus. Pamatysi, pas tavo dukrą jis pirmas ateis.

Paklausė chanas astrologo ir padarė viską taip, kaip tas liepė. Tik jo duktė gavo sėdėti keletą dienų viena: niekas neįsidrąsino kelti kojos į rūmus — visi bijojo chano.

Kai šitie gandai pasiekė Barcharą, jis negaišdamas išėjo pas chano dukterį. Beeidamas sugalvojo atkeršyti astrologui. Žiūri — prie žvaigždžių būrėjo namų pulkuojasi žmonės. Visi iš eilės eina prie lango ir triskart šaukia:

— Garbusis astrologe, aš atnešiau tau valgyti!

Tada pro langą išlenda astrologo ranka ir paima auką. Ilgai nesvarstydama Barchara priėjo arčiau prie lango ir taip pat šūktelėjo tris kartus:

— Garbusis astrologe, aš atnešiau tau valgyti!

Pro langą išlindo žvaigždžių būrėjo ranka. Barchara tik čiakšt ir nukirto tą ranką, įsikišo ją į antį ir žingsniuoja į rūmus.

Prisišnekėjo Barchara į valias su chano dukterimi ir jau buvo beišeinąs, bet mergaitė sako:

— Tėvas griežtai įsakė nieko iš čia neišleisti.

— Kad aš neturiu laiko, skubu, — atsakė Barchara. — Paliksiu tau kaip užstatą dešinę ranką.

Rytą ateina chanas pas dukterį — nagi nėra vagies, tik ranka palikta. Padavė mergaitė tėvui tą ranką, ir chanas bergint įsakė tarnams apieškoti visą miestą ir pristatyti į rūmus žmogų be dešinės rankos. O kad geriau sektųsi ieškoti, chanas liepė atvesti jam astrologą.

Ižengė išminčius į rūmus, ir tarnai iškart pamatė, kad jis be dešinės rankos. Čiupo jie žvaigždžių būrėją ir uždarė į šaltąją.

Netrukus chanas gavo laišką iš gretimo chanato valdovo. O tame laiške buvo parašyta: „Mane pasiekė gandas, kad tavo žemėse gyvena neišpasakytai gudrus vagis. Žinok, kad per trumpą laiką aš pastatysiu didžiulį namą ir paslėpsiu jame arklio kaukolę, pilną topazų. Aplink namą išstatysiu dvidešimties žmonių sargybą. Jei per vieną mėnesį tavo garsusis vagis pagrobs topazus, — tegu mano galva nulekia nuo pečių, o mano pavaldiniai tebūnie tavo. O jei nesugebės pagrobti — saugokis, nelauk pasigailėjimo!“

Ką darys chanas tokį ižulų kaimyno laišką gavęs. Sukvietė jis visus miesto gyventojus ir pažadėjo duoti daugybę ver-

gų tajam, kuris pavogs topazus. Bet tokio drąsuolio neatsirado.

Tuo tarpu Barchara iššniukštinėjo, kur **pastatytas** namas, apie kurį anas valdovas rašė laiške. Netoli tos vietos buvo kalnagūbris su septyniomis viršūnėmis. Barchara iškirto kalne olą, o iš jos prarausė požeminį taką tiesiai į namą.

Chanas visai nusiminė: iki mėnesio pabaigos teliko viena diena, o drąsuolių kaip nėra, taip nėra. Tada jis puolė į neviltį ir paskelbė: „Atiduosiu sostą tajam, kuris pagrobs topazus!“

Išgirdo tai Barchara, nuėjo į rūmus ir sako chanui:

— Duok man chadaką⁸, kastuvą ir eiklų žirgą, aš eisiu laimės bandyti. Tik nepamiršk: jei pasiseks — sėdu į tavo sostą!

Chanas tučtuoju davė vagiui, ko šis prašė, ir Barchara leidosi į kelionę. Prijojo jis prie olos, apvyturiavo arkliui snukį chadaku, kad nesužvingtų, ir paliko jį už kalno, o pats požeminiu taku įsigavo į namą, pasiėmė brangenybes, ir gaudyk vėją laukuose.

Chanas laikėsi žodžio: kitą dieną Barchara sėdėjo chano soste.

Kaimyninių žemių chanui buvo nukirsta galva, o drąsuolis Barchara tapo didelio chanato valdovu. Jis mylėjo paprastus žmones ir niekada neskriaudė našlaičių nei vargšų. Taip jis nugalėjo laimingai iki žilos senatvės.

SUMATUS ZMOGELIS

Kadaise Mandžiūrijos chanas žiauriai engė mongolų tautą. Sunki mokesčių našta slėgė žmones. Tais laikais Mongolijoje gyveno mažas žmogelis — siauro ištįsusio veido ir trumpomis kojėlėmis. Jis ir arklių turėjo pagal save — žemučiuką ir nevikrų.

⁸ Ch a d a k a s — dvilinkai sulenktas šilkinis audeklas, įteikiamas kaip pagarbos ir draugystės ženklas.

Joja sykį žmogelis ant savo arkliuko. Ūmai šis knapt ir išmuko į kurmio urvą. Nusėdo žmogus nuo arkliuko ir smilko žvėrelį iš urvo. Taip besidarbuojantį jį ir užtiko chano piemenys.

— Ką tu čia veiki? — klausia jie.

— Noriu kurmį išsmilkyti, — sako žmogelis.

— O mes ir nesusiprotėjom!

— Kur jūs susiprotėsite. Iš karto matyti — protelio tiek, kiek žolės ant plikos uolos.

Supyko piemenys už kandžius žodžius, surišo žmogelį pančiais ir paliko vieną stepėje. Ištikimas arklelis perkrimto virvę, bet jo šeimnininkas buvo toks nusigaivalėjęs, kad nevaliojo atsikelti. Čia ant žmogelio ir užsidūrė chano pačios — jos su palyda buvo iškilusios pasivažinėti.

— Ką tu čia veiki? — klausia jauniausioji chano pati.

— O kas tau darbo!

Chano pati pasitraukė.

— Ką čia veiki? — klausia vyriausioji chano pati.

— O kur tavo šeima? — nesiliauja moterys.

— Prie šiaurės jūros.

— O kas tai per daiktas jūra? Panaši į balą?

— Panaši, tik jos neperšoksi.

— O vieversys perskristų?

— Galimas daiktas. Bet tai turėtų būti toks vieversys, kurio plunksnomis namo stogą apdengtum.

— Bet tas namas tikriausiai ne didesnis už lizdelį.

— Galimas daiktas. Bet jeigu tokiaame name šuo sulos vie-name kampe, tai kitame — neišgirsi.

— Bet tas šuo — mažas šunytis?

— Galimas daiktas. Bet toks šunytis, kad ir zuikį aplenk-tų.

— Bet tas zuikis, žinoma, tik zuikutis?

— Galimas daiktas. Bet toks zuikutis, kad vienu šuoliu peršoktų per dešimt nešuliais apkrautų kupranugarių.

— Bet tie kupranugariai dar tik kupranugariukai?

— Galimas daiktas. Bet kiekvienas su dešimčia didžiulių nešulių valiotų perkopti kalyną.

— Bet tas kalnynas turbūt ne didesnis už kalvelę?

— Šį kartą įspėjai. Tai ne kalnynas, o kalvelė kaip vaikiška tiubeteika.

— Tai jau kaip tiubeteika. Tokių kalvų nebūna. Ko gero, tas kalnynas kaip kepurė.

— Galimas daiktas. Tik ta kepurė tokia suplota ir paprasta kaip Mandžiūrijos chano.

— Kaip tu drįsti taip kalbėti apie didį chaną? — riktelėjo vyriausioji chano pati ir paliepė įmesti žmogelį į belangę.

Susirangė tasai kuo patogiau prie užsklęstų durų ir žiūri į margą pasaulį pro siaurą plyšelį. Ėjo pro šalį didis chanas, sustojo prie belangės durų ir sako:

— Klausyk, tu nedorėli! Sako, baisus aštrialiežuvis esi. Gal liežuvis tau padės atgauti laisvę. Atsakyk, kas trukdo tau iš-eiti iš belangės?

— Trukdo medis, kuris augo miške, — sako žmogelis. — Nukirto jį ir padarė rąstą, iš rąsto išpjovė lentas, iš lentų sukale sostą Mandžiūrijos chanui.

Nustebino chaną žmogelio išmintis, ir jis liepė kalinį paleisti.

Nuo to laiko Mandžiūrijos chanas vengė paprastų žmonių.

NOMYN-BAJASHALANAS⁹ IR ERDENIN-BAJASHALANAS

Gyveno kitados Tuleto kalno papėdėje medkirtys su pačia. Kasdien, saulei tekant, medkirtys išeidavo į mišką malkų, o namo grįždavo jau sutemus. Sykį medkirčio pati pasijuto besilaukianti kūdikio. Po mėnesio gimė sūnus, ir tėvas pirmagimiui davė vardą Nomyň-bajashalanas. Po kiek laiko medkirčiai susilaukė dar vieno sūnaus. Motina pavadino jį Erdenin-bajashalanu. Paaugę vaikai pradėjo vietoj tėvo eiti malkų.

Grįžo vieną dieną broliai iš miško tuščiomis rankomis.

— O kurgi malkos? — klausia tėvas.

— Mes kirtome kirtome medį, — sako bernaičiai, — bet tas nepasiduoda, nors tu ką.

⁹ Bajashalan — mongoliškai „džiaugsmas“.

— O ar įsidėmėjot vietą, kur tas medis auga?

— Įsidėmėjom.

— Rytoj aš pats eisiu su jumis, ir trise nukirsime, — pasakė tėvas.

Kitą rytą jie pasiėmė storą virvę ir išėjo į mišką. Užnerė jie ant medžio virvę ir partiesė jį ant žemės. Toje vietoje, kur augo medis, atsivėrė gili duobė.

— Nomyň-bajashalanai, žvilgtelėk į duobę, — liepia tėvas vyriausiajam sūniui.

— Aš ten nieko nematau, — sako šis.

— O dabar tu, Erdenin-bajashalanai, pažiūrėk.

— Ten yra kažkokia dėžė, — sako jaunėlis.

— Tai ištrauk ją!

Ištraukė jaunužis dėžę, nušluostė nuo jos žemes. Žiūri — ogi joje besanti geležinė skrynelė, o toje geležinėje skrynelėje — dar viena, sidabrinė, o sidabrinėje — auksinė. Atidarė tėvas paskutinę, auksinę dėželę, ir iš jos iššoko graži balta višta žaliu kuodeliu.

— Tai stebuklinga paukštė, — tarė medkirtys ir vėl įtupdė vištą į dėžutę.

Ūmie jis paslėpė radinį nuošalioje vietoje.

Praėjo keleri metai. Medkirčio pati susirgo ir netrukus mirė. Po kiek laiko medkirtys vedė kitą, bet neilgai su ja tepagyveno: susirgo pats. Jausdamas greit mirsiąs, pasišaukė sūnus.

— Tokios tokelės, mano vaikai, nebedaug man liko gyventi, — pasakė jis. — Kai numirsiu, palaidokite mane toje vietoje, kur radome baltą vištą. O paskui iškelkite pokylį ir linksminkitės tris dienas ir tris naktis; baigiantis trečiai naktiai, išsiimkite baltą vištą, triskart nusilenkite jai, ir ji kris negyva. Tas, kuris suvalgys vištos smegenis, taps chanu, o kuriam atiteks širdis, — vienu iš keturių svarbiausių chanato patarėjų. Smegenis tegu suvalgo jaunėlis sūnus, o širdį — vyresnysis. Paskui iškeliaukite į šiaurę. Prieisite daug juodų jurty, bet į jas neužsukite. Eikite tol, kol pamatysite didelę baltą jurty, — į ją ženkite drąsiai. O kas bus toliau — pamatysite patys. Ir atsiminkite, mano sūnūs: už gera geru atsimokama.

Sulig tais žodžiais senasis medkirtys mirė.

Palaidojo sūnūs tėvą ten, kur jis prašė, ir gyvena toliau jurtoje su pamote.

— Ką paliko jums tėvas? — klausia kartą pamotė posūnius. Išpasakojo tie, kokią stebuklingą vištą jiems palikęs tėvas, ir išgaidė pamotė pati suvalgyti jos smegenis. Nuėjo ji pas lamą ir prašo patarimo, kaip jai tą padarius.

— Apsimesk, kad susirgai, — patarė lama. — Posūniai pašauks mane, o aš pasakysiu, kad tave gali išgydyti tik šitos vištos smegenys.

Grižo pamotė namo, atsigulė į lovą ir kadgi ims dejuoti. Išsigando bernačiai, pašaukė lamą. Tas pasakė, kad ligonę gali išgelbėti tik balta višta žaliu kuodeliu, ir broliai sutiko ją pamotei atiduoti. Bet lama vogčiomis tik mirkt pamotei, ir bernačiai tuoj suprato, kad juos apgauti susimokyta.

Tada broliai iškėlė puotą. Svečiai linksminosi tris dienas, o į trečiosios nakties pabaigą broliai slapčiomis išsiėmė iš dėžutės baltąją vištą žaliu kuodeliu ir patupdė ją ant skrynios. Tris kartus nusilenkė broliai vištai, tris kartus ji sukvalsėjo ir krito negyva. Jaunesnysis brolis tuoj pat suvalgė smegenis, o vyresnysis — širdį. Paliko jie gimtą jurtą ir slapčia išėjo į vakarus.

Ėjo jie, ėjo daug dienų ir naktų ir pagaliau už didelės kalvos pamatė juodas jurtas.

— Užsukime, — pasiūlė vyresnysis brolis, — aš labai pavargau.

— Ne, broluži, negalima, — atsakė jaunėlis. — Argi pamiršai, kad tėvas sakė nekelti kojos į juodas jurtas?

Ir broliai jas aplenkė. Auštant vos gyvi iš nuovargio jie pamatė gražią baltą jurtą. Žiūri — išbėga jų pasitikti sena moteris, apkabina, bučiuoja. Jurtoje ji pasodino brolius ant minkšto čiužinio, įpylė jiems karštos arbatos. O kai svečiai pailsėjo, šeimininkė sako:

— Gyvenu čia viena vienutėlė. Ilgai meldžiau dievą, kad man vaikų atsiųstų. Ir lama išpranašavo, kad mano vaikai ateis į mano jurtą iš rytų. Metų metais aš jūsų laukiau ir pagaliau sulaukiau. Juk nepaliksité manęs?

BroLIAI žemai nusilenkė įmotei ir pasiliko gyventi baltoje jurtoje.

Kartą senutė sako Nomyn-bajashalanui:

— Sūneli, tu jau sumitęs vyras. Metas ir vesti. Aš tau išpirsiu gražią mergele.

Suskato įmotė ieškoti ir netrukus surado Nomyň-bajashalanui tinkamą nuotaką. Bet jos tėvai pareikalavo didelės išpirkos — aukso, sidabro, bronzos ir topazų. Nuliūdo senutė ir sako Erdenin-bajashalanui:

— Tavo vyresnysis brolis visai nusiminė. Būk toks geras, nueik pas išmintingiausią lamą ir paklausk, kur galima gauti tokių brangenybių.

Sutiko jaunikaitis ir ėmė taisyti į kelionę.

— Ką tau įdėti kelionėn? — klausia senutė.

— Nieko man nereikia, tik duok puoduką kviečių ir medinį plaktuką.

Pasiėmė jaunikaitis medinį plaktuką, puoduką kviečių ir iškeliavo. Eina jis, eina, tik žiūri — susirangiusi ant žemės didžiulė gyvatė.

— Kur tu eini? — klausia ji. — Kas esi ir iš kur?

Jaunikaitis pasipasakojo einąs patarimo pas išmintingiausią lamą. Tada gyvatė paprašė:

— Sužinok iš lamos, kodėl aš jau šešeri metai guliu nejudėdama vienoje vietoje.

— Gerai, — sutiko jaunikaitis ir eina toliau.

Netrukus jis priėjo medį plikomis šakomis.

— Žmogau, ei žmogau, prieik arčiau, — sugirgždėjo medis. — Kas tu esi ir kur keliauji?

Jaunikaitis pasipasakojo einąs patarimo pas išmintingiausią lamą, ir medis paprašė:

— Paklausk lamą, kodėl prieš devynerius metus mano šakas dengė sodrūs lapai ir ant jų čiulbėjo paukščiai, o paskui lapai nukrito?

— Gerai, — sutiko jaunikaitis ir eina toliau.

Eina jis, eina, žiūri — priešais ežeras, o ant jo kranto — žuvis.

— Žmogau, ei žmogau, prieik arčiau! Kas tu esi ir iš kur? — paklausė ji, o kai jaunikaitis viską išsipasakojo, paprašė: — Sužinok pas lamą, kodėl aš jau trisdešimt metų guliu ant kranto ir negaliu plaukyti?

— Gerai, — pažadėjo jaunikaitis ir eina toliau.

Netrukus jis priėjo apleistą vienuolyną. Žiūri — prie jo apgriuvusių sienų sėdi lama nuplyšusiais drabužiais.

— Kas tu esi, iš kur ir kur keliauji? — paklausė jis kelevį, o kai tasai viską papasakojo, ir paprašė: — Sužinok pas iš-

minčių, kodėl prieš penkiolika metų mūsų vienuolynas kles-
tėjo, gyvai prekiavo ir lamos buvo visko pertekę, o dabar čia
viskas apmirę?

— Gerai, — sutiko jaunikaitis ir eina toliau.

Pagaliau Erdenin-bajashalanas atėjo pas visų išmintingiau-
siją lamą, o šis ir sako jam:

— Klausk, ko nori, bet atsakysiu tik į keturis klausimus.

Pasimetė jaunikaitis: taigi jau pažadėjo išpildyti keturis
prašymus, o kaip bus su savuoju? Bet prisiminė velionio tėvo
priesaką: „Už gera geru atsilyginama“, — ir pradėjo pasakoti
apie gyvatę, medį, žuvį ir lamą.

Išklausė jaunikaitį visų išmintingiausias lama, patylėjo ir
sako:

— Palauk saulės tekėjimo ir toje vietoje, kur kris šešelis
nuo gyvatės galvos, iskask sidabrą; kur kris šešelis nuo me-
džio viršūnės — iskask auksą, kur kris šešelis nuo žuvies —
bronzą, o kur nuo vienuolyno sienos — topazus. Kai tik bran-
genybes iskasi, gyvatė pradės šliaužti, medis sulapos, žuvis ga-
lės plaukioti, o vienuolynas praturtės.

Erdenin-bajashalanas viską padarė taip, kaip liepė lama:
išsikasė brangenybes ir grįžo namo. Apsidžiaugė vyresnysis
brolis, nunešė nuotakos tėvams išpirką, ir tie iškėlė vestu-
ves.

Pasipasakojo jis kartą jaunai pačiutei, kad suvalgęs ste-
buklingos vištos širdį ir greitai tapsiąs vienu iš didžiųjų cha-
nato patarėjų. Jo pačiutė buvo labai pavydi — įsigėidė ji tap-
ti didele valdininke. Nubėgo ji pas lamą patarimo, o šis ir
sako jai:

— Imk šį gėrimą, ir tegu tavo vyras jį išgeria. Tada vištos
širdis iššoks jam iš burnos. Tik nežiopsok, čiupk ją ir suval-
gyk!

Moteris taip ir padarė. O jos vyras be vištos širdies ėmė
akyse menkti. Pati nė jo pusėn nebežiūrėjo, jai parūpo ište-
kėti už kito.

Išėjo vieną dieną vyresnysis brolis į stepę pakvėpuoti gry-
nu oru. Žiūri — dvi neregėto gražumo gėlės žydi: viena gel-
tona, kita juoda. Nuskynė jis juodą gėlę, pakvėpino ir bere-
gint pavirto juodu nusususiu oželiu. Pakvėpino geltoną gė-
lę — vėl atvirto žmogumi. Grįžo Nomy-n-bajashalanas namo, o

čia pati besitaisanti naujoms vestuvėms. Priėjo prie jos ir padavė juodą gėlę.

— Ak, kaip skaniai kvepia! — šūktelejo nedorėlė ir akimirksniu pavirto nusususia juoda ožkyte. Išsigando jos naujasis jaunikis ir užriko:

— Ei, Nomyn-bajashalanai, pasiimk savo brangenybę, ji man nereikalinga!

Pasiėmė Nomyn-bajashalanas ožkytę ir vedasi už virvutės į savo įmotės jurtą. Beeidamas jis sustojo prie ežero — pagirdys ožkytę. Toji tik gurkstelėjo lašelį ir išspjovė vištos širdį. Suvalgė ją Nomyn-bajashalanas ir išsyk pajuto, kaip grįžta jėgos. Prie jurtos jis pririšo ožkytę ir išpėrė kailį. Gaudžiai verkė ožkytė, ir Nomyn-bajashalanui jos pagailo. Pakišo jis ožkytei panosėn geltoną gėlę, ir toji vėl atvirto moterimi. Apšypylusi ašaromis ji meldė vyrą dovanojama. Nomyn-bajashalanas atleido jai, ir vėl jie gyveno santarvėje.

Neilgai trukus pas brolius atkeliavo chano pasiuntinys.

— Mirė senasis chanas, — pranešė jis. — Išminčiai išpranašavo, kad jo vietą turi užimti jaunesnysis iš dviejų šitos baltos jurtos šeimininkės išūnių. O vyresnysis turi tapti vienu iš keturių didžiausių chanato patarėjų.

Taip Erdenin-bajashalanas tapo chanu, o Nomyn-bajashalanas — dvariškiu. Ir gyveno jie toliau be rūpesčių ir liūdnumo.

KVAILELIS TAIDŽIS NASANAS IR GUDRUOLĖ JO PATI OJUNA

Seniai seniai gyveno pasaulyje kvailelis taidžis Nasanas ir gudruolė jo pati Ojuna. Nuo vestuvių dienos, kai juodu apsigyveno vienoje jurtoje, praėjo visa dvidešimt metų. Nasanas neturėjo jokio turto, tik baltą arklį. Kartą Nasanas ir sako pačiai:

— Josiu pas tavo tėvus, taisyk jiems lauktuvių.

Apsidžiaugė Ojuna, įdėjo vyrui chadaką, cukraus, kumyso ir džiovinto sūrio. Paskui pabalnojo baltąjį arklių, ir Nasanas leidosi į kelionę.

Joja jis pro didžiojo chano vartus, tik žiūri — priešais du dvariškiai. Vieno plaukai juodi kaip naktis, o kito balti kaip diena. Pasisveikino jie mandagiai su Nasanu ir klausia:

— Kurgi keliauji, garbusis didžiūne?

— Pirštis. Mano pati paseno, tai ieškau kitos.

Tada chano dvariškiai sako jam:

— Atiduok savo pačią mums, jei tau nebereikalinga.

— Kodėl gi ne, — sako kvailelis Nasanas. — O ką jūs man už tai duosite?

— Mes paleisim strėlę į zuikį, kuris lekia greičiau už vėją, — sako dvariškiai, — nušausime jį, išmėsinsime ir pamaitinsime daugybę žmonių. Jeigu taip nepadarysime, imk iš mūsų, ko tik užsigeisi, o jeigu padarysim — atiduosi mums savo pačią.

Sutiko kvailelis Nasanas.

Užvarė dvariškiai zuikį, nušovė jį ir pamaitino zuikiena daugybę žmonių. Taip kvailelis Nasanas pralošė gudruolę pačią.

„Tokios tokelės, — mano jis sau, — dabar nebėra ko nė pas jos tėvus joti.“

Dvariškiai išgėrė Nasano kumysą ir suvalgė visas lauktuves iš jo maišo.

— Atvykite rytoj savo lošinio, — pasakė jiems Nasanas ir pasuko namo.

Žiūri Ojuna — nei iš šio, nei iš to pargrįžta Nasanas, o jau girtas girtutėlis.

— Aš pralošiau tave, — vos apversdamas liežuvį pasakė jis ir nulipo nuo arklio.

— Kam ir kaip tu mane pralošei? — ėmėsi kamantinėti pati.

Išklojo vyras, kas jam nutiko, ir pridūrė:

— Du dvariškiai, vienas šviesbruvis, kitas juodekšnis, ateis tavęs greičiausiai rytoj rytą. O dabar nušluostyk dulkėtus mano batus ir pataisyk ko užvalgyti.

Supyko Ojuna.

— Nejau tu, kvaileli, nieko gudresnio nesugalvojai, kaip pralošti mane? Juk turi baltą arklių, ar jis tau brangesnis?

Visą naktį žodžiavosi vyras su pačia, o kai išaušo rytas, gudruolė Ojuna ir sako:

— Aš sugalvojau, kaip atsikratyti dvariškių. Tave prašau tik vieno — gulkis į patalą ir nė krepšt, tartum čia nė kvapo tavęs nebūtų.

Taidžis atsigulė, o jo pati kibo į darbą. Vos tik ji paėmė į rankas antpirštį, adatą, verpstę ir žirkles, prie jurtos beateinąs šviesbruvis dvariškis. Palaukė Ojuna, kol triskart sulojo šunys, ir tik tada išėjo iš jurtos.

— Kodėl tu rankose laikai antpirštį, adatą, verpstę ir žirkles ir kodėl tokiu prastu drabužiu apsidarius? — klausia dvariškis. — Argi vyras neliepė tau pasipuošti?

— Pasakysiu teisybę, svečių nelaukiau, tai ir neapsivilkau gražiau, — atsakė Ojuna, — o antpirštis, adata, verpstė ir žirkles — moters įnagiai, kaip kad vyro — lankas, strėlės ir kardas. O ko jums reikia, garbusis pone?

Sumišo dvariškis — greičiausiai didžiūnas nepasisakė pačiai ją pralošęs.

„Atvažiuosiu kitą dieną, kai šeimininkas bus namie“, — pamėnė jis ir pasuko atgal.

Kitą dieną Nasanas vėl atsigulė patalan. Prie jurtos privažiavo juodekšnis dvariškis, tris kartus sulojo šunys, ir tik tada Ojuna išėjo iš jurtos. Juodekšnis paklausė to paties, gavo tokį pat atsakymą ir išvažiavo nieko nepešęs.

Praėjo naktis, šviesbruvis dvariškis vėl atvyko.

— Kur šeimininkas? — piktai paklausė jis.

— Mano vyras įjungė anksti rytą jautį be sprando į vežėčias be ratų ir išvažiavo žabų į mišką, kuris dar neužaugo.

Toks atsakymas išmušė iš vežių dvariškį.

„Gausiu atvažiuoti dar kartą“, — tarė sau ir išvažiavo it musę kandęs.

Kitą rytą prisistatė juodekšnis dvariškis.

— Kur tavo vyras? — klausia jis.

— Mano vyras įjungė anksti rytą jautį be sprando į vežėčias be ratų ir išvažiavo žabų į mišką, kuris dar neužaugo, — atsakė Ojuna.

Supyko dvariškis dar labiau negu aną dieną ir grįžęs į rūmus išdėjo chanui, kad taidžis Nasanas nepildo savo pažado.

Užsirūstino chanas ir liepė žygūnui atvesti jam Nasaną. Sužinojo tai Ojuna ir sako vyrui:

— Nori nenori, o teks paklusti. Tik ne dabar, o po keturių dienų. Ir pasakyk chanui, ką aš liepsiu. Kai chanas paklaus, kodėl nepasirodei pirmą dieną, atsakyk: „Sutrukdė svarbus valstybinis reikalas: susipešė auksinė žuvelė su krokodilu dėl kilbuko. Aš pasakiau, kad grobis priklauso auksinei žuvelei, nes ji pirmoji pačiupo kilbuką.“ Kai chanas paklaus, kodėl neatėjai kitą dieną, atsakyk: „Vanagas su ereliu susivaidijo dėl vyturiuko. Aš paskyriau grobį vanagai, mat jis pirmas pačiupo vyturį.“ Kai chanas paklaus, kodėl neprisistatei trečią dieną, atsakyk: „Vilkytis ir vilkas niekaip nepasidalijo ėriuko ir kreipėsi į mane. Aš grobį norėjau atiduoti vilkyčiui — jis pirmas jį pagrobė.“

Nukako Nasanas pas chaną ir atsakinėjo taip, kaip jam patarė Ojuna. Mato Nasanas: patenkintas chanas jo atsakymais, tad įsidrąsino ir pridūrė:

— O kol aš tvarkiau valstybinius reikalus, tavo dvariškiai bandė pavogti mano pačią.

Supyko chanas ir liepė uždaryti dvariškus į šaltąją, o Nasaną apdovanojo dviem didelėmis arbatos plytelėmis.

Grįžo Nasanas pas savo gudruolę pačią Ojuną, ir gyveno jie sau toliau be rūpesčių.

TURTINGA MERGINA IR BETURTIS BERNAITIS

Gyveno kitados du turtingi kaimynai. Buvo jie bevaikiai ir labai norėjo turėti vaikų. Kai jau buvo žymu, kad ir vieno, ir kito pati dienų gale, susiėjo abi šeimos ir iš džiaugsmo iškėlė pokylį.

— Jei gims berniukai, — sakė kaimynai, — bus broliai, jei mergaitės — seserys, o jeigu mergaitė ir berniukas, galės susituokti.

Vienam kaimynui gimė berniukas, kitam — mergaitė. Kai berniukui sukako penkeri metai, sudegė jo tėvų troba su visu turtu, ir liko jie skurdžiai. Bėgo metai, bernaitis augo, o kai jam sukako aštuoniolika, pradėjo bernauti ir prašinėti išmaldos, kad galėtų su tėvais pramisti.

O merginos tėvai kaip buvo turtingi, taip ir liko, ir greit jie pradėjo šalintis buvusių draugų.

Sykį beturtis bernaitis ėjo pro turtuolio namus, kurių dukrė tik gimusį jau buvo paskirta jam nuotaka. Mergaitė sėdėjo prie lango. Žvilgt ji į bernaitį ir nebeatitraukia akių. Klausia tėvus, kas jis toks, o šie kad ims bart ją, sakyt, kad bernaitis jai ne pora — mat tėvai jai buvo numatę jaunikiu pirklį arba šiaip kilmingo luomo žmogų. O mergaitei šitas bernaitis nebeišėjo iš galvos.

Kartą atėjo jis pas kaimynus parsisamdyti. Turtuolis nenorėjo bernaičio priimti, bet jo tėvas taip prašė buvusį bičiulį, kad tas nori nenori gavo sutikti. Ir pristatė turtuolis bernaitį mešlo mėžti.

O mergaitė sėdėjo prie lango ir nenuleido nuo jo akių, bet pasikalbėti negalėjo.

Viena dieną bernaitis išgirdo tėvą sakant motinai:

— Kad mes tebebūtume, kaip buvome, turtingi, tai sūnų pagal susitarimą apvesdintume su kaimynų dukra. Jai irgi jau aštuoniolika. Bet dabar — tuščia būtų kalba.

Sužinojęs, apie kokią mergaitę čia šnekama, sūnus tuoj sumanė jai pasipiršti.

— Jūs buvote sužadėti dar negimę, bet mes, deja, nukurdome. Bene eis tokia turtuolė į mūsų šeimą? — kalbėjo susikrimtę tėvai sūnui. Bet jis nė klausyti jų nenorėjo ir nudrožė tiesiai pas turtuolį.

— Šiomet man suėjo aštuoniolika metų, — tarė bernaitis. — Dar aš nebuvo gimęs, kai jūs susitarėte su mano tėvais, kad išleisite už manęs savo dukrą. Tai aš ir atėjau imti ją už pačią.

Mergaitės tėvas pagalvojo pagalvojo ir sako:

— Leisiu už tavęs dukrą, bet tik tada, kai pristatysi man tris maišus koralų, tūkstantį sieksnių brangaus auksinio kaspino ir stebuklingą akmenuką, kuris išpildo visus norus.

Lekia žirgas — nulėks, užsigėidė ko šaunuolis — pasieks! Ir iškeliavo bernaitis dėl tų trijų brangių daiktų pas šventąjį Budą, kuriam buvo galima pateikti tik tris klausimus.

Eina bernaitis mėnesį, eina antrą ir susitinka raišą senutę. Paprašė jį senutė paklausti Budos, kaip jai luošą koją atitaisyti. Prižadėjo jai bernaitis ir eina toliau. Eina eina ir susitinka žmogų: kadgi dejuoja tasai susiėmęs už galvos! Prašo žmogus bernaitį paklausti Budos, ar yra pasaulyje vaistas, kuris jam galvos skausmą numalšintų.

Eina bernaitis toliau ir susitinka dvi lamas, gyvenančias urve.

— Mes norėtume skraidyti, bet negalime. Paklausk Budos, kodėl mes negalime skraidyti.

Ir tarė sau bernaitis pirmiausia išpildysiąs luošos senutės, žmogaus skaudančia galva ir lamų prašymą, o jau paskui pagalvosiąs apie save. Eina jis, eina, ir staiga kad suims miegas! Atsigulė jis viduryje stepės ir tuoj užmigo. Ir mato bernaitis — prieina prie jo senis ilga žila barzda ir sako:

— Nėra šventojo Budos nei danguje, nei žemėje, neieškok jo tuščiai. Bet aš, bėdinas senis, padėsiu tau. Pasakysiu, kaip rasti tuos brangius daiktus. Luošos senutės kojoje paslėpta tūkstantis sieksnių brangaus auksinio kaspino. Perpjauk koją ir išsiimk kaspiną. Senutė beregint pasveiks. Skaudančioje žmogaus galvoje yra stebuklingas akmenukas. Išimk jį, ir žmogui nustos skaudėti galvą. Urve, kur gyvena lamos, sieksnio gylyje užkasti trys maišai grynų koralų — todėl lamos ir negali skraidyti. Pasiimk tuos maišus ir išpildysi lamų norą.

Sulig tais žodžiais senis dingo.

Nubudo bernaitis, apsižvalgė — o aplink nė gyvos dvasios. Grįžo jis atgal ir padarė taip, kaip jam patarė senis: lamų urve išsikasė koralus, iš skaudančios žmogaus galvos išėmė stebuklingą akmenuką, iš luošos moters kojos išsitraukė auksinį kaspiną. Paskui jis pargrįžo namo ir visas brangenybes atidavė turtuoliui. Turtuolis iš džiaugsmo ir verkė, ir juokėsi. Ir tuoj pat bernaičiui pažadėjo leisti už jo dukterį.

Parėjo bernaitis namo, viską papasakojo tėvams ir grįžta pas turtuolį merginos. O ta jau akis pražiūrėjusi belaukdama jaunikio.

— Imk dukterį kaip stovi, pats ją renk ir penėk, — pasakė turtuolis.

Susimąstė bernaitis.

„Aš tėvų negaliu išlaikyti, o ką jau kalbėti apie pačią. Jinai pripratusi gyventi visko pertekusi. Nepakels tokio skurdo, pražus per mane.“

Ir sumanė bernaitis palikti gimtinę.

Tą pačią naktį jis susibaudė į kelionę. Pasiėmė tris paplotėlius ir išėjo iš ailo. Daug naktų jis keliavo, kol atkako į vieną tokį miestą ir užsuko į turgų. O tame mieste gyveno turtingas bevaikis pirklys. Kadaisė pirklys didelį vargą vargo, ir iš bado mirė jo vienturtis sūnus. Pirkliui ir jo pačiai patiko bernaitis, ir jie pasiėmė jį pas save.

Prisirišo bernaitis prie gerų žmonių, tie išūnijo jį ir užrašė jam savo turta, kad būtų kas žiūri senatvėje. Ir gyveno jie trise ramiai ir laimingai.

Jiems nieko netrūko, tik bernaitis ilgėjosi tėvų. Kartą jis išsipasakojo apie juos tėviui. Pirklys liepė bernaičiui atsigabenti senukus į miestą. Išruošė jį kelionėn, paviržio įdėjo, davė sidabro ir aukso.

Keliavo bernaitis mėnesį, keliavo antrą ir parkeliavo į gimtinę. Žiūri — toji vieta, kur stovėjo tėvų jurta, žole užžėlus. Nuėjo jis pas kaimynus ir sužinojo, kad jo tėvai gyvena šiauriniame miesto pakraštyje, kūtėje, kartu su buvusio turtuolio šeima.

Apsidžiaugė visi išvydę bernaitį. Merginos tėvai papasakojo, kaip jie nuskurdę, kaip juos priėmė jo tėvai, kaip visi drauge kentę skurdą. Labai jie gailestavo neišleidę už jo dukters. Bernaitis nupirko jiems jurta, o nuotakai padovanojo daug gražių apdarų. Paskui abi šeimos iškėlė puotą.

Bet per patį smagumą mergaitė ir sako jaunikiui:

— Dabar tu žinai, kaip aš kamavausi rūpindamasi tavo ir savo tėvais.

Ištarusi tuos žodžius ji čiupo auksinį sutuoktuvių žiedą, prarijo jį ir krito žemėn be kvapo.

Sugelta širdim palaidojo bernaitis savo nuotaką auksiniame karste. Sužinojo apie tai vagis ir tarė sau tą karstą pasigrobsiąs. Traukia jis naktį mergaitę iš kapo, o auksinis žiedas cinkt jai iš gerklės ir iššoko. Atsipeikėjo mergaitė, parėjo namo, o bernaičio nėra — išėjęs nežinia kur. Apkrovė mergaitė nešuliais asilą ir su tėvais patraukė į tą miestą, kur gy-

veno turtingasis pirklys. O jurtoje ji paliko laiškėlį: „Aš nemiriau. Bet esu tau nusikaltusi, todėl iškeliauju iš čia.“

Po kiek laiko grįžta bernaitis į gimtinę, randa laiškėlį ir atsidžiaugti negali! Tik neilgai bernaitis džiaugėsi — prisiminė, kad nežino, kur eiti, kur ieškoti savo mylimosios.

Netrukus turtingasis pirklys turguje išvydo neregėto gražumo mergaitę su senais tėvais ir tarė sau: „Tai bus puiki pati mano sūnui! Greit jis grįš ir apsidžiaugs ją radęs!“

Suėjo pirklys į pažintį su merginos tėvais ir pastatė jiems atskirą jurta.

O bernaitis ieškojo savo mylimosios, bet niekur nesurado. Tada susitaisė jis į kelionę ir su savo tėvais iškeliavo pas įtėvius.

Pirklys tą pačią dieną nuvedė bernaitį į jurta, kur gyvena jo nuotaka. Iš džiaugsmo bernaičiui vos širdis neiššoko. Beregint buvo iškeltos vestuvės, ir jaunieji laimingai gyvena.

ALTANSUMBERO KALNO VALDOVAS

Seniai seniai gyvena pasaulyje bernaitis. Sykį žaisdamas kieme supylė jis aukštą kalną ir pavadino jį Altansumberu. Papasakojo bernaitis apie tai tėvui. Tas nepatikėjo sūnumi, bet kai pamatė kalną savo akimis, tai išsigando.

„O jeigu mano sūnus taps mano priešu? — pamanė jis. — Tada aš jo tikrai neįveiksiu.“

Ir sugalvojo tėvas sūnų este užesti. Apsimetė jis sergas. Išsigando berniukas ir tik klausinėja tėvą, kaip jį išgydyti.

— Mane gali išgydyti tik penkiolikagalvio juodojo mangaso¹⁰, pietinių žemių valdovo, plaučiai ir širdis, — atsakė tėvas. — Daugiau niekas nepadės.

¹⁰ Mangasas — pasakų siaubūnas, kuriam liaudies fantazija suteikė nepaprastą jėgą ir įtūžį.

— Aš atnešiu juos tau, tik pasakyk, kokių arklių man joti ir kokią avi pasipjauti kelionei? — klausia sūnus.

— Sėsk ant nusususio kumeliuko, kuris visada velkasi kaimenės uodegoje, o kelionei pasipjauk niežais apėjusį ėriūkštį, kuris irgi visada velkasi kaimenės uodegoj.

Nusistebėjo sūnus tokiu atsakymu ir eina patarimo pas motiną.

— Sėsk ant juodbėro žirgo su žvaigždute kaktoje, kuris visada lekia tabūno priešaky, ir pasipjauk baltakaktę avi, kuri visada eina bandos priešaky.

Ir padarė sūnus taip, kaip patarė motina: pasipjovė kelionei baltakaktę avi, sėdo ant juodbėro žirgo ir skrenda padebesiais, virš medžių. Įraudo jam skruostai, iš akių žiežirbos lekia.

Bejodamas sutinka seną piemenį.

— Iš kur pats joji ir ko? — klausia piemuo bernaitį.

— Aš esu iš Altansumbero. Tai mano tėvynė. O joju ieškoti penkiolikagalvio juodojo mangaso, pietinių žemių valdovo. Man reikia jo širdies ir plaučių.

— Sunkus tavo žygis, sūneli. Mangasas negaili nei padangėmis skraidančių paukščių, nei žeme šliaužiojančių roplių.

— Vyras asilui prilygtų, jei nepasiektų savo tikslo. Verčiau pasakyk man, kur galėčiau sutikti mangasą.

— Aure ant tos pietinės kalno atslaitės, — pasakė senis.

Ropščiasi bernaitis į kalną. O ant jo parėmusi dangų stovi aptriušusi jurta. Išėina iš jos lieknutė kaip smilga mergelė ir skambiu balsu šaukia šunį. Įėjo bernaitis į jurtą ir teiraujasi, kur mangasą rasti.

— Mangasas išėjęs, — sako mergelė.

— O kaip sužinoti, kada mangasas piktas ir kada geras? — klausia bernaitis.

— Kai mangasas grįžta namo gerai nusiteikęs, šiaurinėje kalno atslaitėje rūksta dulkės, o kai piktas — pietinėje atslaitėje siaučia pūga.

Šuo bėgint pajuto šeimnininką ir pradėjo loti.

— Sakyk, koks jis šiandien? — paklausė bernaitis.

Mergaitė dirstelėjo iš jurtos ir atsakė:

— Šiandien jis geras.

Tada sėdo bernaitis ant arklio ir joja pasitikti mangaso.

Pamatė mangasas raudonskruostį bernaitį žiburiuojančiomis akimis ir klausia, iš kur jis ir ko jam reikia.

— Mano gimtinė — Altansumbero kalnas, o atjojau aš su tavim susitikti, — atsakė bernaitis.

— Ir nebijai?

— Taveš nebijau. Bijau stovinčių už tavo nugaros.

Grįžt mangasas pasižiūrėti, o bernaitis tuo akimirksniu čakšt jam galvą. Paskui išpjovė iš siaubūno krūtinės plaučius ir širdį, linksmai uždainavo ir skrenda namo — žemiau debesų, aukščiau medžių. Pamatė tėvas gyvą ir sveiką sūnų ir kad suriks:

— Kam tą bjaurastį atgabenai? Išmesk, aš jau sveikas!

Po keleto dienų tėvas sugalvojo naują būdą, kaip atsikratyti sūnumi, ir vėl apsimetė sergąs. Ir vėl bernaitis klausia, kaip jį būtų galima išgydyti.

— Pasveiksiu aš tik tada, kai man atvesi juodą kupranugarį — šiaurinių žemių valdovą, — atsakė tėvas.

Vėl lekia sūnus linksmai dainuodamas padebesiais, virš medžių. Atlėkė jis prie kalno papėdės, kur gyveno kupranugaris, nusėdo nuo žirgo, nubalnojo jį, nuėmė kamanas ir šliaužia prie kupranugario. Tuo tarpu kupranugaris priėjo prie savo kupranugarės ir atsigulė šalia. O tas kupranugaris buvo didžiulis: atsistoja — galva žvaigždes siekia, o atsigula — iki kupros į žemę įlenda. Bernaitis tyliai prisėlino prie jo.

— Kas tu, draugas ar priešas? — pašoko kupranugaris.

— Nei draugas, nei priešas. Aš praradau žirgą. Padėk man, pargabenk mane namo!

Kupranugaris sutiko. Sėdo bernaitis ant jo ir dumia link savo Altansumbero kalno.

Sužinojo tėvas apie tai ir tarė sau — reikia nudobti sūnų. Apginklavo jis tris šimtus kareivių ir žygiuoja sūnaus pasitikti. Bet kupranugaris kad uždulkins — visi kareiviai ir nedoras tėvas beregint negyvai užduso.

O bernaitis grįžo pas motiną, ir gyveno juodų toliau ramiai ir laimingai.

MEDŽIOTOJO SŪNUS

Gyveno viename kaime skurdžius, vardu Badra. Ilgai jis bernavo turtinguose ailuose, bet turto neprisigyveno. Išėjo Badra su pačia į kalnus ir ėmė verstis medžiokle. Praėjo keleri metai, juodu susilaukė dviejų sūnų. Vyresniajam davė vardą Zaja (Pasisekimas), o jaunėliui — Delgeras (Turtingumas).

Susitinka sykį Badra gulbę, o iš jos snapo graži graži gėlė kyšo. Prisėlino Badra prie gulbės, capt ją ir parsinešė namo. Nuo tos dienos jam visada sekdavosi medžioklėj, ir šeima pradėjo gyventi pasiturimai ir laimingai.

Kai vyresniajam sūnui sukako dvylika metų, o jaunėliui dešimt, mirė tėvas. Prieš mirtį jis prisakė sūnams gyventi meilėje ir santaikoje.

— Ne be reikalo aš jus pavadinau tokiais vardais, — sakė jis. — Nesiskirkite su stebuklingąja gulbe, ir visada jus lydės sėkmė ir laimė.

Po tėvo mirties motina priglaudė pas save lamą ir drauge augino vaikus. Kartą lama pamatė gulbę su skaisčia gėle snape ir pamanė: ta gėlė turbūt stebuklinga.

„Jei užmuščiau gulbę ir suvalgyčiau gėlę, tikriausiai tapčiau burtininku, — pagalvojo lama. — O kas iš to, kad tik pasigroži ta gulbe?“

— Pačiut, papjauk šiandien gulbę ir pavaišink mane vakare gulbiena, — paprašė jis.

— Negaliu, vaikai ją labai myli, — nesutiko moteris.

Tada lama pagąsdino pasikarsiąs, ir pati nori nenori gavo papjauti gulbę — labai jau baiminosi vėl likti viena. Vakarop moteriškė pakūrė ugnį ir įdėjo gulbę į puodą. Tuo tarpu parėjo sūnūs ir klausia, ką ji verdanti

— Lama įsigėdė gulbienos!

Žvilgt sūnūs į puodą — nebegyva gulbė su gėle snape. Jaunesnysis sūnus Delgeras nupjovė jai galvą, nugurkė ją, o pasakui ir sako:

— Sudie, motin, daugiau mes čia negyvensim.

Ėjo ėjo broliai ir priėjo didelio kalno papėdę. Vyresnysis brolis sumanė traukti į šiaurę, o jaunėlis — į pietus. Prieš išsiskirdami pasodino jie kalno papėdėje po drebulę ir susitarė lygiai po trejų metų susitikti toje vietoje.

— Jeigu mirsime katras, to pasodintas medis nudžiūs, — atsisveikino broliai ir nuėjo į priešingas puses.

Po trijų dienų Delgeras priėjo miestą, užsuko į turgų ir prašinėja išmaldos. Pagailo bernaičio senam kinui, prekiaujančiam daržovėmis, ir pasikvietė jis Delgerą pas save. Šeiminkė svečią sutiko maloniai, pagirdė, pavalgydino, ir Delgeras pasiprašė šeiminkų išsūnijamas. Apsidžiaugė senukai, rūpinosi augintiniu, širdies jam negailėjo. Ir stebuklas! Taip pradėjo sektis prekiauti daržovėmis, kad kinas greit praturtėjo. O laikas nestovėjo vietoje. Sugalvojo vieną dieną senukai atšvęsti Delgero išsūnijimo metines. Nupirko vyno, užkandos ir iškėlė puotą. Padaugino bernaitis išgerti ir atraugėjo gryną perlą. Dar labiau praturtėjo daržovių prekiautojas, vargšai miniomis plūdo pas jį išmaldos, o Delgeras ėmė bičiuliautis su turtuolių vaikais.

Kartą pasikvietė Delgerą į namus kunigaikščio sūnus ir nugirdė jį vynu. Apsvaigo bernaitis ir atraugėjo gulbės galvą. Kunigaikščio marti to ir telaukė — čiupo galvą ir akimoju prarijo.

O tuo tarpu daržovių prekiautojas pasigedo įvaikio. Visur ieškojo, galiausiai užėjo pas kunigaikščio sūnų. Bet tarnai paslėpė Delgerą, o senukai pasakė, kad nė girdėti apie jo sūnų nieko negirdėję. Prekiautojas pagrasino užmušiąs kunigaikščio sūnų — tiktai tada kunigaikštis belaisvį išleido. Parsivedė daržovių prekiautojas sūnų namo, šis vėl pravimo, bet dabar senukai neberado nė vieno perlo. Susimąstė juodu: ką tai galėtų reikšti?

Nubudo bernaitis rytą, išsipasakojo, kas jam nutiko, ir paprašė tėvio, kad tasai apsirengęs elgeta išigautų į kunigaikščio rūmus. Persirengė daržovių prekiautojas, išigavo į kunigaikščio menę ir išgirdo, kad kunigaikščio marti taisosi tolimai kelionei kažkur į pietus.

Bernaitis tai išgirdęs tarė:

— Jie tyčia sakosi važiuosią į pietus: nori mus suklaidinti. Balnok du eiklius žirgus. Nurūksime ant šiaurinio kelio ir patykosime kunigaikščio marčios.

Nudažė daržovių prekiautojas su įsūniu du baltus savo žirgus juodais dažais, persirengė karžygiais ir rūksta į šiaurę. Netrukus ant kelio pasirodė vežimas, tempiamas keleto porų arklių. Griebė senis su bernaičiu kunigaikščio marčią už parkarpos ir kad ims tvatyti per nugarą. Kumščiauvo, bakino, kol ji atrijo gulbės galvą. Delgeras tuoj prarijo ją ir su įtėviu nurūko į vakarus.

O vyresnysis brolis per tą laiką nemaža vargo paragavo. Sutartu laiku atėjo jis į išsiskyrimo vietą. Žiūri — jaunesniojo brolio medis žiedais apkeręs. Susirado vyresnysis brolis jaunėlį ir grįžo abu į gimtinę. Nusenusi jų motina gulėjo ligos patale, o lama mirtimi vadavosi. Pasiėmė broliai motiną su lama ir grįžo pas daržovių prekiautoją. Ir gyveno toliau visi laimingi ir visko perteke.

DIDŽTURTIS BORNOJUS

Gyveno kadaise gūdžioje stepėje suvargęs senukas su sūnumi. Nieko jie daugiau neturėjo, tik baltą arklių.

Kai tėvas mirė, sudegino bernaitis jo lavoną su visa jūrta, užsikabino ant peties šautuvą, pririšo prie balno paspanką ir kastuvą ir išjojo kur akys veda.

Joja jis, joja, žiūri — tarbaganas tupi. Šovė į jį bernaitis, bet kulka pro šalį prazvimbė. Tarbaganas pasislėpė urve. Sustojo tada bernaitis ir rausia urvą. Netikėtai vėjas iš kažkur atbloškė prie arklio kojų gipsažolę. Išsigando arklys, šūst į šalį ir nurūko su visu balnu ir paspanka.

Traukia toliau bernaitis pėsčias, maitinasi starais ir tarbaganais. Eina jis, eina ir susitinka lapę. Kilst jis šautuvą ir jau šaus, bet lapė prabilo žmogaus balsu:

— Nešauk manęs, medžiotojau. Dar prireiks tau manęs.

Nuleido bernaitis šautuvą, ir lapė tuoj dingo jam iš akių. Nubėgo ji pas Churmastchaną¹¹ ir sako:

¹¹ Churmastchanas — dangaus valdovas.

— Netoli ir nearti nuo čia gyvena jaunikaitis Didžturtis Bornojus. Nesusirado jis savo krašte tinkamos pačios. Ir krito jam į akį tavo jaunesnioji duktė. Tai ir atsiuntė jis mane pasiklausti, ar tu sutinki atiduoti jam savo jaunėlę už pačią.

— O ar labai turtingas tas Bornojus? — paklausė Churmastchanas.

— Giminės jis nelabai garsios, bet užtat turtingiausias ir žinomiausias tuose kraštuose žmogus. Todėl ir vadina jį Didžturčiu Bornojum.

Apsidžiaugė chanas ir tarė sau — leisiu dukterį už turtuolio. Ir ėmė sukti galvą, kokią iš jo paėmus išpirką už nuotaką. Lapė tarstelėjo, kad gera būtų išpirka liūtas, tigras, pantera ir meška. Chanas sutiko. Susitarusi su chanu lapė nuėjo pas mešką.

— Mūsų Didžturtis Bornojus veda Churmastchano dukterį, — sako jai lapė. — Vestuvių puotoje turi būti penki didžiai garbingi svečiai. Tave kviečiu pačią pirmutinę. Kiti garbingiausi svečiai bus pantera, liūtas, tigras ir aš. Pribūk rytoj anksti rytą ant didžiosios upės kranto.

Paskui lapė nuėjo pas tigrą, panterą, liūtą ir kiekvienam pakartojo tuos pačius žodžius. O tada jau patraukė pas Didžturtį Bornojų. Bernaitis tuo metu medžiojo tarbaganus ir starus. Pamatė jis lapę ir sako:

— Kurgi, lapė, tavo dėkingumas? Ar tik neapgavai manęs? Matyt, reikės tave nudėti.

Bet lapė apreiškė bernaičiui gerą žinią, ir tam perėjo pyktis. Patraukė jie ant upės kranto, kur jų jau laukė meška, tigras, pantera ir liūtas. Visi keturi miegojo, bet išgirdo žingsnius ir bregint išsibudino.

— Churmastchano žentui nedera lįsti į vandenį, — prabilo lapė. — Todėl tu, liūtai, gausi perplukdyti jį ant nugaros, o mes patys perplauksim.

Taip jie ir padarė. Persikėlė į kitą krantą, paskui lapė prisakė visiems jos laukti, o pati nuskuodė pas Churmastchaną.

— Bėda mus ištiko, — kreipėsi į jį lapė, — keliantis per upę nuskendo mūsų jurtos ir tarnai, net Didžturčio Bornojaus drabužių neišgelbėjom. Ką daryti? Argi galimas daiktas, kad

jis čia pasirodytų plikas?! Gausim prašyti jus drabužių. Beje, meška, tigras, liūtas ir pantera išliko gyvi.

— Tegu Didžturtis Bornojus apsivelka mano rūbais ir įsikuria mano jurtoje, — atsakė Churmastchanas. — Po vestuvių gražins.

O lapei to ir tereikėjo. Išrinko ji gražiausius rūbus — tokių varganas bernaitis nė sapne nebuvo regėjęs — liepė jam pasipuošti, o žvėrimis sako:

— Churmastchanas nori jus išbandyti. Tegu Didžturtis Bornojus sėdasi ant liūto, o tigras ir pantera eina jam iš šonų. Aš eisiu pati pirmutinė, o tu, meška, lydėsi mus visus iš paskos. Churmastchano tarnai uždės jums apynasrius, kojas supančios virvėmis, — neva jus tramdys. O jūs dėkitės, lyg seniai prie to esate pripratę, leiskitės užmaunami apynasrius, supančiojami ir užsėdami. Kai jus po vieną įves į geležinį narvą ir įsakys „gulti!“ — atsigulkite. Pasakys „kelt!“ — atsikelkite. Ėskite, ką duos. Greit visi įsitikins, kad jūs taikūs, ir pakvies jus į puotą. Tada jūs būsite garbingiausi svečiai, ir visi drauge šoksime vestuvėse.

Taip jie ir padarė.

Kai Didžturtis Bornojus raitas ant liūto, lydimas panteros, tigrų, lapės ir meškos, atjojo pas Churmastchaną, jo tarnai supančiojo žvėris, ir šie, visų nuostabai, jautėsi kaip prijaukinti: leidosi užsėdami, įsakinėjami gulė ir kėlėsi. Churmastchanas buvo sužavėtas. Jis padėkojo lapei už gerą kalymą ir iškėlė vestuvių pokylį.

Po dviejų trijų dienų žvėrimis atsibodo gyventi nelaisvėje ir jie ėmė siusti. Tarnai nieku gyvu nevaliojo jų sutramdyti. Kamavosi kamavosi jie su žvėrimis ir galų gale Churmastchanui paliepus visus pribaugė šūviais.

Praėjo pusė mėnesio po vestuvių, ir chanas su pačia suskato ruošti žentą su dukterim į kelią atgalios. Išgirdo gudruolė lapė, kad tėvai nori palydėti dukterį iki žento rūmų, ir susimąstė.

— Važiukite į šiaurę, — sako ji, — kelyje sutiksime mūsų valdinių.

O šiaurines žemes tuo laiku valdė juodas mangasas Indermė devyniasdešimt penkiomis galvomis. Kai vestuvininkų vilkstinė pajudėjo į kelionę, lapė kad pasinėš į priekį. Bėga

ir vis dairosi: kad tik nesusidūrus su šiaurinių žemių valdovu. O mangasas kur buvęs, kur nebuvęs — štai ir čia! Persigando lapė ir ėmė blaškytis. Mangasas ją ir klausia:

— Ko tu, rude, blaškaisi?

— Aš bėgu iš Churmastchano. Girdėjau, kad daugiagalvis viduriniųjų žemių mangasas ėda nesirinkdamas, kas tik pasi-
maišo jam ant kelio. Šiomis dienomis jis išleido įsakymą: per tris dienas sunaikinti visa, kas gyva. Tai ir skubu išbėgti.

Išsigando mangasas Indermė ir sako:

— Visi žino, lapė, kokia tu protinga. Pasakyk, ar aš galiu kaip nors išsigelbėti?

— Gali! Tiktai viską daryk, kaip aš liepsiu. Tada tu tapsi chanu ir daug žemių valdysi. Pats Churmastchanas bus tavo tarnas!

— Tai klok! — pertraukė lapė mangasas Indermė. — Aš padarysiu tave visagale! Tu būsi stepių valdovė, aš tau duosiu, ko tik įsigėsi, tik išgelbėk mane.

— Tiek jau to, per tą savo gerumą tau padėsiu. Liepk tarnams iškasti šešiasdešimties sieksnių gylio duobę ir nukirsti keletą beržų. Įlipk į tą duobę su savo tėvais, broliais, giminaičiais, pačia ir vaikais, apsirūpink maistu dvidešimt vienai dienai, o duobę tegu tarnai iš viršaus pridengia beržų šakomis. Kai prasidės dvidešimt antra diena, manau, kad pavojus tau nebegrės.

Mangasas padarė taip, kaip liepė lapė: įsakė tarnams iškasti duobę, atvežti beržų, parūpinti maisto dvidešimt vienai dienai ir su visa gimine pasislėpė duobėje. O valdiniamis liepė klausyti lapės, kol jis čia tūnosiąs.

Kai duobė buvo užversta beržais, lapė sušaukė mangaso Indermės valdinius.

— Dabar, — sako, — pas mus atvažiuos Churmastchanas su savo žentu Didžturčiu Bornojum. Pasitikite svečius kaip tikri jų pavaldiniai. Didžurtį Bornojų jums siūnčia pats dangus, tad pareikškite jam pagarbą. Jei pastatysite jį savo chanu, praturtėsite ir niekad nemirsite. Išpuoškite rūmus ir sutikite Didžurtį Bornojų, kaip dera sutikti chaną.

Pamatė Churmastchanas prabangius mangaso rūmus ir pamatė... Kokiam turtingam ir kilmingam žmogui atidaviau savo duką...

Po kokių dešimties dienų eina Churmastchano duktė pro beržus ir girdi — bruzda kažkas po žeme. Išsigando ji ir nubėgo pas vyrą.

— Aš jau pranešiau Churmastchanui, — nuramino ją čia pat stovinti lapė. — Tarnai sako, kad tai velniais virtę negyveliai bruzda po žeme. Reikia jiems galą padaryti!

Ir pasakė lapė Churmastchanui, kad jo žentas ir duktė prašą padaryti galą velniams, gyvenantiems po žeme. Churmastchanas trenkė į duobę žaibu ir užmušė mangasą ir visą jo padermę. Beturtis bernaitis tapo chanu, o rudė lapė buvo dešinioji jo ranka ir išmintingas patarėjas.

ISMINTINGA MARTI

Gyveno pasaulyje chanas. Ir turėjo jis tik vieną sūnų. Paseno chanas, atėjo metas užleisti sostą sūnui. Bet jo įpėdinis buvo labai paikas. Ar jam valdyti šalį, jei nemoka su žmonėmis pasisveikinti! Sušaukė chanas savo patarėjus ir sako jiems:

— Aš jau senas, jau našta man chano pareigos, o sūnui negaliu patikėti valstybės reikalų. Ką daryti?

Pradėjo patarėjai tartis, kam atiduoti sostą. Tarėsi tarėsi ir nutarė: jei žmogui prakaituoja kojos, jis dėl to jų nenusipjauna, taigi negalima atstumti ir įpėdinio, nors jis ir kvailas.

— Tegu jūsų sūnus sėda į sostą, — pasakė patarėjai. — Tik reikia jį apvesdinti. O pačią jam išrinkite protingą, kad sugėbėtų šalį valdyti. Įsakykite piešėjams prirašyti rašmenų, piešti gyvūnų, augalų, saulę, mėnulį ir žvaigždžių, išstatykite piešinius ant vieškelio ir liepkite visiems savo valdiniam šiuos paveikslėlius pagarbinti. Protingas žmogus iškart pastebės piešiniuose klaidas.

Pritarė chanas tokiam sprendimui, sušaukė geriausius piešėjus ir liepė iškabinti kalnakelyje lentą su paveikslėliais ir

budistų malda. Prie lentos liepė pastatyti suburganą¹², o jos viduje pasodinti kelis raštininkus, įduoti jiems maisto trims dienoms — tegu užrašinėja, ką šnekės žmonės.

Visoje šalyje buvo paskelbtas chano įsakymas: „Kalnakelyje iškabinta malda. Įsakau visiems iki vieno eiti prie kalnakelio ir melstis tris dienas. Kas neklausys, bus griežtai nubaustas.“

Tris dienas karštai meldėsi valdiniai. Bet nė vienas nepastebėjo piešinėliuose klaidų; maža to: nesuvokė nė maldos žodžių iki galo.

Rašo raštininkai ataskaitą chanui, tik žiūri — vieškelyje dar vienas keleivis. Pasidėjo raštininkai plunksnas ir laukia, kol jis praeis. Tai buvo kokių aštuoniasdešimties metų senis, įsiganiusiu beragiu jaučiu vedinas. Jautis tempia ant nugaros suvyniotą į ritinį nutriušusią jurta, o paskui jį seka mergaitė kokių septyniolikos metų.

Pamatė senis kalnakelyje lentą su paveikslėliais bei malda ir sako dukteriai:

— Duokime jaučiui pailsėti ir patys pasimelskime.

Duktė perskaitė maldą ir sako:

— Ne, tėve, neverta melstis, eime.

Supyko senis ant dukters.

— Man jau į aną pasaulį metas, noriu atgailauti prieš mir-
tį, kodėl man trukdai?

Bet duktė sako:

Neverta, tėve, mums gaištuoti šičia —
Nevykusius paveikslėlius garbstyti.
Malonu melstis, kai paveikslai gražūs.
O čia — teplione pavadinti mažai!
Tik pažiūrėk, mėnulis koks: ovalas...
Tikrų nemokšų darbas, kad juos galas!
Tėveli, ką galvojo sau piešėjai,
Kad kiaulė jiems be uodegos išėjo?
Ir žvėrys ne visi — pamiršo kiškį,
O kiek klaidų maldoj, ir kokios ryškios!

¹² Suburganas — antkapinė piramidė.

Sutiko senis: prieš tokius paveikslėlius iš tiesų neverta melstis.

Užrašė valdininkai, ką šnekėjo mergaitė, ir parodė tuos žodžius chanui. Stebisi neatsistebi **chanas** mergaitės atsakymu ir klausia, kur ji.

— Jos tėvas pasistatė jurtą ant upės kranto.

Įsigeidė **chanas** pamatyti mergaitę ir liepė atvesti jam žirgą. Tarnai pasakė, kad mergaitė renka argalą, ir **chanas** nujojo pas senį. Papplepėjo su juo apie šį bei tą ir atsisveikindamas sako:

— Na, seni, rytoj rytą aš vėl atjosiu. Pamelžk savo jautį, o iš pieno suraugink tarako¹³. Nesuraugini — atsisveikink su šiuo pasauliu.

Įsigando senis ir pravirko. Grįžo duktė ir klausia, ko jis verkiąs. Senis viską papasakojo, tada ji ir sako:

— Nesirūpink, tėve, už tokius dalykus niekas galvos nekerta.

Rytą duktė išvirė tėvui arbatos, iškratė mėšlą priešais jurtą, paskui ištiesė čiuzinį, paguldė ant jo tėvą, o prie jurtos angos įkalė du baslius ir ištempė tarp jų ašutinę virvelę — suprask, jurtoje yra ligonis arba naujagimis.

Kai **chanas** atjojo rauginto pieno, mergaitė išėjo ir pasakė neleisianti jo į jurtą — tėvas gimdąs.

— Kur tai matyta, kad vyras gimdytų? — nustebo **chanas**. Bet mergaitė atrėmė:

O chane garbusis, sako,
Jūs matėt keistuolį vieną,
Kurs baisia skaniai raugina
Ir jaučio pamelžtą pieną.
Jeigu jautis duoda pienelio,
Tai ir vyras gimdyti gali!

Ką besakys **chanas**, išjojo nieko nepesęs namo. Mergaitė vėl išėjo argalo, o **chanas** grįžo pas senį ir sako:

— Nuvyk man, seni, pančius iš pelenų. Atjosiu rytoj rytą ir supančiosiu savo žirgą. O jei taip nepadarysi, liepsiu tau galvą nukirsti.

¹³ T a r a k a s — toks raugintas pienas.

Pravirko sengalvis. **Grižta** duktė su argalu ir klausia, ko jis verkiąs. Viską sužinojusi sako:

— Nesisielok, tėve, dėl tokių niekų!

Rytą išvirė ji tėvui **arbatos** ir nuvijo iš šieno pančius. Paskui apdegino šieną, ir pančiai atrodė, kaip sukti iš pelenų. Parodė juos duktė chanui, tas viską suprato ir nė žodžio netakęs pasuko atgal, o mergaitė vėl išėjo argalo. Tada chanas vėl atjoja pas senį.

— Kai atjosiu rytoj, tu dukters neišleisk iš jurtos, bet ir jurtoj **nepalik**. Jeigu rasiu ją stepėj arba jurtoj, liepsiu tave nugalabyti.

Vėl **išsigando** sengalvis. Grižta duktė ir klausia, ką šįsyk sakė chanas. Paskui ramiai tarė:

— Na ką gi, tegu ateina.

Pakirdo ji rytą, žvilgt laukan, o chanas jau beatvažiuojas su visais savo patarėjais. Pamatė juos senis, ir jam kinkos ėmė drebėti:

— **Dukrele** mano, kas dabar bus?

Išėjo sengalvis pasitikti chano, žiūri — dukters nė kvapo. Ir šen puola, ir ten — lyg žemėn prasmegus. Verčia ieško chanas su savo patarėjais — irgi neranda. Atsibodo jam ieškoti ir sako:

— Jurtoje jos nėra, kieme nėra, pėdų žemėje nėra, danguje irgi nematyti. Na, tiek to, pasirodyk, mergaitė!

O mergaitė stovėjo tarp jurtos sienos ir veltinio jos aptraukalo. Išlindo mergaitė, chanas ją pagyrė ir grįžo į rūmus.

Neilgai trukus mergaitė vėl išėjo argalo, o chanas — vėl pas senį:

— Pasibalnok dvigalvį arklį ir atjok pas mane nei dieną, nei naktį, nei šiandien, nei rytoj. Tik nesugalvok joti keliu — nulėks galvelė.

— **Dabar** tai jau prapuoliau, — sielvartavo senis. — Ar išgelbės duktė šį kartą?

Grižta duktė su argalu ir klausia, kas atsitiko. Ir vėl **sengalvis** viską išklojo.

— **Nueik**, tėve, į kokią **kaimenę** ir **pasigauk** kumelę, kuri tuoj tuoj **kumeliuosis**, — patarė duktė.

Paklausė senis jos patarimo, atsivedė iš chano **kaimenės** baltą kumelingą kumelę. Kai atėjo vakaras, duktė ją pabalnojo.

— Na, tėve, dabar jok pas chaną. O kai nujosi, sakyk: „Pas mus ten leidžiasi saulė, pas jus čia jau naktis, o vakaruose švinta.“ Kai chanas paklaus, koku keliu atjojai, atsakyk: „Per žolę tarp dviejų kelių.“ Kai paklaus: „Ar dvigalviu arkliu atjojai?“ — atsakyk: „Taip.“ Pažiūrės jis į tavo kumelę, o ji jau turės dvi galvas. Tiktai sparčiai jok ir, kai nujosi pas chaną, neleisk kumelei gultis, pririšk ją.

Atėjo sengalvis pas chaną. Chanas suskato jį klausinėt, o senis atsakinėja, kaip duktė liepė.

— Ar dvigalviu arkliu atjojai?

— Taip, chane. Jei netiki, pats paveizėk.

Išėjo chanas, žiūri — kyšo iš po kumelės uodegos kita galva — ką tik atsivesto kumeliuko. Ir liepė chanas patarėjams pristverti senį.

— Sakyk, seni, ar pats taip sugalvojai, ar kas pamokė tave?

— Ne, ne pats, — prisipažino senis. — Duktė mane pamokė.

— Savo dukterį gausi išleisti už mano sūnaus. **Važiuk** ir atgabenk ją čia.

Apsidžiaugė senis — tai nusišypsojo laimė dukrai! — ir skuba į savo nutriušusią jurta.

— Na, dukrele, pasipuošk greičiau. Atiduodu tave chano sūnui. Gerą dalią turil!

Bet duktė nė nemano vilktis.

— Jok, tėve, pas chaną ir **pasakyk**, kad niekam **nevalia** aplenkti įstatymo ir **papročių**, — piktai atsakė ji.

Nujojo sengalvis ir persakė dukters žodžius.

— Tavo duktė sako teisybę: jaunikis turi važiuoti pas nuotaką. Aš kaltas, seni.

Ir chano sūnus su artimaisiais pats atvažiavo pas mergaitę.

Taip sengalvis ištekino dukterį už chano sūnaus, o pats liko vienas nugyventi amžiaus. Kvailas **chano** sūnus gavo protingą pačią, o chanas su chaniene — protingą **marčią**. Rytai

ji žadindavo juos, vaišindavo skaniais valgiais, o vakare miego guldydavo.

„Pagyvėns sūnus su tokia protinga pačia ir pats gal įgaus proto“, — galvoja chanas. Netrukus panoro chanas įsitikinti, ar įgavo sūnus proto, ar ne, ir kviečia jis sūnų joti drauge medžioklėn.

— Jok, sūneli, pirm savo tėvo, bet taip, kad žirgo uodega judėtų, — pasakė jis.

Tas nušoko nuo žirgo ir judina jam uodegą. Apibarė tėvas sūnų, apsnukiavo ir joja toliau.

Nušovė chanas žvėrį, sudorojo skerdienu ir liepia sūnui sukurti ugnį, padaryti medinį katilą ir apkepinti mėsą. Sūnus užkūrė ugnį, nuvertė storą medį, atpjovė drūtgalį ir skaptuoja.

— Ką tu darai? — klausia tėvas.

— Medinį katilą, — atsakė sūnus.

Supyko chanas ir vėl apsnukiavo kvaišą sūnų.

Joja jie toliau ir vėl nušauna žvėrį. Išdoroja chanas skerdienu ir paprašo sukurti ugnį, iškepti mėsą ir patiesti tėvui juodą paklotą. Sūnus užkūrė ugnį, iškepė ant iešmo mėsą, o juodo daikto neranda, tai nuplėšė nuo balno veltinį ir paklojo. Ir vėl tėvas apsnukiavo paiką sūnų.

Grižęs namo sūnus guodžiasi pačiai, kad tėvas jį apdaužęs.

— Teisingai tėvas padarė, — sako pati, sužinojusi, už ką vyras gavo pylos. — Galvoti reikial!

Ir ji išaiškino vyrui, ko tasai buvo nesupratęs.

Po kiek laiko chanas su sūnumi vėl išjojo medžioti. Pasiekė juodu lauką, ir tėvas sako sūnui:

— Jok priešaky, bet taip, kad žirgo uodega judėtų.

Sūnus prisiminė, kaip mokė pati, ir aplenkęs tėvą pavarė žirgą ristele.

Nušovė jie žvėrį, ir chanas liepia sūnui sukurti ugnį ir pakepti mėsą mediniame katile. Sūnus užkūrė ugnį, nudrožė medinį iešmą ir iškepė ant jo mėsą. Pavalgė tėvas, joja toliau, nušauna dar vieną žvėrį.

— Užkurk, sūnau, ugnį, iškepk mėsą, o paskui patiesk tėvui juodą paklotą.

Užkūrė sūnus ugnį, iškepė mėsą, o kai žemė nuo laužo pajuodo, tai nuvalė pelenus, kad būtų kur atsisėsti.

Pavalgė tėvas, **atsisėdo** ant šiltos žemės ir sako:

— Anksčiau mano sūnus **nežinojo** tokių **dalykų**, o dabar žino. Ar žmona tave pamokė, ar pats susiprotėjai?

— Pats susiprotėjau, tėve. Pasidariau chanu, ir proto atsi-rado.

Tėvas nepatikėjo ir sako:

— Gerai, sūnau, aš dar truputį **pamedžiosiu**, o tu grįžk na-mo, tik, **žiūrėk**, **nepaklysk**.

Nupasakojo tėvas sūnui, kur joti, bet tas pametė kelią ir **pasiklydo**. Išsigando chano sūnus. Tik žiūri — **priešakyje** bė-ga kažkieno žirgas. **Pasileido** tam iš **paskos** ir prijojo kai-menę. Apsinakvojo pas arkliaganį, o rytą pasiprašė **palydimas** iki rūmų. Apsidžiaugė pati pamačiusi vyrą gyvą ir **sveiką**.

— Dabar tai mano vyras tinka į **chanus**.

O senis **chanas** tą naktį irgi pasiklydo, nusidavė į kitą ša-lį, ir ten sargybiniai jį sučiupo. Visaip **chanas** teisinosi esąs niekuo dėtas, bet kas tikės! Trejus metus jis iškalėjo **nešva-rijoje** jurtoje ir jau mirtimi vadavosi. Ir **sumanė** tada to cha-nato valdovas **belaisviui** galvą nukirsti, bet tas **pasiprašė** prieš mirtį dar leidžiamas **parašyti** laišką į namus. Sutiko **chanas**, bet **įspėjo** belaisvį:

— Jei gražų **parašysi** laišką — pasiūsimė, o jei ne — malo-nės nelauk, **tučtuojau** pribaisimė.

Davė belaisviui popieriaus, ir tas parašė:

Brangieji giminės! Lenkiuos lig kelių,
Rašydamas iš tolimos šalelės,
Ir pranešu, kad svetimoj **padangėj**
Esu laimingas, sotus, **apsirengęs**.
Jums rūpi, ar **pargrišiu** dar namolei?
Tokių minčių **kratausi** aš iš tolo!
Miegu **šilkiniuos pataluos, patogiai**,
O virš galvos **baldakimas** lyg **stogas**.
Dienų dienom **drybsoti** lovoj gera,
Ožkos pienelį gerti iš pialos.
Mat rūmuos **gyvenu** aštuoniaaukščiuos,
Aplinkui tupinėja **kambarinės darbščios**,
Ne svečias juk esu, o **šeimininkas**.

Tad ir numirti man tik čia pritinka.
Jei norit laime su **manim** dalintis,
Palikit rūmus ir atsidanginkit.
Bet tas, kuris pirmasis šičia eis,
Tevaro gyvulius gražiais ragais,
O paskutinis tegu varo buolus.
Kelionėje prireikia net ir kuolo,
Tad vežkit viską... Ir dar štai kas:
Bandoj yra kumelė ir jos vaikas.
Niežais abu jie, vargšai, apsikrėtę.
Va juos tai galite palikti vietoj.
Niežuotas gyvulys garbės neteikia, —
Tad jų ir į kelionę imt nereikia.
Du dideli santalmedžiai palangėj, —
Auksinių lapų stulpas remia dangų...
Iš jų tik vieną pergabent reikėtų,
Antrasis tegu lieka savo vietoj.
O miegamajame, užu veltinio,
Prie lovos kabo žirkklės. Jos auksinės...
(Į miegamąjį pro menes įeikit)
Jas būtinai paimti reikia.

Parašė belaisvis laišką ir atidavė jį valdovui. Perskaitė šis ir sako:

Mums chaną reik žiūrėt kaip savo akį.
Tegu žygūnas su jo laišku lekia!
Juk gausim su to žioplio laiškeliu
Ir aukso, ir sidabro, gyvulių...
Pirmiausia iš jo turtą išviliosim,
Paskui su juo pačiu susidorosim.

Ir pasiuntė žiaurus chanas du žygūnus su laišku, ir liepė jiems tuščiomis negrįžti — parsivaryti visus garsaus belaisvio gyvulius, paimti jo turtą.

Atidavė žygūnai laišką kvailam chano sūnui, o tas kad džiaugiasi, rodo laišką motinai, didikams ir tuoj duoda nurodymus:

— Taisykitės į kelionę! Atskirkite raguočius nuo beragių. Varykite visą kaimenę, tik obuolmušę kumelę su nunižusiu

kumeliuku palikite. Vieną santalmedį iškaskite, o kitas tegu lieka. Tai pagyvensim naujoje karalystėje!

Subruzdavo chano tarnai, o jaunoji pati, kuri nebuvo skaičiusi šešuro laiško, klausia anytą:

— Kur taip sukruto visi? Ir kodėl bandą skiria į dvi dalis?

— Taigi iš tavo šešuro laišką gavome, argi nematei? — nustebė anyta.

Suskato visi ieškoti laiško, o tas kaip į vandenį įkrito. Galiausiai atrado jį vaikai šiukšlių krūvoje. Perskaitė laišką išmintingoji marti ir visiems nupasakojo, kas jame iš tikro parašyta. Štai ką chanas rašė:

Sunkios nelaimės ištiktas, šaukiuosi
Šiuo laišku gimines ir artimuosius.
Esu belaisvis tolimoj padangėj,
Klastingas priešas baisią mirtį rengia.
Ar jus bepamatysiu, vis galvoju,
Kas dieną tykomas mirties pavojaus.
Man žemė — patalas, dangus — pastogė.
Nuo prasto maisto sumenkau, sublogau.
Mane aštuoniasienėj jurtoj slepia, —
Sargai išeit neleidžia net į stepę.
Jei ne šiandieną, tai rytoj numirsiu, —
Maniems kauleliams sudūlėt čia skirta...
O jei mane jūs norit išvaduoti,
Balnokit žirgus ir tuoj pat žygiuokit!
Pirmų pulkų kariams įduokit ginklus,
O paskutiniai gali traukt beginkliai.
Žygūną, kurs pristatė mano laišką,
Priverskit kelią rodyt, kad būt aišku,
Kur eit. Jei du atvyks, tai negailėkit
Ir vieną būtinai kely nudėkit.
Chanienė ir sūnus galbūt trukdyti
Susimanys. Namie abu palikit.
Gudriausia chanate — marti manoji, —
Tegu jinai kaip vadas prieky joja.
Sunkiausiajam atvejui ji ras sprendimą,
Todėl visur jos klauskit patarimo.

Sutelkė marti kariuomenę, ginkluotus **karius** pastatė priešaky, **beginkliams** liepė eiti iš paskos. Vienam **žygūni** galvą nukirto, kitą **privertė** rodyti kelią. Vidurnaktį užgrobė gretimo **chanato žemes** ir auštant chaną išvadavo: O žiaurųjį kaimyną chaną paėmė į nelaisvę.

Taip vargšo senio sumani dukra,
Kai grėsė šaliai pražūtis tikra,
Išmintimi, lig tolei neregėta,
Pamokė žmones savimi tikėti,
Per vieną naktį apgalėjo priešą,
Ir iš nelaisvės šešurą išplėšė.

ISMANUS SENIS

Seniai seniai gyveno pasaulyje senis Boldohujboras. Turėjo jis septynias **pilkas** avis ir du obuolmušius **žirgus**: vieną **bėgūną**, kitą skrajūną. Gyveno senis nutriušusioje jurtoje ant Bolzotaus kalno viršūnės. Eidamas ganyti avių skrajūną jis pririšdavo vakarinėje jurtos pusėje, o **bėgūną** — rytinėje.

— Jeigu mano avys atsives pilkas **ėriukus**, paaukosiu juos šventikui, o jeigu juodus — chanui, — tarė sau senis.

Ir atvedė viena avis juodą **ėriuką**. Senis jau buvo benešas **dovana**, bet chano juodvarnis tik paplast ir **iškirto** **ėriukui** akis. Supyko senis, užšoko ant savo skrajūno, pasivijo juodvarnį ir išbadė jam akis.

Sužinojo tai chanas, baisiai užsirūstino ir liepė dviem vilkam suėsti skrajūną. Tuomet senis ėmė ir sukeitė žirgus **vietomis**: skrajūną pririšo rytinėje jurtos pusėje, o **bėgūną** — vakarinėje. **Atbėgo** chano vilkai ir suėdė **bėgūną**. Senis šoko ant skrajūno juos vytis ir pamušė kojas.

Užsirūstino chanas ir **siuuncia** du drakonus, kad sudraskytų senį. Sužinojo tai senis ir išginė avis ne ant Bolzotaus kalno kaip **paprastai**, o į kitą vietą. Atskrido drakonai ir visą Bol-

zotaus viršūnę pavertė pelenais. Užšoko senis ant savo skrajūno, pasivijo drakonius ir nukirto jiems uodegas.

Supyko chanas ir siundo ant senio du velnius. Sužinojo tai senis ir verda katilė vilkų sudraskyto bėgūno žarnas. Atsėlino velniai prie jurtos, žiūri pro plyšį, ką senis veikia, o tas nepametė galvos, — tik šliūkšt ant jų iš verdančio katilo vandenį!

Įtūžo chanas ir liepia žygūnui atvesti senį — dabar jo nepasigailėsias. Neišsigando senis — pats atėjo pas chaną.

— Kam išdūrei juodvarniui akis? — klausia chanas.

— Seniai buvau žodį sau davęs: jeigu mano avys atsives juodą ėriuką — nešiu jį savo chanui. Taip ir atsitiko: viena avis atsivedė juodą ėriuką. Apsidžiaugiau ir jau buvau beinas pas jus, bet kaip niekur nieko atskrido juodvarnis ir iškirto ėriukui akis. Supykau ir išdūriau varnui akis, — atsakė senis.

— Teisingai padarei, bet kam pamušei kojas mano vilkams?

— O katra įsakėte jiems suėsti: skrajūną ar bėgūną? — klausia senis.

— Skrajūną, — sako senis.

— O jie suėdė bėgūną, tai ir pamušiau jiems kojas.

— Vėl tavo teisybė, — pripažino chanas, — bet kam nukirtai drakonams uodegas?

— Ar jūs pasiuntėt juos manęs nugalabyti, ar nusiaubti Bolzotaus viršūnės? — klausia vėl senis.

— Tavęs.

— O jie pavertė pelenais Bolzotaus viršūnę. Tai ir nukirtai jiems uodegas.

— Ir gerai. Bet kam nutvilkei verdančiu vandeniu velnius?

— O ko jūs siuntėte tuos velnius? Kad pridarytų man eibių ar tik iš pasalų pašniukštintų?

— Kad pridarytų eibių, — atsakė chanas.

— O jie iš pasalų šniukštinėjo, tai ir nutvilčiau.

— Tavo teisybė, — vėl atsakė chanas.

Ir gyveno toliau Boldohujboras ramiai ir laimingai su savo pilkomis avimis ir skrajūnu žirgu.

GUDRUOLIS

Gyveno kitados pasaulyje neturtingas berniukas. Jo tėvai bernavo pas tokį poną. Ponas pats kasdien vežiojo maistą lamai, bet sykį paliepė šį darbą atlikti berniukui. Susimanė kelyje berniukas paragauti, kuo gi lama penimas, ir nė pats nepastebėjo, kaip suvalgė pusę. Galvoja berniukas: „Ką gi pasakysiu lamai?“

Atvyko jis pas lamą, o šis ir klausia:

— Kodėl šeimnininkas pats neatvažiavo?

Ir sumanė berniukas pagudrauti:

— Mane šeimnininkė pasiuntė. Šeimnininkas iš galvos išsikraustė — jūs, girdi, baisiai daug valgate. Grasino jus kirviu užkaposiąs.

Supyko lama ir išvarė berniuką. O tas grįžo ir sako šeimnininkui, jog lama liepęs nieko nelaukiant pasiimti kirvį ir ateiti jam durų pataisyti. Patikėjo turtuolis, pasiėmė kirvį ir žingsniuoja pas lamą. Pamatė lama turtuolį su kirviu, persigando baisesiausiai ir bėga iš namų: mano, kad tas tikrai išprotėjęs. O turtuolis apžiūrėjo duris ir mato — apgavo jį berniukas.

„Nieko, išpersiu kailį tam vaikiščiui“, — tarė sau ir grįžo atgal.

O tuo metu kur buvus, kur nebuvus jo pati bėpareinanti iš viešnagės. Pasitiko ją berniukas ant kelio ir pasakoja, esą šeimnininkas iš galvos išėjęs ir su kirviu išbėgęs pas lamą — pirmiausia jį užmušiąs, o paskui ir savo pačią. Pamatė pati vyrą su kirviu ir kad spruks šalin, o berniukas priėjo prie šeimnininko ir sako:

— Vakariniame kalno šlaite užkastas ašotis pinigų. Jūsų pati išbėgo jo išsikasti ir jums liepė ten nueiti.

Išgirdo turtuolis apie pinigus ir iškart pamiršo savo pyktį — pasileido paskui pačią. O ta lekia dar greičiau. Supyko vyras:

— Matyt, nori viena lobį pasiglemžti.

Pasivijo turtuolis pačią, ir ta pasakė, kodėl bėgusi. Na, dabar tai užmušiu vaikiščią, tarė sau chanas, bet vaiko ir pėdos jau buvo ataušusios.

Dūlino keletą dienų berniukas stepe nevalgęs, sušalęs, kol pagaliau priėjo ailą. O tame aile gyveno moteris su dukterim. Berniukas ir pasiliko pas ją. Greta šio ailo gyveno **gobšus** ir žiaurus najonas¹⁴. Visko **pertekęs** buvo tas najonas, bet jam vis rūpėjo, kaip dar labiau pralobti.

Bėgo metai. Berniukas užaugo, buvo dailus bernaitis. Kai senutė mirė, jis vedė jos dukterį, ir gyveno juodu meiliai kaip du **balandėliai**. Parnešė kartą bernaitis namo **sutrūnijusį** pagali, suvyniojo jį į chadaką ir įdėjo skrynion.

— Rytoj ateis najonas mokesčio, — sako jis pačiai. — Tu apsimesk, kad numirei. Aš tau stuktelsiu šita lazda tris kartus per galvą. Kai suduosiu pirmą kartą — kvėptelėk. Kai suduosiu antrąsyk — šujudėk, o po trečio sykio — kelkis.

Rytą bernaitis išėjo iš namų. Į jurta įėjo najonas. Bernaitis grįžo, ir najonas jam pasakė, esą, pasimirusi jo pati. Apšimetė bernaitis, kad jam širdis plyšta, bet paskui, lyg prisiminęs kažką, išsiėmė iš skrynios lazda ir stuktelėjo pačiai per galvą. Stuktelėjo kartą — pati kvėptelėjo, stuktelėjo antrą — pati sujudėjo, o po trečio karto — pasikėlė ir atsisėdo. Įsigeidė gobšus **kunigaikštis** žūt būt gauti stebuklingą lazda, bet bernaitis **dėdasi** nenorįs apie tai nė girdėti. Tik tada sutiko atiduoti, kai najonas paklojo **krūvą** pinigų.

— Tiek jau to, kaip jums atiduodu, kitas niekas neišprašytų, — **pasakė** bernaitis duodamas najonui lazda.

Įsigeidė najonas patikrinti, ar išties lazda stebuklinga, ir nugalabijo savo pačią, o paskui pradėjo ją lazda tvatyti. Mušė, daužė visaip, bet numirėlė nesikelia, ir tiek.

Reikia nubausti apgaviką, tarė sau najonas, ir sušaukė visus patarėjus — tesugalvoja žiauriausią **bausmę**.

— Įvyniokite mane į jaučio odą ir įmeskite jūron, — pasiprašė bernaitis, — ar ne vis tiek jums, kaip man galą padaryti!

Pagalvojo pasvarstė najonas ir sutiko. Įvyniojo jis bernaitį į jaučio odą ir gabena prie jūros. Sustojo pakeliui pas turtingą pirklių **nakvynės**, šauniai pasivaišino. O tas pirklys buvo visai **nuplikęs**. Išėjo jis iš jurtos pažiūrėti, kokią dovaną atnešė jam turtuolis, ir mato: guli **žmogus**, **susuptas** į odą.

— Ką čia pats veiki? — stebisi pirklys.

¹⁴ Najonas — kunigaikštis.

— Buvau aš plikas, o gerasis mano ponas panoro atauginti man plaukus, tai ir suvyniojo į odą. Dabar jau gavau, ko norėjau. Plaukai ataugo.

Patikėjo pirklys bernaičiu ir sako:

— Tau nebėra čia ko veikti, jei ataugo plaukai. Leisk, aš susisupsiu į odą.

Dedasi bernaitis nenorijs užleisti jam vietas. Tada pirklys pažadėjo dovanoti jam savo drabužius. Bernaitis sutiko, persirengė ir pasislėpė, pirklys susivyniojo į odą.

Rytą najonas, dar nespėjęs dorai išsipagirioti, užsivertė naštą ant pečių, nutempė ją prie jūros ir pūkst į vandenį.

O bernaitis tuo tarpu susirinko vertingiausias pirklio daiktus ir grįžo į gimtinę. Netrukus parėjo namo ir najonas. Stebisi neatsitebi jis, kad skurdžius gyvas ir dar nei iš šio, nei iš to praturtėjęs. Tad pasišaukė jį ir ėmė kamantinėti.

— Kai nuskendau į dugną, tuoj nuskuodžiau pas vandenų karaliūną,— sako gudruolis. — Apdovanojo jis dosniai mane ir pasiuntė atgal į žemę. Kad nebūčiau sumaišęs durų, vandenų karaliūnas būtų mane apdovanojęs dar dosniau.

Išsiteiravo najonas, kur gyvena vandenų karaliūnas, kai jį rasti ir ką sakyti. Paskui sušaukė savo patarėjus ir traukia su jais prie jūros. Sustojo visi ant kranto, o gudragalvis bernaitis ir sako najonui:

— Še tau ilgą lazdą ir leiskis į dugną. Kai tik vandenų karaliūnas tave apdovanos, pakrutink lazdą, — tada ir kiti šoks paskui tave.

Puolė najonas į vandenį, pradėjo skęsti ir kad sujudins lazdą pagalbos šaukdamasis. O patarėjai pamanė — jau duoda najonas ženklą, tai puolė visi į vandenį ir nuskendo. Nuo to laiko tame krašte nebėra žiaurių ir gobšių najonų, o žmonės gyvena ramiai ir laimingai.

KUMELIUKAS GELBĖTOJAS

Gyveno kitados pasaulyje senelis su senele, ir turėjo jodu neregėto gražumo dukrą. Turto jiems netrūko, ypač gyvulių. Senelių kaimenėje ganėsi dar niekad kumeliukų nevedusi

kumelė, o ganykloje augo dar niekad nežydėjęs ir nevedęs vaisių medis.

Grižo vieną vakarą senelis iš ganyklos ir sako senutei su dukteria:

— Mūsų bergždžioji kumelė apsikumeliavo. Kumeliukas šviesaus plauko, kokius tris kartus didesnis už motiną. O bevaisis medis pražydo ir greitai duos vaisių.

— Ar man galima pažiūrėti? — klausia duktė.

— Jau vėlu, palauk rytdienos, — sako tėvas.

O duktė nenusileidžia, ir gana. Tada tėvas pagaliau sutiko. Nubėga duktė į kaimenę, žiūri — ogi iš tiesų prie kumelės stovi ne bet koks kumeliukas — tikras žirgas, labai didelis, šviesaus plauko. Ilgai mergaitė spoksojo į jį, paskui paragavo skanių sultingų bevaisio medžio vaisių ir jau buvo benueinanti, tik staiga kumeliukas netikėtai prabilo žmogaus balsu:

— Naktį tave baudžiasi pagrobti mangasas. Sėsk ant manęs, išnešiu tave iš čia. Tiktai pasiimk šukas ir pustyklę.

Parbėgo duktė namo, pasiėmė šukas, pustyklę ir iškeliavo. Kiek pajogo žirgas ir sako:

— Mesk šukas ir tark: „Išsiliek, putojanti jūra, ne priešaky manęs, o užpakaly.“ Tik, žiūrėk, nesumaišyk!

Bet mergaitė viską sumaišė ir pasakė:

— Išsiliek, putojanti jūra, ne užpakaly manęs, o priešaky.

Pamatė žirgas priešais putojančią jūrą ir sako:

— Tu gero žmogaus dukra, bet kur tavo protas? Na, tiek to, dabar aš šoksiu per jūrą, o tu laikykis kaip tikras vyras.

Peršoko žirgas jūrą, ir, laimė, nenukrito mergaitė. Dar kiek pajojus, žirgas vėl sako:

— Mesk dabar pustyklę ir sakyk: „Siausk, uragane, su liūtimis ne priešaky manęs, o užpakaly!“

Dabar mergaitė neapsiriko, **pasakė** kaip liepiama.

Netrukus žirgas vėl prabilo:

— Šių žemių chanas su savo pačia ieško žmonos savo sūnui, sosto įpėdiniui. Tuoju chano pati atsiųs tarnaitę iššniukštinti, kas atjojo: jeigu bernaitis, tai žolė, kur jis sėdėjo, būsianti suminta.

Iš tikrųjų netrukus atėjo tarnaitė ir šnekina sėdinčią ant žolės mergaitę. Kai toji atsistojo, kelios žolelės buvo sumintos.

„Senė visai pakvaišo“, — sumurmėjo tarnaitė ir grįžo į rūmus.

O žirgas sako mergaitei:

— Chano pati nepatikės tarnaitė ir pakvies tave arbatos. Nesispyriok! Greit tapsi chano sūnaus žmona. Bet kai būsi laiminga, neužmiršk, kad negalima manęs mušti rimbū. Ir geležiniais pančiais neleisk chanui manęs pančioti.

Kitą dieną, tekant saulei, atėjo tarnaitė ir pakvietė mergaitę į rūmus. Gražuolė iš karto krito į akį chano sūnui. Tą pačią dieną rūmuose buvo atšoktos vestuvės, ir jaunieji gyvenė toliau ramiai ir laimingai.

Po kiek laiko chano sūnus gavo išvykti trejiems metams į tolimus kraštus. O jo pati buvo dienų gale. Taisydamasis į kelionę vyras užsigeidė joti pačios žirgu.

— Jok, — sutiko pati. — Bet nepančiotok jo geležiniais pančiais.

— O kaipgi be pančių paliksiu žirgą stepėje?

Nori nenori pati gavo duoti jam pančius. Sėdo vyras ant žirgo ir išjojo.

Praėjo keli mėnesiai, ir pati susilaukė vaikelio. Sumanė chanas pradžiuginti sūnų ir pasiuntė žygūną su laišku, parašęs jame gimus berniuką. Dieną ir naktį galvotrūkčiais lėkė žygūnas, mangaso valdose pakeitė žirgą, o laišką pamiršo ir nurūko tolyn. Perskaitė mangasas laišką ir pasibaudė naktį pavogti gražuolę.

Vakare chanaičio žmona girdi — žirgas žvengia.

— Bene mano žirgas grįžo? — pradžiugo ji. Pašoko iš lovos, užsisiautė chalata ir išbėgo į lauką. Žiūri — tikrai jos žirgas.

— Tu pamiršai, ką buvau sakęs, — davei vyrui geležinius pančius. Tai ir atsitiko nelaimė! Greičiau vilkis ir pasiimk sūnų. Naktį tave baudžiasi pagrobti mangasas. Paskubėk!

Akimoju susiruošė gražuolė, čiupo ant rankų sūnų ir sėdo ant žirgo. Ilgai dūmė ištikimas žirgas, bet išseko jėgos, ir jis sustojo vidury išdegusios stepės.

— Aš greit krisiu, — pasakė jis. — Kai nugaišiu, ištark: „Tegu mano žirgo kojos virsta keturiais aukštais medžiais: aukšiniu, sidabrinium, perliniu ir koraliniu, o jo kūnas — vaiskia jūra.“

— Nekrisk, — pravirko gražuolė. — Kam palieki mane vieną su vaiku ant rankų?

— Mano karčiuose yra keturi auksiniai plaukai. Ištrauk juos! Perkrimsi vieną — aš nugaišiu. Perkrimsi dar du — išgelbėsi save ir sūnų. Perkrimsi ketvirtą — aš atgysiu.

Perkrimto gražuolė vieną plauką, ir žirgas beregint nugaišo. Nieko neveiksi, pasielvartavo, padūsavo jauna moteris ir sako:

— Tegu mano žirgo kojos virsta keturiais medžiais: aukšiniu, sidabrinium, perliniu ir koraliniu, o jo kūnas — vaiskia jūra.

Vos tik ištare ji šiuos žodžius — atsidūrė salelėje vidury jūros. Apsidairė — čia pat auga keturi medžiai. Įsiropštė moteris su vaiku į auksinį medį, ir, kur buvęs, kur nebuvęs, at-rūko įtūžęs mangasas. Kad įniks jis graužti kamieną, auksinis medis tik linksta, tik linksta. Ką darys moteriškė su sūnum, perlipo į sidabrinį.

— Nuo manęs nepabėgsi! — suriko mangasas ir puolė graužti sidabrinį medį.

Linksta, linksta sidabrinis medis, jau grius, bet motina su sūnum persikraustė į koralinį.

— Dabar aš tave pagausiu! — įsiuto mangasas ir šoko prie koralinio medžio.

Gavo moteriškė persiropšti į perlinį.

— Na, dabar tau galas! — sušuko mangasas ir suleido iltis į paskutinį kamieną.

Sutraškėjo medis, ir tada gražuolė perkrimto du auksinius plaukus. Ūmai iš kažkur iššoko du didžiuliai šunys, puolė mangasą ir sudraskė. Jūra beregint išdžiūvo, ir motina su sūnumi atsidūrė stepėje.

Perkrimto tada gražuolė ketvirtą plauką.

Tik žiūri — ogi atšiuoliuoja iš tolo raitelis ant šviesaus plauko žirgo.

„Kas tai galėtų būti?“ — galvoja gražuolė.

Raitelis priartėjo. Įsižiūrėjo gražuolė — ogi jos mylimas vyras! Ir suskato juodu pasakotis, kas katram nutiko.

— Jei čia mano žirgas, jo karčiuose neturi būti keturių auksinių plaukų, — pasakė gražuolė ir pažiūrėjo į arklio karčius. Ir išties — jos žirgas!

Pargrižo vyras su pačia namo ir gyveno toliau visko pertekę ir laimingi.

BERNIUKAS UODEGIUKAS

Gyveno kitados senelis su senele. Ir turėjo jie penkias juodas ožkas. Susimanė kartą viena ožka peršokti per didelę olos plaišą. Stvėrė senelis ožką už uodegėlės, ta ir nutrūko. Parsinešė jis uodegėlę į jurta ir įkišo į plyšį. Kitą dieną susiginčijo senelis su senele, katras eis ožkų ganyti, tik girdi — kažkas iš lauko šaukia:

— Mama! Tėte! Aš eisiu ganyti!

— Kas tai galėtų būti? — nustebo senelis su senele, mat juodu vaikų neturėjo.

Dirst į lauką — nieko nėra. Pasiklausė — balsas tarytum iš jurtos eina. Grižo į jurta, o balsas vėl lauke.

„Bene piktoji dvasia“, — pamanė senelė.

Žvilgt senis į plyšį, o ten, pasirodo, ožkos uodegėlė, pasivertusi berniuku, šneka. Taip senelis su senele berniuko uodegiuko sulaukė. Kasdien jis ganė ožkas, o senelis su senele patenkinti namie sėdėjo.

Pamatė berniuką najono žmonės ir šaiposi. Kentė kentė berniukas, kol jam kantrybė trūko. Tada nuėjo pas najoną ir sako:

— Jeigu tavo žmonės iš manęs šaipysis, sudorosi vieną tavo jautį, o tave patį kirviu užkaposiu.

— Na, žinoma, vyras visada galvoja apie didelius žygius, — nusijuokė najonas.

Kitą dieną berniukas vėl atėjo į najono namus ir užriko:

— Kur jaučiai? Kur kirvis?

Jaučiai tuo metu buvo žardienoje, o kirvis gulėjo jurtoje.

Vakare, kai najono šeima vakarieniavo, berniukas įlindo šuniui į ausį ir taip įsigavo į jurta. Čiupo šuo kaulą ir puolė lauk. Kai jis bėgo pro kirvį, berniukas tik kišt ranką iš ausies ir pasigriebė jį. Užkapojo jis tuo kirviu vieną jautį ir suvalgė. O kitą dieną vėl atėjo jis į najono namus.

— Kam jautį pavogei? — užsipuolė berniuką šeimininkas.

— Ogi šaipėtės iš manęs, tai ir įrodžiau, kad esu tikras vyras, — atsakė berniukas.

— Kad jau toks narsus, pavok šiąnakt mano žmonos aukso žiedą. Neįstengsi — pasisaugok, nulėks galvelė!

Paliepė najonas tą naktį žmonai įsidėti žiedą į burną, pririšo du šunis prie jurtos ir tik tada nuėjo miegoti. Įsigavo berniukas į kiemą, papjovė eringą avį ir aviną, o mesą atidavė šunims. Paskui pametė miegančioms tarnaitėms neišnešiotą ėriuką, o najonui po chalatu pakišo avino kapšą. Dviem lamoms, miegojusiems jurtoje, pakrėtė mėšlo iš žarnų. Najono žmonai veidą ištepė lajum, o į burną įpylė avino tulžies. Kad spjaus moteriškė tulžį — ir žiedą kartu išspjovė. Berniukas tik čiupt žiedą, šast į plyšį ir kad suriks:

— Kelkit! Vagys!

Nubudo tarnaitės ir ginčijasi:

— Tau negyvas vaikas gimė.

— Tau, ne man!

— Bene kelnes pridirbai, nešdinkis lauk! — šaukia vienas ant kito lamos.

— Nelaimė! — klykia najonas. — Mane kažkas apipjaustė!

Kitą rytą, vos praušus, nuėjo najonas pas berniuką.

— Pririšk šunį! — užriko jis.

Pririšo berniukas šunį ir nemačiomis nupjovė najono arkliui lūpas. Paskui nepastebimai nutraukė najonui nuo kepurės žinsą¹⁵, o tiesdamas svečiui tūbą, nupjovė batų padus. Atsisėdo najonas vidury jurtos ir plūsta berniuką net apsiptodamas:

¹⁵ Zinsas — rutulėlis ant didžiūno galvos apdangalo, pasižymėjimo ženklas.

— Tu, nususeš vagili, pasigviešei **didžiūno** turtol! Ar žinai, kaip būsi už tai nubaustas?

— Skųstis sugalvojai? — **juokiasi** berniukas. — Bet kas tamsta per vienas su kepure be žinso, su arkliu be lūpų ir baltais be padų?

Susigėdo svečias, šoko ant belūpio arklio ir nurūko namo nieko nepešęs.

Pasikvietė sykių najonas garsų šamaną iš gretimo ailo. Nusigavo berniukas prie najono namų ir pririšo vienam arkliui prie uodegos pintą krežį. Tas iš baimės kad ims spardytis. Išsigando kiti arkliai, sužvingo. Išgirdę triukšmą subėgo žmonės, jurtoje liko tik šamanas. Tada berniukas įėjo į jurta. Įgrūdo jis šamaną į kumyso burdiuką ir kaip niekur nieko **išrūko** į gatvę.

Greitai žmonės pasigėdo šamano, šoko ieškoti. O berniukas paprašė **šeimininką kumyso**.

— Negi pats negali įsipilti! — supyko najonas.

Priėjo berniukas prie burdiuko ir kad suklyks:

— Ajajai, **šeimininkas kumyse** gutulus laiko, ir dar najonu vadinasi!

— Kokius **gutulus**, kur yra gutulai?

Trukt tarnai už gutulų ir ištraukė iš burdiuko jau prigėrusį šamaną.

Neteko galvos šeimininkas, siūlo brangiausias dovanas tam, kas parneš negyvėlį namo. Bet niekas nenori nešti. Tada berniukas sako:

— Ką beveiksi, aš parnešiu! Tik duokit man nartų kupranugarį ir smailią ylą.

Jam viską davė najonas. Užvertė berniukas ant kupranugario nebegyvą šamaną ir joja link jo jurtos. Kur buvę, kur nebuvę, išbėga jam priešais keletas šunų. **Berniukas** bakst yla kupranugariui į koją, tas kad šoks bėgti ir numetė nuo savęs šamaną. Berniukas taip pat **nušoko žemėn** ir dedasi mirtinai užsimušęs. Subėgo šamano tarnai, **šlaksto** savo šeimininką ir berniuką vandeniui. Išgulėjo berniukas dvi dienas nejudėdamas, o trečią dieną sukrutėjo, tarytum pradėjo žadą atgauti. Parvežė tarnai berniuką pas najoną, o tas **apdovanojo** jį didele kaimene gyvulių.

Grįžo berniukas uodegiukas pas tėvus, ir gyveno jie toliau trise ramiai ir **laimingai**.

SENELIS IR SENELĖ

Gyveno kartą senelis su senele. Senelė buvo darbšti, o senelis tinginys ir tikras besotis. Veikiai iš jų bandos teliko keturios ožkos, bet per keturias dienas senis ir jas suvalgė. Liko jiems vienut vienutėlė karvė. Kol suvaikščiojo senelė vandens, senis karvę papjovė, mėsą iškepė ir suvalgė aliai kąšnelį. Supyko senelė.

— Verčiau numirti, ką gyventi su tavim, — pasakė ji ir pasiėmusi karvės tešmenį išėjo į kalnus. Pasikabino ji tešmenį prie uolos ir kasdien melžė. Taip ir gyveno.

Prisiminė vieną kartą senelė savo senelį, suspaudė jai širdį ir sumanė nunešti jam džiovintos varškės ir sviesto. Priėjo prie jurtos, žvilgt į vidų — ogi tasai besėdįs ir pelenus bevalgęs. Padėjo ji jam nemačiom varškės ir sviesto ir tykiai nuėjo sau. Taip ir nesužinojo senelis, kas jam atnešė maisto. Nuo tos dienos taip ir maitino senelė savąjį senelį. Bet vieną dieną tasai ją susekė. Pasileido godus senelis paskui senelę ir mato — melžia ji prikabiną prie uolos tešmenį.

Kitą dieną, kai senelė išėjo vandens, nutraukė senis tešmenį, išsikepė ir suvalgė. Grįžta senelė ir užsirūstinusi sako:

— Verčiau numirti, ką gyventi su tavim.

Ir vėl senelė paliko senelį. Eina ji, eina, žiūri — prie uolos guli ką tik apsivaikavusi antilopė. Prisėlino prie jos senelė ir čiulpia pieną. Bet senis sekė senelės pėdomis ir greit ją užklupo.

Atėjo metas melžti antilopę. Senelė griežčių griežčiausiai įsakė seneliui nė žodžio netarti. Bet vos tik ji pradėjo melžti, senelis ir klausia garsiai:

— O kažin kur, senele, jos antilopiukas? Aš katilą pasiėmiau.

Išsigando antilopė ir kad šoks į šalį. Supyko senelė, eina sau, bet senis nė per žingsnį nuo jos nesitraukia.

Eina eina senelė ir mato: stovi ant kelio didelė balta jurta. Viduje nė gyvos dvasios, užtat gausybė visokių valgymų ir gėrimų. Pasistebėjo senelė ir laukia šeimininko. Stoją nak-

tis, senelė užsnūdo, tik staiga girdi — į jurta įbėga vilkas, lapė ir meška.

— Kuo čia taip bjauriai atsiduoda? — klausia lapė.

Beregint žvėrys pamato neprašytą viešnią.

— Aš vargana moteriškė! — pravirko senelė. — Neskriauskite manęs. Valgyti jums virsiu.

Žvėrys nesudraskė senelės, pasiliko ją už šeimininkę. Ryta, vos tik žvėrys išėjo iš namų, kur buvęs, kur nebuvęs, senelis jau ir čia!

— Pasiimk daugiau maisto ir eik sau, o jei ne — pamatys tave žvėrys ir suės, — įkalbinėja jį senelė. — Rytoj vėl ateisi.

Tinginys senis pavalgęs suglebo ir nebenori eiti iš šiltos jurtos. Ką darys senelė, paslėpė jį ir prigrasino, kad tylėtų.

Grįžo naktį žvėrys, ėda sau, o senelis neištvėrė ir sako:

— Senele, ei senele, šalta man!

Supyko žvėrys, ištraukė senelį ir suėdė. Buvo benorį su-triaukšti ir senele, bet persigalvojo:

— Tegu mums valgyti verda!

NARSUOLIS BUIDARAS

Gyveno kitados pasaulyje našlė su sūnumi. Sūnus gimė toks didelis, kad po dienos nebeišsiteko ant vieno avikailio. Kitą dieną jis jau nebeišsiteko ant dviejų avikailių, trečią — ant trijų, ketvirtą — ant keturių, penktą — ant penkių, šeštą — ant šešių, o septintą dieną motina nebevaliojo sūnaus suvystyti ir septyniais avikailiais. Pavadino jį sūnų Buidaru.

Paaugo Buidaras. Vieną dieną jis sako motinai:

— Einu pas chaną Šorholžiną, sužaisime šachmatais.

— Tavo tėvas, kol buvo gyvas, visada pralošdavo Šorholžinui. Ir tavo tikriausiai tokia pat lemtis, — atsakė motina.

— Nuo ko mirė tėvas? — klausia sūnus.

— Ligą įsivarė ir mirė. Prieš mirtį jis sukrovė į dėžę balną, ginklus ir liepė atiduoti juos tau, kai paaugsi.

Apsidžiaugė sūnus tėvo paliktais daiktais, pasiėmė juos ir išėjo pas chaną.

Vakare jis grįžo namo ir pasigyrė motinai aplošęs chaną.

Bet motina nepatikėjo. Kitą dieną sūnus vėl aplošė chaną ir pasipasakojo apie tai motinai. Toji mano sau: „Taip, dabar mano sūnus jau vyras.“

Ėjo metai. Buidaras užaugo ir panoro vesti. Vieną dieną jis pasibalnojo žirgą, pasiėmė lanką, strėlių ir sako:

— Ketinu joti pas chaną Narandarą ir pasipiršti jo dukteriai **Šurendenai**.

— Laimingos kelionės, sūneli, aš neatkalbinėsiu tavęs, — atsakė motina. — Jok, tik atsimink: kelyje susidursi su trimis kliūtimis. Įveiksi jas — parsivesi pačią. — Ir motina slėpdama ašaras išlydėjo sūnų.

Joja joja Buidaras ir prijoja mišką, tokį tankų tankutėli, kad musė ten neįlįstų. Visą dieną brovėsi bernaitis per tankmę, bet neišsigavo iš miško. Tada žirgas sako jam:

— **Paleisk** strėlę iš lanko ir tark: „Teatsiranda **platus kelias**, kad juo galėtų prajoti žmogus su kupranugariu.“

Paleido Buidaras strėlę, pasakė, kaip liepė žirgas, ir be-regint per mišką nusitiesė **platus kelias**. Joja toliau **bernaitis**. Joja jis, joja ir staiga priešais — verdanti, putojanti jūra. Ką daryti? Ir žirgas vėl prabyla žmogaus balsu:

— Aš peršoksiu jūrą, tik tu laikykis kaip tikras vyras.

Peršoko žirgas jūrą, bet nusiplikė užpakalinę koją. Išgydė **bernaitis** žirgo koją viską gydančiais vaistais ir joja toliau.

„Motina sakė, tris **kliūtis** sutiksiu kely, vadinasi, liko dar viena“, — tarė sau Buidaras ir ūmai pamatė priešakyje sopką. Ant jos viršūnės **kažkas** judėjo.

— Kaip manai, kas ten? — klausia žirgas.

— Nežinau. Lyg debesis, lyg **kalnas**.

— Pasirodo, aš išmoningesnis už tave, — sako žirgas. — Tai mangasas **Indermė devyniasdešimt penkiomis galvomis**. Jis visus nugalabija, kas tik pasipina jam ant kelio.

Išsiėmė Buidaras stipraus **tabako**, bet nespėjo užsirūkyti.

Kaip viesulas užgriuvo jį mangasas. Galynėjosi jie, kol visą žemę išrausė aplink. Tada mangasas sako:

— Aš vyresnis už tave, todėl ir pavargau. Susitikim rytoj saulei tekant.

— Gerai, — sutiko Buidaras.

Bet žirgas jam pašnabzdėjo:

— Jei paleisi mangasą, jis suės dešimt kumelių iš savo šiaurės bandos ir dvidešimt kumelių iš savo pietų bandos ir pailsėjęs rytoj tave įveiks. Kaukis su juo dabar!

Paklausė bernaitis žirgo, priėjo prie juodos mangaso jurtos, remiančios dangų, ir šūktelėjo:

— Ei mangase! Manęs dar laukia tolimas kelias, aš skubu. Kaukimės dabar!

Nenoromis išėjo mangasas. Juodu vėl susiėmė, ir veikiai Buidaras paguldė mangasą ant menčių. Septyniasdešimt tris kartus parito jis pabaisą, numetė ją nuo kalno, o paskui sudegino, — neliko lapėms nė kaulelių.

Joja Buidaras toliau ir neilgai trukus prijoja chano Narendano aukso rūmus. Žiūri — nagi pilnas kiemas arklių pristatytas: matyt, kokia šventė.

Pavertė Buidaras savo žirgą nusususiu kumeliuku, o pats pasivertė paprastu vaikinuku. Atėjo jis pas chaną ir pasisakė norįs prašyti jo dukros Šurendenos rankos.

— Mano dukters rankos prašo daug jaunikių, jų tarpe ir imtynininkas, pramintas Ruduoju Pusantražmogiū. Todėl ir surengėme nadamą¹⁶; kuris nugalės, tam ir atiteks mano dukterė, — atsakė chanas.

Sugalvojo Buidaras statyti savo žirgą arklių lenktynėse, kurios turėjo prasidėti kitą dieną. Paklausė jis chaną, kiek dienų trukšiančios lenktynės. Pagalvojo chanas ir atsakė, kad tris mėnesius, o pirmajam imtynininkui — devynis mėnesius.

— Aš sutinku lenktyniauti visus metus, — sako bernaitis.

Ir įniko jis ieškoti jojių, bet nė vienas vaikas (arklių lenktynėse paprastai dalyvauja vaikai nuo penkių iki dvylikos metų) nenorėjo joti nusususiu kumeliuku. Šiaip ne taip vienas berniūktis sutiko.

— Žiūrėk, broliuk, neapvilki, — sako jam Buidaras, — pasiimk du maišus smėlio ir peilį. Išjok paskutinis. Kelyje tavo žirgas aplenkis du chano žirgus, tada ir išpilk smėlį.

¹⁶ Nadamas — šventė, per kurią vyksta jėgos ir nagingumo varžybos.

Kai raiteliai dingę iš akių, šoko varžovai rungtis imtynėse. Rudasis Pusantražmogis buvo toks stiprus, kad pakėlė jaučio skerdieną. Buidaras prisitaikė ir parbloškė varžovą, taip bloškė, kad tas beveik visas sulindo į žemę.

Suklykė chano tarnai; stvėrė dalbas ir kastuvus, bėga atkasti imtynininko.

— Ar pas jus taip kelia parkritusius? — klausia Buidaras. — Pas mus šitaip. — Ir jis mažuoju pirštu pastatė varžovą. Pas-
kui priėjo prie chano ir klausia: — Na kaip, nugalėjau aš ar ne?

— Žiūrėsim, ką parodys arklių lenktynės, — sako chanas. Paskutinę lenktynių dieną Pusantražmogis ir chanas pasi-
lipo ant aukštų kopėčių ir įsistebeilijo į tolį.

— Atrodo, mano rudis priešakyje.

— Apsirinki, tai mano šviesiakartis, — ginčijasi juodu.

Tada Buidaras paprašė chaną:

— Duokit man pasižiūrėti! Atrodo, mano žirgas bėga pir-
mas!

— Be reikalo giriesi! — nusijuokė chanas. — Tavo nususeš
kumeliokas seniai kelyje nugaišo.

Žvilgt Buidaras į stepę ir sako:

— Dabar aiškiai matau: tai mano žirgas!

Išsirovė jis iš galvos du plaukus, nuvijo iš jų virvę ir pri-
rišo savo neišvaizdų kumelioką, kai tas atskuodė.

— Na, ar sekėsi, broliuk? — paklausė stipruolis jokusį ber-
niuką.

— Viską padariau, kaip liepei.

Tada Buidaras priėjo prie chano.

— Vadinasi, ir čia aš nugalėjau?

Nieko neveiksi — gavo chanas sutikti.

Dabar varžovai ėmė tartis, kaip šaudys iš lanko.

— Šaudysim taip, kad iš šešiasdešimties vežimų malkų neliktų nė skiedrelės dančiui pasikrapštyti, kad iš šešiasdešim-
ties vežimų akmenų neliktų akmens nė skiltuvui, kad strėlė
vienu paleidimu prakirstų chadaką ir peršvilptų per šlauni-
kaulio kiaurymę, — pasiūlė Pusantražmogis.

O Buidaras pridūrė:

— Ir kad paskui strėlė dar pralįstų pro adatos skylutę ir uždegtų sukrautus už jos žabus.

Pirmas šovė chanas. Jo strėlė perlėkė pro šlaunikaulio kiaurymę ir nukrito.

Pusantražmogio strėlė pralindo pro adatos skylutę ir nukrito. O kai šovė Buidaras, jo strėlė perėjo pro visas kliūtis ir uždegė žabus.

— Gaisras! Gaisras! — pagavo šaukti žmonės bėgdami gesinti ugnies.

— Tai pas jus taip gesina ugnį? — stebisi Buidaras. — O pas mus šitaip! — pūstelėjo Buidaras — ir laužas užgeso.

Gavo chanas pripažinti trečią kartą, kad vaikinai nugalėjo.

— Dabar tavo duktė Šurendena man priklauso, — sako Buidaras.

— Pirmiau atvesk baltą liūtą nuo sniego kalno, — sako chanas.

Buidaras nesiginčijo, tik pasiuntė tarną pas chano dukterį tabako. O chano duktė per tą laiką akylai išžiūrėjo į Buidarą; ji pamatė, kad jisai neapsakomai gražus jaunikaitis milžinas.

— Laimingo tau kelio, gerasis žmogau, — palinkėjo chano duktė ir pašlakstė kelią pienu, kad gerai klotųsi kelionėje.

Ėjo ėjo Buidaras ir pamatė priešais sniego kalną. Prisikabino jis prie diržo lanką, strėlinę ir ropščiasis į viršūnę. Tik žiūri — vanagas vaikosi gražią paukštę. O tai buvo stebuklingoji Harusi. Nusitaikė jaunikaitis į vanagą, paleido strėlę ir nušovė. Priskrido prie jaunikaičio stebuklingoji paukštė ir sako:

— Dėkui tau, gerasis žmogau! Ko atsidanginai į šį kraštą? Sakyk, ko reikia, — viską tau padarysiu.

Išpasakojo Buidaras, ko atėjęs, o paukštė ir sako jam:

— Pažįstu baltąjį sniego kalno liūtą ir padėsiu tau.

Atvedė Harusi jam baltąjį liūtą, o Buidaras nuvedė jį chanoi. Pamatė chanas liūtą, išsigando ir palindo po stalą.

— Tegu bus, kaip tu nori! Imk mano dukrą. Tik pavėdėk toliau tą žvėrį! — riktelėjo jis.

Paleido jaunikaitis baltąjį liūtą, pasiėmė chano dukterį su kraičiu ir važiuoja į gimtąjį aila. Kelyje sako pačiai:

— Gyvenu aš su senute motina. Dabar pajosiu smarkiau į priekį, perspėsiu ją, kad tu atvažiuoji, o paskui grįšiu tavęs. Nakvynės sustok rate, kuri nubrėšiu žemėje, o dienos poilsiui apstok ten, kur nubrėšiu kreivą liniją.

Parlėkė Buidaras namo, žiūri — visas gimtasis ailas apaugęs dilgėlėmis. Apėjo jis griuvėsius — ogi iš pelės urvo kyšo popierėlis. Atlankstė tą popierėlį ir perskaitė: „Tavo motiną pagrobė penkiolikagalvis mangasas — šiaurinių žemių valdovas.“

„Galvą paguldysiu, bet motiną išvaduosiu. O jeigu jos gyvos nebėra, atkeršysiu už ją“, — tarė sau Buidaras ir išrūko į šiaurę.

Kelyje jis sutiko senį, ganantį didžiulę arklių kaimenę:

— Kur ir ko joji? — klausia piemuo.

— Mangasas pagrobė mano motiną, tai ir ieškau jos. Ar neturi, seni, ko užkasti?

— Už trijų kalvų stovi riebi kumelė, gali ją suvalgyti, — sako senis.

Susirado Buidaras kumelę, papjovė ir suvalgė. Joja jis toliau ir susitinka senelę, avis ganančią. Pasiguodė jai Buidaras.

— Mangaso niekas nevalioja įveikti, — pasakė senelė. — Jis dabar medžioja. Jei grįš piktas, spardys koja tokį kaip jautis akmenį — šauks liūtį. Jei nelabai piktas, mestelės baltą avieš kaulą — pašauks vėją ir lietų. Na tai, sūneli, sėkmės tau, — palinkėjo senelė atsisveikindama. — Tikrai vargu ar bėra gyva vargšė tavo motina.

Davė sau žodį Buidaras įveikti mangasą, atkeršyti už motiną, ir vėl joja.

Prijojo Buidaras mangaso jurta, pasivertė paprastu bernaičiu, įėjo vidun ir atsisėdo į baisūno vietą. Tarnaitės tik išsižiojo ir subruzdavo Buidarą varyti lauk. Iš kailio jos neriasi, bet neįstengia pajudinti bernaičio iš vietos. Kai neprasytas svečias paprašė valgyti, jos atnešė jam išrūgų šuns dubenėlyje. Pauostė Buidaras išrūgas ir šliūkstelėjo ant grindų.

— Ką tu darai? — šaukia tarnaitės ir talžo jį.

Bet tas tyli, nors kuolą ant galvos tašyk. Tikrai kai suteimo, jos pasigailėjo svečio ir davė jam skaniai, sočiai pavalgyti. Staiga parskrido ir mangasas.

— Ar girdi, penkiolikagalvi juodasis mangase! — suriko Buidaras. — Aš tuoj nudėsiu tave! Sakyk, kur mano motina?

Užskrido mangasas ant jaunikaičio ir čiupo jį į glėbį. Susiėmė abu. Buidaras kad trenks mangasą ant žemės ir jau buvo bepribaigęs, bet siaubūnas ėmė prašyti:

— Nežudyk manęs, gerasis milžine! Tavo motinos jau nebėr gyvųjų tarpe. Bet aš pavirsiu apynasriu tavo romiam žirgui, pančiais tavo smarkiam žirgui. Aš pasitrauksiu, kai tu įsakysi, grįšiu, kai pašauksi. Tik neužmušk!

— Dabar paklausu paprastų žmonių patarimo. Kaip jie sakys, taip ir bus, — tarė Buidaras.

Trenkė jis į gongą — sušaukė apylinkės gyventojus.

— Kaip jums atrodo, ką daryti mangasai? — paklausė Buidaras.

— Nudėti! — vienu balsu atsakė žmonės.

Ir tada Buidaras nudėjo mangasą. Paskui drauge su visais žmonėmis parkeliavo į savo gimtinę. O ten jau laukė jo pati Šurendena. Iškėlė jie didelę puotą ir gyveno toliau ramiai ir laimingai.

PASIPŪTĖS CHANAS IR, PAIKI JO DVARIŠKIAI

Seniai seniai gyveno pasaulyje drąsus ir protingas bernaitis, vardu Enchelas. Ilgai jis tarnavo arklininku pas chaną, bet nė karto nebuvo matęs savo šeimnininko.

Atėjo sykį Enchelas pas chano gydytoją skaudamo danties traukti ir sustojo prie rūmų vartų.

— Ką tu čia veiki? — užriko ant jo vartų sargas. — Nešdinkis šalin! Chanas teiksis pro čia važiuoti!

— Žinau, — atsakė bernaitis. — Chanas liepė man palaukti — kartu važiuosime.

Neilgai trukus išneša keturi tarnai palankine rūkšlotą senį. Eina jie pro Enchelą, tas nesusiturėjo ir sako:

— Maniau, kad tvirtas vyras išjos ant ristūno, o čia senė iškaršusi ant neštuvų!

Išgirdo chanas tokius žodžius ir kad subjurs:

— Ak tu, supuęs juodas kaule!

— Kodėl sveikas mano kūnas chanui supuęs pasirodė? — nusijuokė Enchelas. — Mano kaulai balti, o chano gal ir pa-juodo iš pykčio!

Iširdo chanas ir siekė uždrožti akiplėšai, bet per daug išsi- lenkė ir iškrito iš palankino. Užsigavo baisiausiai, žodžio iš- tarti negali, o čia bernaitis dar juokiasi.

— Matau, kad jūsų šventas kūnas skausmo nejaučia. Aš taip trinktelėjęs ne iš karto atsipeikėčiau!

Apsimetė chanas, kad jam visai neskauda, ir sako:

— Ko man rodyti tokiam prastuoliui stebuklingą savo jė- gą. Dvariškiai, suimkite jį! — Ir liepė tarnams vėl jį nešti.

Du dvariškiai pribėgo prie Enchelo ir užriko:

— Ei prastuoli, kas tau leido taip kalbėti su chanu? Ži- nok — būsi griežtai nubaustas!

Enchelas apsimetė išsigandęs ir sako:

— Darykite, ką norite, tik vieno prašau: neverskite ma- nęs valgyti. Chano gydytojas sakė: „Nuo valgio tau pilvas iš- pamps, ir ilgai kamuosies, kol numirsi.“

— Bet kaip tu gali gyventi nevalgęs? — klausia vienas dva- riškis.

— Aš turiu brangų dantį, tai jis ir maitina mane.

— Ak, štai kaip! — apsidžiaugė dvariškiai. — Pirma mes pa- žiūrėsime, kaip sprogs tavo pilvas, o paskui išlupsime tavo bran- gų dantį.

Enchelas apsimetė verkiąs.

— Nepadės tau ašaros, valgyk! — šūkavo dvariškiai ir pa- dėjo Enchelui dubenį riebios avienos.

Enchelas apsimetė žleberiojąs per jėgą, o iš tikrųjų so- čiai prisivalgė avienos.

— Kaip tavo sveikatėlė? — klausinėja dvariškiai.

— Jaučiu, kad pilvas tuoj tuoj sprogs, — sukniškė Enche- las.

— O kuris ten tavo brangusis dantis?

Enchelas parodė skaudamą dantį, ir dvariškiai jį ištrau- kė.

— Na, kvaileli, dabar ruoškis mirčiai! — klykauja dvariš-
kiai.

— Tai ne aš, o jūs — kvailiai, — atsakė Enchelas, — aš so-
tus, ir dantį išrovėte. Ko man daugiau reikia? O mirt aš dar
neketinu, man tik dvidešimt metų, tai jūs skaičiuokite savo
dienas!

Užsoko Enchelas ant žirgo, tiek jį ir tematė.

DALINGAS TINGINYS

Gyveno kadaise tinginys — jau toks tinginys, kad tingėjo
net koją iš jurtos iškelti. Paliko sykį jo pati ant Vakarų kal-
no viršūnės indą sviesto ir grįžusi namo sako jam:

— Koks tu vyras, kad vis guli ir guli? Išeik į lauką, pasi-
vaikščiok, užkopk ant Vakarų kalno, gal ten ką rasi.

Paklausė tinginys, užlipo ant kalno, žiūri — stovi indas
sviesto. Apsidžiaugė jis, grįžo namo ir sako **pačiai**:

— Tai matai, vaikščiojo vaikščiojo tavo pats ir rado kai-
ką.

Kitą dieną tinginys anksti pakirdo, pasiėmė titnagu už-
degamą šautuvą, sėdo ant žirgo, pasišaukė rudą šunį ir išjojo
medžioti. Tik pajojo kelis žingsnius nuo jurtos, žiūri — lapė.
Šoko ją vytis, bet lapė tik šmurkšt į urvą. **Pririšo tinginys** prie
balno šautuvą, paliko žirgą ir šunį **vidury** stepės, **uždengė** ur-
vą kepure, o pats eina rinkti argalo. Lapė tik šast iš urvo ir
su kepure ant galvos spruko šalin. Paskui ją puolė šuo, o pas-
kui šunį — arklys. Nebežino, ką daryti, **tinginys**, šoko lėkt iš
paskos, bet argi pavysi eiklų žirgą? Namu eiti neišeina, tad
klaidžioja sau po stepę.

Klaidžiojo jis, klaidžiojo ir atklydo prie chano rūmų. Pa-
sislėpė tinginys kieme, kad nepamatytų žmonės, o tuo metu
iš rūmų išėjo chano pati; nusimovė aukso žiedą, padėjo jį ant
žemės ir prausiasi. Nusiprausė, eina atgal, o žiedą **pamiršo**.
Tuo tarpu prišleivojo juoda karvė ir **uždrėkė** žiedą **mėšlu**.

Paskui atėjo tarnaitė ir tepa mėšlu chašaną¹⁷. Veikiai chano pati atsigodo brangaus žiedo nebeturinti, ir visi šoko jo ieškoti. Ilgai ieškojo, bet kur beras. Tada tinginys išėjo iš savo slėptuvės ir liepė pranešti apie jį chanui. Šis pamanė, kad tai lama, ir sako:

— Garbusis lama, mano pati pametė aukso žiedą, ar nerastumei jo?

— Pasistengsiu, — atsakė tinginys, — tiktai pastatykite man jurta.

Pastatė tinginiui tikrus rūmus. Įžengė tinginys į juos ir meldžiasi balsu. O paskui sako:

— Aukso žiedas — rytinėje chašano pusėje po penktu sienojū.

Pribėgo chanas su pačia, nugremžė nuo sienos mėšlą, žiūri — tikrai aukso žiedas.

— Kaip tu mums padėjai, švenčiausiasis! — pagyrė jį chanas. — O dabar padaryk dar vieną paslaugą: pamečiau aš savo rožančių iš koralo karolėlių. Ar nerastum jo?

Nusiminė tinginys: „Vargšė mano galvelė! Dabar nebeišsuksiu!“

Jam gulint savo rūmuose, atėjo chanas ir klausia, kokių valgių lamai atnešti?

„Jeigu prisišlamšiu nevirtų miežių su kiauliena, išpamps pilvas ir nusprogsiu“, — galvoja sau tinginys ir sako:

— Duokit nevirtų miežių su pusžale kiauliena.

Įsakė chanas išpildyti lamos norą. Naktį lama vis lakstė į kiemą ir kažką murmėjo. O sienos šešėlyje tuo tarpu sėdėjo dvi tarnaitės. Joms pasirodė, kad lama kartoja jų vardus.

„Greičiausiai tas mokyta lama žino, kad mes pavogėme rožančių“, — pamanė jos.

O lama balbatavo vis garsiau ir garsiau. Tada tarnaitės pribėgo prie jo ir viską prisipažino:

— Tai mes paėmėm chano rožančių iš koralų karolėlių ir užkasėme jį po stulpu. Meldžiamasis, tik niekam neišsitark!

Lama pažadėjo ir nuėjo miegoti. Rytą chanas su pačia pasisaukė jį, ir tinginys liepė jiems kasti žemę po stulpu.

Išrausė chanas su pačia žemę, o rožančius tikrai ten begulįs!

¹⁷ Chašanas — aptvaras, žardiena gyvuliams.

Netrukus susirgo chano pati, ir pradėjo gaišti gyvuliai. Chanas paprašė visąžinį lamą pagelbėti nelaimėje.

„Dabar tai nebeišsėsiu!“ — mano sau tinginys ir vėl liepia atnešti nevirtų miežių su kiauliena. Išbėgo jis naktį į kėmą, žiūri — stovi variasnukis šėtonas ir baužas juodas jautis. Kad ginčijasi abu! Pasiklausė tinginys ir sumetė, kad tai šitie padarai atnešė ligą chano pačiai ir gyvuliams.

Rytą jis liepė chanui papjauti baužą jautį. Ir kai lamos valia buvo įvykdyta, gyvuliai nustojo gaišti, o chano pati beregint pasveiko. Chanas su pačia nežinojo nė kaip atsidėkoti išmintingajam lamai ir sakė duosią viską, ko tik jis panorėsiąs. Prisiminė tinginys, kad jo pati mėgsta sukti ašutines virveles, ir paprašė chaną trijų vežimų arklio ašutų. Atsisveikino chanas su lama ir dar paklausė jo vardo. Tinginys ilgai laužė galvą, kokį čia vardą pasirinkus, ir pagaliau sako:

— Mergenas Otočas¹⁸.

Gavo tinginys tris vežimus arklio ašutų ir parvažiavo namo. Sužinojo pati, kas nutiko jos vyrui, ir kad ims barti: „Kodėl taip maža teprašėi?“ Grįžta tinginys atgal pas chaną. Dabar jis gauna dar daug brangių daiktų ir didelę gyvulių bandą.

Ir gyveno toliau tinginys ramiai ir laimingai.

NAŠLAITE

Seniai seniai gyveno senis su sene, ir turėjo juodu nepaprasto gražumo dukterį.

Kai mergaitei sukako aštuoniolika metų, mirė jos motina. Tėvas vedė turtingą našlę. Iš pirmos dienos pamotė nekentė podukros. Ypač sunkios dienos prasidėjo našlaitei, kai pamotė susilaukė vaiko.

„Po mano mirties šita mergelė pasiglemš visą turtą, o mano sūnui nieko neteks. Ne aš būsiu, jei neišvarysiu jos į aną pasaulį!“ — galvoja pamotė.

¹⁸ Mergenas Otočas — išmintingasis šundaktaris.

Sykį senis užtiko pačią verkiančią.

— Kas tau? — susirūpino jis.

— Tu tik pažiūrėk, ką pagimdė tavo duktė! — balsu rau-
dojo nedora moteris ir parodė krežinę, kurioje tupėjo **peiliūkš-**
tis. — Tikriausiai ji ragana!

Patikėjo kvaišas senis pačia ir nusamdė du galvažudžius.

— Užmuškite mano dukterį, — paprašė jis. — O kad aš ži-
nočiau, jog tikrai taip padarėte, atneškite man jos dešinę ran-
ką.

Pasakyta — padaryta. Nusivedė galvažudžiai mergaitę į gū-
dų mišką, bet toks jos buvo gražumas, toks dailumas, kad jie
ėmė ir pagailėjo jos. O kad tėvas nesuprastų, nukirto mergai-
tei dešinę ranką ir nunešė jam.

Ilgai gulėjo vargšė mergaitė miške. Paskui apsiplovė žaiž-
dą šaltinio vandeniui ir eina kur akys mato virtuodama iš šird-
gėlos.

Neilgai trukus ji pamatė plačią lygumą, kurios pakraščiais
kupsojo jurtos. Priėjo ji prie pačios galinės, paprašė išmaldos.
Išėjo bernaitis ir klausia, iš kur ji. Našlaitė papasakojo, kas
jai nutiko.

— Prašom į vidų! — pakvietė bernaitis. — Namie nieko nė-
ra, aš vienas. Duosiu tau pavalgyti ir atsigerti.

Iėjo mergaitė — ir visam laikui čia pasiliko.

Bernaičio tėvai turėjo daug rūpesčių ir iš pradžių nenu-
tuokė, kad sūnus vedęs. Bijodamas jų rūstybės bernaitis die-
nos metu pačią laikydavo uždaręs santalmedžio skrynioje ir
išleisdavo tik pavakare, kai juodu sėsdavo vakarieniam. Vis
dėlto kartą tėvai sužinojo paslaptį, bet sūnui nepriekaištavo:
toks gi gražumas marčios! Po kiek laiko marti ėmė laukti kū-
dikio. Tačiau greit atėjo chano įsakymas gražuolės vyrui joti
į svetimą šalį.

Jam išvykus gimė berniukas. Laimingi seneliai tučiuojau
per žygūną pasiuntė sūnui džiugią žinią.

O žygūnas, kaip tyčia, nakvynės apsisistojo pas piktąją pa-
motę ir per vakarienę viską išplepėjo.

Sužinojusi, kad podukra gyva ir sveika, pamotė pagrobė
naktį iš pasiuntinio krepšelio laišką, o jo vieton įdėjo kitą,
kuriame parašė: „Tavo pačiai gimė kažkokia baidyklė — nei
žmogus, nei velnias. Parašyk, ką daryti?“

Savo vaišingumu ji taip įsiteikė žygūnui, kad tas pažadėjo užsukti grįždamas.

Gavęs pakeistąjį laišką gražuolės vyras parašė: „Nieko nedarykite! Laukite manęs grįžtant.“

Jodamas atgalios pasiuntinys vėl apsistojo nakvynės tame aile, ir pamotė vėl pakeitė laišką.

Šį kartą ji idėjo į pasiuntinio krepšelį tokį raštą: „Nesvarbu, kas gimė, nieko nelaukdami nugalabyskite.“

Seneliai nežinojo, ką ir galvoti.

— Mūsų sūnus iš proto išsikraustė, — sakė jie. — Kaip galima nugalaboti nekaltą vaikėlį?

Ir nusprendė jie nugaluoti savo sūnų, kai tik tasai parjos.

Kartą nuotaka iš netyčių pamatė vyro laišką ir perskaitė. Pagauta siaubo, ji puolė į jurta, pasigriebė kūdikį ir išbėgo iš ailo kur akys veda.

Nakvynės apsistojo ji ant vienos upės kranto. Sapnavo, kad kūdikį nusinešė kirlys, o jai pačiai vietoj bigės išaugo ranka. Persigandusi našlaitė pabudo — šalia kietai miegojo mažylis. Koks buvo jos džiaugsmas, kai pajuto, kad iš tikrųjų atgavo ranką. Dabar ji drąsiau patraukė tolyn ir veikiai atsidūrė prie vargetos senelio jurtos. Pas jį ir apsigyveno.

Vieną givžią dieną netoli jurtos apsistojo didelis kupranugarių karavanas. Moteriškai pasirodė, lyg tarp keliauninkų šmėstelėjo jos vyro veidas.

— Dėdule, — prašo ji senelį. — Nueik pažiūrėti, kas atėjo.

Nuėjo dėdulė prie atvykėlių, šnekasi su jais. Staiga karavano vadovas prašo jį:

— Perplyšo man pinigų kapšiukas. Ar nesutaisytų tavo duktė?

Mielai sutiko dėdulė ir nunešė kapšiuką našlaitei. Ši tik dirstelėjo ir atpažino, kad tas kapšiukas jos vyro.

Greitosiomis užlopiusi skylę idėjo gražuolė į kapšiuką sutuoktuvių žiedą ir grąžino jį dėdulei. Nusistebėjo senis tokiu nerūpestingu darbu ir būgštaudamas, kad neišplūstų, grąžino kapšiuką šeiminkui.

Stebėjosi senelis ir atsistebėti negalėjo, kad karavano vadovas už tai dosniai jam atsilygino: davė paplotėlių, cukraus ir pinigų, ir dar pats pasiprašė leidžiamas užsukti į jurta.

Kas ten dėjosi — nesutilptų nei dainoj, nei pasakoj.

Vyras ir pati puolė vienas kitam į glėbį. Tėvo džiaugsmui nebuvo galo, išvydus tokį gražų sūnų. Pasiėmė karavano vadovas pačią ir sūnų ir patraukė namolei, pažadėjęs seniui greit ir jį pas save parsigabenti. O tėvai laukia nesulaukia sūnaus: tėvas laiko po ranka kirvį, — o motina — buteliuką nuodu. Tik staiga juodu žiūri — grįžta sūnus su pačia ir vaiku, ir bėga nudžiugę jų pasitikti.

Iš to džiaugsmo buvo iškelta puota, svečiai gėrė, valgė ir koneveikė nerūpestingą žygūną. Ir gyveno toliau sūnus su pačia visko pertekę ir laimingi.

MEDŽIOTOJAS BANDIS

Gyveno kitados pasaulyje kuklus medžiotojas Bandis. Kartą susekė jis septynis tigrus. Šešis nušovė, o septintą paleido — nepataikė.

Po kiek laiko Bandį pašaukė į kariuomenę. Atsisveikino jis su tėvais, pabučiavo žmoną, vaikus ir su kitais tokiais pat vaikiniais iškeliavo.

Naujokus lydėjo senyvas žmogus, jau per keturiasdešimt metų. Vakarop jie apsistojo nakvynės, o švintant visi pamatė, kaip iš gretimos olos išlindo tigras ir pasislėpė kalnuose. Kitą dieną tigras pasirodė vėl: vos tik vaikinai pabudo, netoliese šmėstelėjo pažįstamas šešėlis.

Vyresnysis paklausė:

— Kuris iš jūsų medžiojote šitą tigrą, bet nepataikėte nušauti?

Visi tylėjo.

Tada vyresnysis liepė naujokams sudėti į krūvą kepures, o patiems pasislėpti.

Tik užlindo visi už kalvos — pasirodė tigras. Dviem šuoliais jis atsidūrė prie kepurių šūsnių, stvėrė Bandžio kepurę ir sudraskė į skutelius.

— Tai tu palikai tigrą gyvą! — užsipuolė vyresnysis Bandis.

— Aš, — nusiminęs atsakė medžiotojas.

— Mes nenorim per tave žūti. Pasilik čia, pribaik tigrą, o tada jau mus vykis!

Ir vyresnysis nusivedė visus kitus jį palikęs.

Atsigulė Bandis pasaloje ir laukia priešo.

Tigras kaip visada atėjo vakare. Pagautas siaubo, žiūrėjo į jį Bandis; o žvėris sėlino vis arčiau. Tuo akimirksniu, kai tigras šoko ant jo, Bandis iššovė ir tuoj parkrito iš baimės.

Atsipeikėjo Bandis tik paryčiui ir iš karto pajuto, kad jo kojas kas slėgia. Šiaip taip pasikėlęs jis pamatė nebegyvą tigrą. Ištraukė Bandis kojas ir bėga paskui draugus, bet niekaip jų nepasiveja.

Užsiropstė tada jis ant kalno viršūnės ir dairosi. Papėdėje kūrenasi laužas, katilė verda putra. Nusileido Bandis žemyn, išsrėbė visą putrą ir atsigulė už uolos kyšulio. Netikėtai greta tuščio katilo lyg iš po žemių išdygo pilvotas žmogus. Jam už diržo smygsojo ilgas peilis.

— Kas suvalgė mano vakarienę? — suriko jis klaikiu balsu.

Persigando Bandis, stvėrė šautuvą ir nesitaikydamas iššovė. Pilvočius parkrito, bet tučtuojau vėl atsikėlė.

— Kas šovė? Išlįsk! — suklykė jis.

Bandis vėl užsitašė šautuvą ir išėjo iš anapus uolos.

— Atleisk! — tarė jis. — Aš labai išsigandau ir iššoviau.

— Tu mane mirtinai sužeidei, — atsakė pilvočius. — Aš čionykštis chanas ir dabar mirsiu nepalikęs įpėdinio. Mano rūmai iš čia į šiaurės vakarus. Eik ir valdyk juos, kad jau nugalėjai mane!

Ištaręs tuos žodžius chanas krito negyvas.

Patraukė medžiotojas į šiaurės vakarus ir netrukus tikrai pamatė didelius rūmus. Aplink rūmus ganėsi daug gyvulių.

Išgirdo naktį per sapną Bandis girgžtelint vartus. Paskui jam pasivaideno, kad kažkas veria miegamojo duris. Pašoko Bandis, žiūri — ogi tamsoje spingsi raudona akis. Čiupo Bandis nuo sienos šautuvą, tik pykšt — akis užgeso, ir jis vėl užmigo.

Rytą Bandis žvilgt pro langą ir mato — stovi dramblys, o šalia jo — vienaakės pabaisos lavonas. Ir nebesiskyrė nuo to laiko dramblys su Bandžiu. Bet medžiotojas greitai pasiilgo namų ir sumanė aplankyti gimtinę.

Tuo tarpu Bandžio giminės manė, kad jį suėdė tigras, ir vis raudėjo žuvusiojo.

Kai Bandis, gyvas ir sveikas, įjojo ant dramblio į aila, džiaugsmui ir linksmybei nebuvo galo. Bet neilgai Bandis linksminosi — jį vėl pašaukė į kariuomenę. Dramblį jis paliko namie — tas kasdien nešiojo Bandžio šeimai, ką tik reikėjo.

Pagaliau Bandis grįžo iš kariuomenės ir gyveno toliau ramiai su savo giminėmis ir ištikimu drambliu.

KAI CHANO NEBUVO NAMIE

Kitą kartą gyveno pasaulyje chanas. Ir turėjo jis tris pačias. Susitaisė jis sykį į tolimą kelią ir prieš išvykdamas pasišaukė visas tris.

— Iškeliauju tolimon kelionėn, ilgai negrįšiu, — sako jis. — Noriu žinoti, su kokiom dovanom mane pasitikssite.

— Aš pasiūsiu tau gutulus iš juodo juchto, — pasakė vyriausioji pati.

— O aš — juostą ir marškinius iš blusos odos, — tarė vidurinioji.

O jauniausioji tyliai prabilo:

— Aš pagimdysiu tau sūnų, kurio krūtinė bus iš aukso, o nugara — iš sidabro.

Tai išgirdusios vyresniosios pačios tik nusišaipė ir pagūžčiojo pečiais. O chanas apsidžiaugė ir švelniai atsisveikino su jauniausiąja pačia.

Keletą mėnesių chano nebuvo namie; visą tą laiką vyresniosios jo pačios nesėdėjo sudėjusios rankų: kiekviena norėjo tesėti žodį. Pagaliau vyresniosios pačios baigė taisyti savo dovanas. Ir kaip jos nustebo, kai jauniausioji pati iš tikrų-

jų pagimdė sūnų. Berniukas buvo nepaprastai gražus: jo krūtinė spindėjo kaip auksas, o nugara turėjo sidabro atspalvį. Pavydas išigavo į vyresniųjų pačių širdis, ir jos susibaudė nužudyti kūdikį.

Pakvietė kartą vyriausioji pati jauniausiąją arbatos, ir, kol ta sėdėjo už stalo, vidurinioji susupusi mažulėlį į skarmalus pakišo jį didžiuliam šuniui. Apuostė tas, pastumdė snukiu ir pabrukęs uodegą nubėgo sau. Tada nedora moteris pakišo kūdikį kartu su šieno gabana alkanai karvei, ta suėdė jį.

Ir štai parvažiuoja chanas. Vyriausioji pati neša jam gutulus, vidurinioji — juostą ir marškinius. Tik jauniausioji pati ateina tuščiomis rankomis, o ašaros taip ir bėga jai iš akių, lūžo chanas. Liepė jis išdurti jauniausiai pačiai akį, nukirsti ranką ir koją ir pririšus prie karvės uodegos išguiti iš rūmų. Tarnai taip ir padarė.

Dieną ir naktį šliaužė paskui karvę nelaiminga moteris. Kartą mato ji stepėje — akla gervė išsikasė iš žemės kažkokią šaknį ir nugurkė ją. Gervė beregint praregėjo ir, suplasnojusi sparnais, nuskrido sau. Susirinko moteris gydamosios šaknies likučius. Vos tik juos suvalgė — pajuto, kad mato abiem akimis.

Paskui ji žiūri — atbėga lapė be vienos letenos. Išsirovė lapė iš duobutės kažkokią šaknelę ir ėda. Nugurkė — ir išaugo jai letena. Ir vėl jauniausiai chano pačiai pasisekė: karvė pritempė ją kaip tik prie tos vietos, kur buvo pribarstyta šaknelės trupinėlių. Nurijo moteris juos ir tuoj pajuto, kad ataugo ranka.

Paskui ji pamatė, kaip šlubas kiškis išgijo suėdęs geltoną žolelę. Nugurkė chano pati tą pačią žolelę, ir jai ataugo koja. Taip chano pačiai vėl grįžo sveikata.

Be galo džiaugdamosiėjo ji dabar paskui karvę. Vienądien chano pati pamatė, kad karvė veršiuosis. Ir kaip nustebo, kai karvė atsivedė ne teliuką, o jos auksakrūtinį sūnų! Apsidžiaugė motina, ir kad uždainuos, net visa stepė suskambėjo. Netruko stepėje pasklisti gandas, ir vyresniosios chano pačios viską sužinojo. „Negalima vaikiščio palikti gyvo: užaugs ir atkeršys mums“, — baiminosi jos.

Apsimetė vyriausioji chano pati serganti, atsigulė į patalą ir dejuoja balsu. Nežino chanas, kaip jai padėti, ko griebtis. Tada klastingoji chano pati sako:

— Mano liga nepagydoma. Tik auksakrūtinio kūdikio širdis galėtų mane išgelbėti.

— Kurgi aš tokį rasiu? — susisielojo chanas.

— Na ką gi, teks mirti! — ir apsimetėlė raudodama atvirto ant pagalvio.

Į visas puses išsiuntė chanas žygūnus — liepė žūt būt gauti auksakrūtinio kūdikio širdį. Bet tik išjojo žygūnai — dan-guje pasirodė vaivorykštė.

„Blogas ženklas!“ — pamanė žygūnai ir pagauti baimės pa-suko atgal. Jie vylėsi, kad chanas pakeis savo sprendimą. Bet tas buvo nepalenkiamas. Tada žygūnai sumanė pagudrauti: netoli rūmų užmušė šunį, išpjovė jo širdį ir atnešė chanui. Nie-ko neįtarė chano pati, apsidžiaugus nugurkė šuns širdį ir bere-gint pašcko ant kojų: daugiau apsimetinėti nereikėjo — ji ga-vo, ko norėjo!

Tuo tarpu jauniausioji chano pati parsisamdė už mergą viename aile. Ėjo metai, iš berniuko šaunus bernaitis išaugo.

Motina dirbo, rūpinosi sūnumi ir nejuto, kaip laikas bėgo. Ir štai kartą sūnus ėmė prašytis namo, pas **chaną**.

Iš pradžių motina nė girdėti apie tai nenorėjo, bet paskui sutiko, apvyturiavo sūnui krūtinę skarele ir išlydėjo į kelio-nę.

Atėjo bernaitis į rūmus ir sako chanui:

— Aš moku vieną pasaką. Ar nori paklaustyti?

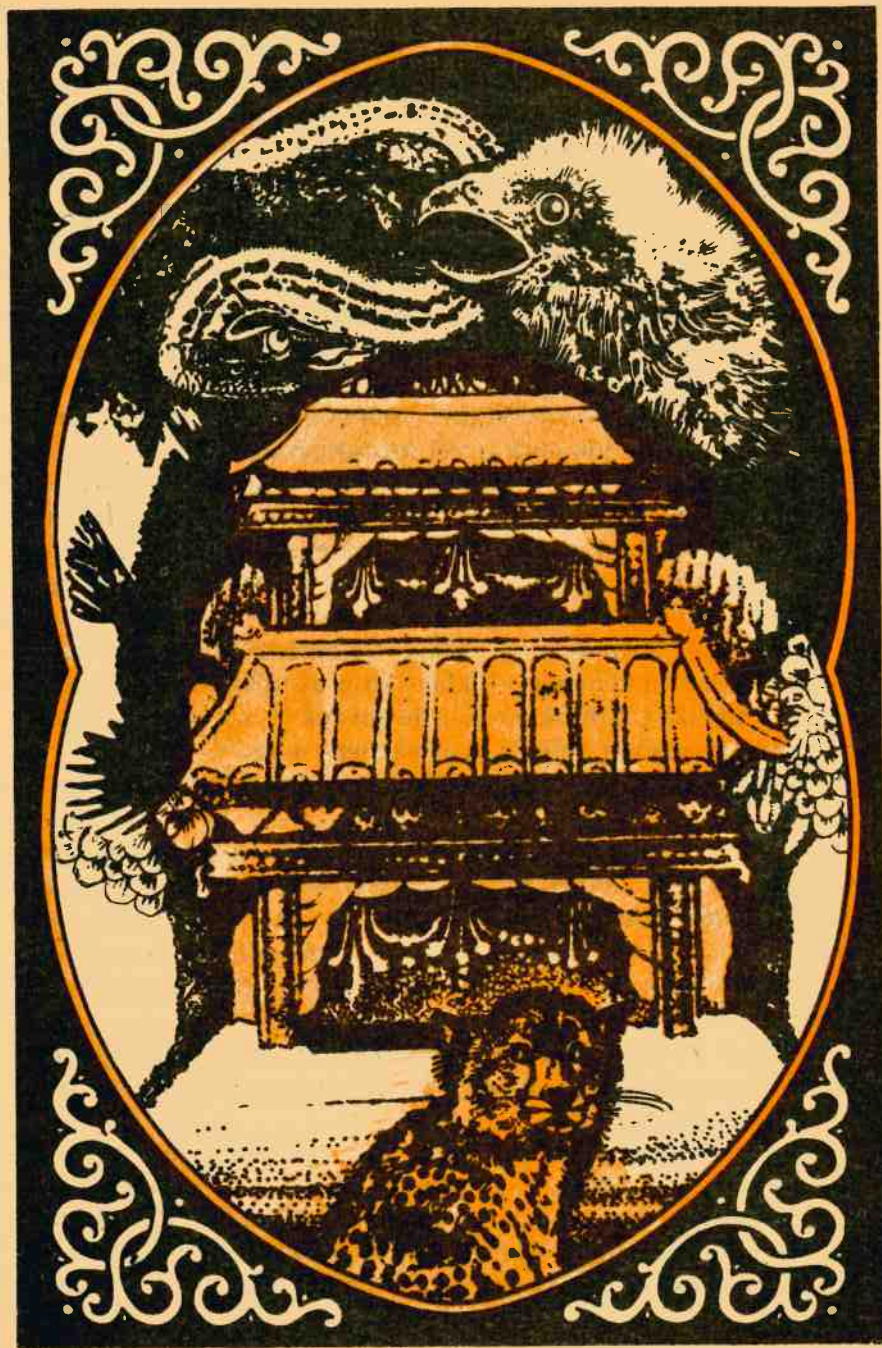
Chanas sutiko paklaustyti, ir sūnus pradėjo:

— Gyveno kitą kartą pasaulyje **chanas** ir turėjo tris pa-čias...

Taip jaunikaitis išpasakojo tėvui, kas atsitiko jam ir jo mo-tinai. Chanas viską suprato, išvijo nedorąsias pačias, susigrą-žino jauniausiąją ir laimingai su ja gyveno.

DU BADARČINAI

Seniai seniai gyveno pasaulyje du badarčiniai. Vienas buvo geras, ir žmonės jį šelpė, kitas — žiaurus, ir niekas jam nieko neduodavo.

„Tai todėl, kad mes vaikštome visur drauge“, — pamanė žiaurusis badarčinas ir sugalvojo visam laikui atsikratyti draugo.

Pamatė sykį badarčinai didžiulį erelio lizdą, o jame du kiaušinius. Iš vieno kiaušinio jau riedėjo ereliukas, o kito lukšte gulėjo diržas. Kalbėjo kalbėjo žiaurusis badarčinas ir įkalbėjo gerąjį išimti iš lizdo diržą. Įsirepečkeno geraširdis į lizdą, bet išlipti nebegali: lizdas gilus. O žiaurusis badarčinas ir nuėjo sau palikęs draugą badu mirti.

Ilgai sėdėjo geraširdis lizde, visai sulyso, tik oda ir kaulai liko. Kartą kur buvęs, kur nebuvęs atskrido erelis ir atnešė ereliukui riebę starą. Kai erelis nuskrido, atėmė badarčinas iš ereliuko grobį ir suvalgė. Paskui susiprotėjo užmesti diržą ant lizdo krašto, išlipo juo lauk ir vėl leidosi į kelionę.

Ėjo ėjo badarčinas ir priėjo kalną. O ant kalno stovėjo apleista šventykla. Jos grindys buvo paukščių ir žvėrių mėšlu nuklotos. Vėlus buvo metas, ir badarčinas suskato taisytis guolį. Tik palindo jis po didžiuliu maldų stalu ir atsigulė, iš visų pusių į šventyklą ėmė gužėti žvėrys.

Badarčinas ištempė ausis — ką gi jie kalbės.

— Ką tu šiandien ėdei? — klausia tigras vilką.

— Veršiuką. Sudraskiau jį prie girdyklos, už miesto. Chano banda visada ten geria, arčiau vandens nėra.

— O tau koks grobis šiandien atiteko? — kreipėsi tigras į varną.

— Jokis! — piktai sukrankė varna. — Bet aš girdėjau, kad susirgo princesė. Rytoj žmonės melsis, aukų prineš. Tada ir prisirsim iki soties.

— O tu kuo gi pasmaguriavai? — klausia tigras lapę.

— Žarnokais, ogi gardūs — kaip devyni medūs! — pasigyrė lapė.

Kalbėjo kalbėjo žvėrys ir vėl įsikalbėjo apie chano dukterį. Vilkas smalsavo, ar galima ją išgydyti, ir tigras ėmė pasakoti, kaip tai padarius.

— Į dešinę mergaitės ausį, — pasakojo jis, — įpropojo vorai — patinas su patele. Ir prisiveisė ten jų net šešiolika. Kad kas išviliotų vorus iš ausies, princesė pasveiktų. Reikia užvirinti katilą vandens, kaitinti dešinę ausį virš garų ir tuo pat metu mušti būgną ir kalbėti: „Vorai, išlįskite!“ Ir jie išlįs.

— O ar nežinai pats, kaip priartinti girdyklą prie chano stovyklos? — klausia varna.

— Labai paprastai, — sako tigras. — Prie pat jos yra šaltinis, užverstas akmenimis. Jeigu atsiras toks narsuolis, kuris nuridens akmenis, vanduo pradės tekėti tiesiai į miestą.

— O kur tas miestas, kuriame gyvena chanas? — paklausė lapė.

— Šiaurės vakaruose.

Išaušo rytas, šventykla ištuštėjo. Tada badarčinas nuėjo pas chaną; šis tuoj pasiguodė, kad jo duktė serganti, ir klausė, ar nežinąs badarčinas, kaip ją išgydyti.

— Žinau, — atsakė badarčinas. — Tik liepk pastatyti man jurtą, atnešti katilą vandens, o virš jo pakabinti būgną — ir aš išgydysiu tavo dukterį.

Chanas tučiuojau viską taip ir padarė. Naujoje jurtoje sukūrė ugnį, pripylė katilą vandens. Kai tas pagavo kunkuliuoti, badarčinas liepė chano dukteriai pakaitinti dešinę ausį virš garų, o pats įniko mušti būgną, šūkaudamas:

— Ei vorai! Atėjo vasara! Ar girdite, griaustinis griaudžia? Lįskite visi iš savo lindynės!

Ir — o stebuklas! — visi šešiolika vorų vienas po kito išsiropštė iš ausies, sukrito į verdantį vandenį ir išvirė. Tą pačią dieną chano duktė pasveiko, ir chanas pagerbdamas gerąjį badarčiną padovanojo jam jurtą ir leido gyventi prie savo rūmų.

Kartą pasikvietė chanas badarčiną ir sako:

— Patark man, ką daryti. Girdykla nuo mūsų toli, o kol gyvuliai ten nueina, juos puola vilkai, daug jau sudraskė. Ar neatsirastų vandens kur netoliese?

Badarčinas patarė chanui išvalyti šulinį, apie kurį nusi-klausė šventnamyje. Chano tarnai tuoj išvartė didžiulius akmenis, ir vanduo siūbtelėjo tiesiai į miestą.

Dar sykį įsitikino chanas badarčino išmintingumu, vėl jį visaip garbštė, o kai šis susiruošė į gimtinę, padovanojo baltą jurtą su visa manta ir būrį tarnų.

Ir patraukė gerasis badarčinas namo. Eina jis, eina, tik žiūri — priešakyje dulkių debesys.

Prieina arčiau — ogi tai senas jo pažįstamas, žiaurusis badarčinas. Sulysęs ir nuskuręs jis vos velka kojas. Geraširdis

sustabdė jį, pagirdė, pavalgydino ir papasakojo, kas jam nutiko.

Suėmė piktąjį pavydas, ir jis galvotrūkčiais pasileido į kalno viršūnę. Naktį pasislėpė šventnamyje, palaukė, kol sueis žvėrys, ir klauso pastatęs ausis.

Tuo tarpu vilkas sako tigrui:

— Aš labai alkanas. Kur čia suradus ko užkrimsti?

— O tu paieškok, gal ir rasi! — atsakė tigras.

Šoko vilkas ieškoti, aptiko piktąjį badarčiną ir sudraskė į kąsnelius.

O gerasis badarčinas gyveno sau ramiai ir laimingai.

SAUNUS NARSUOLIS ŽIVA

Seniai seniai gyveno pasaulyje chanas, ir turėjo jis tarnaitę. **Septynerius** metus ji laukėsi, o aštuntaisiais pagimdė stambų ir sveiką kūdikį. Ir pavadino jį Šauniu Narsuoliu Živa.

Bėgo dienos, berniukas greit augo ir **septynerių** metų jau buvo tikras milžinas. Netrukus jam atsirado proga parodyti savo jėgą.

Sykį rūmuose kilo sąmyšis: pasiuto chano dramblys. Nusitraukė jis nuo grandinės ir kad daužo viską, **trupina**. Išsigando tarnai, išlakstė į visas **puses**, o Živa pasiraitė rankoves, pasikaisė chalata ir stojo priešais pasiutusį dramblių. Aplėbė jį Živa abiem rankomis, kilstelėjo ir kad trenks į žemę, net galva tam sutrupėjo.

Chanui, rodos, reikėtų džiaugtis neatsidžiaugti, o jis išsigando ir įtūžo. Ir paliepė išsiųsti Živą į šalies **pakraštį**, kur jau gyveno jo išsiųsti du bernaičiai. Vienas iš jų valiojo bet ką praryti ir užsitraukė chano nemalonę — bijojo tasai, kad bernaitis nenugurktų viso jo chanato. O kitas mokėjo greitai lakstyti ir tarnavo pas chaną pasiuntiniu, bet vienąkart kažkuo jį **užrūstino**. Taip nelaimė suvedė galiūnus.

Kartą susitiko jie mažą berniuką. Pasisveikino stipruoliai su juo ir klausia, kur ir ko jis einąs.

— Noriu pamatyti septynmetį milžiną Živą ir susidraugauti su juo, — atsakė berniukštis.

— Aš ir esu tas, kurio pats ieškai, — sako Živa. — O tu ką moki?

— Aš toliau matau negu visi žmonės, — atsakė mažylis.

Dabar jie gyvena keturiese.

Vieną gražią dieną nuėjo visi prie jūros. Bernaitis, valiojęs viską praryti, ėmė ir išgėrė jūrą. Kai bičiuliai persikėlė į kitą krantą, jis atrijo ją atgal. Tame krante jie ir įsikūrė. Kas rytą trise eidavo medžioti, o ketvirtas likdavo ant kranto ir virdavo valgyti.

Sykį, kai prie katilo triūsė Ėdrusis, iš jūros netikėtai iškilo milžinas. Ir kad užriks:

— Rinkis — gyvybė ar pietūs?

Sušveitė milžinas visą viralą ir dingo.

Taip buvo ir antrą dieną, ir trečią. Visas tas tris dienas Živa nė kąnelio burnoje neturėjo. Pagaliau atėjo jam eilė taisyti valgį. Kai pietūs buvo gatavi, iš vandens išniro baisūnas ir kad suriks:

— Nori mirti ar ne?! Jei ne — atiduok pietus!

Supyko Živa, partrenkė milžiną ir įmetė į jūrą. Vakare visi keturi bičiuliai sočiai prisivalgė ir užmigo.

Kitą rytą žiūri jie — ogi milžinas jau aname krante. Vos vos velka kojas keturių laumių prilaikomas. Nudobė draugai milžiną, o laumes pasigrobė. Nuo tos dienos prie ugniakuro triūsavo moterys, o bičiuliai iš pat ryto traukdavo medžioti.

Surišo vieną dieną Živa iš santalmedžio plaustą ir padovanojo jį savo puikiajai Ojunai. Plaustas labai patiko moterims, ir jos plaukiojo po jūrą. Bet kartą netyčia įkrito į vandenį Ojunos kurpaitė. Rado ją demonas — piktojo chano tarnas. Nunešė demonas radinį chanui, o tas liepia pristatyti į rūmus kurpaitės savininkę. Tada demonas pareikalavo chano, kad surištų jam auksinį sielį. Kai sielis buvo surištas, demonas išplaukė į jūrą ir ten susitiko laumes. Visą dieną plaukiojo su jomis, o vakarop tarė gražiajai Ojunai:

— Rytoj rytą, prieš išeinant Živai, tu pasiimk jo širdį.

Pasakyk, kad be jo tau nuobodu ir kad nori pažaisti dėžele, kurioje jis laiką širdį. O dieną mudu susitiksim.

Ojuna taip ir padarė. Išėmė Živa iš nykščio dėželę ir atidavė ją Ojunai. Visą dieną žaidė gražuolė su dėžele, bet paskui demonas atėmė ją ir įmetė į jūrą. Tada pasisodino jis Ojuną ant savo sielio ir nusiplukdė.

Grįžta vakare visi jaunikaičiai namo, tik Živos vis nėra. Parodė tada Akylasis Greitakojui, kur bėgti, ir tas nurūko ieškoti bičiulio. Žiūri — Živa nei gyvas nei miręs guli ant žemės. Visaip stengėsi bičiuliai jį pakelti, bet nevaliojo ir nieko nepesė grįžo namo. Kitą rytą Ėdrusis išgėrė jūrą, tada Akylasis pamatė ant dugno auksinę dėželę. Bičiuliai įdėjo ją Živai į nykštį, ir tas beregint atgijo.

— Oi, kaip ilgai aš miegojau! — pasakė jis ir pasiražė.

Veikiai jis atgavo visą savo stiprumą. Dabar bičiuliai ėmė sukti galvas, kaip susigražinti puikiąją Ojuną.

Ėdrusis vėl pasisiūlė išgersiąs jūrą, o tada jie visi persikelsią į kitą krantą, apsimesią badarčinais ir įsigausią paschaną. Taip jie ir padarė.

Priėjo keturi tariami badarčiniai prie rūmų, sustojo. Akylasis pasakė, kad Ojuna čia. Tada bičiuliai prasmuko į chano menes. Gražuolė liūdna sėdėjo šalia chano. Pamatė chanas badarčinus ir liepia tarnams:

— Įpilkite jiems vandens į šunų dubenėlius.

Gražuolė netikėtai susijuokė. Nustebo chanas.

— Visą mėnesį gyvenį pas mane ir nė karto nenusisųpsojai! Argi tie badarčiniai tave prajuokino?

— Ne jie prajuokino mane, o tu! Šventiems maldininkams liepei įpilti vandens — ir kur? Į šunų dubenėlius! — atsakė juokdamasi gražuolė.

Įširdo chanas ir šoko nubausti akiplėšos. Bet vienas badarčinas kad stvers iš chano peilį ir nugalėjo jį. Tai buvo Šaunus Narsuolis Živa.

Čiupo jie savo brangiąją Ojuną į glėbį — ir pasileido tekini iš rūmų. Chano tarnai — vytiš. Bet kai draugai nusigavo iki savo kranto, priešai tebebuvo jūros dugne, Ėdrusis atrijo jūrą, ir persekiotojai nuskendo. Ir gyveno toliau keturi bičiuliai su savo pačiomis ramiai ir laimingai.

GERAŠIRDIS IR ŠEŠI NEDORĖLIAI

Tarnavo kitados pas chaną septyni patarėjai. Šeši buvo pikti ir klastingi, o septintas — geras ir atlapaširdis. Šeši skriaudė varguolius, o septintasis visiems varguoliams padėdavo. Užtat mėgo jį visi ir liaupsino.

Nedorėliai patarėjai kaip įmanydami kaišiojo kojas geraširdžiui, o kartą sugalvojo ir visai juo atsikratyti.

Apkalbėjo jie geraširdį chanui. O kai tas jais patikėjo, pridūrė:

— Drįstame pranešti, kad Arhole, toli toli nuo čia, gyvena didelis išminčius — pranašautojas. Jei pavyktų jį atsikviesti į rūmus, tai tu, didysis chane, sužinotumei savo krašto likimą ir savo ateitį. Įsakykite jo pasiūsti nedorąjį tarną, apie kurį mes ką tik jums pasakojome. Ir jeigu jis neatves išminčiaus, liepkite jam galvą nukirsti!

Nepraleido chanas pro ausis nedorųjų patarėjų žodžių. Pasikvietė geraširdį į rūmus ir įsakė jam: „Nuvyk į Arholą ir atgabenk tenykštį išminčių. Neatgabensi — žuvus tavo galvelė.“

Didžiai susidūmojęs išėjo geraširdis iš rūmų. Ką daryti? Keliausi į tolimą kraštą — daug metų sugaiši arba žūsi pavojingoje kelionėje. Nekeliausi — galvą nukirs: chanas griežtas ir žiaurus. Kaip nori sukis — visai blogai. „Verčiau garbingai mirti“, — apsisprendė geraširdis ir leidosi į kelionę.

Eina jis, eina ir mato: tupi ant kelio stebuklingas paukštis chanharidas.

— Kur keliauji? — klausia tas paukštis.

— Chano įsakymu traukiu į Arholą — turiu pakviesti tenykštį išminčių į rūmus. Būk geras, pasakyk, kaip ten greičiau nusigauti.

— Šituo keliu niekad nenuėisi: toli nuo čia Arholas, o ir pavojų nemaža tavęs tyko kelyje, — atsakė stebuklingas paukštis. — Bet nenusimink — sėsk ant manęs, akimirksniu nuskradinsiu.

Apsidžiaugė geraširdis, užsiropštė ant stebuklingo paukščio nugaros, ir lekia abu.

Tik žiūri — apačioje stovi palapinė su raudonu rumbu.

— Kieno tai būstas? — klausia geraširdis.

— Čia gyvena raudonųjų lusų¹⁹ valdovas. Dabar mes nusileisime ant žemės, tu pririšk mane stipriai už pavadžio, supančiok kojas, o pats drąsiai ženk į palapinę.

Nusileido. Geraširdis pririšo chanharidą, o pats nuėjo pas raudonųjų lusų valdovą. Tas svetingai jį pasitiko ir klausia:

— Kur pats joji ant stebuklingo paukščio?

— Į Arholą, pas didįjį išminčių.

— Prašom užsukti pas mus, kai grįši atgalios, — pakvietė raudonųjų lusų valdovas ir padovanojo svečiui raudoną chadaką.

Geraširdis pažadėjo, užsisėdo ant chanharido ir skrenda toliau. Žiūri — apačioje stovi kita palapinė, bet jau su baltu rumbu.

— O čia kas gyvena? — klausia jis stebuklingą paukštį.

— Baltųjų lusų valdovas. Dabar mes sustosime, tu gerai mane supančiok, o pats drąsiai ženk pas valdovą.

Taip geraširdis ir padarė. Pasitiko svečią baltųjų lusų valdovas ir klausia:

— Kur pats skrendi ant stebuklingo paukščio?

— Skrendu į Arholą — kviesti išminčiaus į rūmus.

— Būk malonus, aplankyk mus grįždamas, — paprašė valdovas ir padovanojo svečiui baltą chadaką.

Geraširdis pažadėjo ir skrenda toliau. Mato — ant žemės vėl stovi palapinė, tik dabar su juodu rumbu.

— Kieno čia ailas? — klausia geraširdis.

— Tai juodųjų lusų valdovo būstas. Pas jį irgi gali užsukti, — atsakė chanharidas ir nusileido prie ailo.

Čia geraširdis gavo dovanų juodą chadaką ir, pažadėjęs apsilankyti grįždamas, išskrido toliau.

Skrido jie, skrido, kol apačioje pasirodė jurta.

— Kieno čia būstas? — klausia geraširdis.

— Didžiojo išminčiaus, — atsakė chanharidas ir nusileido prie pat durų.

Įėjo geraširdis į vidų, pasisveikino, nupasakojo pranašautojui, ko atvykęs. Ir sutiko išminčius vykti pas chaną. Užsi-

¹⁹ L u s a s — požeminės karalystės gyventojas.

ropštė jie dviese ant chanharido nugaros ir skrenda atgal. Beskrisdami pirmiausia užsuko pas juodųjų lusų valdovą. Pasi-
kalbėjo tas su išminčium, o kai atėjo laikas atsisveikinti, sako
geraširdžiui:

— Paimk šitą juodą skrynelę, ji tau pravers.

Užsuko stebuklingas paukštis ir pas baltųjų lusų valdovą.
Tas irgi pasišnekėjo su išminčium ir taip pat padovanojo ge-
raširdžiui skrynelę, tik baltos spalvos.

Galiausiai jis sustojo atsipūsti pas raudonųjų lusų valdovą.
Ilgai šnekėjosi valdovas su išminčium, o paskui pakvietė ge-
raširdį ir padavė jam raudoną skrynelę.

— Ji patenkins bet kokį tavo norą.

Pagaliau grįžo geraširdis į rūmus, ir išminčius susitiko su
chanu.

Nedorieji patarėjai išvydę geraširdį gyvą ir sveiką ir dar
sédintį ant stebuklingo paukščio, šalia išminčiaus, užslėpė ap-
maudą ir pagavo kuždėti chanui:

— Įsakyk savo tarnui, pone, per tris dienas pastatyti na-
mą iš ketaus. Nepastatys — liepk nugulabyti.

Ir vėl chanas paklausė klastingų patarėjų ir pasišaukė ge-
raširdį.

— Mes norėtume turėti namą iš ketaus. Duodu tau tris die-
nas. Nepastatysi — galva atsipirksi.

Išgirdo geraširdis tokį įsakymą ir nuliūdo. „Koks aš nelai-
mingas! Duoda man darbus vienas už kitą sunkesnius, ir per
juos turiu galvą palydėti.“

Ilgai sielvartavo vargšas, bet netikėtai prisiminė lusų do-
vanas.

O nedorieji patarėjai jau pirmo laiko džiaugėsi laimėję. „Pa-
galiau atsikratysime nekenčiamo žmogaus, — piktdžiugiavo
jie, — iš ketaus juk ne tik namo nepastatysi, bet ir gero pei-
lio nepadarysi.“

O geraširdis pasiėmė tuo tarpu juodąją skrynelę — juodų-
jų lusų valdovo dovaną — ir naktį nunešė į tą vietą, kur buvo
įsakyta pastatyti namą.

— Tegu atsiranda čia triaukštis namas iš ketaus, — ištare
geraširdis atidarydamas skrynelės antvoželį.

Ir kas per stebuklas! Skrynelė beregint pavirto prašmatniu
triaukščiu namu.

Kitą dieną geraširdis nuolankiai pranešė chanui:

— Padariau, ką buvote liepęs, — namas pastatytas.

Stebisi neatsistebi šeši nedorėliai — kaip geraširdis sugebėjo per naktį pastatyti rūmus iš ketaus? Bet klastauti nesiliauja.

— Įsakyk savo tarnui, tegu pristato čia rytoj rytą septynis maišus aukso, o jei ne — galvą nukirsk, — patarė jie chanui, ir tas džiūgaudamas sutiko.

Iškviėtė patarėjai geraširdį ir perskaitė jam chano įsakymą: „Rytoj rytą rūmuose turi būti septyni maišai aukso. Nepristatysi — nuo mirties neišsisuksi!“

Pasiėmė naktį geraširdis baltąją skrynelę — baltųjų lusių valdovo dovaną — ir atvoždamas antvožėlį tarė:

— Tegu atsiranda čia septyni maišai aukso!

Nespėjo geraširdis nė susičiaupti — skrynelė dingo be žymės, o šalia jo atsirado septyni dideli maišai, su kaupu pripilti gryno aukso.

Rytą geraširdis nuolankiai pranešė chanui įvykdęs jo įsakymą: maišai aukso esą pristatyti į rūmus. Išgirdęs tokius žodžius chanas, o jam įkandin ir šeši nedorieji patarėjai puolė į kiemą ir išstvarstė maišus — kiekvienam atiteko po vieną. Perpyko geraširdis: „Tai štai kam jiems prireikė tų chano įsakymų! Ne krašto labui, o savo kišenei!“ Ir pasipiktinęs išėjo namo.

Tuo tarpu šeši nedorėliai drauge su chanu suko galvas, ką dar išpešus iš geraširdžio. Galvojo galvojo, bet nieko nevaliojo sugalvoti.

Ir nusprendė jie — tegu atneša geraširdis į rūmus kokių nors retų daiktų. Vėl liepė chanas pašaukti geraširdį ir drauge su šešiais nedorais savo patarėjais jam įsakė:

— Rytoj atnešk čia septynis nuostabiausius pasaulyje daiktus. Neatneši — atsisveikink su galvele.

— Tik retų rečiausius! — pritarė apgulę sostą patarėjai.

Suėmė vėl pyktis geraširdį, ir ryžosi jis nugalabyti nedorėlius ir godųjį chaną.

Atėjo kitą rytą geraširdis į rūmus ir prašosi įleidžiamas pas chaną ir jo patarėjus. Įleido tarnai geraširdį į chano menes. Čia jis išsitraukė iš užančio rondonųjų lusių valdovo dovaną — raudonąją skrynelę, susuptą į švarią skepetaitę. Atskleidė geraširdis skepetaitę ir sako:

— Štai stebuklinga skrynelė. Joje — septyni neregėti daiktai. Atidarykite ir patys pažiūrėkite! — O pats vos girdimai tarė: — Nugalabyk juos!

Kad griebus godus chanas skrynelę! Šeši nedorėliai degdami iš smalsumo tik spiečiasi aplink jį. Bet vos tik chanas praverė antvoželį — blykšt septyni žaibai ir šeši nedorėliai blinkt su visu chanu ant žemės negyvi.

Taip geraširdis atsikratė gobšaus chano, nedorų jo patarėjų ir gyveno toliau ramiai ir laimingai.

CHANAS SOLOMBAS

Senų senovėje gyveno chanas, vardu Solombas. Visko jis buvo pertekęs, tik vaikų neturėjo. O chano tarnas buvo neturtingas, užtat turėjo būrį vaikų; pačiam jauniausiam — tvirtam mažyliui su vešlių plaukų kuodu — buvo vos treji metai.

Atėjo sykį pas chaną orus lama ir sako:

— Visas tavo turtas atiteks aile gyvenančiam berniukui su kuodu.

Išsigando chanas, galvoja: „To dar betrūko, kad mano turtą gautų kažkokio elgetos sūnus.“

Vieną gražią dieną užsuko chanas į tarno jurtą ir sako berniuko tėvams:

— Atiduokite man auginti mažylį.

Nenorėjo motina skirtis su sūnumi, bet tėvas pabijojo priešgyniauti ir atidavė berniuką chanui. Mainais chanas paliko bėdžiams daug visokių gėrybių, o pats pasiėmė berniuką ir išėjo.

Po kelių dienų chanas išvežė berniuką į stepę ir gyvą užkasė po sniegu.

O po stepę tuo metu slampinėjo čavganca ieškodama argalo. Išgirdo ji verkiant vaiką, apsidairė — aplinkui nė gyvos dvasios. Patraukė ji tada į tą pusę, iš kur girdėjo verkiant.

Staiga kažkas sudejavo po kojomis. Pasilenkė senutė — nieko nematyti, vien sniegas, kiek užmato akys.

— O tai tau! — išsigando čavganca. — Bene velniai čia išikūrė?

Ir jau buvo bebėganti sau, bet vėl išgirdo vaiko balsą. Stvėrė čavganca kastuvėlių, kuriuo kasinėjo argalą, ir puolė kapstyti sniegą. Žiūri — po sniegu vos begyvas iš šalčio berniukas kokių trejų metų, dideliu juodų plaukų kuodu. Paėmė jį, apsupo chalatu ir nusinešė į jurta. O paskui atidavė tokiems žmonėms, kurie vaikų neturėjo.

Augo vaikišcias, tvirtėjo, pasidarė stiprus, augalotas bernaitis ir vedė gražią ir protingą merginą.

Kai rūmus pasiekė žinia, kad kuoduotasis vaikiukas likęs gyvas ir sveikas, chanas Solombas prarado ramybę. Dieną ir naktį jis vis galvojo, kaip jį nugalabijus. Vieną dieną chanas įsakė savo tarnui atvesti bernaitį.

— Nueik pas pragaro valdovą ir atnešk man numirėlio sielą, — paliepė jis bernaičiui, kai tas atėjo.

Grįžo bernaitis namo, papasakojo pačiai, ko užsigeidęs chanas. O pati ir sako:

— Nieko neveiksi — gausi eiti. Kelionei įdėsiu tau maišą akių, maišą gyslų ir maišą druskos. Eidamas susitiksi varną. Kai ji norės iškirsti tau akį, kadangi esi iš akylųjų šalies, — dovanok jai maišą akių. Susitiksi čavgančą, kuri išigeis ištraukti tau gyslas, kadangi atėjai iš stipriųjų šalies, — dovanok jai maišą gyslų. Susitiksi didžiulį kupranugarį, kuris išigeis žmogaus mėsos, kadangi joje daug druskos, — dovanok jam maišą druskos. O tada jau visi pavojai bus nugalėti.

Užsivertė bernaitis maišus ant pečių ir leidosi į kelionę. Tik žiūri — priešais beateinanti moteris su ragais.

— Kur trauki, bernaiti?

— Pas pragaro valdovą.

— Tai gerai. Paklausk jį, meldžiamasis, kodėl aš negaliu atsikratyti ragų, visą gyvenimą turiu su jais kamuotis?

Pažadėjo bernaitis išpildyti jos prašymą ir eina toliau.

Žiūri — žmonės šventnamį stato. Priėjo jis arčiau, o tie klausia:

— Kur trauki, bernaiti?

— Einu pas pragaro valdovą.

— Tai būk geras, sužinok iš jo, kodėl šventnamis, kurį mes statom, visą laiką griūva?

Pažadėjo bernaitis išpildyti jų prašymą ir eina toliau.

Eina eina ir prieina valtį, o joje žmogus sėdi.

— Kur keliauji, narsuoli? — klausia žmogus.

— Į pragarą, pas patį valdovą.

— Tai būk geras, sužinok, kodėl aš prikepiau prie suolo ir negaliu atsistoti, jau daug dienų šitaip sėdžiu.

— Gerai, — pažada bernaitis ir eina toliau.

Nuvedė jį kelias prie dviejų kalnų. Vienas jų buvo gryo aukso, o kitas — gryo sidabro.

„Tai bent keistenybės“, — pamanė jis, bet nesustojo, praėjo pro šalį. Staiga, kur buvus, kur nebuvus, atskrido juoda varna ir krankia:

— Kar-r-r, berneli narsuoli! Matau, tu iš akylųjų šalies! Tai laikykis, dabar aš tau akis kirsiu.

Neišsigando bernaitis, numetė varnai akių maišą ir eina savo keliu.

Ėjo jis, ėjo, kol susitiko seną čavgančą.

— Matau, esi iš stipruolių šalies, — sušvarkštė ji. — Dabar aš tau gyslas tampysiu.

Neišsigando bernaitis, atidavė jai maišą gyslų, ir toji nusiramino.

Jau buvo beeinąs toliau bernaitis, bet žiūri — tiesiai į jį atskuodžia didžiulis kupranugaris šaukdamas:

— A-a, žmogus iš sūrožemių šalies! Tuoju paragausiu tavo sūrios mėsytes.

Neišsigando bernaitis, išpylė druską iš maišo, kupranugaris puolė prie jos, o drąsuolis eina ramus toliau.

Ėjo jis, ėjo ir pagaliau priėjo pragarą. Tik tai jo valdovo nebuvo. Pasibeldė bernaitis, ir iš šėtros išėjo valdovo pati. Kaip nustebė bernaitis, kai ji pasisakė esanti jo sesuo. Seniai, seniai, kai bernaitis buvo dar tik kūdikis, chanharidas pagrobė ją iš ganyklės, kur ji ganė chano Solombo avis, ir atidavė pragaro valdovui už pačią.

— Kaip tu čia patekai? — klausia moteris. — Gyvas ir sveikas pas mus dar niekas nebuvo atėjęs!

Išklausė ji brolių ir sako:

— Aš tave paslėpsiu. Tik tyliai sėdėk, kitaip neišneši iš čia sveiko kailio.

Iškasė ji po pakura gilią duobę, pasodino ten bernaitį, pridengė medine lenta, o lentą užbėrė žemėmis. Paskui užmetė ant viršaus anglių, pelenų ir pakūrė ugnį.

Vakare prie šėtros ant juodo arklio atjojo pragaro valdovas.

Ilgai arklys nenorėjo artintis prie šėtros — šnarpštė, stajosi piestu. Vos sutramdė jį pragaro valdovas. O išžengęs į vidų tuoj paklausė:

— Kas čia atsitiko? Mano arklys kaip patrakęs — matyt, pajuto kažką. Eik atnešk mano geltonus buriamuosius kaulus.

Tris kartus peršoko pragaro valdovo pati per didžią šūnį, tris kartus prašliaužė pro jo pilvą ir tik tada padavė vyriui buriamuosius kaulus.

Pabėrė juos vyras ir mato: rodo jie, kad po pelenais, po žeme, po lenta sėdi žmogus juodu plaukų kuodu.

Apieškojo valdovas visą pragarą, bet nieko nerado ir supyko.

— Meluoja tie bjaurūs kaulai — jokios naudos iš jų! — pasakė ir nubloškė juos žemėn. Paskui pavakarieniavo ir atsigulė.

Tada pati vėl klausia:

— Kai chanharidas nešė, mačiau ant žemės moterį su ragais. Sakyk, kodėl ji pasidarė raguota?

— Kartą vienas vargšas paprašė tą moterį pieno vaikams, o ji nedavė, — atsakė pragaro valdovas. — Tai ir išaugo jai ragai.

Pati vėl klausia:

— Mačiau — žmonės niekaip negali pastatyti šventnamio: surenčia iki stogo ir jis sugriūva. Kodėl taip yra?

— Anksčiau tie žmonės plėšikavo, viską aplinkui griovė. Dabar jie nubausti: ką daro — nieko nepadaro, — atsakė pragaro valdovas.

Tada pati vėl klausia:

— Mačiau prikepusį prie valtės žmogų. Sakyk, už ką jis nubaustas?

— Jis perkeldinėjo žmones ir iš to pelnėsi. Supras, kad taip negalima daryti, ir beregint atsistos.

— Mūsų kelyje pasitaikė du kalnai: vienas gryno aukso, o kitas — gryno sidabro, — vis kalbėjo moteris. — Sakyk, ar gali žmonės pasiimti nors kiek aukso ir sidabro?

— Truputį gali, bet kad niekam nebūtų skriaudos.

Rytą pragaro valdovas išsibaudė aplėkti pasaulį. O jo pati pamaitino, pagirdė brolių ir papasakojusi, ką iškvotė iš vyro, išlydėjo atgal. Atsisveikindama padovanojo jam vieno numirelio sielą.

Keliaudamas namo bernaitis sustojo prie regėtųjų kalnų ir prisipylė aukso ir sidabro, kiek tik arklys valiojo panešti.

Pasakė jis visiems, kam buvo žadėjęs, ką sužinojo iš pragaro valdovo, ir ramiai sau parjojo į gimtąjį aila.

Džiūgaudamas narsuolis pasakė savo pačiai:

— Per tavo gudrumą likau gyvas, sveikas ir padariau, ką chanas buvo liepęs. Ir dar atvežiau tau aukso ir sidabro.

Nunešė jis kitą dieną chanui Solombui numirelio sielą ir sako:

— Buvau pas pragaro valdovą — jis labai malonus ir svekingas. Net mane, tokį vargšą, priėmė paprastai ir širdingai. O atsisveikindamas padovanojo man aukso ir sidabro.

Suėmė pavydas gobšų chaną.

„Kad jau tas nususelis, elgetos sūnus, atsigabeno aukso ir sidabro, tai aš — didis chanas — gausiu jo tiek, kad pasidarysiu turtingiausias žmogus pasaulyje“, — pamanė jis ir tarė sau keliausias pas pragaro valdovą.

Kaip tarė, taip ir padarė. Bet nežinojo chanas Solombas, kokie pavojai jo tyko kelyje, ir žuvo baisia mirtimi: varna iškirto jam akis, čavganca ištraukiojo gyslas, o kupranugaris gyvą suėdė.

O kai atėjo žinia, kad chano Solombo nebėra gyvo pasaulyje, į jo sostą įžengė bernaitis, ir žmonės nuo to laiko ramiai sau gyveno.

KAIP BERNIUKAS PASKANDINO RAGANĄ

Gyveno kitados senelis su senele, ir turėjo juodu aštuonmetį sūnų. Dar turėjo jie tabūną obuolmušių arklių ir septyniasdešimt gražių jaučių. Už viską labiau pasaulyje berniukas

mėgo žaisti kauliukais. Vienas jo kauliukas buvo auksinis, o kitas — sidabrinis.

Sykį tie jo kauliukai pradingo. Ieškojo jų berniukas, ieškojo, bet niekur nesurado.

— Gal pamiršai juos senoje stovykloje, — pasakė tėvas.

Prašo sūnus, kad tėvai leistų jį ten pasieškoti žaisliukų. Šie sutinka. Tada sūnus klausia:

— Kokių arklių man joti?

— Jok kumele, ji ramesnė už kitus, — patarė tėvas.

Bet motina nesutiko:

— Verčiau balnok greitakojį žirgą.

Sūnus paklausė motinos: žirgas buvo ne paprastas — aštuoniomis kojomis. Pasibalnojo berniukas žirgą ir rūksta į tą stovyklą, kur dar neseniai stovėjo jų jurta. Prijojo arčiau ir mato: sėdi sena ragana ir jo kauliukais žaidžia.

— Senele, ei senele, malonėk atiduoti mano žaislą, — lipšniai paprašė berniukas.

— Nulipk nuo žirgo ir pasiimk! Kai aš atsistuju — nebegaliu atsisėsti, o kai atsisėdu — nebeprisikeliu, — atsakė ragana.

— O aš sėdžiu balne, nušokti negaliu. Nušoksiu — į balną įsėsti nebevaliosiu, — sako berniukas.

O ištikimas žirgas jam šnipštelėjo:

— Aš pasilenksiu, o tu čiupk kauliukus!

Pasakyta — padaryta. Surietė žirgas priekines kojas, stvėrė berniukas iš raganos kauliukus, ir žirgas kaip viesulas nulėkė tolyn. Įširdo ragana, čiupt geležinius mintuvus ir latatai įkandin. Pasivijo žirgą ir pamušė jam visas aštuonias kojas. Paskui čiupt berniuką iš balno ir nusitempė į savo jurta.

Gavo berniukas dienų dienas rinkti argalą ir tarnauti raganai.

Vieną gražią dieną, kai ragana kažkur išėjo, į jurta užklydo avis ir mitulys veršiukas. Pamatė jį verkiantį berniuką ir klausia:

— Ko verki, bernaiti?

Papasakojo jiems berniukas savo nelaimę, o avis ir sako:

— Užmušk mane ir išmėsinėk. Pasiimk visa, ką išimsi iš pilvo: mėšlą, žarnokus, gromulį, o paskui sėsk ant veršio ir bėk.

Taip ir padarė berniukas. Bet netoli tepajėjo nuo jurtos ir mato — atrūksta iš paskos ragana.

— Grįžk atgal! — suriko berniukas. — Neklausysi — išstepsiu avies mėšlu!

— Pabandyk, — suniurzgėjo ragana.

Vos ji taip pasakė, dvokianti bliurzė užlipdė jai akis, burną, ausis ir nosį. Ragana kone užduso — gavo sustoti ir nusikrapštyti bliurzę. O berniukas per tą laiką toli nujojo.

Nusigramdė ragana šiaip taip nuo veido mėšlą ir vėl vejasi.

— Sustok, senel! — šaukia berniukas. — Neklausysi — įsinarpliosi į avies žarnokus!

Ir vėl ragana atsiliko — gavo narpliotis iš žarnokų, kuriuos nusviedė jai po kojų berniukas. O tuo tarpu veršiukas su raiteliu dingo jai iš akių.

Kai berniukas pamatė, kad ragana trečiašyk jį pasiveja, atsigrėžė ir šūktelėjo:

— Turbūt nori, kad pavaiščiau avies gromuliu?

— Noriu, — sušnypstė senė, ir berniukas sviedė jai į veidą lipnų gromulį.

Kol ragana jį nusikrapštė, berniukas nušoliavo prie plačios upės ir ant veršiuko nugaros perplaukė į kitą krantą. Žiūri — ragana jau ant kranto. Stovi ir prašo saldžiu balsu:

— Sūneli, ei sūneli, kaip man per upę persigauti?

— Ogi pasikabink ant kaklo sunkų akmenį ir šok į vandenį.

Paklausė ragana: pasirišo akmenį, žengė į vandenį ir nuskeno.

Joja berniukas toliau. Joja jis, joja, bet staiga veršiukas stabteli ir sako:

— Daugiau nebegaliu paeiti. Užmušk mane, išskrosk, nupjauk kojas ir išmėtyk jas į visas puses. O paskui gulkis miegoti į mano pilvą.

— Kaipgi aš žudysiu savo gelbėtoją?

— Kažkodėl man galvą niežti, — pasiskundė veršelis. — Pažiūrėk, gal koks vabzdys kanda.

Žvilgt berniukas ir mato — per teliuko galvą ropoja didžiulis vabzdys. Sutrėškė jį berniukas nagu, o veršelis tik blinkt ant žemės ir nugaišo.

Ilgai sielvartavo berniukas, netekęs ištikimo draugo. Paskui viską padarė taip, kaip buvo liepęs veršelis, ir susirietęs dvi-linkas užmigo jo viduriuose.

Pabudo jis rytą, žiūri — begulįs didelėje baltoje jurtoje. Virš jos supasi medžių šakos, o aplink ganosi didžiulė banda gyvulių. Ir gyveno berniukas nuo to laiko visko pertekęs ir laimingas.

PROTINGAS BERNAITIS

Seniai seniai gyveno neturtingas senis, ir turėjo jis du sūnus. Dienų dienas jie medžiojo — iš medžioklės ir mito.

Kartą pasišaukė sengalvis savo sūnelius ir sako:

— Nedaug man liko gyventi, vaikai! Kai numirsiu, perriškite mano kūną virve ir neškite, kur akys mato, kol virvė nutrūks. Ten ir palaidokite.

Po kelių dienų sengalvis mirė. Perrišo sūnūs tėvo kūną virve ir išėjo, kur akys mato. Ėjo ėjo jie ir labai pavargo: virvė giliai įsirėžė jiems į pečius. Pagaliau vyresnysis neištvėrė.

— Klausyk, broluži, — tarė jis, — ar ne vis tiek, kur palaidosim numirėlį?

— Ne, — atsakė jaunėlis, — turime pildyti tėvo valią.

— Kaip sau žinai, o aš grįžtu. — Ir vyresnysis brolis patraukė namo.

Gavo jaunėlis vienas tempti sunkią naštą. Praėjo dar diena ir naktis, ir pagaliau paryčiui, prieš patekant saulei, virvė nusitrynė ir trūko. Palaidojo bernaitis tėvą ir tik tada pasuko namų link.

Visą dieną jis praleido kelyje ir apsinakvojo didžiulėje oloje ant aukšto kyšulio, po pačiu olos skliautu. Pavargęs kecionėje jis kietai įmigo, o prabudęs mato — prie angos stovi vilkas, lapė ir varna. Pasislėpė jaunėlis ir girdi, kaip lapė sako vilkui:

— Skaniai kvepia! Įlišk ir sužinok, kas ten slepiasi.
Apmirė jaunikaitis iš baimės, guli nei gyvas, nei miręs.
Vilkas pazujo žemai, panaršė po kampus, o į viršų dirstelėti
nesusiprotėjo.

— Nieko ten nėra, — suuzgė jis.

Buvo jau beatsikvėpiąs bernaitis, bet vilkas netikėtai trukt
nosimi orą ir sako:

— O kvapas iš tikro gardus. Paieškok dabar tu, lapel!

Panaršė pazujo lapė, bet irgi grįžo nieko nepešus. Tada
žvėrys užsišnekėjo apie kitką. Sužinojo bernaitis iš jų kalbos,
kad chano sūnui dingęs stebuklingas sviedinys, o radusis tą
sviedinį būsiąs gausiai apdovanotas.

„Pabandysiu aš laimėti“, — tarė sau bernaitis ir, kai žvėrys
dingo iš akių, patraukė tiesiai pas chaną.

— Girdėjau tavo sūnus pametė sviedinį, — kreipėsi į jį ber-
naitis.

— Taip, pametė, — atsako chanas. — Ir nuo to laiko sun-
kiai serga. Daug išminčių prašiau surasti sviedinį, bet nė vie-
nam nepasisėkė. Gal tu surasi?

— Duok man kiek laiko, tai rasiu, — pažadėjo bernaitis.

Apsidžiaugė chanas, liepė įkurdinti ateivį rūmuose, gir-
dyti ir maitinti kaip įžymų žmogų. Gera buvo gyventi varg-
šui chano rūmuose, bet laikas bėgo, o sviedinio rasti vis ne-
sisekė.

Vieną dieną bernaitis iš netyčių pamatė chano pačią, kuri
taisėsi kažką pakasti už rūmų. Nustebo bernaitis ir norėjo pa-
dėti jai, bet ta supyko ir pavarė jį šalin.

„Negeri dalykai čia dedasi“, — pamanė bernaitis.

Ir pradėjo jis sekti chano pačią. Tuo tarpu chano sūnus blo-
go ne dienomis, o valandomis, ir jo tėvas pradėjo įtarti, kad
bernaitis — gudrus apgavikas. Galiausiai išseko chano kant-
rybė, liepė jis pašaukti bernaitį ir pasakė jam:

— Mano sūnus visai pasiligojo. Duodu tau dar vieną die-
ną, o jeigu ir rytoj nerasi sviedinio, palydėsi savo galvą!

Nusiminęs išėjo iš chano menių bernaitis ir naktį niekaip
negalėjo užmigti — baimė kamavo. Tik girdi — kažkas sėlina
iš chano pačios kambario. Patylom iš rūmų išsėlino ir bernai-
tis.

— Ar tu gerai paslėpei sviedinį? — išgirdo jis chano pa-
čios balsą. — Bijau, kad tas landūnas gali rasti.

Jai atsakė jautis sumykaudamas:

— Nesirūpink, niekam nė į galvą neateis. Sviedinį užkasiau per du žingsnius nuo rūmų, o ant viršaus užmečiau mėšlo.

Grįžo bernaitis tylutėliai į rūmus ir kietai įmigo, o rytą sako chanui:

— Dangaus valia įvykdžiau tavo norą. Stebuklingasis sviedinys guli per du žingsnius nuo tavo pačios kambario durų po mėšlo krūva.

Puolė tarnai, kur nurodė bernaitis, ir netrukus atnešė chanui sviedinį. Tada bernaitis ir klausia:

— Kuris tau brangesnis — pati ar sūnus?

— Žinoma, sūnus, jis po manęs žengs į mano sostą. O kodėl tu klausi?

— Todėl, kad sviedinį paslėpė tavo pati su juodoju jaučiu. Turbūt jie norėjo pražudyti tavo sūną. Teks tau juos nugaluoti arba išvaryti iš savo rūmų.

Išgirdo chanas ir įsakė savo pačiai ir juodajam jaučiui galvas nukirsti.

O chano sūnus veikia pasveiko, ir chanas dosniai atsilygino jo išgelbėtojui. Parėjo bernaitis į gimtinę ir gyveno toliau visko pertekęs ir laimingas.

JAUTIS IR SEPTYNI VILKAI

Kitą kartą vienas žmogus turėjo jautį. Kas rudenį tasai jautis išeidavo į vešlias lankas. Išsėdavosi tenai, penėdavosi, o kai tik iškrisdavo pirmas sniegas, grįždavo namo. Labai mylėjo žmogus savo jautį.

Vieną dieną iškrito sniegas ir atšalo. „Tikriausiai mano jautis jau grįžo“, — pamanė žmogus ir žvilgtelėjo iš jurtos. Bet jaučio nebuvo. Nustebo žmogus: žmonės kalbėjo, esą, vakar vakare matė jautį ant kalno.

Pasiėmė žmogus šautuvą ir eina jaučio ieškoti. Iš pėdų sniege jis suprato, kad jautį vijosi vilkai.

Ėjo ėjo žmogus tomis pėdomis ir priėjo žiemos stovyklą. Čia stovėjo daržinė, kur paprastai būdavo laikomi sulybę gyvuliai. Žiūri — ogi prie daržinės pėdsakai baigiasi. Žmogus norėjo įeiti į daržinę, bet paklebeno — durys uždarytos. Užsiropšė tada jis ant stogo, praardė jį ir dirstelėjo į vidų. Nagi priešienos parėmęs duris stovi jautis ir tūžmingomis akimis žiūri į kampa, kur tupi septyni vilkai nukorę galvas: jautis uždarė juos į spąstus.

Greit nusliuogė šeimininkas nuo stogo ir stipriai užrėmė daržinės duris iš lauko pusės. Paskui vėl užsikorė ant stogo ir vieną po kito visus vilkus iššaudė. Tada išsivarė jautį iš daržinės, pririšo vilkenas prie balno ir kartu su numylėtu savo jaučiu pargrįžo namo.

DU ARKLIAI

Sumanė kitados grįžti namo du arkliai: parduoti į svetimą šalį, jie labai išsiilgo gimtinės. Ėjo jie, ėjo, vienas arklys visai suseno ir nebepajėgė toliau eiti. Ir sako jis jaunajam arkliui:

— Tokios tokelės, jaunėli broli, linkiu tau laimingai pargrįžti namo. O man laikas mirti. Neik draudžiamu keliu! Ir neatrįšk pilko maišo, jeigu jis pasipainios tau po kojų.

Bet nepaklausė jaunėlis ir pasuko uždraustu keliu. Tik žiūri — guli pilkas maišas ir jame kažkas juda.

„Reikėtų pažiūrėti, kas ten yra“, — pamanė arklys. Ir neiškentęs jis atrišo maišą, o iš ten kad stryktels didelis alkanas vilkas!

— Kaip gerai, kad išvadavai manel — apsidžiaugė pilkis. — Tempiau iš vieno ailo gyvulį, bet šeimininkas ant tokio pat kaip tu greito arklio sugavo mane, įgrūdo į maišą ir numetė. Dabar aš tave suėsiu!

Iššiepė vilkas dantis, bet staiga iš kažkur tik strykt prie jų kiškis. Žvairaakis akimirksniu sumojo, kas čia dedasi, ir ryžosi gelbėti arkli.

— Oi vilke, aš girdėjau, ką jūs čia pasakojote, — sako kiškis. — Kaipgi tokį stiprų vilką įmurdė į maišą? Suėskite mane — vis tiek nepatikėsiu, kol nepamatysiu savo akimis.

— Tikra teisybė! — atsakė vilkas. — Aš tupėjau šitame maiše.

— Bet kaip jūs, šviesiausias vilke, tilpote jame?

Per godulį užmiršo vilkas atsargumą ir vėl įlindo į maišą, tik galvos nepaslėpė.

— Matot, galva netelpa! — sušuko zuikis.

Vilkas įtraukė ir galvą, o kiškis beregint užrišo maišą.

Taip sumanus kiškis išgelbėjo nuo mirties arklį ir pats liko gyvas.

NEKASK KITAM DUOBĖS — PATS ĮKRISI

Gyveno kitados ant didelio ežero kranto žole dengtoje lūšnoje neturtingas bernaitis. Mito jis virtomis šaknimis, vietoj arbatos gėrė vandenį. Ant kito kranto gyveno turtingas najonas. Jis turėjo daug samdinių ir devynias galybes gyvulių. O netoli ežero, Sidabrinio kalno viršūnės oloje, gyveno lama ir penki jo mokiniai.

Pasikvietė sykį najonas lamą į svečius. Pagerbė lama savo auka turtuolio buveinę ir nemačiom įpylė į jaunosiosios jo pačios puodelį migdomųjų miltelių. Išgėrė toji arbatą ir pradėjo žiovauti.

— Kažkodėl miego norisi, — pasakė ji ir beregint užmigo.

— O lama, gelbėtojau! — sušuko najonas. — Mano jauniausioji pati dieną niekad nemiega, o dabar ėmė ir užmigo. Ką daryti?

— Aš padėsiu jums. Bet turėsite viską daryti, ką liepsiu.

— Tai liepk!

O lamai jau seniai buvo kritusi į akį vyriausioji najono žmona, ir jis baudėsi paveržti ją.

— Vyriausioji jūsų pati — ragana, — pasakė lama turtuoliui. — Ji kėsina suėsti **jauniausiąją** pačią. Išpuoškite **vyriausiąją** šilku, įsodinkite į skrynią, pilną aukso, sidabro ir šilkų, užkalkite skrynią ir įmeskite į ežerą.

Paklausė turtuolis lamos ir viską padarė, kaip tas liepė.

Grižta lama namo ir sako savo mokiniams:

— Eikite prie ežero ir sėdėkite ant kranto tol, kol pamatysite tarp bangų raudoną skrynią. Išgriebkite ją ir **atneškite** man! Tik, žiūrėkit, neatidarykit: joje — ragana!

Nuėjo mokiniai prie ežero ir laukia. Praėjo valanda, kita, o skrynies kaip nėra, taip nėra. O neturtingasis bernaitis kasi — neja šaknis ant kranto. Žvilgt jis į ežerą — tarp bangų **skrynia**. Išgriebė ją iš vandens, atidarė — nagi tarp aukso, sidabro ir šilkų gražuolė sėdi!

— Kas tu per viena ir kaip patekai į skrynią? — klausia bernaitis.

— Aš nelaiminga, — pravirko moteris. — Najonas ir lama sako, kad aš — ragana, tai ir sugalvojo manim atsikratyti. Prilink mane į savo namus.

— Gerai, — sutiko bernaitis. — Tiktai reikia ką nors įdėti į skrynią ir vėl įmesti ją į ežerą, o aš nieko neturiu.

• Tik kur buvęs, kur nebuvęs, pro šalį bėga piktas rudas šuo.

Sugavo jį bernaitis, įtupdė į skrynią, ant **viršaus** užpylė žolės, skrynią užkalė vinimis ir įmetė į vandenį.

Galiausiai lamos mokiniai pamatė skrynią. Ištraukė ją ir nunešė savo mokytojui.

„Dabar aš turėsiu gražuolę pačią“, — apsidžiaugė lama. Skrynią jis nusprendė atidaryti naktį, o mokiniams pasakė:

— Pavalgykite ir eikite į savo kambarį! Ir **anksčiau** atsigulkite! Naktį aš atidarysiu skrynią ir raganą versiu į žmogų. Neikite čia, net jeigu ragana **suriktų** žmogaus balsu.

Mokiniai pavalgė ir eina **sau miegoti**. Bet lama dėl visa ko vėl pasišaukė juos ir dar sykį pakartojo:

— Įsidėmėkite! Nors kažin kas rykautų šianakt, nors kažin kas šauktųsi pagalbos — šiukštu, nekelkite čia kojos!

— Gerai, — atsakė mokiniai ir nusilenkė lamai nuėjo miegoti.

Lama atsargiai pravėrė skrynią — ogi vietoj aukso ir sidabro iš jos žolė pabiro. Supyko lama ir plačiai atkėlė viršų. Tik kad šoks iš jos piktas šuo, kad puls lamą! Šaukiasi jis mokinius, bet tie, prisakyti nė kojos čia nekelti, neina, ir tiek. Ir sudraskė šuo lamą.

Rytą išvirė mokiniai arbatos, neša savo mokytojui, o tas nebegyvas guli.

— Kad jis būtų leidęs mums ateiti, būtume išgelbėję! — kalbasi mokiniai. — Matyt, lama sumanė kam nors duobę iškasti. Nekask kitam duobės — pats įkrisi.

Nunešė jie negyvėlį į olą, o patys išsivaikščiojo į namus ir laimingai toliau gyveno.

BALTA KUMELĖ IR JOS KUMELIUKAS

Turėjo pagarsėjusi balta kumelė baltą kumeliuką. Ganėsi ji tabūne su kitomis kumelėmis ir sartu ęžilu. Užėjo vieną vasarą sausra, visai išdžiūvo žolė.

— Reikia sprukti iš čia, — pasakė baltoji kumelė sartam ęžilui, ir tabūnas paliko gimtąsias ganyklas.

Trejus metus slampinėjo arkliai ieškodami ganiavos. Pagaliau jie aptiko ganyklą, kurioje buvo užtektinai sodrios žolės, sūraus vandens ir druskožemio. Čia ir apsistojo.

Laigė sykį arkliai ant upės kranto ir sudaužė septynis žąsies kiaušinius.

— Nelaimė, — tarė baltoji kumelė. — Reikia sprukti. Mes atsidanginome į svetimą ganyklą, sudaužėme kiaušinius. Dabar paukščiai atkeršys mums. Saulei tekant suskris jų pulkų pulkai ir mus užkapos. Grįžkime į senąją ganyklą!

Bet arkliai nepaklausė ir pasiliko.

Suskrido kitą rytą paukščių pulkai ir užkapojo visus arklius. Gyva liko tik baltoji kumelė su savo kumeliuku: kai užpuolė paukščiai, ji savo kūnu pridengė kumeliuką — norėjo jį apginti.

— Na, sūneli, dabar trauksime į gimtąją ganyklą, — pasakė kumelė kumeliukui.

Per mėnesį jie nubėgo kelią, kuriam įveikti reikia metų, o per dieną — mėnesio kelią.

— Motute, ei motute! Kodėl tavo oda pasidarė pašiurpusi? — klausia kartą kumeliukas.

— Gal todėl, sūneli, kad į ją prikibo dagių.

— Motute, ei motute! — o kodėl tavo oda tokia raudona? — vėl klausia kumeliukas.

— Raudonu šlynu ji aplipo, sūneli, kai bėgome perėja.

— Motute, ei motute! Kodėl tavo kojos virpa?

— Nuvargo jos. Daug kelių išvaikščiojo, daug upių perplaukė.

Atvedė pagaliau motina sūnų iki senosios ganyklos ir veikiai nugaišo. Prieš mirtį ji pasakė kumeliukui:

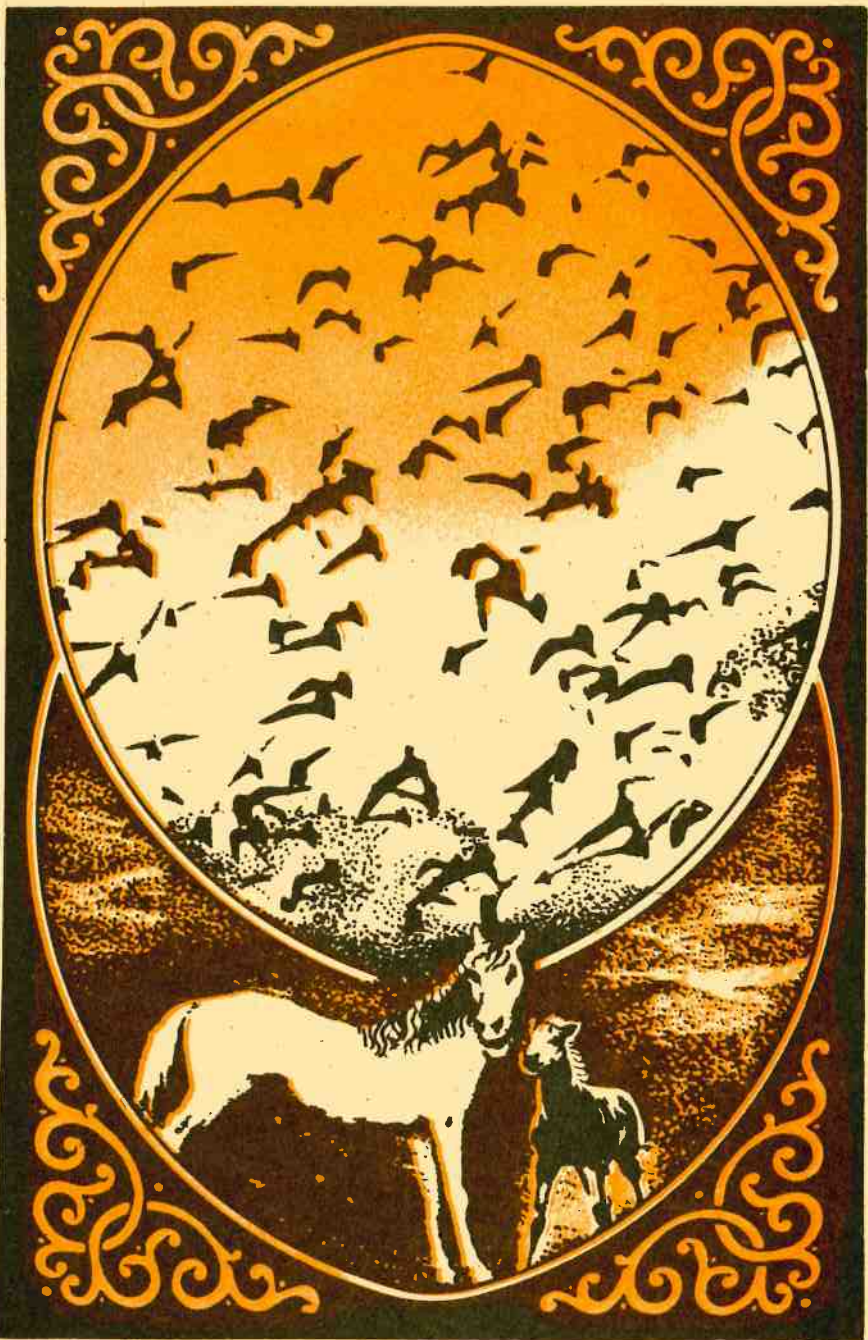
— Sūneli, negulk miegoti šiaurės pusėje: ten siaučia pūga, iš ten atsėlina vilkų. Gulkis pietų pusėje: ten ramu. Iš tolo lenkis jurtų, kitaip vaikai ir šunys beregint užpuls tave. Negulk toje vietoje, kur jurta stovėjo: gali įdurti adata. Kaimenėje visuomet vaikščiok iš krašto, tik į girdyklą eik priešaky. Nesivilk kaimenės užpakaly — šeimnininkas apkumščiuos. Neik kaimenės vidury — negyvai užspardys kiti arkliai. O po trejų metų ateik, sūneli, nusilenkti mano palaikams!

Bet nepaklausė kumeliukas motinos: atsigulė šiaurės pusėje ir vos nesušalo per pūgą, o kitą sykį ten jo vos nesudraskė vilkai. Paverkė jis, paverkė, pastraksėjo pašokinėjo ir prisiminė: „Oi kaip išmintingai patarė motina!“ — ir pradėjo gultis pietinėje pusėje: ten ramu buvo miegoti.

Pamiršęs motinos priesaką kumeliukas daug kartų ėjo pro jurtas. Kandžiojo jį šunys, lazdomis daužė vaikai. Verkė kumeliukas gaudžiomis ašaromis ir galvojo: „Ak, kokius gerus žodžius kalbėjo motina!“

Ir pradėjo kumeliukas lenktis jurtų.

Buvo liepusi jam motina bėgti į girdyklą kaimenės priešakyje: gausias švaraus vandens. O kumeliukas slimpino kaimenės uodegoj. Varovas mušė jį, ir vandenį jis gavo gerti sudrumstą. Pradėjo eiti kumeliukas kaimenės vidury — vos arkliai neužspardė. Stoją tada jis iš krašto, dabar nebemušė jo šeimnininkas, nespardė arkliai, žolę jis ėdė šviežią — tuoj lin-

ksmiau pasidarė gyventi. „Kaip protingai man patarė motina“, — vėl pamanė kumeliukas.

Pasiilgo jis motinos ir anksčiau negu buvo įsakyta nulėkė prie jos palaikų. Žiūri — guli motinos žarnokai. Grįžo kumeliukas atgal ir lygiai po trejų metų vėl atbėga. Dabar čia žaliavo tanki, sultinga žolė. Suėdė ją kumeliukas, pakinknojo galvą ir bėga tolyn.

Bėga bėga ir sutinka tokį bernaitį, Erchijų Merhenčių:

— Ar būsi mano žirgu? — klausia bernaitis.

— Būsiu, — sako kumeliukas. — Jeigu sugausi mane!

Sugavo bernaitis kumeliuką, užmovė jam sidabrinės kamanas, pabalnojo sidabrinu balnu.

— Na, — tarė kumeliukas, — dabar aš nugriausiu kanopomis kalną, o žemę iškapstysiu visoje stepėje. Jeigu išsilaikysi ant manęs, tu — tikrasis vyras. O jei neišsilaikysi — koks tada tu man šeimnininkas!

Nugriovė kumeliukas kalną kanopomis, o žemę iškapstė visoje stepėje, — ir išsilaikė Erchijus Merhenčius balne.

Taip šeimnininkas susirado žirgą, o žirgas — šeimnininką.

CHURELDĖJUS

Grįžo kitados iš karo vienas bernaitis. Jo vardas buvo Chureldėjus. Kartą žiūri jis — guli ant kelio kažkoks blizgantis daiktas. „Kas čia galėtų būti?“ — svarsto Chureldėjus.

Prieina jis arčiau — ogi gyvatės, susiraizgiusios į didelį pundulį.

„Užeisi gyvates — nulipk nuo arklio ir tris kartus nusilenk“, — prisiminė Chureldėjus žmonių patarimą ir nušokęs nuo arklio nusilenkė gyvatėms.

Iššliaužė tada iš pundulio gyvatė su koralo rageliais, apsirangė triskart apie bernaitį, numetė ragelius jam į skverną ir nušliaužė. Suvyniojo Chureldėjus ragelius į chadaką ir jau buvo beeinas toliau, bet gyvatė šūktelejo:

— Ei drąsuoli, eikš čia!

Bernaitis grįžo.

— Laiky skverną!

Pakišo Chureldėjus skverną, gyvatė išspjovė kažkokį balta daiktą ir liepė suvalgyti.

Nurijo bernaitis nė nepažiūrėjęs ir joja toliau savo keliu. O tai būta stebuklingo perlo. Kas nuryja tokį perlą, pradeda suprasti visų gyvų padarų kalbą.

Ir pradėjo Chureldėjus suprasti paukščių ir žvėrių kalbą.

Bekeliaudamas bernaitis apsinakvojo viename aile. Kai ailo šeimininkas pjovė svečiui aviną, pagavo loti šuo ir staugti vilkas. Įsiklausė Chureldėjus.

— Atiduok man du svečio arklius! — staugė vilkas.

— Jei svečias pavaišins mane avino kryžkauliu, neatiduosiu tau jo arklių, — sulojo šuo.

Tuo tarpu išvirė mėsa, ir šeimininkas padavė kryžkaulį Chureldėjui. Ūmai į jurtą įbėgo šuo. Atsipjovė bernaitis gabalėlį mėsos ir, tarsi netyčia, išmetė iš rankų kryžkaulį. Pasičiuopo jį šuo ir nubėgo.

— Matai, svečias nepagalilėjo man avies kryžkaulio. Kaipgi aš duosiu tau jo arklius?! — sulojo šuo.

Įsigavo naktį vilkas į avių aptvarą ir išsitempė avį. Ilgai jos ieškojo Chureldėjus, kol pagaliau rado. Rytą išgirdo jis, kaip avių bandoje sumėkeno nususęs mitulys ėriukas:

— Jei mane tas svečias pasiimtų, be vargo gyventų.

„Gera būtų gauti tą ėriuką“, — pamanė Chureldėjus.

— Kaip atsidėkoti tau, kad suradai man avį? — klausia šeimininkas svečią.

— Atiduok man nususėlį ėriuką, — atsakė Chureldėjus.

Grįžo jaunikaitis su ėriuku namo ir greit praturtėjo.

Susipyko sykį Chureldėjus su pačia ir sumanė ją išsiųsti pas tėvus. Sugavo jis žirgą, pririšo ir jau buvo beeinąs pačios. Tik kad purptels į arklių aptvarą varna, kad sukrams:

— Chureldėjus ketina vežti pačią pas tėvus! Dabar jis tikriausiai nusigyvens!

Išgirdo tuos žodžius Chureldėjus ir paleidęs žirgą grįžo į jurtą.

— Važiuk, kad nori, bet aš tavęs nevešiu, — pasakė jis pačiai.

Susitakė vyras su pačia ir vėl gyveno ramiai ir laimingai.

EIKLUS ŽIRGAS ARAVHARCHERAS²⁰

Seniai seniai vieno kunigaikščio valdose gyveno gyvulių augintojas Hombas. Labai neturtingas jis buvo, bet išmaldos neprašinėjo. Nuo ryto iki vakaro dirbo Hombas ir vos galą su galu sudurdavo. Turėjo jis dukterį, užgaidžią, bet protinę, gražią ir darbščią merginą — visi atsidžiaugti ja negalėjo.

Krito į akį Hombo duktė turtuoliui Balbarui, ir atvažiavo jis į skurdų Hombo ailą, nors anksčiau į vargšus nė nežiūrėdavo. Supiršo turtuolis Hombo dukterį su savo sūnumi ir po kelių dienų atsiuntė sutartą išpirką. Į vestuves Balbaras sukviėtė daug svečių, iškėlė didelę puotą.

Atsigulė vakare jaunikio ir nuotakos motinos jaunavedžių jurtoje — patikrins rytą, kokią arbatą išvirs jaunoji pati.

Žvitrioji Balbaro martelė pakirdo anksti, dar prieš patekant saulei, pasipuošė, kaip reikalauja papročiai, ir išėjo iš jurtos.

„Šaunuolė dukrelė, anksti atsikėlė“, — apsidžiaugė jaunosios motina, o anyta nepatenkinta tarė sau: „Ir kam ji atsikėlė taip anksti?“

Abi moterys manė, kad jaunamartė išėjo atidaryti aukštinio, bet laikas bėgo, o ji kaip negrižta, taip negrižta.

— Kur ji prapuolė? — susirūpino abi motinos ir pakirdo pažiūrėti.

Išėjo jiedvi iš jurtos — ogi vaikšto jaunoji dešiniu upės krantu, kur apsistojo nakvynės karavanas, ir šnekučiuojasi apie kažką su vilkstinės vadovu. Paskui nusiavė gutulus, pa-

²⁰ Aravharcheras — išdrikplaukis bėriukas.

sikėlė suknelę, perbrido šaltą upę, pasitaisė papuošalus ir grįžo į jurtą. Tuomet jaunoji greit įkūrė ugnį, išvirė skanią arbatą ir pavaišino motiną su anyta. Paskui pažadinė vyrą ir sakė jam:

— Aš žinau: ne visada tu darysi taip, kaip aš sakysiu, bet šį kartą paklausk manęs! Nueik pas karavanininkus, kurie stovi dešiniame upės krante, ir nupirk iš jų mitulį kumeliuką.

Vyras labai mylėjo pačią, tad neprieštaravo jai — nuėjo į dešinį upės krantą. Žiūri — prie vežėčių pririštas nususeš kumeliukas juodu susitaršiusiu plauku. Kuinas, ir tiek — nei grožio, nei naudos iš tokio.

— Noriu nupirkti iš jūsų šitą kumeliuką, — sakė turtuolis karavanininkams.

— O kam jis tau? — stebisi tie.

— Turiu išdykėlį — jis mėgsta jodinėti ant kumeliukų, — atsakė turtuolis.

Karavanininkai beregint pakėlė kainą:

— Nori kumeliuko — duok dvi kumeles.

— Tiek to, imsiu, — sutiko turtuolis, — tik pirma noriu pasitarti su namiškiais: **pasakyti** motinai ir įkalbėti pačią.

Pasakė namie turtuolis pačiai, kad nepirksiąs kumeliuko: brangiai prašą karavanininkai.

Supyko pati, pravirko.

— Nenuskursi dėl dviejų kumelių!

Nuėjo turtuolis patarimo pas tėvus. Bet tie tik užsirūstino ant įnoringos marčios.

— Na ir pati tau pasitaikė! — sakė jie. — Tik įžengė į namus ir jau užgaidauja!

Tada jaunoji išprašė savo motiną, kad nupirktų jai kumeliuką, ir ta išpildė jos prašymą.

Atvažiavo po trijų dienų pas dukrą tėvas, ir tą pačią dieną juodu su motina ketino grįžti namo. Kumeliuką jie sumanė drauge išsivesti. Dabar jaunamartė vėl prašo vyrą:

— Pagalvok, kuo tu važiuosi į žirgų lenktynes? Imtynių eiti nemoki, iš lanko šaudyti nemoči ir lenktynių žirgo neturi. Pirk iš mano tėvų šitą kumeliuką. Puikus bus iš jo žirgas.

Paklausė šį kartą vyras pačios ir nupirko kumeliuką. Sužinojo apie tai jo tėvai, supyko dar labiau negu pirma ir vainoja sūnų:

— Kvaily tu, kvaily! Pasiduodi pačiai!

— Pati sako, iš jo bus lenktynių žirgas!

— Na taip, eiklus kaip jako veršis! Bene tas kuinas ko nors vėrtas!

Bet sūnus neatlyžo. Atidavė jis pačios tėvams dvi kumeles ir nuginė kumeliuką į savo kaimenę. Kumeliukas kaip šuo visada kėblindavo kaimenės uodegoje, ir veikiai niekas jo nebe-paisė.

Praėjo žiema ir pavasaris, stojo vasara. Artėjo žirgų lenk-tynės. Aratai pradėjo tausoti eikliuosius savo žirgus.

— Pririškime mūsų kumeliuką, — pasakė Hombo duktė vy-tui.

Sugavo tas kumeliuką ir pririšo. Kumeliukas koks buvo, toks ir liko — pasišiaušusio, **pastyrusio** plauko.

— Varykit šalin tą kuinpalaiķį! Gėdą mums užtrauksite! — šaukė tėvai.

— Po gaurais gali slėptis karžygys, iš neišvaizdaus kume-liuko gali išaugti puikus žirgas, — atsakė marti anytai ir še-šurui.

Įtūžęs šešuras atrišo kumeliuką ir pavarė, bet kumeliukas grįžo. Dienų dienom stovėjo jis prie pasaito. Jau žmonės su-skato prajodinėti arklius, o ant jo nė vienas vaikas nenorėjo sėstis.

Tuo tarpu, ilgai ar trumpai trukus, atėjo šventė. Išvažiavo su savo kumeliuku į lenktynes ir jaunieji. Kai atėjo eilė dvei-giams, Hombo duktė padovanojo vienai neturtingai mergaitei iš pažįstamo ailo žiedą ir užsodino ją ant savo gauruoto ku-meliuko. O pati su vyru nuskubėjo į lenktynių užbaigos vie-tą. Ten jau buvo minia smalsuolių.

— Lekia, lekia! — sujudo žmonės.

Keldami baltų dulkių debesis, šūkaudami ir pliekdami savo arklius, skriejo mažieji raiteliai. Gauruotasis kumeliukas bėgo šeštas, bet paskui paspartino žingsnį. Prieš pat galą jis susigreti-nė su priekyje lekiančiu žirgu ir jį aplenkė. Abu jaunieji nu-džiugo, paragino savo arklius ir nuskubėjo jam iš paskos. O žmonės garbsto, tik garbsto gauruotąjį kumeliuką, kuris at-jojo pirmas. Nugalėtoją privedė prie šėtros, apšlakstė kumysu, aukštai iškėlė jo pavadį. O kai pradėjo trinti išprakaitavusius jo šonus, gauruotas juodas plaukas ėmė kristi, ir kumeliukas

virto gražiu juodbėriu žvilgančia oda. Jis buvo gausiausiai apdovanotas.

— Puikus žirgas, — gyrė nugalėtoją seniai ir pavadino jį Aravharcheru. Nuo to laiko Aravharcheras per kiekvienas žirgų lenktynes atbėgdavo pirmas, ir visi gyrė jaunąją marčią, kuri jį nupirko. O turtuolis Balbaras nuo to laiko be marčios arklių lenktynėms neatrinkinėjo. Greit jo kaimenė pasipildė eikliais greitakojais žirgais, bet nė vienas nevaliojo aplenkti Aravharchero. Daugiau kaip dvidešimt metų jis kas kartą atbėgdavo pirmas septynių ailių žirgų lenktynėse.

Ėjo metai, juodberis seno ir silpo. Bet kai Balbaras su sūnumi prajodinėdavo arklius, iškrišęs Aravharcheras senu įpratimu bėgdavo jiems įkandin, nors jau ir be raitelio.

Kartą, kai lenktyniniai arkliai buvo vedami į žirgų lenktynes, Aravharcheras knapsėdamas iškėblino paskui juos.

— Mūsų bėriukas visai pakvaišo, — tarė šeimininkas ir pavarė jį šalin.

Arklys gailiai sužvingo, jam iš akių pabiro ašaros. Ir vėl jis kiūtino paskui šeimininką.

— Paimk, kam jį skriaudi! — užstojo arklių patį.

Vyras nusileido jai: užmovė Aravharcherui ant galvos apynasrį ir nusivedė į žirgų lenktynes.

Kai prasidėjo senų arklių jotynės, Aravharcheras, kaip ir anksčiau, kad lekia pirmas. Bet netrukus vienas turtuolio Balbaro arklys ėmė vytis jį iš dešinės, paskui susigretino su juo, ir juodu bėgo kartu. Galiausiai tas arklys aplenkė Aravharcherą. Aravharcheras garsiai sužvengė, stvėrė dantimis varžovą už uodegos ir blinktelėjo ant žemės. Šūkaudami bėgo prie jo žmonės. Turtuolio Balbaro marti kad apsiverks, kad puls prie savo arklio galvos. O bėriukas suvaitojo ir nugaišo.

Visi žmonės, kurie tik buvo ten susirinkę, nusprėdė, kad pirmąją vietą reikia paskutinį kartą paskirti Aravharcherui ir įteikti dovaną jo šeimininkei. Užkasė žmonės Aravharcherą Geltonojoje stepėje, kur jis pirmą sykį lenktynėse nugalėjo. Nuo to laiko Geltonąją stepę imta vadinti Aravharchero stepė. Ir iki šiol žmonėse tebesklinda garsas apie šį žirgą.

MOKYTAS BERNIUKAS

Gyveno kitados pasaulyje toks žmogelis su pačia. Ir turėjo juodu vienui vieną sūnų. Prapuolė kartą berniukas. Ilgai jo ieškojo sielvarto apimti tėvai, bet niekas apie jį nė girdėjęs nebuvo. Praėjo treji metai, ir sūnus netikėtai grįžo. Kad apsidžiaugs tėvas ir motina!

— Kur tu, sūneli, buvai per tuos metus, ką matei, ko išmokai? — klausinėja jie.

— Daug kur pabuvojau ir daug ką pamačiau. Išmokau trijų dalykų. Pirmaisiais metais — rašto. Antraisiais — muzikos, o trečiaisiais — žaisti šachmatais, — atsakė sūnus.

Ir vėl jie gyveno trise ramiai ir laimingai.

Žygiavo kartą karavanas pro šalį ir apsistojo poilsio netoli jų ailo. Sužinojo berniukas, kad tame karavane yra didis najonas. Pasisveikino jis su najonu ir klausia, kur šis bekeiliaujas.

— Keliauju pas vieną chaną — tolimos šalies valdovą. O ko pats teikeisi atsilankyti pas mus?

— Atėjau prekiauti, — sako berniukas.

— O ką parduodi?

— Save.

— Kiek tu vertas?

— Maišą aukso.

„Tyčiojasi tas vaikpalaikis iš manęs. Turbūt mano, kad aš aukso neturiu, — tarė sau najonas. — Palauk, pamokysiu tave!“

Ir atidavė jis berniuko tėvams maišą aukso. Paskui įgrūdo mažylį į odinį maišą, o prie plaukų pririšo laišką su antspaudu. Liepė najonas tarnams užsiūti maišą ir pristatyti berniuką į jo valdas. Patraukė tarnai su maišu atgal. Kelyje berniukas taip graudžiai dainavo, kad tarnams jo pagailo, ir jie ištraukė jį iš maišo.

Ėjo jie trise, ėjo ir apsistojo pailsėti prie upės, apaugusios tankiomis nendrėmis. Išrovė berniukas vieną nendrelę, pasidarė iš jos limbą²¹ ir kad vinguriuoja gražiai. Klausėsi klau-

²¹ L i m b a — tokia fleita.

sėsi tarnai ir užmigo. Atplėšė tada berniukas laišką ir perskaitė. O jame buvo parašyta: „Uždarykite berniukštį į kalėjimą ir gerai saugokite, kol aš grįšiu.“ Suplėšė berniukas tą laišką ir parašė kitą: „Nuveskite jį į mūsų jurta, kuo skaniausiai valgydinkite, laikykite kaip mieliausią svečią ir visaip juo rūpinkitės.“ Paskui užklįjavo laišką ir prisirišo prie plaukų. Neilgai trukus nubudo tarnai, ir eina visi trys toliau. Kai najono jurta buvo nebetoli, vėl įkišo tarnai berniuką į maišą ir atidavė pačiam vyriausiajam tarnui.

Atplėšė tas laišką ir perskaitė: „Nuveskite jį į mūsų jurta, kuo skaniausiai valgydinkite, laikykite kaip mieliausią svečią ir visaip juo rūpinkitės.“

— Jeigu taip, tai kam jį nešė maiše? — nusistebėjo vyriausiasis tarnas. — O gal čia koks svarbus paukštis?

Parodė vyriausiasis laišką najono pačiai ir paliko berniuką jo jurtoje. Berniukas valgė, gėrė ligi soties ir darė, ką norėjo.

Netoli rūmų stūksojo kalva. Niekad bernukas nematė, kad kas nors liptų į ją, tad sykį klausia tarną:

— Kodėl ant tos kalvos nematyti nė vieno žmogaus?

— Todėl, kad už kalvos gyvena žiaurus chanas. Tasai chanas gerai žaidžia šachmatais, ir kas tik patenka pas jį, nori nenori turi sužaisti su juo. Bet kas pralošia, neišneša sveiko kailio!

„Ne veltui visus metus mokiausi žaisti šachmatais! — pamane berniukas. — Pabandysiu kartelį. Čia toks nuobodumėlis!“

Ir užkopė berniukas ant kalvos. Sargybiniai beregint čiupo jį ir nuvedė pas chaną.

— Ko tu nori? — klausia chanas.

— Aš ne jūsų krašto ir jūsų įstatymų nežinau. Šiaip sau vaikštinėjau, ir pačiupo sargybiniai.

— Kad jau taip, sužaisme šachmatais. Bet laikykitis: praloši — galva nulėks, — pasakė chanas.

— Aš nemoku žaisti šachmatais!

— O kas man darbo, ar moki, ar nemoki. — Ir chanas pradėjo dėlioti figūras.

— Jei jau žaisime, tai žaiskime vienodomis sąlygomis, — pasakė berniukas.

— Išloši — tada ir susitarsim.

— Taip nieko nėbus, — laikėsi berniukas savo. — Susitarkim iš pradžių.

— Ko tau reikia? — supyko chanas.

— Tu pasakei: jei aš pralošiu — galva nulėks. Vadinasi, jei pasiseks man, tai tau nulėks galva. Kai žaidi šachmatais, nesvarbu, ar tu chanas, ar ne. Imkime ir užrašykime sąlygas popieriuje, pasidėkime šalia du kardus, tada ir pradėkime žaisti.

„Manęs geriausi šachmatininkai neįveikdavo, tai kur čia tam berniukščiui su manim rungtis!“ — tarė sau chanas, o balsu pasakė:

— Na gerai, tegu būna, kaip tu nori.

Pakvietė jis raštininką, liepė užrašyti: „Katraš išlošia, tas nukerta galvą pralošusiam.“ Paskui padėjo prie šachmatų lentos du kardus, ir juodu pradėjo žaisti.

Pirmą kartą nė vienas neišlošė. Chano veidas tik persimai-nė. Antrą kartą laimėjo berniukas. Ilgai nesvarstydamas, jis stvėrė kardą, čiakšt ir nukirto chanui galvą.

Ir rūmų didžiūnai, ir paprasti žmogeliai nežinojo nė kaip atsidėkoti berniukui; mat chanas kasdien lošdavo su kuo nors šachmatais, o paskui nukirsdavo savo aukai galvą.

Tuo tarpu grįžo iš tolimos kelionės najonas, kuris nupirko berniuką. Pasirodo, jis važiavo ne į svečius, o bėgo nuo žiaurais kaimyno. Todėl najonas ne tik nebaudė berniuko, o dar jį apdovanojo: davė daug gyvulių ir visokių kitokių gėrybių.

Grįžo berniukas namo ir gyveno toliau su savo tėvais ramiai ir laimingai.

PONAS IR BERNAS

Seniai seniai gyveno pasaulyje du broliai, ir labai neturtingi jie buvo. Gavo jaunėlis brolis bernauti pas vieną toki turčių. Sykį tas sako jam:

— Jeigu padirbėsi pas mane iki pavasario, kol užkukuos gegutė, ir nė karto nesupyksi, duosiu tau tūkstantį tugrikų. O jeigu supyksi, būsi man skolingas tūkstantį tugrikų.

Taip ir sutarė.

Kitą dieną anksti rytą **pasišaukė** ponas berną ir liepė iki vėlaus vakaro ganyti gyvulius stepėje.

Kai nusileido saulė ir vargdienis grįžo, ponas siunčia vėl jį ganyti.

— Tokia mėnesėta naktis — nuodėmė ilsėtis, — pasakė jis bernaičiui.

O tas, visą dieną **dirbęs**, buvo labai nuvargęs, tad prigulė ant žolės ir užsnūdo. Ponas beregint jį išbudino. **Supyko** bernas:

— Tai jau ir pamiegoti **nebegalima!**

— Tai šitaip tu laikaisi susitarimo! — **pasakė** ponas ir išginė berną namo. Ir liko bėdžius skolingas ponui tūkstantį tugrikų.

Atėjo tada pas poną **vyresnysis** brolis ir parsisamdė bernauti. Ir vėl su ponu susiderėjo: katras supyks, tas mokės du tūkstančius tugrikų.

Kitą rytą šaukia **ponas** berną dirbti. Kol bernas neskubėdamas išsirangė iš lovos, kol apsirengė, diena jau krypo vakarop.

— Greit vakaras, paskubėk! — riktelėjo **šeimininkas**.

— Gal pykstate? — paklausė bernas.

— Ne, aš tik taip kalbu, — atsakė ponas.

Diena praėjo, o naujasis bernas nė piršto nepajudino. Vakare **šeimininkas** liepia bernui pjauti avių.

— Kurią avių? — klausia bernas.

— Et, kokia paklius.

Ir patrako bernas pjauti visas avis, kurios tik pakliuvo po ranka. **Pamatė** tai ponas ir užsidegė pykčiu.

— Kam tiek daug avių papjovei? — klausia.

— Matau, jūs, šeimininke, pykstate.

— Ne. Tiktai klausiu.

— Jūs gi pasakėte: „Pjauk, kokia paklius.“ Aš ir pjoviau kiekvieną, kuri po ranka pasimaišė.

Norėjo ponas pavaryti berną — sutartis neleidžia. Galvojo jis, galvojo ir pagaliau sugalvojo, kaip berno atsikratyti. Paliepė jis pačiai nueiti į mišką ir kukuoti. O pats išsibaudė su bernu į medžioklę. Kai tik užkukavo pati, ponas sako:

— Girdi, gegutė kukuoja!

— Kas čia per keistuolė! gegutė, kad žiemą kukuoja? — nusistebėjo bernas ir jau taikosi šauti.

— Stok, kvaily, tai mano pati! — užriko įtūžęs ponas.

— A-a, jau pykstate! Tai mokėkite, kaip sulygom!

Gavo ponas atiduoti varguoliui du tūkstančius tugrikų. Gražino bernas ponui vieną tūkstantį, jaunesniojo brolio skolą, o kitą parsinešė namo.

Ir gyveno toliau broliai ramiai ir laimingai.

KAIP LAKŠTINGALA IR PELE LAPĖ PERGUDRAVO

Padėjo kartą lakštingala penkis kiaušinius ir peri juos. O lapė, kur buvus, kur nebuvus, jau ir čia.

— Lakštingala, lakštingala, duok man vieną kiaušinį, tu juk penkis turi, — prašo ji.

— Neduosiu, — sako lakštingala.

— Tada aš išrausysiu žemę po epušę, kurioje tu lizdą susisukai, išdžiovinsiu šulinį, iš kurio tu geri, ir išpešiosiu visas plunksnas iš tavo sparnų.

Išsigando lakštingala ir atidavė lapėi vieną kiaušinį.

Kitą dieną rudoji vėl atėjo ir prašo:

— Lakštingala, lakštingala, duok man vieną kiaušinį, tu juk keturis turi!

— Neduosiu, — sako lakštingala.

— Tada aš sutrupinsiu į šipulius tavo puikiąją epušę, išgersiu visą vandenį iš švaraus tavo šulinio ir išpešiosiu visas plunksnas iš tavo sparnų.

Išsigando lakštingala, atidavė dar vieną kiaušinį.

Taip gudruolė lapė išviliojo keturis kiaušinius. Liko lakštingalai vienas vičvienaitis kiaušinis, verkia ji, dūsauja. Tuo tarpu bėgę pro šalį pelė ir klausia:

— Ko verki, brangioji?

— Padėjau aš penkis kiaušinius ir periu, — atsakė lakštingala. — Kur buvus, kur nebuvus, atėjo ruda lapė ir prašo iš manęs kiaušinio. Aš — neduot. Tada lapė pagrasino sutrupinianti į šipulius mano puikiąją epušę, išdžiovinsianti mano švarų šulinį, išpešiosianti visas plunksnas iš mano sparnų. Išsigandau aš ir atidaviau jai kiaušinį. Taip ji išviliojo iš manęs dar tris kiaušinius. Liko vienas vičvienaitis kiaušinis. Tai ir verkiu.

Išgirdusi tai pelė pasišovė mokyti lakštingalą:

— Rytoj, kai ateis pas tave lapė, sakyk jai: „Nagus tu turi — gali išrausyt žemę po mano puikiąją epušę; ir kietą kaktą turi — gali sutrupinti epušę į šipulius; ir pilvą turi — gali išgerti mano švarų šulinį; ir dantis turi — gali išpešioti plunksnas iš mano sparnų!“

Rytą atėjo lapė ir reikalauja paskutinio kiaušinio. O lakštingala atsakė, kaip ją pelė pamokė. Supyko lapė, norėjo išrausyti žemę, bet vos nagų nenusilaužė. Norėjo sutrupinti į šipulius puikiąją epušę, bet vos galvos nesusidaužė. Norėjo išgerti iki dugno švarų šulinio vandenį, bet vos nesprogo. Norėjo apdraskyti lakštingalai sparnus, bet niekaip negalėjo jos pasiekti.

Ir klausia lapė lakštingalą:

— Kas tave pamokė taip kalbėti su manim?

— Ar ne vis tiek! — atsakė lakštingala.

— Tikriausiai pilkoji pelė, taip? Einu suėsiu ją, — pasakė lapė ir sėlina pas pelę. O lakštingala skrenda jai iš paskos.

Priėjo lapė prie urvo ir šaukia pelę.

— Palauk, ugnį įkursiu, — sako pelė.

Lapė vėl šaukia pelę, o ta atsako:

— Palauk, arbatą verdu.

Tada lapė ėmėsi gudrybės:

— Kaip miela klausytis, kai tu ką nors grauži. Daug žvėrių susirinko tavęs pasiklausyti. Pagerbk žvėrelius, išėik ant kauburėlio, pagraužk ką nors!

Patikėjo pelė lape, išėjo ant kauburėlio, lapė kapt ir pastvėrė ją.

— O tu plačiau išsižiok, bus skaniau, — patarė lakštingala.

Paklausė rudoji, plačiai išsižiojo.

Iššoko pelė ir kad skuta, kad skuta ledu. Lapė — paskui ją. Bet prišalo jai uodega prie ledo, ir sužvarbo **negyvai** rudoji.

O pelė ir lakštingala grįžo namo ir **gyveno** toliau ramiai ir laimingai.

SENIS DALANTAJUS

Turėjo senis Dalantajus **septyniasdešimt** karvių ir vienaragi jautį. Girdo sykį Dalantajus savo gyvulius, o prie jo kad užtels dešimtgalvis juodas mangasas ir klausia:

— Seni, ei seni, ar myli tu savo **karves** ir jautį?

— Labai myliu, kaip savo **gyvulėlių** nemylėsi, — atsakė Dalantajus.

— O storą savo pilvą myli?

— Pilvas man nereikalingas, gali jį suvalgyti. Bet **nurėžti** taukus nuo pilvo galima tik Duntajaus peiliu.

Nuėjo mangasas pas Duntajų ir sako:

— Duntajau, ei Duntajau, duok man savo peilį!

— Kad pjautų mano peilis, — atsakė Duntajus, — reikia jį pagaląsti Bantajaus **akmeniu**.

Nuėjo mangasas pas Bantajų.

— Bantajau, ei Bantajau, duok man savo **akmenį**.

— Mano akmenį galima atvežti tik Chantajaus ratais, — atsakė Bantajus.

Nuėjo mangasas pas Chantajų ratų.

— Į mano ratus galima **kinkyti** tik baltąjį Dantajaus žirgą, — atsakė Chantajus.

Mangasas prašo Dantajų žirgo, o tas sako:

— Mano žirgą galima sugauti tiktai baltąja Untajaus **urga**²².

Paprašė mangasas Untajų baltosios urgos, o tas **atsakė**:

— Mano urga guli kitame jūros **krante**.

²² U r g a — ilga žalga su kilpa **gyvuliams** gaudyti.

— O kaip ją pasiekti? — klausia mangasas.

— Prisiiršk ant kaklo didžiulį akmenį ir perplauk jūrą, — atsakė Untajus.

Mangasas padarė taip, kaip jam patarė Untajus, ir nusken- do jūroje. O tie žmonės, kurie turėjo peilį, akmenį, ratus, žir- gą ir urgą, buvo Dalantajaus broliai. Taip jie atsikratė savo priešo.

NASLAITĖLIS BALTAS KUPRANUGARIUKAS

Gyveno kartą najonas ir turtuolis. Įsigeidė turtuolis susi- giminiuoti su najonu ir tarė sau — padovanosiu jam šimtą bal- tų kupranugarių. Surinko turtuolis devyniasdešimt devynis baltus kupranugarius, o šimtojo — nėra. Nusprendė tada jis ati- duoti najonui baltąją kupranugarę, o jos kupranugariuką pasi- likti sau.

Liūdėjo kupranugariukas be motinos, dieną ir naktį grau- džiai verkė. Liepė turtuolis primesti gėlių į penkiasienę jurta ir uždarė į ją kupranugariuką. Bet kupranugariukas verkė tol, kol jurta sugriuvo. Suklykė tada kupranugariukas plonučiu balsiuku, pasileido per viršukalnes ir perėjas, per stepes ir dy- kumas — ieškoti savo motinos.

Pamatė jį turtuolio piemuo, stvėrė geležinę urgą dešimties sieksnių ilgumo, su panteros odos kilpa, užšoko ant savo švies- karčio žirgo, kaimenės vedlio, ir vijosi jį tol, kol sugavo.

— Atiduosiu tavo nunižusią odą šunims paklotui, o mėsa liepsiu iškepti — tada nelakstysi! — šūktelėjo piemuo ir ači- vėdėjęs uždrožė kupranugariukui urga.

Parsivarė piemuo kupranugariuką atgal ir pririšo prie di- džiulio ir pikto kupranugario kaklo. Laksto kupranugariukas ant pasaito šen ir ten, lieja dieną naktį ašaras.

— Ko čia būbauji ir nieko neėdi? — klausia jį kupranuga- ris.

— Išgeidė turtuolis susigiminiuoti su najonu ir sumanė padovanoti jam šimtą baltų kupranugarių. Vieno kupranugario pritrūko, ir paėmė jis mano motiną. Aš rėkiau, bėgau paskui ją per viršukalnes ir perėjas, per stepes ir dykumas. Užsoko turtuolio piemuo ant švieskarčio savo žirgo, pasigriebė geležinę urgą dešimties sieksnių ilgumo, su kilpa iš panteros odos ir sugavo mane. Vesdamas grasino nulupsiąs man odą ir atiduosiąs ją šunims paklotui, o mėsą iškepsiąs. O kai parvarė, pririšo mane prie tavo kaklo. Tai kaipgi aš nebūbausiu?

— Paėsk, atsigerk ir miegok ramiai, — pasakė kupranugaris. — Prieš aušrą perbružinsiu virvę akmeniu ir paleisiu tave.

Nutilo kupranugariukas, o kupranugaris sukando anksti rytą dantimis virvę, perbružino ją akmeniu ir paleido kupranugariuką.

Suklykė kupranugariukas plonučiu balsiuku ir vėl dumia braižydamasis šonus per kalnus ir viršukalnes, per stepes ir dykumas. Bet vėl gražino senas piemuo jį namo ir pririšo prie mažo kupranugario kaklo. Vėl būbaujia kupranugariukas, ir mažasis kupranugaris klausia jį, ko verkiąs. Papasakojo kupranugariukas jam viską, ir mažasis kupranugaris perbružino virvę kaip didysis, o atsisveikindamas pasakė:

— Vaikščiok sau sveikas mielos motinėlės pėdomis ir gerk saldų jos pieną.

Suklykė kupranugariukas plonu balseliu ir dumia per kalnus ir perėjas, per stepes ir dykumas. Ir vėl piemuo atrūksta iš paskos. Jau buvo bepasivejęs kupranugariuką, bet netikėtai prabilo jo arklys:

— Daug mačiau našlaičių pasaulyje, bet tokio nelaimingo našlaitelio kaip tas kupranugariukas dar nebuvo sutikęs.

Pasakė taip arklys ir krito negyvas.

O kupranugariukas bėga toliau ir susitinka vilkę su dviem vilkiukais.

— Ko čia būbauji? — klausia jį vilkė. — Tuoju tave suėsiu.

Papasakojo kupranugariukas, kaip jis buvo išskirtas su motina, o paskui ir sako:

— Na ką gi, esk. Štai mano ilgas gražus kaklelis. Štai mano dailios kojelės, štai mano glotnutė kuprelė ir smulkučiai šonkaulėliai — viskas tavo.

— Kokių tik našlaičių nesu mačiusi, bet tokio kaip tu dar nepasitaikė sutikti, — pasakė alkana vilkė ir suėdė savo vilkiuką, o kupranugariuką paliko gyvą.

Suklykė tas plonu balseliu ir bėga toliau per viršukalnes ir perėjas, per stepes ir dykumas.

Susitiko jis tigrę su dviem tigriukais. Tigrė jo paklausė to paties, ko ir vilkė, ir kupranugariukas viską jai papasakojo. Pasigailėjo tigrė kupranugariuko, suėdė savo tigriuką, o našlaičio nelietė.

Suklykė kupranugariukas plonu balsiuku ir bėga toliau per kalnus ir perėjas, per stepes ir dykumas, ir netikėtai jam kelią pastoja tankus gūdas miškas — nei tiesiai prasiskverbsti, nei aplink apeisi. Dar gailiau suklykė kupranugariukas, blaškosi, laksto šen ir ten. Tik žiūri — atsivėrė priešais jį skynimas. Laimingai išsigavo kupranugariukas iš miško. Ėjo jis, ėjo ir priėjo putojančią jūrą — nei apeisi, nei perplauksi. Vėl būbajauja kupranugariukas, zuja šen ir ten po krantą. Kur buvęs, kur nebuvęs, išdygo priešais jį didelis kaip ketursienė junta vėžlys ir sako piktai:

— Ko čia dabar lakstai, būbajai ir man miegoti neduodi?

Papasakojo kupranugariukas, kaip jis buvo išskirtas su motina ir kas toliau nutiko.

— Daug mačiau našlaičių, bet tokio kaip tu našlaitėlio dar nebuvau sutikęs.

Pasigailėjo vėžlys kupranugariuko ir padėjo perplaukti jam per jūrą.

Suklykė kupranugariukas plonu balsiuku ir bėga per kalnus ir perėjas, per stepes ir dykumas. Liko jam dar treji metai kelio, ir pagaliau jis išgirdo motinos balsą.

Išgirdo ir kupranugarė savo kupranugariuko balsą ir pašaukė jį. Uždarė ją turtuolis geležiniame triaukščiame name, o tą namą apsupo trys tūkstančiai kareivių. Bet pralaužė kupranugarė geležinę namo sieną, išgalabijo tritūkstantinę kariuomenę ir susitiko su savo kupranugariuku. Dabar kupranugariukas ėjo savo mielos motinos pėdomis ir iki soties gėrė skanų jos pieną.

— Sužinos turčius — užmuš mane, — sakė kupranugarė. — Nueik, sūneli, ant pietinio kalno viršūnės. Ten ateis į mane

panaši ruda kupranugarė trumpa uodegėle ir girdys tave pienu.

— Bet argi aš galiu palikti savo mielą motinėlą, kai **pa-vaikščiojau** jos pėdomis ir paragavau saldaus jos pieno? — **liūdnai** paklausė kupranugariukas.

Tada **švirkstelėjo** kupranugarė pieno iš priekinių savo spėnių ant **priešakinių** kupranugariuko kojų, o iš **užpakalinių** spėnių — ant **užpakalinių** kojų, ir pavarė jį.

Atėjo **netrukus** kareivių būrys ir užmušė kupranugarę. Atbėgo kupranugariukas atgal, žiūri: guli jo motinėle išverstomis **akimis**, ausys stirkso, šnervės nejuda. Prisiglaudė kupranugariukas karštu šonu prie motinos galvos ir užmigo.

Prizadino jį budelis:

— Atiduok motinos galvą! O kad ne — tave patį užmuš!

Išsigando kupranugariukas ir pabėgo ant pietinio kalno **viršūnės**. Iš tolimo krašto, iki kurio treji metai kelio, atėjo ruda trumpauodegė kupranugarė, kurios **balsas** buvo panašus į jo **motinos** balsą. Priėjo kupranugariukas prie jos, prisigėrė jos pieno. Ir gyveno toliau jie dviese santarvėje.

ISMINTINGA PELĖ

Gyveno kartą kalnuose du liūtai. Labai jie mėgo šokinėti nuo vieno aukšto kalno ant kito. O lomoje tarp šių kalnų radosi pelių.

Sykį vyriausioji ir **išmintingiausia** pelė sako:

— Liūtai jau pāseno. Greit jie nebeturės jėgų peršokti nuo vienos **viršūnės** ant kitos. Tada jie kris į lomą ir užmuš mus visas. Reikia kraustyti į kitą vietą.

— Kažin kada dar jie kris! — atsakė nerūpestingos pelės. — Ar verta dėl to **kraustyti** iš čia?

Bet senė pelė neklausė jų ir išėjo viena. **Išsikasė** ji urvą naujoje vietoje ir ramiai sau **gyveno**.

Ir štai atėjo diena, kai **liūtai** **nebepasvėrė** savo jėgų. Šoko jie priešais kits kitą, susidūrė ore, nukrito ir sutraiškė visas peles.

Netrukus atėjo į lomą keturi plėšikai. Pamatė jie **nebegy-**vus liūtus ir apsidžiaugė: „Mėsa dar šviežia, bus kuo **paskan-**ližauti.“

Dviese ėmėsi mėsinėti žvėris, o kiti du nuėjo vandens. Ir susitarė einantieji **vandens** nunuodyti tuos, kurie darinėjo mė-
są. Ir įbėrė juodu į vandenį nuodu.

Kiti du taip pat **sumanė** atsikratyti savo draugų — įbėrė
nuodu į mėsa. Grįžo du **plėšikai** su vandeniu, užvalgė apnuo-
dytos mėsos ir galą gavo. Likę plėšikai užgėrė savo **mėsos** kąs-
nius apnuodytu vandeniu ir taip pat galą gavo.

Užuodė grobį lapė ir atbėgo į lomą.

„Oho, koks laimikis! Nuo ko čia pradėjus?“ — svarstė ji.

Ucstinėjo uostinėjo lapė **skaniausius** kąsnelius ir **apsispren-**
dė pradėti nuo vieno plėšiko lanko templės. Įniko ji graužti
jaučio saugyslę. Saugyslė **netikėtai** trūko, kirto lapei į gal-
vą, lapė virtinkšt ir krito **negyva**.

Po kiek laiko į lomą atėjo vyriausioji pelė. Vis dėlto ji
norėjo **įkalbėti** peles keltis į kitą vietą. Atėjo, žiūri — ogi gu-
li sutrėkštos pelės, užsimušę liūtai, išsinuodiję plėšikai ir **ne-**
begyva lapė. Ir sako **išmintingoji** pelė:

— Kas neklauso **vyresniųjų** patarimų — panašus į šitas kvai-
las peles.

Kas dūksta senatvėje — panašus į šituos per daug savo jė-
gomis pasiklojusius liūtus.

Kas trokšta kitam mirties — panašus į šituos plėšikus.

Kas iš godumo **apanka** — panašus į šitą lapę.

BERNIUKAS IR MANGASAS

Seniai, labai seniai augino vienas tėvas tris sūnus. Kai jis
mirė, berniukai liko našlaičiai. **Neturėjo** jie ko valgyti, o duo-
nos pelnytis dar nemokėjo.

— Einu pas dėdę mangasą ir paprašysiu kokio **kąsnelio**, —
pasakė vyresnysis brolis.

Nuėjo jis pas mangasą ir sako:

— Dėde mangasai, ei dėde mangasai, ar galėčiau aš būti tavo sūnumi?

Nusikvatojo mangasas:

— Jei esi stiprus, perskelk koja mano ketinį slenkstį, o paskui iškelk ir užmesk ant jurtos mano ketines duris. Jeigu sugebėsi šitai padaryti, būsi mano sūnumi.

Visaip stengėsi vargas našlaitis, bet nevaliojo perskelti slenkščio, neišstengė užmesti ant jurtos ketinių durų, ir mangasas jį suėdė.

Atėjo pas mangasą antras brolis ir taip pat pasiprašė įsūnimams. Ir jį ištiko tokia pat lemtis.

Atbėgo pas mangasą jauniausias brolis.

— Dėde, ei dėde, kur mano broliai? Aš noriu būti tavo sūnumi.

Nusikvatojo mangasas ir sako:

— Jeigu nori būti mano sūnumi, perskelk koja ketinį mano slenkstį, o paskui iškelk ir užmesk ant jurtos ketines mano duris. Jeigu šitai sugebėsi padaryti, įsisūnysiu tave.

Apsidžiaugė berniukas. Vienu kojos spyriu suskaldė ketinį slenkstį, vienu rankos mostu iškėlė iš kabių ir užmetė ant jurtos ketines duris, o paskui įėjo į jurta ir klausia:

— Tėve, ei tėve, kur aš miegosiu?

— Pasiklok lovą, — atsakė mangasas.

Padėjo berniukas paslapčiom ant lovos pageltusį nuo dūmų seną veltinį, o pats atsigulė kitoje vietoje.

Priėjo naktį mangasas prie lovos ir prarijo vietoj berniuko seną veltinį. O rytą berniukas ateina pas jį kaip niekur nieko. Nustebo didžiai mangasas, bet nė žodžio nepasakė.

Vakare berniukas vėl klausia:

— Tėve, ei tėve, kur aš šiandien miegosiu?

— **Gulkis** prie skrynios, — atsakė mangasas.

Pasiklojo berniukas patalą prie skrynios, o šalia padėjo veršiuko koją. Atėjo naktis, ir berniukas patylom tamsoje persikraustė į kitą vietą.

Priėjo prieš aušrą mangasas prie skrynios ir vietoj berniuko prarijo veršiuko koją.

Rytą berniukas vėl stoji mangasui prieš akis gyvas ir sveikas.

— Iš kur tu atsiradai? — stebisi mangasas.

— Aš ką tik išlindau iš tavo pilvo. Argi nematei? — paklausė berniukas.

Kai mangasas išėjo iš jurtos, **berniukas iškasė** prie slenksčio gilią duobę, pridengė ją iš viršaus kupranugario oda ir apibėrė žemėmis. O ant durų staktos pririšo didelį kaip avinas akmenį.

Vakare, kai grįžo mangasas, berniukas jam sako:

— Šiandien aš gulsiu miegoti lauke, prie pat durų.

Nubudo naktį mangasas ir tarė sau:

„Dabar jis nuo manęs nepaspruks!“

Bėga jis į lauką, bet prie durų **paslydo** ir **įkrito** į duobę. Sviedė tada berniukas ant mangaso didžiulį akmenį ir **perskėlė** jam galvą.

Taip berniukas nugalėjo piktajį mangasą.

ALTANHU IR MUNHUNHU

Gyveno kadaise tigriukas ir buivoliukas. Susitiko juodu sykį ir šneka.

— Gyvenkim drauge, — sako tigriukas buivoliukui.

— Gyvenkime.

Ir gyveno juodu santarvėje.

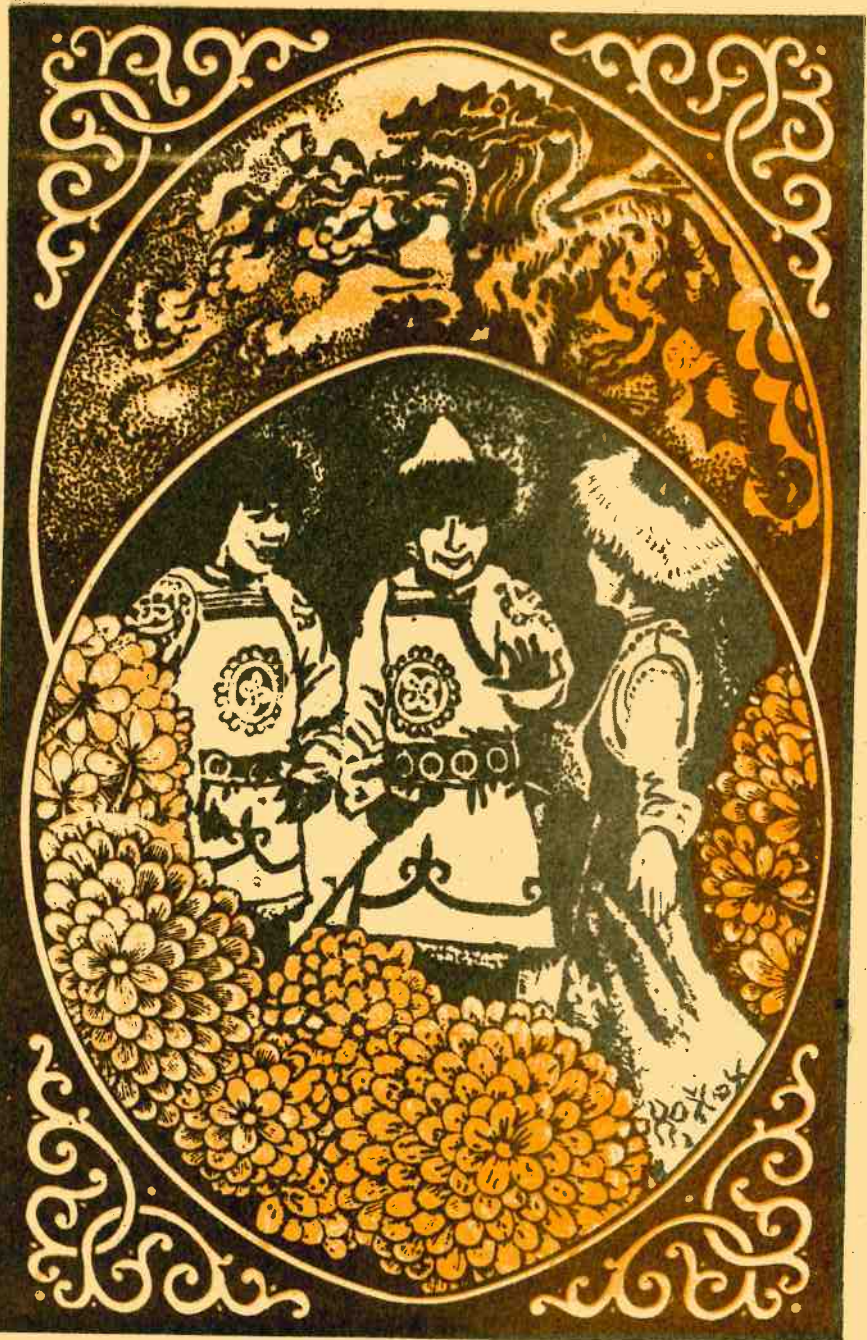
Rado kartą tigriukas ant kelio varpelį. Parnešė jį namo ir sako draugui:

— Aš pakabinsiu tau ant kaklo šitą varpelį. Jeigu kas sumanys skriausti tave, **paskambink**, ir aš tučtuojau atbėgsiu gelbėti.

Vieną dieną medžiojo tigriukas kalno papėdėje ir staiga girdi: varpelis **skamba**. Atbėga tigriukas, o buivoliukas rupšnoja ramiai sau žolę.

— Kas atsitiko? — klausia tigriukas.

— Nutūpė man ant kaktos musė. Išsigandau ir **paskambinau** tau, — sako buivoliukas.

Nusiramino tigriukas ir vėl išėjo medžioti. Medžioja medžioja sau, ir vėjas vėl atnešė varpelio skambesį.

Atbėga tigriukas prie draugo, o tas guli medžio pavėsy ir atrajoja lyg niekur nieko.

— Kas atsitiko? Kas tave išgąsdino?

— Niekas. Buvo labai tvanku, ir aš pakračiau galvą.

Tigriukas vėl išėjo medžioti ir netrukus vėl išgirdo skambant varpelį. Pamanė tigriukas, kad draugas ginasi nuo bimbalų, ir nebėga jo gelbėti.

O kai vakare tigriukas grįžo namo, buivoliuko neberado: medžiotojai jį buvo nušovę, mėsą suvalgę, odą nusinešę. Žalioje žolėje tigriukas teaptiko baltus jo kaulus. Nuliūdo tigriukas — negalėjo sau dovanoti, kam išgirdęs varpelį skambant nebėgo draugo gelbėti.

Iš sielvarto tigriukas nebėgo medžioti, tik gulėjo ir gulėjo ilgėdamasis draugo.

Neėdė jis, negėrė ir per keletą dienų visai nusilpo.

„Galas man“, — pamanė tigriukas, surinko draugo kaulus į krūvelę, atsigulė šalia jų ir tą patį vakarą nusigalavo.

Po tigriuko mirties tose vietose per didelę audrą galėjai išgirsti šnabždesį: „Tikrų draugų nė mirtis neišskiria.“ Aidas nušėdavo tą šnabždesį toli toli.

Nuo to laiko daug dienų praėjo.

Ganė sykį piemuo chano avių bandą, ėmė ir pamatė tigriuko ir buivoliuko kaulus. Surinko juos, užkasė. Netrukus kaip tik toje vietoje, kur buvo užkasti kaulai, išaugo du liemeningi medžiai.

Kas rytą, vos pakilus saulei virš slėnio, iš tų medžių šakų išlipdavo du berniukai ir žaisdavo pievoje. O kai saulė slėpdavosi už kalnų, berniukai grįždavo į medžius, išilpdavo į tankias šakas, ir jų kaip nebūta.

Vieną rudenio dieną tas pats piemuo atsivarė čia chano avių bandą. Ėmė jis ir pamatė, kaip iš šakų išlipa berniukai, kaip jie žaidžia, o vakare vėl įsiropščia į medžius.

Parėjo piemuo namo, papasakojo viską savo pačiai ir tėvui. Pati papasakojo kaimynėms, kaimynės — savo sūnams — sūnūs — chano tarnams. Taip gandas pasiekė paties chano ausis.

Įsakė chanas vienam savo didikui, kad tuos berniukus pas jį atgabentų. Pasiėmė didikas kareivių ir iškeliavo į tą vietą, kur augo medžiai. Išsislapstė jie aplink medžius ir laukia ryto. Vos įspindo į lomą saulutė, iš vešlaus medžio vainiko išlipo vienas berniukas. Kareiviai beregint jį pačiupo.

— Tuoju mes pagausim ir kitą, — pasakė kareiviams didikas.

Nežinojo kitas berniukas, kad jo draugas pateko į nelaimę, ir taip pat išlindo iš šakų. Pastvėrė kareiviai ir jį.

Surišo jie bernačius ir pristatė chanui.

— Mano karalystei saugoti reikia daug kareivių, — tarė chanas. — Šitie berniukai neturi giminių. Kurgi jie dėsis?! Tai tegu tarnauja man. Šaunūs bus kariai. O kol kas jie ganys mano avių, karvių, kupranugarių ir auksakarčių žirgų bandas. Tebūnie, kaip pasakiau!

Ir pradėjo berniukai ganyti chano bandas. Vienam berniukui žmonės davė vardą Altanhu, kitam — Munhunhu.

Dešimt metų ganė berniukai chano gyvulius, per tą laiką jie užaugo, tapo aukšti, plačiapečiai, stiprūs jaunikaičiai. Jie mokėjo gerai groti, šaudyti iš lanko ir kautis kardais. O jau kokie bičiuliai buvo! Valgė iš vieno puodo, gyveno vienoje jurtoje, miegojo po vienu apklotu ir nė dienos nebūtų pragyvenę be vienas kito.

Atėjo kartą pas juos chano pasiuntinys ir sako:

— Altanhu, chanas tau įsakė šiandien pat traukti į žygį. Sek paskui mane!

Pamylavo Altanhu draugą, sėdo ant arklio ir išjojo paskui pasiuntinį. Nuo tos dienos praėjo daug mėnesių, Munhunhu pasiilgo Altanhu. Kartą atjojo pas Munhunhu senas didikas ir sako:

— Mūsų chanas — tegu jis gyvena tūkstantį metų! — liepė tau keliauti ten, kur teka saulė, — pas Juodųjų rūmų chaną, ir atvežti jo dešimtąją dukterį Ojuną. Chanas nori tą mergelę gauti sau už pačią. O tau įdėjo pinigų kelionei. — Padavė jis jaunikaičiui keletą maišelių pinigų ir pridūrė: — Jeigu neįvykdysi, kas chano paliepta, gyvas išvirsi katile!

— Kaip aš pažinsiu Juodųjų rūmų chano dešimtąją dukterį? — paklausė Munhunhu.

— Visos Juodųjų rūmų chano dukterys — juodaplaukės, — atsakė didikas. — Bet dešimtosios dukters kasoje švyti trys auksiniai plaukeliai. Kitos mergelės tokiais plaukais niekur nėra.

Pasibalnojo Munhunhu žirgą ir išjojo pas Juodųjų rūmų chaną.

Daug dienų ir naktų jis jojo, kol sutiko seną, varganą pie-
menį.

— Kur, tėvuk, eini? — paklausė Munhunhu.

— Ganiau aš savo žiaurus valdovo avių bandą ir pradai-
gojau vieną avi. Tai ir ieškau jos, tik niekaip negaliu rasti.
Žiaurus valdovas sakė man galvą nukirsiąs, jeigu jos nera-
siu.

— Nesisielok, tėvuk, — paguodė senelį Munhunhu. — Aš
tau duosiu pinigų. Nupirk už juos avele.

Ir Munhunhu atidavė seniui vieną maišelį pinigų.

— Dėkui tau, batore. Imk mano botagą. Galimas daiktas,
tau pravers kada nors, — pasakė senis ir atidavė jam botagą.

Užsikišo Munhunhu botagą už diržo ir joja toliau.

Susitinka jis dar vieną senį.

— Kur, tėvuk, eini? — klausia Munhunhu.

— Pas sūnų einu. Arklys nugaišo, tai ir kėblinu pėsčias.
Jau vos kojas bepaveiku, matyt, sūnaus jurtos nebeprieisiu! —
atsakė senis.

— Nenusimink, tėvuk, aš tau padėsiu. Imk šituos pinigus.
Už juos galėsi nusipirkti ne vieną arklį, o visą kaimenę, —
pasakė Munhunhu ir atidavė seniui antrą pinigų maišelį.

Nusilenkė senis jaunikaičiui ir paėmė iš jo pinigus.

— Dėkui tau, batore. Imk tą mėsos gabaliuką! Gal pravers
kelyje, — pasakė senis ir padavė Munhunhu gabaliuką avie-
nos.

Įsidėjo Munhunhu mėsą į krepšelį ir joja toliau.

Kai atėjo vakaras, plačioje stepėje sutiko jis trečią senį.
Sėdėjo šis prie laužo ir liūdnas žiūrėjo į ugnį.

— Tėvuk, kodėl vienas sėdi stepėje? — klausia jaunikaitis.

— Aš neturtingas žmogus, neturiu jurtos. Tai ir sėdžiu ste-
pėje prie krūmokšnio, laukiu galo, — atsakė senis.

— Tegū išsklaido vėjas tavo žodžius, — tarė jaunikaitis. —
Imk šituos pinigus. Nusipirk didelę, gerą jurtą.

Ir atidavė Munhunhu seniui paskutinį maišelį pinigų. Pašoko senis, nusilenkė jam ir paėmė iš laužo žarijėlę.

— Imk, mano sūnau, šitą žarijėlę. Kada nors ji tau pravers.

Paėmė Munhunhu žarijėlę, įsidėjo į užantį ir joja toliau.

Daug dienų jis jojo nė nuo arklio nenulipdamas ir pagaliau tolumoje pamatė Juoduosius rūmus.

Palaukė Munhunhu, kol atėjo naktis, ir tamsoje prasigavo į rūmus.

Lodamas puolė jį didžiulis šuo. Munhunhu numetė jam gabiliuką avienos, kurios buvo davęs senis. Stvėrė šuo mėšą ir bematant nustojo loti. Įėjo Munhunhu į rūmus ir iš karto pažino chano dukterį Ojuną iš jos trijų auksinių plaukelių.

— Aš turiu pagrobtį tave, — tarė jis, — žiaurusis mūsų chanas nori tave vesti!

— Nenoriu aš būti seno pikto chano pati. Noriu visada būti su tavim, — atsakė Ojuna. — Greičiau bėkim iš čia. Jeigu tėvas ir jo aukštieji patarėjai pabus — nepasigailės mūsų!

Išėjo tyliai Ojuna ir Munhunhu iš rūmų ir pasislėpė miške, kur stovėjo greitakojis jaunikaičio žirgas. Paskui pasisodino jaunikaitis Ojuną priešaky savęs, ir lekia abu.

Lėkė jie visą naktį ir visą dieną ir tik kitos dienos vakare sustojo pailsėti.

Užmigo abu kietu miegu, o kai rytą pabudo, pamatė esą apsupti Juodųjų rūmų chano kareivių.

Nusikabino Munhunhu nuo peties lanką ir šaudė. Kareivių daug, bet jaunikaičio jie nevalioja paimti. Ir sumanė kareiviai prie jo šliaužte prišliaužti.

Nušoko Munhunhu nuo žirgo, išsitraukė kardą ir kad ims kapoti priešus! Jau dvidešimt kareivių kardu užkapojo. Išklėlė kardą prieš dvidešimt pirmą, bet kardas triokšt ir sulūžo. Tada Munhunhu išsitraukė iš už diržo botagą, kuri jam buvo davęs senas piemuo, ir čaižo juo priešus. Ir krito kareiviai kaip pakirsti.

Tik dabar Munhunhu suprato, kad jo botagas ne paprastas, o stebuklingas. Užsikišo jis botagą už diržo, sėdo ant žirgo ir vėl lekia su mergaite. Stabtelėjo juodu naktį kiek pailsėti ir kietai įmigo, o rytą vėl juos apsupo kareiviai: pasiuntė Juodųjų rūmų chanas bėgliams įkandin kariuomenę.

Nusikabino Munhunhu lanką, jau buvo besitaikęs šauti, bet žiūri — nebėra nė vienos strėlės.

Norėjo išsitraukti kardą, bet atsiminė, kad sulaužė jį per kautynes. Norėjo išsitraukti stebuklingą botagą, bet susizgribo ir jį pametęs.

— Atrodo, nebėra išsigelbėjimo, — pasakė Munhunhu chano dukteriai. — Mirti aš nebijau, bijau tik atsiskirti su tavimi.

Ūmai jis prisiminė karštą žarijėlę, kurią jam padovanojo benamis senis, ir metė ją į žemę. Pakilo liepsna it siena, dūmai apniaukė visą stepę, ir kareiviai, vejami gaisro, pakriko į visas puses. Tik nedaugeliui pavyko pasprukti nuo ugnies.

Pakėlė Munhunhu nuo žemės savo žarijėlę, įsidėjo ją į užantį ir joja ieškoti botago. Veikiai surado jį, užsikišo už diržo ir joja su mergaite saulėlydžio link.

Ilgai juodu jojo ir pagaliau įkalnėje pamatė baltą jurta, tik be virvių, kuriomis sutvirtinamas veltinys. Jurta buvo tuščia. Įsikūrė Munhunhu ir Ojuna joje ir laimingai gyveno.

Munhunhu kasdien išeidavo pamedžioti, o Ojuna likdavo jurtoje, kurstydamo židinyje ugnį ir virdavo valgyti.

— Duok man vieną savo auksinį plauką, — paprašė kartą Munhunhu. — Aš noriu jį visada nešiotis užantyje.

Išrovė Ojuna iš kasos auksinį plauką ir padavė jam.

Apsidžiaugė Munhunhu tokia dovana ir vėl išjojo medžioti. Medžiojo jis dvi dienas, o trečią dieną patraukė su dideliu laimikiu atgal. Pavargo Munhunhu, nulipo nuo arklio ir atsėdo pakelėj ant akmens pailsėti. Pagalvojo jaunikaitis apie savo mieląją Ojuną, išsiėmė iš ančio auksinį plauką ir žiūri į jį. Ūmai pakilo **stiprus** vėjas ir nupūtė auksinį plauką.

Nuliūdo Munhunhu ir pravirko, bet prisiminė, kad Ojunai liko dar du plaukai, ir nusiramino — mieloji pačiutė neatsisakys jam padovanoti dar vieną.

O tuo tarpu vėjas nunešė **auksinį** plauką į chano sodą, to paties chano, kuris buvo pasiuntęs Munhunhu atgabenti Ojuną. Pamatė tą plauką chanas, supyko ir liepė pašaukti didiką.

Baisiai išsigando didikas, net kinkos virpėjo. Nei gyvas, nei miręs atėjo jis pas chaną.

Parodė jam **chanas auksinį** plauką ir suriko:

— Munhunhu pavogė mergele, kuri turėjo būti mano pati. Žiūrėk, kad man surastum gražuolę Ojuną ir atgabentum į rūmus, kitaip ištremsiu tave į gūdžias stepes!

Pasiėmė didikas šimtą kareivių ir patraukė ieškoti gražuolės Ojunos. Išnaršė šimtas kareivių šimtus kelių, bet neaptinka Ojunos pėdsakų, ir gana.

O tuo tarpu ir pavasaris baigėsi. Važiavo sykį didikas stepė panarinęs galvą, tik žiūri — apsikabinę sėdi ant didelio akmens Munhunhu su Ojuna. Ir sumanė didikas gudrumu paimti abu. Įsakė jis kariams pasislėpti aukštoje žolėje, o pats apsimetė esąs silpnas, pasiligojęs ir priėjo prie Munhunhu.

— Šimtą metų gyvenk, narsusis batore! Man baisiai maudžia kojas, nebegaliu toliau eiti. Pavėdėk į savo jurtą atsikvėpti, — paprašė jis puldamas priešais Munhunhu ant kelių.

— Aš laimingas, kai mano jurta suteikia pakeleiviui prieglobstį ir poilsį. Sek paskui mane! — pasakė Munhunhu ir parsivedė svečią į namus. O paskui juos vogčiomis nusekė šimtas kareivių.

Netrukus prasidėjo kautynės. Munhunhu iškapojo kardu daug priešų. Suprato didikas, kad nepaims Munhunhu gyvo, ir šūktelėjo kariams:

— Šaukite! Chanas jį nuteisė mirti, tai ar ne vis tiek, kur jam nulėks galva?

Bet Ojuna nenorėjo, kad Munhunhu žūtų nuo priešo rankos. Stvėrė ji vyro kardą ir įmetė į ugnį. Kai tik kardas prarado ugnyje savo tvirtumą, Munhunhu neteko žado ir krito ant žemės.

— O tave aš nugabensiu savo valdovui. Jis nori vesti tave, — pasakė didikas gražuolei Ojunai ir įsakė kareiviams užsodinti ją ant žirgo.

Nugabeno didikas mergele pas chaną. Tą pačią dieną parjojo iš žygio Altanhu. Didžiai nuliūdo jis, kai sužinojo, kad ištikimas jo draugas kažkur dingęs, ir nieko nelaukęs išjojo draugo ieškoti.

Daug dienų jojo Altanhu keliais, klausinėjo sutiktus žmones, ar nematę jie Munhunhu, bet niekas jam geros žinėlės nepasakė.

— Jeigu žuvo mano draugas, tai nebėra ko ir man begyventi, — **verkdamas pasakė Altanhu**, paleido pavadį ir užsidengė veidą rankomis.

Tuo tarpu arklys pasuko kažkur į šoną, nors **Altanhu** netruktelėjo pavadžio. Jam buvo vis tiek, kur nujos.

Daug dienų jį nešė arklys, o paskui sustojo ir pasipurtė. Atsimerkė **Altanhu** ir mato — stovi priešais vieniša jurta.

„Gal rasiu čia kokį žmogų, kuris pažįstą mano draugą?“ — pamanė **Altanhu** ir nulipęs nuo arklio įžengė į jurta.

O jurtoje guli **Munhunhu**, nejuda. Pamatė jį **Altanhu**, ir **ašaros** užplūdo jam akis. Paskui nusišluostė **ašaras** ir židinyje pamatė savo draugo kardą.

— Duodu žodį, kad rasiu žudiką ir nukirsiu jį šituo kardu, — **pasakė Altanhu**, ištraukė kardą iš ugnies ir ištiesino. **Munhunhu** beregint atsimerkė ir sako:

— Mano drauge, padėk man išgelbėti **Ojuną!** Ją išsivežė **chano** tarnai.

— Gerai. Arba mes išgelbėsime ją, arba abu žūsime, — atsakė **Altanhu**.

Sėdo jie ant žirgo ir per dešimt dienų ir naktų pasiekė **chano** rūmus.

Bet ne taip buvo paprasta patekti pas **chaną**: rūmus supo gilus griovys, pilnas vandens. Šito griovio nė vienas **arklys** nevaliodavo perplaukti.

Tris dienas **Altanhu** ir **Munhunhu** dirbo plaustą, bet kai nuleido jį ant vandens, išniro didžiulė žuvis ir nugurkė **plaustą**.

Altanhu ir **Munhunhu** šovė į žuvį, bet strėlė atšoko nuo jos kaip nuo akmens. Žuvis plačiai išsižiojo — rodos, tuoj ims ir praris **karžygius** su visais žirgais.

Bet **Altanhu** nepasimetė. Numušė jis strėle greta stūksančio kalno viršūnę ir sugrūdo ją žuviai į nasrus.

Apsidžiaugė **bičiuliai**, kad žuvis nebegalės jų praryti, ir surentė naują **plaustą**.

Bet kai **bičiuliai** nuleido jį ant vandens, žuvis pradėjo plakti uodega ir sukėlė tokias bangas, kad nė artyn prie vandens neprieisi.

Prisiminė tada **Munhunhu** žarijėlę ir išsiėmė ją iš užančio. Žarijėlė buvo tokia karšta, kad **jaunikaitis** neišlaikė jos ran-

kose ir įmetė į vandenį. Vanduo kad suburbuliavo, kad ėmė virti, ir pabaisa žuvis gyva išvirė.

Susėdo abu karžygiai ant savo plausto ir laimingai nuplaukė prie rūmų. O rūmų vartus saugojo devyngalvis juodas mangasas.

Išsitraukė Altanhu kardą ir nukirto mangasui vieną galvą.

Išsitraukė Munhunhu kardą ir nukirto jam antrą galvą.

Mangasui liko septynios galvos. O iš nukirstų galvų išsiveržė liepsna, apgaubė karžygius dūmai, ir pasidarė sunku kvėpuoti.

Išsigando karžygių žirgai, suvirpo jiems kojos.

Sunku buvo kautis juodoje tamsoje ir dūmuose, bet Altanhu ir Munhunhu vėl puolė mangasą ir nukirto jam dar po vieną galvą.

Penkios galvos liko mangasui. Kad suriaumos pabaisa, kad sudrebės dangus ir žemė! Bet karžygiai nesitraukė, tik paragino arklius, užtelėjo virš mangaso ir nukirto jam dvi galvas. Trys galvos beliko mangasui. Munhunhu buvo benukertąs dar vieną, bet nulūžo kardas.

— Aš vienas susidorosiu su baidykle, o tu jok į rūmus savosios Ojunos, — pasakė Altanhu ir vėl puolė mangasą.

Įlėkė Munhunhu ant žirgo į chano rūmus, stvėrė savo mieląją Ojuną ir neria atgal. O tuo tarpu Altanhu nukirto mangasui dar dvi galvas. Buvo benukertąs ir paskutinę, bet mangasas čiupt ir sugriebė karžygi.

Suką Munhunhu galvą, kaip išgelbėti draugą, ir prisiminė turįs botagą už diržo. Tvojo Munhunhu siaubūnui botagu, ir nusirito ant žemės paskutinė mangaso galvą.

Taip jauni karžygiai nugalėjo devyngalvę pabaisą, išvadavo iš nelaisvės gražiąją Ojuną ir grįžo trise namo.

Ir gyvenę toliau jie laimingi, nei rūpesčių, nei vargų nežinojo.

STEBUKLINGA LAZDELĖ

Seniai, labai seniai, kai Chanchentėjulos kalnagūbris dar buvo tik kauburėlis, kai melšvas Kerulėnas dar buvo tik upe-liukas, kai Dalailama dar buvo tik broliukas vienuolyne, o Dairvanchanas — berniukas, kai greitakojis juodis dar buvo tik kumeliukas, — tais laikais stepėje gyveno senis su senele. Ir turėjo jie vieną sūnų.

Sunkiai jie sudurdavo galą su galu. O kad galėtų kaip nors pramisti su senute ir sūnum, senis medžiojo stepėje kiškius ir starus.

Grįžo kartą senis vėlai naktį iš medžioklės ir pasakoja:

— Mūsų gražų kraštą užgrobė mangasas. Jis pasiskelbė valdovu ir galabija visus, kurie jam nepaklūsta. O jau kaip žmones kankina! Mangasas pasibaudęs ir mus vergais pavertė.

Tą pačią naktį į jurtą įsiveržė du kareiviai. Surišo jie tvirtai senį, senelę ir berniuką ir nusivarė į mangaso rūmus. Senutei užkabino ant nugaros pintinę su kastuvėliu — argalui rinkti, o į rankas įbruko žnyplės pelenams žarstyti. Seniui paliepė dirbti nugaros neatitiesiant, o sūnų išvarė ganyti veršiukų. Kai berniukas norėjo padėti tėvams, mangaso pati iškaršė jam kailį.

Dienų dienom galvojo berniukas, kaip išsivaduoti iš nelaisvės. Nuo aušros iki sutėmų jis vaikščiojo paskui veršiukus. O mangaso veršiukai, kaip tyčia, niekad nesiganė ramiai — čia badėsi, čia lakstė į visas puses.

Rado vieną dieną berniukas gražią lazdelę, didumo sulig pirštu. Ir buvo ta lazdelė ne paprasta, o stebuklinga, tik berniukas to nežinojo.

Ilgai jis grožėjosi lazdele, o veršiukai tuo tarpu klydo ir išklydo kas sau. Šoko vytis jų berniukas, išsigandęs šuktelėjo: „Sustokit!“ — ir mostelėjo lazdele. Sustojo veršiukai. Nustebo berniukas, pasakė: „Eikite!“ — ir mostelėjo lazdele. Ir — o stebuklas! — veršiukai vėl pradėjo bėgti lyg paleisti nuo grandinės.

Pamatė berniukas, kad jo lazdelė stebuklinga. Vakarėjant suginė jis veršiukus į krūvą, liepė stovėti vietoje, o pats nuėjo pas motiną.

Sužinojo mangaso pati, kad berniukas išėjo pas motiną, pratrūko keiktis ir šoko bėgti jam įkandin.

Mostelėjo berniukas lazdele, ir mangaso pati sustingo kaip įbesta. Nesiklausė berniukas jos keiksmų, ėjo ir nuėjo į rūmus.

Kaip tik tuo metu mangasas tarėsi su didžiūnais. Išgirdo jis pačią rėkiant, buvo beatsistojęs, bet berniukas tyliai pasakė: „Stop!“ — ir paslapčiom mostelėjo lazdele. Ir mangasas su savo didžiūnais kaip lipte prilipo prie tūbo.

— O varge! — nusistebėjo mangasas ir pasiuntė berniuką lamos.

Sėdo berniukas raitas ant karvės ir dainuodamas leidosi į kelionę. Atjojo jis pas lamą ir sako:

— Chanas liepė jus atgabenti ant šitos karvės.

Nustebo lama, bet nieko nepasakė ir užsėdo ant karvės: kaipgi chanui nepaklusi!

Kelyje lamai suskaudo pilvą. Sustojo, norėjo nulipti nuo karvės, bet mostelėjo berniukas stebuklingąja lazdele, ir lama prilipo prie karvės, taip stipriai prilipo, kad net pasigręžti negalėjo.

— O šventasis lama, aš jums nieko negaliu padėti, — tarė berniukas. — Vaduokitės, kaip pats išmanot. O man įsakyta nugabenti jus savo valdovui, kad jį iš didelės bėdos ištrauktumėt.

Atvedė berniukas karvę, ir mangasas suprato, kad iš lamos jis pagalbos nesusilauks. Ir ėmė mangasas maldauti berniuką, kad neduotų jam, jo pačiai ir didžiūnams šitai nusigaluoti. Neklausė jo berniukas: per daug blogybių jie buvo žmonėms pridarę. Nusisuko jis ir nuėjo sau.

O po dvidešimt vienos dienos, kai berniukas grįžo į mangaso rūmus, tų rūmų valdovas, jo pati ir didžiūnai buvo nusigalavę iš bado. Vargšė karvė irgi baisia sulyso, betampydama nusibaigusį lamą. Pagailo berniukui karvės, mostelėjo jis stebuklingąja lazdele ir išvadavo ją.

Kai berniukas grįžo namo, tėvai iškėlė didelę puotą. Ir nieko jiems nuo tos dienos netrūko, o visi to krašto žmonės gyveno gerai ir laimingai.

AUKSO INDAS

Gyveno kitą kartą senutė su dviem sūnumis.

Vyresnysis sūnus buvo tinginys ir miegalis. Motinai tik jaunėlis buvo užvadėlis: tvarkėsi po namus, žiūrėjo gyvulius, rinko uogas — iš to ir gyveno.

Sykį jaunėlis brolis sako vyresniajam:

— Mudu su motute einame į stepę gyvulių ganyti, o tu nemiegok — dar auksinį indą kas pavogs.

Nepaklausė vyresnysis brolis jaunėlio ir, kai tik tas išėjo su motina, griuvo patalan.

Susapnavo jis baisų sapną: rodos, į jurtą įeina piktoji dvasia — šulamas ilgu, iki kelių, straubliu ir ieško auksinio indo.

Nubudo vaikas ir mato: šalia jo iš tikrųjų stovi šulamas, toks baisus, kad nė kaip apsakyti.

— Kur jūsų auksinis indas? — klausia. — Jei nepasakysi, išplėšiu tau širdį!

Išsigando vyresnysis brolis ir sako:

— Indas skrynioje.

Ilgai rausėsi šulamas skrynioje, bet nieko nerado.

— Sakyk teisybę, kur indas? Kitaip galvos neteksi!

Dar labiau išsigando jaunikaitis ir sako:

— Tenai, židinyje.

Pasikniso šulamas pelenuose, rado indą ir dingo kaip nebuvęs.

Nuliūdo jaunėlis brolis, kai sužinojo, kad šulamas nugvelbė auksinį indą. O motina jį guodžia:

— Neliūdėk, mano sūnau! Verčiau nueik pas šulamą ir atimk iš jo mūsų brangų indą! Rasi jį po gėlės šaknimis šulamo oloje.

Išrėgė ji sūnų į kelią: apvilko kario šarvais, davė puikų žirgą.

— Padėk geriems žmonėms ir nesusidėk su blogais, — mokė išleisdama sūnų. — Nepraleisk nemačiom gėlių, kurios pasi-
taikys kelyje. O va šitą gėlę pasiimk. Kai bus labai sunku, pauostyk ją.

Ir išjojo jaunėlis sūnus ieškoti **auksinio indo**.

Joja jis ir mato: vaikosi juoda varna **balandį**. Prisiminė **jaunikaitis** motinos pamokymą ir pašovė varną.

Atskrido prie jo **balandis** ir sako:

— Tu išgelbėjai man gyvybę. Kur **keliauji?**

— Ieškau savo **auksinio indo**, kurį pavogė šulamas. Ar nežinai, kur jį galėčiau rasti?

— Aš nežinau, — atsakė **balandis**. — Bet tu jok į šiaurę: ten gyvena senas kalvis — jis labai daug visko žino.

Joja **jaunikaitis** į šiaurę, joja ir veikia prijoja jurta.

Įeina **jaunikaitis** į vidų, o ten guli senis ir kietai miega.

— Sveikas, dėdule! — palabino **jaunikaitis**.

Senis nė krust. Klausia **jaunikaitis**, klausia, ar jis sveikas esąs, ar kokia negalia jį kamuojanti, o tas neatsiliepia, ir tiek. Pakišo tada **jaunikaitis** seniui panosėn gėlę, kurią jam buvo davusi motina, ir senis beregint nubudo.

— Sakyk, gerasis žmogau, kur ir ko **keliauji?** — paklausė jis.

Papasakojo **jaunikaitis** visą teisybę, o senis ir sako:

— Kelyje tavęs laukia daug **išbandymų**, tu tik klausykis. Pirmiausia padaryk štai ką: šiaurėje, prie jūros, tupi varlė dideliais žiodmenimis. Jeigu tu šiandien nujosi kuo anksčiau ir pataikysi taikliu šūviu į juodą **apgamą** varlei ant **kaktos**, ta varlė nusprogs ir aš atgausiu savo sielą, kurią kadaise ji pagrobė.

Tučiuojau išjojo **jaunikaitis** į senio nusakytą vietą, taikliu šūviu nudėjo varlę, bet ir pats parkrito ant žemės be žado.

Ilgai laukė senis grįžtant **jaunikaičio** ir nesulaukęs išėjo ieškoti. Žiūri — guli **jaunikaitis** ant jūros kranto. Davė jam senis pauostyti gėlę, ir tas beregint atsigavo. Parsivedė senis **jaunikaitį** namo, privalgydino iki soties ir davė savo kardą.

— Dabar trauk į pietus. Pamatysi du didžiulius **akmenis**, panašius į bėgančius žirgus. Kai juos prijosi, gerai **apsidairyk**, ar nedega kur žiburėlis.

Išjojo **jaunikaitis** į pietus ir veikia prijojo du **akmenis**, panašius į bėgančius žirgus. Aplenkė jis tuos akmenis ir įjojo į tamsią lomą. Staiga priešakyje žybt žiburėlis. Prisiartino jau-

nikaitis prie jo ir pamatė geležinius pinučius. Pralaužė jis tuos pinučius ir įėjo į nedidelį urvą. O urve gulėjo žmogus. Palabino jį jaunikaitis, bet tas neatsiliepė.

Pakišo tada jaunikaitis miegančiajam panosėn gėlę, ir žmogus beregint žadą atgavo.

— Dėkui, narsuoli! Kur ir ko joji? — paklausė jis.

— Ieškau auksinio indo, kurį pavogė šulamas.

— Tai imk mano šarvus ir šitą gėlę... Išbarstyk žiedla... — Žmogus nebaigė sakyti ir paskutinį kvapą išleido.

Suprato jaunikaitis, kad reikia išbarstyti žiedlapius.

Vos tik jis išbarstė juos, tą pačią akimirką priešais išdygo gražus sartis. Užsidėjo jaunikaitis mirusiojo šarvus, sėdo ant žirgo ir leidosi į kelionę.

Joja jis, joja, tik žiūri: tarp mėlyno dangaus ir žalių medžių lekia baisus šulamas. Suragino jaunikaitis sarti, pakilo lig debesų ir kad ims grumtis su šulamu! Netrukus sužeistas šulamas tik pokšt ir nukrito žemėn, ant kryžkelės, ir pavirto akmens kalnu. Išsitraukė tada jaunikaitis kardą, kurį jam buvo davęs kalvis, ir sukapojo kalną į smulkius gabalėlius. O paskui nujojo prie šulamo olos.

Priešais olos angą baltavo žmonių kaulų kalnas. Ilgai ieškojo jaunikaitis oloje auksinio savo indo, bet niekur nerado. Tada jis prisiminė, ką sakė motina, ir iškasė oloje prie pakuros augančią gėlę. Žiūri — ogi tikrai po jos šaknimis auksinis indas!

Parsigabėno jaunikaitis indą namo ir gyvena sau laimingai.

Bėga dienos, savaitės. Netikėtai pasišaukia jį chanas ir sako:

— Į mano valdas įsibrovė mangasas. Jis nori užgrobti mano žemes ir turtą. Būk geras, meldžiamasis, nudėk tą mangasą!

Sutiko jaunikaitis ir išėjo mangaso ieškoti.

Išlydėdamas chanas jam davė medinę dėželę ir pasakė:

— Jeigu besikaunant tau pasidarys riesta, pasišauk į pagalbą tris geležinius kareivėlius, kurie guli šitoje dėželėje.

Įsikišo jaunikaitis dėželę į antį ir taisosi mūšiui.

Kaunasi kaunasi narsuolis su mangasu, tik žiūri — tasai jau ima viršų.

— Kurgi tavo narsumas ir tavo jėga? — tyčiojasi mangasas. — Kažkodėl aš jų nematau.

— Pamatysi, — atsakė jaunikaitis. — Tiktai leisk man įsikišti ranką į antį.

— Gerai, — krestelėjo galva mangasas. — Kišk...

Išsitraukė jaunikaitis iš anties geležinius kareivėlius, o tie klausia:

— Kam įsakysi galvą nuimti?

— Va šitam, — parodė jaunikaitis į mangasą.

Suprato mangasas, kad vienas neišveiks priešininko, ir pasiūkė savo karius:

— Stokit į mūšį, draugai!

Ilgos buvo kautynės, bet jaunikaitis nugalėjo.

Susidorojęs su mangasu ir jo kariais, jaunikaitis grįžo pas chaną ir sako:

— Kaip liepei, taip ir padariau!

— Labai gerai, — atsakė chanas, — o dabar gražink man kareivėlius.

— Leisk man pasilikti juos sau! — paprašė jaunikaitis.

Bet chanas nė girdėti nenorėjo.

Joja jaunikaitis namo ir galvoja: „Kodėl chanas nenori skirtis su savo kareivėliais?“

Pasivertė nykštuku, įlindo per dūmtraukį į chano jurta, pasislėpė tarp tūbų ir klausosi, ką chanas šneka.

— Rytoj trauksiu su savo kareivėliais į žygį, nugalabysiu tą narsuolį ir užgrobsiu visas žemes, kiek tik akys aprėpia, visus gyvulius ir žmones!

Sužinojo jaunikaitis, ką sumanė chanas, naktį patylom pavogė jo kareivėlius ir patraukė namo.

Kitą dieną iškeliavo chanas pas jaunikaitį pikty kėslių akinamas. Kelyje chanas apsistojo poilsio; arklius paleido pasiganyti, o pats atsigulė pamiegoti. Čia jį ir aptiko jaunikaitis. Ir liepė jis geležiniams kareivėliams sudoroti piktajį chaną ir išvaduoti gimtąją žemę. Ir gyveno toliau šios šalies žmonės ramiai ir laimingai.

KATINAS LAMA

Ijunko katinas apvaginėti lamą, sykį net rožančių jam ištraukė. Šoko lama vytis katiną, sugavo jį už uodegos ir taip stipriai trūktelėjo, kad uodega nutrūko.

Sunegalavo beuodegis katinas. Pasikabino ant kaklo rožančių ir tupi dieną, tupi kitą nejudėdamas, tarytum žemiški reikalai jam nė kiek neberūpi. Pamatė jį pelė, baisiai išsigando ir buvo besileidžianti bėgti.

— Nebijok manęs, — pasakė saldžiu balsu katinas rodydamas rožančių. — Matai, aš padariau šventą įžadą. Dabar niekam netrukdu gyventi, nieko neskriaudžiu. Ir jūs, pelės, pamirškite visus savo rūpesčius, poteriaukite kaip ir aš.

Patikėjo pelės katinu ir pradėjo poteriauti.

Sukalbėjo jos poterius, o paskui katinas pelėms sako:

— O dabar apeikite viena paskui kitą aplink mane ir skirstytės į savo urvus.

Kai pro katiną ėjo paskutinė pelė, jis čiupt ją ir suėdė. Taip jis darė po kiekvienų poterių, ir veikia pelių liko visai nebedaug. Pakilo pelių tarpe niurzgesys: visos galvojo nesugalvojo, kodėl pelių vis mažėja. Tada viena sena pelė įtardama katiną sušaukė visą savo giminę ir sako:

— Pakabinkim katinui ant kaklo varpelį. Jeigu po poterių išgirsite skambant, dirstelėkit atgal, ką daro katinas.

Atitempė pelės varpelį ir prieš poterius iškilmingai jį įteikė katinui.

— Čia tau, brangusis mokytojau!

Ir užkabino varpelį katinui ant kaklo.

Papoteriavo pelės ir skirstosi į urvus. Staiga dzilin dzilin varpelis. Subėgo visos pelės atgal, žiūri — nagi katinas ėda užsižiopsojusį peliūkštį.

— Kažkodėl tu, mokytojau, labai nutukai, — tarė senoji pelė. — Nuo žolės taip nepasitaisoma.

Ir persikėlė pelės į kitą vietą, toliau nuo katino.

DIDZIAUSIAS TURTAS

Susitiko viename stepių kelyje du keliauninkai — bernaitis ir senis, visko per savo amželį matęs. Įsikalbėjo juodu. Jaunikaitis kadgi skundžiasi gyvenimu:

— Aš, dėdule, nesu laimingas! Tėvai nepaliko man jokio turto, o skolintis neturiu iš ko. Turbūt nėra pasaulyje neturtingesnio už mane žmogaus. O kaip puiku būti turtingam!

— Ką čia šneki, sūneli! — atsakė senis. — Ko gi taip dūsauji ir sielojies?

— Kaip nedūsausiu, jei esu bėdinas ir alkanas. Nieko neturiu. Koks plikas gimiau, toks ir tebesu, — sielvartavo bernaitis.

— Liaukis, sūneli, juk turi tokį turta, o skundiesi!

Nustebo bernaitis:

— Kokį turta?

Tada senis ir sako:

— O ar nepagalvojai, kokia brangenybė yra akys? Atiduok man vieną akį ir imk už ją ką tik nori.

— Ką? Parduoti akį? — išsigando bernaitis. — Ne, akių neparduosiu už jokiais brangenybes.

— Na gerai, — kalbėjo toliau senis. — Tada atiduok man vieną ranką, o mainais imk kiek nori aukso ir sidabro.

— Už auksą ir sidabrą atiduoti ranką? — pasipiktino bernaitis. — Ne, nė už ką neatiduosiu! Už jokių auksą!

— Tai matai, mano sūnau, kiek turtų pats turi, — pasakė senis. — O jeigu taip, tai ko gi skundiesi? Patikėk manim; visų didžiausias turtas — tai žmogus! Jeigu jis sveikas, jeigu turi šviesų protą — visokios naudos prisigyvens!

KAIP BULIUKAS IR OZKIUKAS ISGĄSDINO VILKUS

Seniai tai atsitiko. Iškrito vieną žiemą daug sniego. Paliuko žmonės žiemos stovyklą ir persikėlė į kitą vietą.

Užpustė vienoje stovykloje sniegas ožkiuką ir buliuką. Nebeturėdami kuo misti, juodu taip nusilpo, kad nebevaliojo pa-eiti ir pasiliko žiemoti senoje stovykloje.

Netrukus atėjo pavasaris, orai sušilo. Išlindo šiaip taip ož-kiukas ir buliukas iš po sniego ir klydinėja, ieško savo ban-dos. Ant kelio jie pamatė pilko vilko kailį ir pasiėmė jį.

Eina jie toliau ir randa netoli kelio baltą jurtą. Paliko ož-kiukas ir buliukas vilko kailį prie durų ir eina į vidų. O čia bepuotaują septyni didžiuliai vilkai. Rujos vedlys, tupis į va-karus nuo židinio, klausia buliuką:

— Kas tu per vienas?

— Aš — Huzaihtas, geriausias didžiojo chano Churmasto karys, — atsakė buliukas.

— O tu? — klausia vilkas ožkiuką.

— Aš — Senhė batoras, — atsakė ožkiukas.

Nustebo vilkai.

— Kur ir ko keliaujate, mieliaji sveteliai? — klausia ved-lys.

— Iš savo valdovo Churmasto gavom paliepiamą pasiūti jam dvigubus kailinius iš septyniasdešimt vilkenų, — atsakė ožkiu-kas. — Keliaujant mums jau pasimaišė vienas nususęs vilkas, nudyrėm jam kailį. Laimė, dabar sutikom jus.

— Aš išeisiu valandėlei, — tarė vedlys ir išdūlino iš jur-tos.

Pamatė jis prie durų vilkeną ir patyliukais pabėgo.

Matydami, kad vedlys negrįžta, vilkai vienas po kito irgi išėjo iš jurtos, ir nė vienas nesugrįžo.

Kartu su paskutiniu vilku išėjo ir ožkiukas. Vilkas, vos pamatęs vilkeną, kad pasileis kiek įkabindamas; vienu šuoliu kone **penkis** sieksnius nušoka.

— Stok, stok! — šaukia jam ožkiukas. Bet vilko jau ir pė-dos ataususios.

Taip ožkiukas ir buliukas išvaikė vilkus ir veikiai grįžo pas savo šeiminką.

Sako, tas didžiai apsidžiaugė juos sutikdamas.

VEŽLYS IR VARLĖ

Seni žmonės pasakoja, esą, kadaise jūroje siautusi audra ir bangos išmetusios ant tuščio kranto vėžlį.

Sunku buvo vėžliui. Nežinojo jis, į kurią pusę ropoti. O ir nepratęs buvo ropinėti po sausumą. Ir dar kamavo jį badas ir troškulys. Prisikasė jis pagaliau iki šulinio, kuriame gyveno akla varlė.

— Iš kur tu rėplioji? — klausia varlė.

— Aš gyvenu vandenyne. Pakilo didelė audra, ir banga išmetė mane į sausumą. Tai ir atrėpliojau pas tave, — atsakė vėžlys.

— Vadinasi, tu rėplioji namo?

— Taip, bet kelias tolimas. Aš net nežinau, į kurią pusę rėplioti. Ar nebūtų galima pagyventi pas tave?

Padalijo varlė šulinį į tris dalis, rodo vieną dalį ir klausia:

— Ar tavo jūroj daugiau vandens negu čia?

— Daugiau, — atsakė vėžlys.

— Ir daugiau negu čia? — klausia varlė rodydama į du trečdalius šulinio.

— Mano jūros nesulyginsi su tavo šuliniu. Ji beribė, — atsakė vėžlys.

Supyko varlė ir sako:

— Negalimas daiktas, kad tavo jūra būtų didesnė už mano šulinį. Tu tik pasijuokti nori iš manęs. Nešdinkis į savo jūrą.

Kur čia mažam permanyti didelį!

ATPILDAS UŽ GERUMĄ

Seniai, labai seniai gyveno pasaulyje senutė. Visą amželį ji dirbo turčiams. Bet pasibaigė ganiava, sublogo gyvuliai, ir aratai sumanė persikelti į naujas ganyklas. Ne ligotos moters

sveikatai buvo tolimesnė kelionė, ir ji pasiliko senoje vietoje — be maisto karnelio, be pagalėlio ugniai pasikurti.

O čia dar nauja nelaimė užgriuvo: senutei atėmė kojas. Guli ji viena jurtoje; maišelyje paskutinė kruopų sauja, šalia pakuros — paskutinė maža argalo krūvelė. Visai nusilpo senutė.

Ir netikėtai įžengė į jurta mergaitė.

— Senele, sušildyk mane, — paprašė ji.

— Kad aš pati baigiu stipti šalčiu, dukrele! Matai, atėmė kojas, ir nebepajėgiu prisirinkti argalo. Betgi tiek to. Vienam sykiui pakurti užteks. Tuoj įpūsiu ugnį, ir tu suširsi.

Pakuroje beregint sutvatėjo ugnis.

— Iš kur tu eini, kur tavo tėvai? — paklausė senutė.

— Aš našlaitė. Stepėje mane užklupo pūga. Bėgau bėgau, vos nenumiriau iš šalčio. Jeigu nebūčiau užėjusi tavo jurtos, būčiau į ragą sušalusi. Dėkui, kad atšildei. O dabar, senele, gal rastum ką užkrimsti? Aš labai išalkusi.

— Matai, dukrele, seną skrynią. Atidaryk ją ir išimk odinį maišelį. Ten dar yra saujelė kruopų.

Išėmė mergaitė odinį maišelį, išpylė iš jo kruopas ir vėl įmetė maišelį į skrynią.

— Man jis dar pravers, — tarė senutė, — kitam kartui odą išsišutinsiu.

Išvirė našlaitė košės, pavalgė.

Paskui išėjo į lauką, atnešė pilną sterblę akmenų ir papylė juos netoli pakuros.

— Iki pavasario, senele, iki pirmųjų karavanų jums neužges ugnis, — pasakė mergaitė ir dingo.

Veikiai akmenys išiliepsnojo, ir jurtoje pasidarė visai šilta. Išalko senutė ir tarė sau:

— Kad jau nebėra kruopų, išsivirsiu maišelį!

Atsinešė senutė sniego iš lauko ir įbėrė į dubenį, užkaistą ant ugnies. Paskui atidarė skrynią, žiūri — ogi maišelyje tiek kruopų, kiek išpylė košei našlaitė. Apsidžiaugė senutė, išbėrė kruopas į dubenį su vandeniu ir vėl įdėjo maišelį į skrynią.

Rytą atidaro skrynią — maišelis vėl pilnas.

Ir gyveno toliau senutė be rūpesčių, be vargo: pakuroje plėvojo negęstanti ugnis, o maišelyje nenyko kruopos.

KATINAS IR ŠUO

Gyveno kitados pasaulyje senelis su senele, ir turėjo juodu sūnų. Užaugo sūnus, vedė. Dabar jie dirbo keturiese, bet galus su galais vis tiek sunkiai sudurdavo.

Turėjo senukai tris auksinius pinigus, kuriuos labai brangino. Sykį senelis paėmė juos ir atidavė marčiai.

— Saugok šituos pinigus! Sunkią valandą pravers.

Netrukus senukai mirė. Sūnus ir marti palaidojo juos ir toliau gyvena dviese. Dabar jiems uždarbio nebeužtekdavo net pavalgyti iki soties, o daiktų, kuriuos jie norėjo parduoti, niekas nepirko. Paėmė tada pati vieną auksinį pinigą ir sako vyrui:

— Imk tą pinigėlių. Nupirk už jį drabužių ir ką nors pavalgyti.

Nuėjo vyras į turgų ir dairosi, ką čia nupirkus už auksinį pinigą.

Staiga mato jis — kamuoja berniukai katiną. Neria jam ant kaklo ašutinę kilpą, ketina pasmaugti. Žmogui taip pagailo katino — net širdį suspaudė.

— Berniukai, ei berniukai, nežudykit katino, — sako jis. — Aš jums duosiu už jį auksinį pinigą.

Apsidžiaugė vaikai, atidavė katiną ir pasičiupė pinigą nubėgo.

Parnešė vyras katiną namo, o pati klausia:

— Ką nupirkai turguje?

— Nieko nenupirkau. Pamačiau, kad vaikai ketina smaugti katiną, pagailo man jo, ir išpirkau už tavo duotą pinigą.

Pati išklusė vyrą ir nesibarė.

Vakare ji padalino menką vakarienę į tris dalis, ir pavakarieniavo jie trise.

Praėjo dar kelios dienos, ir pati gavo paimti antrą pinigą.

— Še tau pinigėlis, — tarė ji vyrui. — Nueik į turgų ir nupirk ką nors.

Išėjo vyras apsipirkti, o pati su katinu patraukė į mišką. Prisirinko ten juodu žagarų, pasikasė šaknų vakarienei ir va-

kare grįžo namo. Netrukus grįžo ir vyras — su šuniu ant rankų.

— Ką nupirkai? — klausia pati.

— Prieinu prie turgaus — nagi vienas žmogelis taisosi šunį karti. Pamačiau, ir taip man jo pagailo! Atidaviau tam žmogui pinigą ir išpirkau iš jo šunį, — atsakė vyras.

Pati ir šį kartą nesibarė. Padalijo menką vakarienę į keturias dalis, ir jie pavakarieniavo keturiese.

Dabar jie dirbo dar daugiau, bet pavalgymui vis tiek neuzteko. Netrukus pati sunkiai susirgo ir atgulė.

Nežinojo šeimininkas, katinas ir šuo, ką ir daryti. Baigėsi pinigai, kuriuos jie buvo uždirbę, o paskutinį auksinį pinigą — senių dovaną — dar anksčiau buvo išleidę. Tada katinas ir šuo susiėjo tartis.

— Mūsų šeimininkui visai rieta, — svarstė jie, — kaip čia jam padėjus?

Ir **sumanė** šuo su katinu gauti **stebuklingą** akmeniuką, kuris išpildo visokius norus.

Atėjo juodu pas šeimininką ir pasakė, ką sugalvoję.

— Kaip nors pragyvensim, — atsakė šeimininkas. — Nuo savo dalios **nepabėgsi**. Jūs abu tokie mažučiai — susimanys kas ir užmuš. O ir nelengva surasti **stebuklingą** akmeniuką. Niekur, mano mieli, neikite.

Taip **pasakęs** šeimininkas užsklendė duris ir užmigo.

Vidurnaktį pabudo šuo, prižadino katiną ir sako:

— **Drąsuoliai** viską pasaulyje pasiekia. Eime, katine! Kad jau nusprendėm rasti **stebuklingą** akmeniuką, nori nenori eikim!

Pašoko katinas, atšovė skląstį, ir juodu leidosi į tolimą kelionę.

Nubudo rytą vyras su pačia ir mato: nebėra nei katino, nei šuns. **Nuliūdo**, susikrimto abu. Šeimininkė bara vyrą:

— Juk žinojai, kad jie nori išeiti, taigi galėjai neišleisti jų iš akių. **Stebuklingas** akmeniukas **chanams** ir **najonams** skirtas, o ne tokiems prastiems žmonėms kaip mes.

Tuo tarpu šuo su katinu ėjo ėjo ir nė nepajuto, kaip atsidūrė toli nuo namų. Netikėtai jiems kelią užtvėrė ugnies kalnas — nei tiesiai pereisi, nei aplink apeisi.

— Ne jau tu, bičiuli, nesugalvosi, kaip apeiti ugnies kalną? — klausia katinas šunį.

— Pabandysiu ką nors sugalvoti,— sako šuo. — O tu eik pailsėk, pamedžiok ir grįžk dvidešimt pirmą dieną perpiete, ne anksčiau.

Nuėjo katinas, o šuo liko vienas.

Grįžo dvidešimt pirmą dieną perpiete katinas ir mato: šuniui akys paraudusios nuo ašarų, o ugnies kalnas žioruoja dar vaiskiau.

Norėjo katinas paklausti šunį, ką jis sugalvojo, tik žiūri — ogi šiaurės vakaruose kyla du maži juodi debesėliai, panašūs į ašarėles. Debesys vis auga, auga. Per akimirksnį dangų ir žemę apniaukė juodas debesis, ir ant ugnies kalno prapliupo lietus.

Veikiai lietus praėjo, kalnas nebeliepsnojo.

Eina šuo su katinu toliau ir atsiduria prie kito kalno. Tas kalnas aukštas, uolingas: nei perlipsi, nei aplink apeisi.

— Ką gi dabar daryti? — klausia šuo.

— Tu pailsėk, eik pamedžioti ir grįžk čia po septynių dienų, — atsakė katinas, — o aš ką nors sugalvosiu.

Išsiuntė katinas šunį į medžioklę, o pats kad traukiasi, kad **gūžiasi**. Grįžo po septynių dienų šuo ir mato: katinas pasidarius visai mažytis, ne didesnis už pialą.

— Apkabink mane stipriai už kaklo ir užsimerk, — tarė katinas, o kai tik šuo apsikabino, jis strykt **aukštyn**. Abu akimirksniu atsidūrė ant kalno viršūnės.

Eina du bičiuliai toliau ir prieina didelę jūrą, kurios nei perplauksi, nei krantu apeisi. Surado tada katinas arklio mėšlo. Įmetė jį į jūrą — neskęsta. Atnešė šuo **karvės** argalo ir taip pat įmetė į jūrą. Ir argalas neskendo. Susėdo bičiuliai ant argalo ir mėšlo ir plaukia per jūrą. Ilgai jie plaukė ir pagaliau pasiekė kitą krantą.

Nuo kranto kelias leidosi žemyn — į požemio karalystę.

Atėjo šuo su katinu į požemio karalystę, vaikšto aplink miestą — niekaip vartų neranda. Tik žiūri — jų akyse pelė kapt ir pastvėrė mažą paukštelį. Puolė bičiuliai jo gelbėti. Katinas sugavo pelę, o šuo ėmėsi šildyti paukštelį savo kvapu. Atsigavo paukštelis ir sako:

— Dėkui, kad išgelbėjot mane. Sakykite, ko jums reikia — viską padarysiu!

Katinas norėjo suėsti pelę, bet ta ėmė maldauti.

— Pasigailėk! Mano namuose tik seni ir maži. Be manęs jie badu numirs.

— Tada pasakyk, kur jūsų valdovas ir kur jis slepia stebuklingą akmeniuką! — liepia katinas.

— Mūsų valdovas stebuklingą akmeniuką laiko burnoje. Net miegodamas neišsiima. Aš galėčiau tą akmeniuką išgauti. Bet kaip patekus į rūmus? Kai valdovas miega, jo menę saugo keturi didžiūnai su žibintais, o duryse stovi sargybiniai. Niekaip neprasigausi.

Išgirdo paukštelis pelės šneką ir sučiulbėjo:

— O aš galiu!

Apsidžiaugė katinas ir šuo. Pasitarė jie keturiose ir nusprendė palaukti nakties.

Pasikasė naktį pelė po aptvaru ir atidarė vartus. Paukštelis įskrido į rūmus ir sparneliais užgesino žibintą, o pelė paslėpė visus skiltuvus ugniai išskelti. Kai katinas ir šuo prasigavo tamsoje į valdovo menę, ten buvo tikra maišalynė.

— Kam tu užgesinai žibintą?

— Ne aš, o tu užgesinai! — riejosi sargyba.

Kol jie barėsi, katinas ir šuo užsoko ant valdovo lovos ir pakišo jam panosėn avino tulžies.

— Tfu, kokia bjaurybė! — tarė valdovas ir išspjovė stebuklingą akmeniuką.

Čiupo jį šuo ir drauge su katinu išbėgo iš rūmų. O paukštelis ir pelė palydėjo šunį su katinu iki pat kranto.

Kai juodu susėdo ant savo plausto iš argalo ir mėšlo, katinas sako:

— Mudu abu radome stebuklingą akmeniuką, bet aš jo dar nė kiek nenešiau. Šitaip neteisinga.

— Bičiuli, kaip tu neši akmeniuką letenėlėmis, — atsakė šuo. — Bijau, kad nepamestum, todėl ir neduodu tau. Bet jeigu labai nori, nešk jį burnoje — tik neišsižiok!

Ir atidavė šuo akmeniuką katinui.

Pamatė netikėtai katinas vandenyje žuvį ir kad užsimanys ją pagauti! Bet atsiminė turįs burnoje akmeniuką ir net nekrustelėjo.

Daug kartų plaukė pro šalį žuvys, o katinas laikosi, negaudod ją, ir gana.

Per keletą dienų jie visai paliego iš bado, ir sykį katinas nebesusilaikė pamatęs vandenyje auksinę žuvelę. Paniro į van-

denį, išsižiojo čiupdamas žuvį ir paleido stebuklingą akmeniuką.

Atsiyrė šuo su katinu iki kranto, lieja ašaras. Ilgai jie ten sėdėjo alkani ir pavargę, nesumodami, ką daryti. Tuo tarpu, kur buvę, kur nebuvę, žvejai sugavo jūroje didelę žuvį ir išskrodę nusivežė.

Puolė šuo su katinu prie žuvies vidurių. Katinas purtė žarnas. Šuo jam padėjo. Sudraskė jie žarnas ir rado jose tą patį stebuklingą akmeniuką, kurį katinas buvo išmetęs į jūrą.

Apsidžiaugė šuo su katinu ir bėga namo. Kad akmeniuko nepamestų, šuo sugalvojo įsipjauti smilkinį ir jame paslėpti akmeniuką.

Užsuko jie į pirmą kelyje pasitaikiusią jurta, paprašė peiliuko, adatos ir siūlo. Pagavo čia juos vaikai, įtupdė į pintinę ir kad purto, kad tranko. Pamatė tėvai nedorą vaikų darbą ir barasi:

— Negalima kamuoti vargšų gyvulėlių! Paleiskit juos.

— Kažkokie keisti šitie gyvulėliai: prašo peiliuko, adatos ir siūlo, — atsakė vaikai.

— Tai matot, kokie jie protingi. Kaip jiems neduosi. Atneškit peiliuką, adatą ir siūlą, — paliepė tėvas.

Įsipjovė šuo smilkinį, užsiuvo ten akmeniuką, ir eina abu su katinu namo.

Per tą laiką šuns ir katino šeimnininkai visai nusiminė, niekur nerasdami savo mylimų bičiulių. O dar ir valgyti neturi ko.

Sėdi jie dviese, dūsauja, tik žiūri — į jurta įbėga šuo su katinu ir paduoda jiems stebuklingą akmeniuką.

Pildė stebuklingas akmeniukas visus pačios ir vyro norus, ir gyveno juodu toliau turtingi ir laimingi. Taip šeimnininkai įsitikino, kad stebuklingas akmeniukas gali patekti ir į vargšo arato jurta.

Gyveno kitados Mongolijoje aklas muzikantas.

Tris šimtus šešiasdešimt penkias dienas per metus klajojo jis iš vienos stovyklos į kitą, ėjo iš jurtos į jurtą, skambino žmonėms churu²³, dainavo dainas, sekė bylinas.

Dėjo akklasis muzikantas kiekvieną atliekama pinigėlį juodai dienai — kai susirgs ir nebegalės klajoti po stovyklas. Pinigus jis nešiojosi maišelyje, o maišelį slėpė užantyje ir niekad su juo nesiskirdavo.

Sykį, kai muzikantas skambino ir dainavo dideliam būriui žmonių, prie jo priėjo kažkoks dabita. Stumdydamas žmones jis prasibrovė į priekį, atsitūpė priešais muzikantą ir išmeigė į jį savo juodas akis. Jis vilkėjo šilko chalata ir žalią palaidinį iš medvilninio aksomo; avėjo gerais gutulais, o juodo šilko kepurė buvo pasmaukta ant šalies.

Kai muzikantas baigė skambinti ir žmonės išsivaikščiojo kas sau, dabita baugščiai apsidairė ir kyšt muzikantui užantin ranką. Išsigando akklasis muzikantas, stvėrė vagį už rankos ir kad suriks:

— Žmonės! Vagis vidury dienos!

Nespėjo plėšikas ištraukti rankos iš muzikanto užančio — subėgo žmonių ir sugavo vagį.

— Taip padoriai apsirengęs ir ką sugalvojai apiplėšti! — piktinosi jie. — Vargšą, aklą muzikantą. Gėdytumeis!

Bet ateivis nė nemanė paleisti maišelio.

— Jūs tik pagalvokite, iš kur šitas nususeš žabalis gali turėti tiek pinigų? — šaukė jis. — Tai mano pinigai! Jis iš manęs norėjo juos atimti!

Žmonės dar labiau pasipiktino.

— Sukčius, nori apšmeižti vargšą muzikantą! — šaukė jie ir nutempė vagį pas najoną.

Išklausė najonas žmones, pasodino akląjį muzikantą ir vėlėja apgaviką.

²³ Churas — styginis muzikos instrumentas.

— Klaupkis! — paliepė jis. — Tu, niekingas vagie, sugalvojai apiplėšti varganą, aklą muzikantą vidury dienos. Kaip tu drįsti taip daryti savo maloningo valdovo žemėje?

— Mano najone, — atsakė sukčius. — Aš paeinu iš kilmingiausios šeimos. Mano tėvas — įžymus žmogus. Kam aš turėčiau teptis rankas nešvariais darbais? Kaip aš galėčiau plėsti niekingą muzikantą ir teršti savo tėvų gerą vardą?

— Kaip drįsti sakyti, kad paeini iš garsios giminės? — užsi-degė najonas. — Jeigu taip būtų, nebūtum apvogęs šito var-gšo!

— Mano najone! Drįstu patikinti, kad mano tėvas beveik toks pat didžiūnas kaip ir jūs, — nenusileido apgavikas. — Nė-ra visose keturiose pasaulio šalyse žmogaus, kuris nepažintų mano tėvo.

Dar labiau supyko najonas ir sako:

— Kas gali pažinti nedorą tėvą, išauginusi tokį kvailą sū-nų?

— Mano najone! Jūs irgi žinote mano tėvo vardą.

— Gausim ir tavo netikšą tėvą nubausti. Sakyk jo vardą! — užriko najonas.

Vagis pasižiūrėjo į najoną ir pamerkė jam paslapčiom:

— Mano tėvo veidas grublėtas, nugara kuprota, o jo var-das „Senas sidabrinis“.

Susimąstė najonas. Ilgai jis tylėjo, paskui nusišypsojo:

— Reikės rytoj išnarplioti supainiotą jūsų bylą.

Ir įsakė jis uždaryti aklį ir vagį, kiekvieną atskirai.

Naktį pasiprašė vagis nuvedamas pas najoną ir pakišo jam trisdešimt sidabrinų.

Rytą stoja abu prieš najoną. Dabar tas giežia pyktį ant aklo muzikanto.

— Niekingas vagie, kaip tu drįsai eiti prieš įstatymą! Sa-kyk, kodėl apšmeižei dorą žmogų?

Nieko neatsakė muzikantas. Atsisėdo jis ir kasa rankomis žemę, retkarčiais pasilenkdamas, tarsi įsiklausydamas.

„Ką čia daro tas aklas velnias?“ — nusistebėjo najonas, o balsu paklausė:

— Ei vagie, ar iš proto išsikraustei?

— Mano najone, — atsakė aklasis muzikantas. — Dar vakar čia kalbėjo įstatymas. Šiandien jis neteko balso už trisdešimt

sidabrinių, sakytum kiaurai žemę prasmego. Tai ir kasu žemę, gal įstatymą rasiu, o gal pinigus?

Pergedo najonui veidas, ir įsakė jis kuo greičiau išvaryti akląjį muzikantą.

DU BROLIAI

Gyveno kitados pasaulyje senelis su senele.

Išėjo vieną dieną jų sūnūs pamedžioti. Ilgai jie bastėsi po stepę, bet nušovė tik vieną kiškį. Suvalgė jį ir niūrūs dūlina toliau.

Nagi žiūri — stovi vidury stepės baltytelaitė jurta, o aplink ją ganosi didžiulė banda baltų avių.

Baisiai išalkę buvo broliai. Tai vyresnysis ir sako jaūnėliui:

— Nueik prie bandos ir atnešk riebę aviną.

Nubėgo jaūnėlis prie bandos, sugavo didžiulį aviną, pasibruko po pažastim ir eina atgalios.

Staiga, kur buvęs, kur nebuvęs, išdygo priešais jį žmogus avies deliu²⁴ ir sako:

— Kam paėmei svetimą avį?

Tris dienas ir tris naktis galynėjosi juodu, bet nevaliojo įveikti kits-kito.

Priėjo prie jų vyresnysis brolis ir klausia žmogų avies deliu:

— Kam tu kamuoji mano brolių? Mudu išalkome, ir aš pasiūnčiau jį avino. Nejau tau gaila vieno avino, kai žmonės iš bado miršta?

Pagalvojo žmogus, pagalvojo ir sako:

— Tiek jau to, duosiu jums aviną. Nėškitės ir valgykite, o rytoj vėl čia ateikite. Tik padėkite man iš bėdos išsikapstyti. Netoliese gyvena septyni žmogėdros. Jie užsimanė suėsti mane. Reikia juos žūt būt sudoroti!

²⁴ Delis — ilgas, panašus į chalata drabužis.

Atėjo kitą dieną broliai prie jurtos, ir žmogus vėl davė jiems aviną. Išsivirė juodu aviną, suvalgė, iščiulpė čiulpus, ir tada žmogus sakė jiems:

— O dabar eikite pas **žmogėdras**, užmuškite ir juos, ir piktą senę — jų motiną.

Papjovė jis dar vieną aviną, kad būtų **paviržio** broliams įdėti, ir parodė jiems kelią.

Atėjo broliai prie akmeninio žmogėdrų namo. Užsiglaudė už kampo ir mato: sėdi prie pakuros senė ir verda katilė žmogaus mėsa.

Netrukus pargrižo namo septyni žmogėdros ir klausia senę:

— Ar pietūs išvirti?

— Išvirti, — atsakė už ją vyresnysis brolis.

Apsidžiaugė žmogėdros, kad patys žmonės pas juos atėjo. Išgalando vienas didelį peilį ir sako:

— Pirma suvalgykim jaunėlių.

Čiupo žmogėdros jaunėlių brolių, užlaužė jam rankas, surišo trimis virvėmis. Surišo ir vyresnįjį brolių. Paskui vienas žmogėdra sako:

— Verčiam jaunėlių ant ratų, vežam prie ugnies ir keпам.

Paguldė žmogėdros jaunėlių brolių ant ratų, nuvežė prie laužo. Jau mes į ugnį, bet **galiūnas** sutraukė virves, stvėrė du žmogėdras ir kad trenks jų galvas į ratus — iškart negyvai užmušė. Taip jis susidorojo ir su kitais žmogėdromis. Paskui grįžo į žmogėdrų namą, o ten vyresnysis brolis jau sutraukęs virvę ir klausia senę:

— Kur paslėptas auksas ir sidabras?

— Iš kur aš žinau? — atsakė senė.

Stvėrė tada broliai senę, panėrė į verdantį katilą ir vėl klausia:

— Kur auksas ir sidabras?

Gavo senė teisybę pasakyti.

— Mūsų auksas užkastas Vakarų kalno pietiniame šlaite, o sidabras — Rytų kalno pietiniame šlaite.

Nugalavo broliai senę, išvadavo dešimt tūkstančių žmonių, kuriuos žmogėdros laikė uždare, davė jiems kelionei arklių, kupranugarių ir joja namo pasiėmę kiek aukso ir sidabro. Pakeliui jie užsuko pas žmogų, kuris juos pamaitino. Tas iš dė-

kingumo papjovė dar vieną aviną ir vėl pavaišino brolius.

Grįžo broliai namo, o jų tėvai — vos gyvi iš bado. Pastatė broliai namą, slaugė tėvus, o kai tie pasitaisė, išsiruošė į mišką malkų.

Susitiko miške jie liūtą ir tigrą, o tie sako:

— Pasiekė mus gandas, kad jūs — stiprų stipriausi pasaulyje, tai ir atėjome prašyti pagalbos. Mes galynėjomės su penkiolikagalviu mangasu, bet niekaip nevaliojom jo sudoroti. Padėkite įveikti tą pabaisą!

Sutiko broliai. Vyresnysis sėdo ant liūto, jaunėlis ant tigro, ir joja jie pas mangasą. Veikiai mato jie — ant kalno stovi pabaisa, viską savimi uždengia.

Ilgai galvojo broliai, kaip ją įveikti. Pagaliau vyresnysis brolis sugalvojo.

— Pasikviesim mangasą pas save į puotą, — pasakė jis.

Prisunkė broliai daug vyno, o paskui pasiuntė tigrą pakviesti mangaso.

Atvedė tigras pabaisą, per kurią aplink nieko negalėjai matyti, ir prasidėjo puota. Broliai, liūtas ir tigras dėjosi gerią vyną, o iš tikrųjų gėrė vandenį. Kai mangasas pasigėrė ir nugriuvo ant žemės, apliejo jį broliai degtine, uždegė ir nubėgo žemyn, kalno papėdėn.

Ir sudegė mangasas.

Padovanojo liūtas ir tigras galiūnams daug aukso ir sidabro. Grįžo broliai namo ir gyveno toliau visko pertekę ir laimingi.

BATORAS SEDKILTUS

Gyveno vienoje kunigaikštystėje žmogus, vardu Batoras Sedkiltus („karžygio siela“), ir gyveno ten pat kitas žmogus, vardu Aimchajus („bailys“).

Užpuolė tą šalį priešai. Pasiėmė Batoras Sedkiltus kardą, lanką, strėlių, sėdo ant žirgo ir išjojo savo krašto ginti.

O Aimchajus užkasė savo turtą žemėje ir pasislėpė nuo priešo kalnuose.

Daug dienų kovėsi Batoras Sedkiltus su priešais, daug žaizdų atsirado jo kūne, bet nepasitraukė iš mūsų lauko. Vis priešakyje kitų buvo Batoras Sedkiltus. Pamato jį priešai ir suka savo žirgus atgal.

Atėjo pergalės diena, bet džiaugsmo puotoje niekas nematė garsaus karžygio. Užtat pirmas į šventę atėjo menkysta Aimchajus. Pabiro kariai ieškoti Batoro Sedkiltaus ir surado jį stepėje, kur vyko paskutinis mūšis. Mato jie — guli Batoras Sedkiltus žolėje ir nejuda.

Išsigando kariai.

— Kas tau? — klausia. — Ar gyvas? Kodėl tavęs nematyti pergalės puotoje?

Atsistojo Batoras Sedkiltus ir sako:

— Nelaikys daugiau mano ranka karžygio kardo, nepuotausiu aš pergalės puotoje. Išmušė priešą strėlė man abi akis, aklas aš dabar, nieko nematau...

Parvežė kariai Batorą Sedkiltų į jo jurta ir sako Aimchajui:

— Tu esi jam kaimynas, padėk kuo galėdamas.

Aimchajus atsakė:

— Padėsiu jam, kaip tėvas sūnui padeda. Aklas karžygys silpnesnis už matantį kūdikį, net arbatos išsivirti negali!

Taip pasakė Aimchajus. O pats sau tarė: „Nepadėsiu sveitimam žmogui. Ne aš kaltas, kad jis apako. Aš neverčiau jo eiti į karą!“

Pagalvojo taip ir atsigulė ant minkšto veltinio.

Kietai miegojo Aimchajus. Pabudo rytą, atsimerkė, bet nieko nemato. Pradingo akys, kol jis miegojo.

Suriko sukliko išsigandęs Aimchajus. Išgirdo tą riksmą Batoras Sedkiltus ir galvoja: „Ko gero, nelaimė ištiko Aimchajų. Einu — gal jam padėti reikia.“

Pasiėmė Batoras Sedkiltus lazda ir išėjo. Jau nebetoli buvo Aimchajaus jurta, ir jį sustabdė kažkoks žmogus.

— Kur eini? — klausia.

— Pas Aimchajų einu. Man regis, jam nelaimė atsitiko, padėti reikia.

Žmogus ir sako:

— Aimchajui aš pats padėsiu. Sakyk, kodėl tu be akių?

— Išmušė man akis priešo strėlė. Nematau aš dabar saulės, gimtos stepės nematau, savo draugų veidų **neatskiriu!**

Patylėjo mažumėlę žmogus. Paskui uždėjo Batorui Sedkiltui ant peties ranką ir sako:

— Kas savąją žemę nuo priešų apgynė, tas turi ir saulę matyti virš savosios žemės, ir jos beribes stepes. Klausyk, ką tau sakysiu: eik tiesiai šituo keliu ir niekur iš jo **neiškryp**k. Kai kelią pastos didžiulis akmuo, paliesk jį pirštu ir lauk, kas bus. Eik greičiau, negaišuok!

Eina Batoras Sedkiltus, kaip jam liepė sutiktas žmogus. Ilgai jisėjo, daug valandųėjo, staiga tik knapt ir užkliuvo už didelio akmens. Guli akmuo skersai kelio — nė nebandyk apeiti.

Palietė jį karžygys pirštu — ir akimirksniu jam atsirado dešinioji akis. Palietė dar kartą — atsirado kairioji akis.

Parkrito Batoras Sedkiltus iš džiaugsmo ant žemės ir bučiuoja ją, į saulę pažvelgė — iš laimės **pravirko**...

Jau buvo beeinąs Batoras Sedkiltus namo, tik žiūri — čia pat ant kalno sodas didžiulis, o tame sode — namas aukštas. Panoro jis pasižiūrėti, kas gi tame name gyvena, ir ropščiasi į kalną. Nedaug tepalypėjo, žiūri — triūsia žmogus prie milžiniško riedulio. Nori tas žmogus išjudinti riedulį iš vietos ir stumia abiem **rankomis**. Priėjo Batoras Sedkiltus prie žmogaus ir klausia, ką tas darąs, kam riedulį iš vietos judinąs.

Žmogus atsakė:

— Išsekė vanduo mūsų **upokšniuose**, žmonės miršta iš troškulio. O tas riedulys kalno šaltinį užspaudęs laiko.

Batoras Sedkiltus ir sako:

— Tokio didelio riedulio nė šimtas žmonių nepajudintų iš vietos, o tu nori vienas **pasukti!**

— Tas riedulys **stebuklingas!** — paaiškino žmogus. — Net pulkas galiūnų jo nepajudins iš vietos. Bet jeigu jį palies karys, kuriam garbė brangesnė už **gyvybę**, riedulys beregint subyrės. Visi mūsų kunigaikštystės kariai buvo čia atėję, bet riedulys guli kaip gulėjęs. Pabandyk pats jį paliesti — gal subyrės nuo tavo prisilietimo.

Palietė Batoras Sedkiltus riedulį, bet niekas nepasikeitė: kaip gulėjo jis, taip ir liko gulėti.

— Matai, ir tu ne toks žmogus! — liūdnai pasakė sutiktasis. — Keliauk savo keliu...

Eina Batoras Sedkiltus toliau ir netrukus pasiekia kalno viršūnę. Pamato jis sodą, o prie namo didžiulį kilimą. Ant to kilimo visokiausių valgių prikrauta, nuostabiausių vaisių pridėta.

Žvilgt Batoras Sedkiltus į visa tai — ir kad įsinorės valgyti. Jau buvo betiesias ranką prie riebaus avies kąsnio, bet susilaikė: „Kaipgi imsiu valgyti be šeimininko? Palauksiu, kol šeimininkas pareis ir pavaišins.“

Laukia laukia, o šeimininko kaip nėra, taip nėra. O valgyti norisi vis labiau ir labiau.

Staiga danguje kad sugriaudės, kad suspiegs — ir sode pasirodė trigalvis žmogėdra mangasas.

— Ką tu čia veiki? — klausia mangasas.

— Šeimininko laukiu. Labai išalkau!

Išsiviepe mangasas visais trim nasrais ir kad suriaumos:

— Šeimininkai tik rytą ateis; imk, ko tik širdis geidžia, jie nežinos, kas suvalgė.

— Nenoriu slapčia imti svetimų gėrybių! — sako Batoras Sedkiltus.

Visai supyko žmogėdra mangasas:

— Kad liepiu, tai ir valgyk! Nevalgysi — galvą palydėsi!

Neišsigando Batoras Sedkiltus, nė per žingsnį neatsitraukė, tik pasakė:

— Jei padarysiu, kaip tu liepi, garbę prarasiu. O be garbės aš nė gyventi nenoriu!

Kad suriaumos mangasas, kad puls narsų karį! O karžygys neturėjo pasiėmęs nei lanko, nei kardo — visai beginklis buvo. Bet nesutriko karys. Išrovė jis pušį su šaknimis, užsimojo ir kad smogs žmogėdrai per galvą. Suspigo pabaisa ir apdegino Batorą Sedkiltų baisia liepsna. Bet ir baisios liepsnos karys neišsigando.

— Nebus taip, kaip tu nori! — šūktelėjo jis ir vėl kad užsimos, kad kirs mangasui medžiu per galvą.

Pabaisai iš nasrų tik viršta juodų dūmų kamuoliai — visą kalną aptemdė. Tamsu aplink — nei dangaus, nei žemės nematyti. Nepastebėjo Batoras Sedkiltus visiškoje tamsoje, kaip prie jo prisėlino priešas. Parbloškė mangasas žmogų ant žemės ir šnypščia į pačią ausį:

— Valgyk, o gyvą prarysiu!

Jaučia Batoras Sedkiltus — neišvengs galo. Paskutinį kartą palietė jis gimtąją žemę ir garsiai šuktelėjo:

— Kas garbingai miršta, tą žmonės šimtą metų mini; kas be garbės gyvena, tą savi vaikai užmiršta!

Vos tik taip pasakė — išsisklaidė juodi dūmai, ir mato jis — nepažįstamas senis stovi priešais.

— Kelkis! Ko guli? — švelniai klausia senis.

Pašoko Batoras Sedkiltus ir spokso į senį.

— Tai aš tau liepiu eiti iki akmens, — sako vėl senis. — Vadinasi, radai kelią?

Nusilenkė Batoras Sedkiltus seniui į kojas:

— Dėkui tau, gerasis burtininke! O kurgi mangasas?

— Tai aš buvau pasivertęs mangasu — norėjau sužinoti, kas tau brangiau: gyvybė ar garbė. Matau, kad tau garbės niekas neatstos! Gyvenk žmonių džiaugsmui!

Ištare senis šiuos žodžius ir dingo.

Eina Batoras Sedkiltus namo, iš alkio vos kojas pavelka. Žiūri — stebuklingas riedulys, ir atsirėmė į jį pailsėti. Vos tik prisilietė prie riedulio — tas bėgint į dulkes pavirto. Ir prisimušė toje vietoje stipri srovė. Bėga nuo kalno vanduo pas žmones, kurie mirė iš troškulio.

Pasidžiaugė Batoras Sedkiltus svetimu džiaugsmu ir eina toliau. Antai jau ir jo jurta, tik žiūri — priešais Aimchajus ateina su lazda. Žengia žingsnį — pagrabalioja aplink lazdele, — vėl žingsnį žengia. Paskui vėl pagrabalioja lazdele, vėl žingsnį žengia.

— Kas tau? — klausia Batoras Sedkiltus. — Kodėl taip eini?

— Bėda mane ištiko! Akių netekau! Nebematysiu daugiau savo riebių avinų, naujos savo jurtos, sidabro spindesio nebe-matysiu!..

Batoras Sedkiltus ir sako:

— Eik tiesiai šituo keliu. Nuves tas kelias prie didelio akmenų. Paliesk akmenį pirštu ir lauk, kas toliau bus. Eik greičiau, negaišuok!

Eina Aimchajus, kaip jam liepė Batoras Sedkiltus. Ilgai jis ėjo, daug valandų ėjo, kol užtiko didelį akmenį. Palietė jį Aimchajus pirštu — iškart atsirado dešinioji akis. Palietė antrą kartą — atsirado kairioji akis.

Oi kaip džiaugiasi Aimchajus! Pats sau giriasi:

— Matot, koks aš! Galiu sau akis daryti! Imsiu dabar ir trečią akį pasidarysiu!

Kaip tarė, taip padarė: palietė akmenį, ir beregint jam ant kaktos trečia akis atsirado.

Kad šokinėja Aimchajus iš džiaugsmo, kad klykauja:

— Nė vienas žmogus neturi trijų akių, o aš turiu! Dabar Batoras Sedkiltus iš pavydo turbūt vėl apaks!

Jau buvo bebėgęs Aimchajus pasigirti žmonėms savo trim akimis, tik žiūri — ant kalno viršūnės sodas gražiausias. Parūpo jam, kas gi tame sode gyvena. Užlipo į kalną — ogi sode namas plokščiu stogu bestovįs, o prie namo kilimas patiestas. Ant kilimo visokiausių valgių, nuostabiausių vaisių pridėta...

Apsizvalgė Aimchajus — niekur šeimininko nematyti.

— Kaip gerai, — džiaugiasi Aimchajus. — Taj sočiai pavalgysiu!

Ir pradėjo kirsti. Visokius valgius ragavo, nė vieno nepamiršo. Saulė jau leidosi, o jis vis dar valgė. Jau šlamštė paskutinį avienos gabalą, staiga iš kažkur šarka atskrido. Atsitūpė vagilė ant kilimo ir kapt snapu obuolį. Pamatė Aimchajus ir kad svies į ją avies kaulą:

— Štiš, vagile! Ne tau čia valgiai patiekti!

Nuskrido šarka, o Aimchajus įniko vaisius žiaumoti.

Taip jis ir valgė, kol atėjo naktis. Pabijojo Aimchajus naktį eiti namo, užsiropštė ant namo stogo ir giliai įmišė dėjo jis, kaip auštant į sodą ėmė rinktis visokie žvėrys — ant kilimo valgių nebelikę ir kad ims riaumoti.

— Kas sukirto mūsų ėdesį? Pagausim vagį — į kąsnelius sudraskysim!

Pauostė vilkas orą ir suurzgė:

— Žmogiena kvepia!

O meška atsistojo ant užpakalinių kojų, pažiūrėjo ant go ir sako:

— Antai žmogus guli. Jis viską sukirto!

Lūšis ėmė bėdoti:

— Kokia nelaimė! Šiais metais tigras... liesti žmones. Bene kuris išdrįsime neklausyti... tigras tigro!

— Nė vienas neišdrįsime, — atsakė ž...

Netikėtai nuo artimiausio medžio atskrido šarka; pasisukiojo virš stogo, kur miegojo Aimchajus, ir kad suriks:

— Čia ne žmogus! Čia kažkoks žvėris nematytas!

— Kam meluoji, šarka? — subarė vilkas. — Ar nematai, kad jis su dviem rankom ir dviem kojom? Koks jis tau žvėris? Tai žmogus!

— Ne žmogus, ne žmogus! — tarškia vėl šarka. — Visi žmonės turi po dvi akis, o šitas — tris! Kur matei žmogų su trim akimis?

Tada pasistojo ant užpakalinių kojų liūtas: **pasiziūrėjo** į miegantį Aimchajų ir mato — ogi teisybę šarka sakė.

— Čiupkit jį! — suriaumojo liūtas. — Čia ne žmogus! Jis su trim akimis!

Užsoko žvėrys ant stogo ir sudraskė Aimchajų į kąsnelius.

ANANDOS LAIME

Stovėjo stepėje šalia viena kitos dvi jurtos. Vienoje gyvenė vargšas aratas, o kitoje — turtingas aratas. Ir turėjo abu aratai po sūnų. Vargšo sūnus buvo vardu Ananda, o turtuotojo — Bumba.

Ananda užkabino dešimtus metus, pasišaukė jį tėvas ir

— Keliauk į miestą, parsisamdyk pas turtingą žmogų ir tarnauk. Dieną daryk, ką jis lieps, o naktį mokykis skaityti ir rašyti. Raštingo žmogaus nelaimės bijo, iš tolo aplenkia.

Prieš palikdamas tėvų jurtą užėjo Ananda pas kaimyną kviesti Bumbos kartu važiuoti mokytis rašto.

Numojo Bumba ranka, nusigrėžė ir sako:

— Iš rašto duonos nevalgysi! Mano tėvas turi tūkstantį avių. Kaip man mokytis? Aš ir taip laimingas: valgau kiek noriu!

Iškeliavo Ananda į miestą ir parsisamdė pas valdininką. Dieną tarnavo šeimnininkui, o naktį, kai visi miegojo, mokėsi skaityti ir rašyti.

Praėjo dveji metai, ir Ananda jau greit skaitė ir gražiai rašė.

Grįžo jis pas tėvą ir sako:

— Kaip jūs liepėt, taip ir padariau. Išmokau skaityti ir rašyti.

Pagyrė jį tėvas, o vakare prieš miegą sako:

— Rytoj vėl keliauk į miestą. Noriu, kad išmoktum pūsti fleitą. Geras muzikantas tai kaip burtininkas: priverčia šypotis piktus žmones ir kietas širdis suminkština.

Nenorėjo Ananda palikti tėvų jurtos, bet kaip neklausys vyresnio žmogaus.

Užėjo jis vėl pas Bumbą ir vėl kviečia eiti kartu.

— Kam aš turiu pūsti fleitą? — piktai atkirto Bumba. — Aš galiu nors dešimt muzikantų nusisamdyti, kad tik būtų aukso ir sidabro!

Atėjo Ananda į miestą ir vėl parsisamdė pas valdininką. Kai nusileisdavo saulė ir valdininkas nueidavo miegoti, Ananda traukdavo į kitą miesto galą. Ten gyveno senas muzikantas. Jis gražiai pūtė fleitą, bet nemokėjo skaityti ir rašyti. Muzikantas pasakė Anandai:

— Tu mane išmokyk skaityti, o aš tave išmokysiu pūsti fleitą.

Šešis šimtus kartų užtiko vidurnaktis Anandą pas muzikantą. Nei lietus, nei šaltis, nei pūga — niekas jo nesulaikydavo. Ir atėjo valanda, kai senis pasakė Anandai:

— Dabar tu puti geriau už mane — gali grįžti pas tėvą. Dėkui, kad išmokei mane skaityti.

Grįžo Ananda namo. Pasiklausė tėvas, kaip jis pučia fleitą, ir liko patenkintas. O vakare, prieš miegą, sako:

— Rytoj vėl keliauk į miestą. Noriu, kad išmoktum žaisti šachmatais.

Išėjo rytą Ananda iš gimtosios stepės, o Bumba sužinojo tai ir juokiasi:

— Nemyli tėvas Anandos: vis varo ir varo iš namų!

Šešis šimtus dienų mokėsi Ananda žaisti šachmatais. Jis taip gerai išmoko žaisti, kad niekam nepralošdavo.

Laimingas ir linksmas grįžo Ananda namo. Bet namie jo laukė didelis sielvartas. Kol jis mieste mokėsi, susirgo ir mirė jo senas tėvas. O gimtąją jurtą užgrobė plėšikai. Pamatė plėšikai Anandą ir sako:

— Šiandien auštant josime arklių vogti. Ir tave imsime kartu. Padėsi mums. Nejosi — galvą palydėsi.

Išjojo plėšikai auštant pasiėmę kartu Anandą. Grįžtelejo jis ir mato — užpakalyje Bumba velkasi. Ir jį plėšikai privertė joti. Jojo jojo, sustojo pailsėti prie ežero. Pasižiūrėjo Ananda į plėšikus ir baisu jam pasidarė — tokie pikti veidai. Ir prisiminė jis tėvo žodžius: „Geras muzikantas tai kaip burtininkas: gali priversti šypsotis piktus žmones ir suminkštinti kietas širdis.“

Nusiplovė nemačiom Ananda nendrę, pasidarė iš jos fleitą ir pučia liūdną dainą.

Gražiai pūtė Ananda, taip gražiai, kad plėšikai net pamiršo, kur joja. Klausėsi jie liūdnos dainos, ir jų veidai vis giedrėjo ir giedrėjo. Baigė Ananda pūsti, o plėšikai kad ims prašyti:

— Pūsk dar! Pūsk kiek gali! Niekada negirdėjome tokios gražios muzikos!

Vėl pučia Ananda. Pūtė, kol saulė pakilo virš galvos. Tada vyriausiasis plėšikas ir sako:

— Kad jau taip gražiai pagrojai, paleisim tave į laisvę. Prašyk mūsų, ko nori.

Parodė Ananda į Bumą:

— Ir jį paleiskite, gerus žirgus mums duokite.

Plėšikas klausia Bumą:

— O tu ką mokai?

— Nieko nemoku, — atsakė Bumba.

Apsidžiaugė plėšikai:

— Nepaleisim tavęs. Kas nieko nemoka dirbti, iš to visada geras vagis išeina!

Sėdo vienas Ananda ant žirgo, atjojo į didelį aila, o kaip gyventi toliau — nežino: pinigų nėra, valgyti neturi.

O tame aile stovėjo didelė balta jurta ir joje buvo tiek maisto, kad iš karto galėjai šimtą žmonių pamaitinti. Didžiai turtingas buvo jurtos šeimininkas. Visame aile tik jis vienas mokėjo rašyti. Kas pas jį savaitę veltui dirbdavo, tam jis raštelį išduodavo. Su tuo rašteliu žmogus gaudavo iš baltosios jurtos gabalėlį mėsos, taukų, lašinių, arbatos.

Sužinojo tai Ananda, parašė net šimtą tokių raštelių ir išdaliavo juos alkaniems aratams. Ėjo aratai į baltąją jurta, rodė

raštelius ir išnešė visą maistą. Tą dieną vargšai pirmą kartą gyvenime sočiai pavalgė.

Ir sako geri žmonės Anandai:

— Dėkui, kad pamaitinai mus. O dabar jok iš čia kuo greičiau, kitaip pagaus tave turtuolis ir lieps prie arklio uodegos priišti!

Paklausė Ananda gerų žmonių. Nujojo jis į gretimą chanatą, o ten visi nuliūdę vaikšto — niekas nesijuokia, niekas nesišypso.

Ir klausia jis, kodėl visi tokie liūdni vaikšto. Žmonės jam atsakė:

— Mūsų chanas labai mėgsta šachmatais žaisti. Kasdien chano cirikai²⁵ pačiumpa vieną žmogų ir nuveda pas chaną sužaisti šachmatais. Kas jam pralošia — gyvybės netenka. Chanas tuoj pat nukerta nelaimingajam galvą.

Ananda klausia:

— O jei chanas pralošia, kas tada?

— Nebuvo tokio atvejo, — atsakė žmonės. — Chanas už mus visus geriau žaidžia šachmatais.

Priėjo Ananda prie chano jurtos, žiūri — sėdi netoliese žmogus ir gailiai verkia. Įsiziūrėjo Ananda — ogi tai Bumba.

— Ko verki? — klausia Ananda.

— Dievai ant manęs pyksta! — sudejavo Bumba. — Vos gyvas iš plėšikų ištrūkau. O dabar chano cirikai pačiupo ir verčia šachmatais sužaišti su chanu!

— Prasti tavo popieriai! — atsakė Ananda. — Nulėks galvelė.

Vėl pravirko Bumba, ėmė maldauti:

— Išmokyk mane žaisti šachmatais — gal išlošiu.

Ananda atsakė:

— Matyt, pats užmiršai priežodį: „Lengva nusigręžti nuo gerų darbų, bet sunku gerų darbų išmokti!“

Tuo tarpu išėjo chanas, liepė pastatyti stalelį jurtoje ir pradėjo žaisti su Bumba. Perkėlė Bumba vieną figūrą kvailai, pasukui — antrą, o perkėlęs trečią — pralošė.

Čiupo chanas kardą, užsimojo ir jau kirs Bumbai galvą. Bet išėjo į priekį Ananda ir sako:

²⁵ Cirikai — kareiviai.

— Palaukit, nebauskit jo, sužaiskite su manim. Jei pralošiu, abiem nukirskite galvas.

— Na gerai, — juokiasi piktas chanas. — Matyt, tau nusibodo su galva vaikščioti! Sėskis, sužaisime!

Atsisėdo Ananda ir klausia chaną:

— Jeigu aš pralošiu — galvos neteksiu, o jeigu jūs pralošite, kas tada bus?

Vėl prajuko chanas:

— Aš niekam nesu pralošęs, o tokiam vaikiščiui juo labiau nepralošiu! O jeigu pats išloši, prižadau išpildyti bet kokį prašymą.

Pradėjo lošti. Aplink prisirinko žmonių — ir pėsčių, ir raitų — vietos nėra praeiti. Nė valanda nepraejo — ir išlošė Ananda.

Pašoko chanas nuo kilimo net pažaliavęs iš pykčio, bet nieko neveiksi: pats prižadėjo išpildyti bet kokį prašymą, jei praloš.

— Aš tik vieno prašau, — sako Ananda, — kad nuo šiol nebebūtų tavo chanate mirties bausmių.

Išgirdo tai žmonės ir kad ims šaukti:

— Gerai prašo! Labai gerai!

Mato chanas — nieko nepadarys ir įsakė visiems paskelbti:

— Uždraudžiu nuo šiol mirties bausmę savo chanate.

Puolė Bumba prie Anandos, glėbesčiuoja jį ir sako:

— Koks tu laimingas, kad išlošei šachamatais.

Ananda atsakė:

— Aš triskart laimingas! Laimingas, kad klausiau savo tėvo; laimingas, kad iš vaikystės dirbti išmokau; laimingas, kad mano darbas piktus žmones daro gerus, o žiaurius daro bejėgius.

ZMOGUS GIMSTA NE SAU

Išaugino vienas senas žmogus tris sūnus. Du vyresnieji buvo protingi, o trečias kvailas. Jį Davadoržiu vadino. Gal jis ir nebuvo kvailas, tik vyresnieji broliai visą laiką iš jo šaipėsi.

Ką tik padaro Davadoržis — jie ir juokiasi. Važiavo pro šalį žmogus, pametė piniginę su pinigais, rado ją Davadoržis ir iki vakaro vijosi tą žmogų raitas, kad galėtų atiduoti jam piniginę. O vyresnieji broliai juokiasi:

— Kvailys! Jam laimė nusišypsojo, o jis arklį nuvarė nuo kojų, kad tos laimės atsikratytų!

Užklydo į jurtą svetima avis — Davadoržis nuvedė ją šeiminkui.

Vyresnieji broliai pyksta:

— Tikras kvailys. Reikėjo papjauti avį ir mėsą suvalgyti, o jis mat kaip kvailai padarė!

Duoda kartą broliai Davadoržiui sidabrinį pinigą ir sako:

— Važiuok į turgų ir nusipirk, ko širdis geidžia.

Išvažiavo Davadoržis į turgų, o broliai krizena:

— Pažiūrėsim, ką kvailys parsiveš! Tikriausiai seną pópiergalį nuo arbatos.

Grįžta vakarop Davadoržis, ir broliai klausia:

— Ką nusipirkai? Parodyk!

Davadoržis ir sako:

— Nieko nenusipirkau. Vaikščiojau vaikščiojau po turgų — nieko ten nebuvo, ko aš norėjau. Štai pinigas, pasiimkit atgal.

Visai supyko broliai:

— Nenorim gyventi su tokiu kvailiu. Nešdinkis iš mūsų jurtos kur nori!

Pagailo senam tėvui savo Davadoržio:

— Kur jūs jį varote iš gimtų namų? Prapulys jis svetimoje vietoje!

— Gal ir neprapulsiu, — atsakė Davadoržis, — aš girdėjau, Vakaruose gyvena senas išminčius. Paklausiu jį, kaip man gyventi be jurtos, be galvijų, be arklių.

Užsidėjo kepurę, atsisveikino ir išėjo į tolimą kelią.

Veikiai jis atėjo į vieną chanatą ir mato: prie kiekvienos jurtos avys nejudėdamos guli, arkliai slampinėja vos gyvi ir žmonės aplinkui liesi, liūdni.

Davadoržis ir klausia:

— Kas čia jums atsitiko?

Žmonės sako:

— Greit bus mėnuo, kai išseko mūsų upokšnis. Nebeturime vandens. Be aukso gyventi galima, o be vandens — ne. Dar die-na kita, ir visi mirsime.

Davadoržis ir sako:

— Einu aš į Vakarus pas seną išminčių — laimės ieškoti. Kartu paklausu, kodėl jūsų upokšnis išsekę.

Ir eina toliau.

Saulei leidžiantis jis pamatė ant kalvos jurta. Iš tos jurtos išėjo graži mergaitė ir sena moteriškė. Nusilenkė Davadoržis senutei, ir ji jam nusilenkė. Paskui jis nusilenkė jaunai gražuolei, o ji jam nieko neatsakė.

Tada senoji moteriškė tarė:

— Nepyk ant mano dukters. Ji akla. Nuo pat gimimo die-nos gyvena be džiaugsmo ir be sveikatos.

Pasakė taip senutė ir pravirko.

— Neverk, — sako Davadoržis. — Einu aš pas seną išminčių laimės ieškoti, tai paklausu ir apie tavo dukterį — kaip jai praregėti.

Ir vėl eina į Vakarus. Ėjo dieną, ėjo kitą, ėjo trečią, o sep-tintą dieną pamatė olą kalno papėdėje. Čia ir gyvena senasis išminčius.

Pamatė senis Davadoržį ir klausia:

— Kokios bėdos atvedė pas mane?

Davadoržis ir sako:

— Išseko viename chanate upelis. Krinta ten gyvuliai, ir žmonės vaikšto vos gyvi. Ir dar: gyvena su motina akla gražuolė. Jau šešiolika metų ji nemato saulės šviesos, nepažįsta džiaugsmo. Sakyk, ką daryti, kad atsirastų vandens upelyje, kad praregėtų akla gražuolė?

Išminčius sako:

— Tegu chanato gyventojai eina prie upelio pradžios. Ten jie sužinos, kaip išsigelbėti. Akla gražuolė praregės, kai jos kairiąją ranką palies jaunikaitis, skirtas būti jos vyru. Jei spė-si jiems persakyti, ką aš pasakiau, iki patekant saulei — jie bus išgelbėti. Nespėsi — viskas taip ir liks, kaip buvo.

Padėkojo Davadoržis seniui ir skuba atgal.

— Ei, — šūktelėjo išminčius, — ilgas tavo kelias. Imk štai žirgą!

Atsigrėžė Davadoržis — priešais jį pabalnotas žirgas švie-siais karčiais ir uodega. Užsoko Davadoržis ant jo ir joja. Ne-

žinia, kiek jis taip jojo, tik staiga susigriebė — ogi jis užmiršo paklausti išminčių, kaipgi jam gyventi be jurtos, be galvijų ir be pinigų. Buvo besukąs atgal, bet pagalvojo: „Jeigu grįšiu atgal — nespėsiu rytoj iki patekant saulei persakyti, ką liepė išminčius. Ir liks tada gražuolė akla, ir daug žmonių mirs iš troškulio.“

— Tiek to, — pasakė sau Davadoržis, — paklausiu kitą kartą.

Prijojo jis prie jurtos ant kalvos: jį vėl pasitiko senutė, o paskui ją akloji gražuolė išėjo.

— Paklausk, ką sakė išminčius! — šūktelėjo Davadoržis. — Tavo duktė praregės, kai jos kairiąją ranką palies jaunikaitis, skirtas būti jos vyru.

— Dėkui tau! — pasakė senutė. — Tik aš nežinau, kuri jos ranka kairė, o kuri dešinė.

— Va šita kairė, — parodė Davadoržis paliesdamas kairiąją mergaitės ranką.

Ir beregint mergaitė džiaugsmingai suriko:

— Matau! Matau! Ir saulę matau, ir stepę, ir dangų — viską matau! Ak, kokia aš laiminga!

Motina puolė glėbesčiuoti Davadoržį, paskui atsigodo ir sako:

— Vadinasi, tau ir skirta būti jos vyru. Pasilik gyventi su mumis. Mes turime gerą jurta, karvių, avių. Kasdien galėsi valgyti riebią mėsą!

— Negaliu dabar pasilikti. Turiu iki patekant saulei suspėti į gretimą chanatą. Kitaip žus ten gyvuliai, ir žmonės numirs iš troškulio.

Tada gražuolė sako:

— Nenoriu skirtis su tavim! Imk ir mane kartu.

Pasodino Davadoržis už savęs ant švieskarčio žirgo nuotaką ir lekia. Atjojo į gretimą chanatą, o čia žmonės jau ir vaikščioti nebegali: guli jurtose mirties laukdami.

Davadoržis šūktelėjo:

— Eikite prie upokšnio pradžios — tada baigsis jūsų nelaimės.

Atsakė jam žmonės:

— Mes neturime jėgų pakilti. Matyt, mums lemta mirti iš troškulio.

Supliekė Davadoržis švieskartį žirgą — pats joja prie upokšnio pradžios. Nujojo, žiūri — guli nebegyvas dramblys, straubliu užtvėręs upeliuką, o visas vanduo į šoną teka. Pastūmė straublį — ir vanduo ėmė čiurlenti į chanatą.

— Dabar josim pas mano tėvą, — sako Davadoržis nuotakai. — Tegu pamato, kokia bus mano žmona. Ir broliai tegu pamato, kokia tu jauna ir graži.

Prijojo jie prie upės, persikėlė į kitą krantą ir nulipo nuo švieskarčio žirgo pailsėti. Staiga žiūri Davadoržis — guli ant smėlio sidabrinė žuvelė vos begyva, vos vos žvynelius bejudina. Turbūt ją banga išmetė į krantą.

Pagailo Davadoržiui žuvelės. Paėmė jis ją atsargiai ir palaido į upę.

Paplaukė šiek tiek žuvelė ir prabilo žmogaus balsu:

— Pastovėk vietoje, niekur nenuėik!

Ir dingo po vandeniu.

Po trumpos valandėlės iš vandens iškilo raitelis ant keršo žirgo, prijojo prie Davadoržio ir sako:

— Tave vandenų karaliūnas šaukia. Jojam greičiau!

— Ką tu, — nesutinka Davadoržis. — Kam aš turiu joti pas jį?

— O tu, pasirodo, bailys. Vandenų karaliūno išsigandai!

— Ko aš jo išsigąšiu? — sako Davadoržis. — Jojam. Pažiūrėsiu, kaip gyvena vandenų karaliūnas.

Ir liepė jis nuotakai joti ant švieskarčio žirgo pas tėvą ir ten laukti. Kai nuotaka nujojo, Davadoržis atsisėdo užpakalyje raitelio, ir žirgas iškart šoko į vandenį. Nė apsidairyti Davadoržis nespėjo — keršas žirgas priešais valdovo rūmus sustojo. Įėjo Davadoržis į rūmus — jam priešais vandenų karaliūnas atskuba su sidabrine žuvele raudonais žvyneliais rankose.

— Sveikas, bičiuli! — sako karaliūnas. — Tu išgelbėjai iš mirties mano mylimiausią dukružę.

Vos tik ištarė karaliūnas šiuos žodžius — žuvelė pavirto mergaite sidabro spalvos veideliu ir raudonais kaip auksas plaukais.

— Pasilik gyventi pas mus, — sako karaliūnas. — Mano duktė bus tavo pati, duosiu tau erdvią jurta, kaimenę jūros žirgų padovanosiu. Duosiu ištikimų ir miklių tarnų.

Davadoržis atsakė:

— Negaliu pas tave likti. Manęs žemėje laukia nuotaka ir tėvas. Kas jį, sengalvėlį, be manęs, maitins.

— Kad jau taip — nelaikysiu tavęs, — sako vandenu karaliūnas. — Duosiu tau atsisveikinimui tris dovanas, o tu jau pats žiūrėk, ką su jomis daryti. Imk štai šitą kepurę. Užsidėsi ją — niekas tavęs nematys. Imk šitą auksinį plaktuką. Suduosi juo septynis kartus per žemę — auksinė jurta atsiras. Ir imk štai šituos avies kailinius. Apsivilksi juos, pasipurtysi tris kartus, — lietus iš dangaus pasipils. Tris valandas lis.

Tai taręs liepė karaliūnas palydėti Davadoržį į krantą.

Sėdo vėl Davadoržis ant keršo žirgo — ir bemat atsirado ant kranto. Nulipo nuo žirgo — šis šast į vandenį — tarsi niekada jo nė nebuvo.

Eina Davadoržis namo, skuba, ant pečių avies kailinius užsimetęs, į rankovę stebuklingą kepurę įsikišęs, po pažastimi auksinį plaktuką pasispaudęs.

Saulei leidžiantis pamatė Davadoržis gimtuosius namus ir užsidėjo kepurę — tapo nematomas. Žiūri — šalia jų senos jurtos nauja stovi. Priėjo Davadoržis prie naujos jurtos, girdi, kaip vyresnysis brolis kalba:

— Negalima ilgiau šitoje stepėje gyventi. Saulė visą žolę išdegino, gyvuliai išgaišo, net kupranugariai neišsilaikė. Liko tik švieskartis žirgas, kuriuo kvailio pati pas tėvą atjojo. Kelkimės iš čia!

Kitas brolis sako:

— Bene sukrausime ant vieno švieskarčio žirgo ir mūsų jurtą, ir tėvo? O dar turime pasodinti ant žirgo kvailio nuotaką.

Vyresnysis brolis supyko:

— Kam mums tėvą imti? Jis jau toks senas, kad avių nebegali ganyti. Ir kvailio nuotaką čia paliksim. Vakare, kai suguls visi miegoti, sėsime ant švieskarčio žirgo, pasiimsim savo jurtą ir nukaksim prie upės.

Netrukdė Davadoržis broliams. Pavogė jie naktį švieskarti žirgą ir išjojo. O Davadoržis įėjo tyliai su savo stebuklingąja kepure į tėvo jurtą, atsigulė prie durų ir užsiklojo avies kailiniais.

Rytą, prieš švintant, pabudo Davadoržis ir nusiėmė stebuklingąją kepurę.

Puolė prie jo tėvas, pribėgo nuotaka. Iš džiaugsmo nė žodžių neberanda. Glėbesčiuoja, **arbata** su pienu vaišina.

Atsisėdo Davadoržis arbatos gerti, o tėvas sako:

— Kaip gerai, kad parjojai. Nelaimė mus ištiko: jau du mėnesiai nėra lietaus. Visa žolė išdegė. Nėr kur **gyvuliams ganytis** — išgaišo visi. Reikia greičiau keltis iš čia. Tuojau einu tavo broliams pasakysiu: tegu taisosi kelionei.

Davadoržis sustabdė tėvą:

— Neikite pas juos. Naktį jie išėjo ant mano švieskarčio žirgo, o jus čia numirti palikė.

Nuliūdo tėvas, **paskui** ėmė koneveikti nedėkingus sūnus:

— Nors lopinėlių veltinio būtų palikę — jurtai palopyti; aure kaip prakiuro!

— Tokia bėda dar ne bėda, — sako **Davadoržis**.

Išėjo jis iš jurtos, pasitraukė per septynis žingsnius, išsiėmė auksinį plaktuką ir sudavė juo **septynis** kartus per žemę. Beregint toje vietoje auksinė jurta atsirado. Tik žvilga — net akys skauda bežiūrint.

Iš pradžių tėvas labai apsidžiaugė auksine jurta, o paskui sako:

— Kam **mums** auksinė jurta, jei visi kaimynai iš čia išsikelia? Negalima čia pasilikti, matai — visa žolė išdegė, nėr kur gyvuliams ganytis.

Nieko neatsakė Davadoržis, tik užsivilko kailinius, pasipurė tris **kartus** — ir kad prapliupo lyti. Tris valandas šniorijo be perstojo. O kai lietus liovėsi, sužaliavo stepėje žolė, atgijo kritusios avys, pradėjo būti karvės.

— Ak, — sako tėvas, — kad taip dabar arklys būtų!

Nespėjo jis ištarti šių žodžių, girdi — bilda žirgo **kanopos**. Tai švieskartinis žirgas atbėgo. Pamatė švieskartinis Davadoržį, sužvengė linksmi ir sustojo prie auksinės jurtos.

O kitą dieną grįžo broliai vos kojas pavilkdami. Papasakojo, kaip juos nubloškė švieskartinis žirgas vidury stepės ir parbėgo atgal... Gavo jie palikti stepėje savo jurtą ir kiūtinti namo pėsti. Vos gyvi parsirado.

Davadoržis sako:

— Tiek to! Gyvenkite su mumis. Visiems vietos **užteks**.

Paniuro tėvas, bet nepriekaištavo.

— Tegu gyvena. Tik jiems proto reikėtų įkrestį, — pasakė.

Paėmė jis tašurą²⁶ ir kad pliekia nedėkingus sūnus. Pliekia ir kalba:

— Ne sau žmōgus gimsta, o kad kiti iš jo džiaugsmo partirtų! Galvokite apie kitus ir bus jums gerai!

BATORAS GUNANAS

Gyveno viename chanate neturtingas piemuo su pačia. Ir gimė jiems sūnus. Davė jie sūnui Gunano vardą. Pagyveno berniukas vieną dieną — nebeužtenka vieno avikailio jam sustipti. Pagyveno dvi dienas — nebesutelpa į du avikailius. Pagyveno penkias dienas — maža penkių avikailių. Matot, koks batoras²⁷ auga!

Padovanojo tėvas Gunanui sartą kumeliuką, padarė balną, lanką su strėlėmis, kamanas davė. Pradėjo Gunanas į medžioklę joti. Gerai jam sekėsi. Grįžta iš medžioklės — lapės kailį kepurei pargabena, o prie lanko negyvi zuikiai tabaluoja.

Važiavo sykį tomis vietomis chanas. Išgirdo jis, kaip žmonės apie Gunaną kalba:

— Koks batoras auga! Jam tiktų chanu būti! O mūsų šalis — kaip koks susna kuinas: daug ėda, o darbui netinka.

Supyko chanas ir nusprendė susidoroti su batoru Gunanu. Įsakė jis atvesti jam piemens sūnų. Kai Gunanas buvo atvestas, sako:

— Girdėjau, kad mano krašte nėra už tave narsesnio žmogaus. Ir dar girdėjau, kad nėra pasaulyje greitesnio žirgo už tavo sartą kumeliuką. Jok į pietų pusę, kur gyvena dešimtgalvis mangasas, ir atgabenk jį.

— Gerai, — sako Gunanas. — Kaskite žmogėdrai gilią duobę!

Pasibalnojo batoras sartą kumeliuką, pasiėmė šimtasieksnę urgą ir joja į pietų pusę. Kur kiti jodavo metus, jis nujoja per mėnesį — mėnesio kelią kumeliukas įveikia per dieną.

²⁶ Tašuras — arkliams varinėti lazda žaliamine oda apvyniotu galu.

²⁷ Batoras — milžinas, karžygys.

Lekia batoras per stepę — net vėjas ausyse švilpia. Ūmai tik stabt kumeliukas vidury kelio ir traukiasi atatupstas, piestu stoja.

Gunanas klausia:

— Kodėl sustojai? Kodėl neleki stepė?

Žirgas atsakė:

— Ar matai tolumoje, ten kur dangus su žeme susilieja, juodą dėmę?

— Matau, — sakė Gunanas. — Tai kalnas didžiulis.

— Tai ne kalnas, visai ne kalnas. — Ten sėdi ant savo žirgo mangasas — dešimtgalvis žmogėdra.

— Šuoliuok į jį! — sušuko Gunanas ir stvėrė nuo pečių lanką.

— Ne, — atsakė sargas kumeliukas. — Kol mangasas sėdi ant žirgo — jo niekas nenugalės. Reikia, kad jis nuliptų nuo žirgo. Klausykis, ką toliau turi daryti. Paimk šimtasieksnę urgą ir pasislėpk medyje.

Taip ir padarė Gunanas. Įsiropštė į medį, laiko rankoje urgą ir laukia, kas bus toliau.

O mangasas pamatė, kad stepė kumeliukas lekia, ir kad suplieks žirgą — tas akimirksniu trijų dienų kelią nušoliavo.

Pribėgo sargas kumeliukas prie medžio, sustojo ir nejuda.

Nulipo mangasas nuo žirgo, nusiėmė nuo juostos apynasrį ir mauna jį saram kumeliukui. Tada Gunanas tik šast ir užmetė žmogėdrai urgą, nušoko nuo medžio ant savo kumeliuko ir rūksta greičiau už ugnį sausa stepė.

Joja batoras Gunanas ir tempia mangasą paskui save.

Netrukus girdi chanas rūmuose — taip smarkiai bilda, kad net arkliai piestu stojasi, karvės mykia, avys bliana, tolumoje kalnų viršūnės byra žemyn.

Išsigando chanas, o senas jo patarėjas klausia:

— Ar žinai, o valdove, iš kur tas triukšmas tavo šalyje?

— Žemė dreba! — atsakė chanas. — Matai, kalnai linguoja.

— Ne, — atsakė senas patarėjas. — Tai mangasas prie tavo jurtos artėja!

Nespėjo patarėjas ištarti šių žodžių, žiūri — priešais chano rūmus mangasas guli. Sukioja žmogėdra savo dešimt galvų, spirga, o ištrūkti negali — geležine ranka jį laiko urgoje batoras Gunanas.

Igrūdo jis mangasą į trisdešimties sieksnių gylio duobę, o chanas ir sako Gunanui:

— Tokio batoro neturi nė vienas chanas. Pasilik mano rūmuose, būsi mano najonas. Duosiu tau tabūną arklių, kaimenę karvių, bandą avių, kupranugarių duosiu, savo dukterį į pačias atiduosiu.

Atsakė Gunanas chanui:

— Gražūs tavo rūmai, bet tėvų jurta geriau. Turtas — geras daiktas, bet laisvė — geriau.

Pasakė taip ir šuoliuoja ant savo sarto kumeliuko namų link.

Penkias dienas gyveno Gunanas tėvų jurtoje, o šeštąją atšoliavo pas jį keli chano cirikai.

— Chanas tave šaukia, skubėk paskui mus!

Sėdo Gunanas ant sarto kumeliuko ir nujojo pas chaną.

Chanas ir sako:

— Narsesnio batoro už tave mano šalyje nėra. Greitesnio žirgo už tavo sartą kumeliuką pasaulyje nėra. Atgabenk man į pačias galingojo chano Iribsyno dukterį, ir aš padarysiu tave savo įpėdiniu. O neatgabensi — atiduosiu tave šunims sudraskyti!

Apgrėžė Gunanas kumeliuką ir joja su tėvu atsisveikinti prieš ilgą kelionę. Senasis piemuo sako:

— Nepasieksi tu chano Iribsyno karalystės. Tau kelią pastos mirties upė. Mirties upės neperplaukia nei žmogus, nei žirgas. Ant ko užtykšta vandens lašas iš tos upės, tas beregint miršta. Už mirties upės plyti raudonoji jūra. Ant ko užtykšta raudonosios jūros vandens lašas — tas gyvas sudega.

Nieko neišsigando Gunanas. Sėdo ant sarto kumeliuko ir joja. Kur kiti metus joja, jis — mėnesį; mėnesio kelią kumeliukas per vieną dieną nubėga.

Veikiai mato Gunanas — priešais mirties upė. Nuskynė jis nendrelę ir įkišo į vandenį — nendrelė pagelto ir iš karto nugėibo.

— Teisybę tau sakė tėvas, — tarė kumeliukas. — Neperplauksim šitos upės.

Nuliūdo Gunanas. Sartas kumeliukas jį guodžia.

— Neliūdėk. Aš pašauksiu mums į pagalbą vyresnįjį savo brolių. Jis padės!

— Kas gi tavo brolis? — klausia Gunanas.

— Kitiems nesakiau, o tau pasakysiu: mano brolis — stepės vėjas.

Pagrėžė sargas kumeliukas galvą į rytus ir sužvengė.

Atskrido vėjas prie mirties upės greičiau už akies mirksnį, pakėlė virš vandens sargą kumeliuką su raiteliu ir perskraidino į kitą krantą.

Joja Gunanas toliau. Kur kiti metus joja, jam užtenka mėnesio, — mėnesio kelią kumeliukas per valandą įveikia.

Netrukus jis pasiekė raudonosios jūros krantą.

Nuskynė Gunanas nendrelę ir įmetė į jūrą; nendrelė tik plykst ir sudegė.

— Teisybę tau sakė tėvas, — tarė kumeliukas. — Neperplauksim šitos jūros.

Nuliūdo Gunanas.

Vėl pagrėžė galvą sargas kumeliukas į rytus ir sužvengė dar garsiau negu pirma.

Praėjo valanda — nėra vyresniojo brolio. Kita valanda praėjo — niekas neatskuba pagalbon.

Tik žiūri Gunanas — debesėlis toli danguje pasirodė. Plaukia debesėlis priešais Gunaną, tiesiog akyse didėja.

— Tą debesėlį mums vyresnysis brolis gena, — pasakė sargas kumeliukas.

Teisybę pasakė. Susigretino juodas debesis su Gunanu, nusileido ant žemės ir apdengė jį nelyginant storu veltiniu. Užšoko Gunanas ir kumeliukas ant debesio, pakėlė vėjas juos aukštai į dangų ir perskraidino per raudonąją jūrą.

Kai jūra dingo iš akių, nusileido debesis stepėje ant kelio, ir joja Gunanas toliau. Rytą jis pasiekė chano Iribsyno žemę, pamatė ten daugybę jurtų ir galybę žmonių.

— Kas čia per šventė, kodėl tiek daug žmonių? — klausia Gunanas.

Vienas žmogus jam sako:

— Didelė šventė pas mus. Rungtyniaus šiandien du broliai: Šamdagajus ir Urtus. Katras nugalės — tam chanas Iribsynas savo dukterį atiduos už žmoną.

Prijojo Gunanas prie chano rūmų ir įėjo į vidų.

— Ko tau reikia? — piktai klausia chanas Iribsynas. — Ko man ramybę drumsti?

— Noriu su tavo batorais rungtyne dalyvauti, — atsakė Gunanas.

— Oho! — nustebė chanas. — Nagi pabandyk!

Vidurdienį prasidėjo žaidynės. Iš pradžių buvo šaudoma į taikinius. Įbedė šauliai į ažuolinį kelmą geležinę adatą, pasitraukė nuo kelmo per tokį atstumą, kuriam įveikti reikia mėnesio, ir pradėjo šaudyti.

Pirmasis nusitaikė Šamdagajus. Dvi dienas tempė jis tempelę, o trečią dieną auštant paleido strėlę į taikinį. Per vieną pirštą neprilėkė strėlė iki taikinio ir nukrito prie pat kelmo. Suspiegė iš apmaudo Šamdagajus ir sulaužė į kelį savo lanką.

Ėmė taikyti Urtus. Keturias dienas tempė jis tempelę, o penktą dieną auštant paleido jis strėlę į taikinį. Per vieną pirštą nulėkė strėlė toliau. Nukrito už pat kelmo. Suspiegė iš apmaudo Urtus ir sulaužė į kelį savo lanką.

Išėjo tada Gunanas su tėvo lanku. Tris dienas tempė jis tempelę. Auštant ketvirtą dieną paleido strėlę į taikinį. Tiesiai į adatos skylutę pataikė Gunano strėlė.

Paskui prasidėjo imtynės. Tris dienas ritosi Šamdagajus su Urtum, tris dienas spaudė jie kits kitą prie žemės. Toje vietoje, kur Šamdagajus prispaudė prie žemės Urtų, atsirado penkių sieksnių gylio griovys. Vaikšto Šamdagajus aplink griovį ir giriasi:

— Nėra stipresnio batoro už mane. Gaus chanas atiduoti savo dukterį man už žmoną.

Į jį kreipėsi Gunanas:

— Noriu su tavim pasigalynėti, išbandyti, ar tvirtai laikaisi ant kojų.

Ir stojo abu risti. Penkias dienas spaudė kits kitą prie žemės. Treptelėjo Gunanas koja į žemę — ir toj vietoj ji prasiskyrė. Bumbt Šamdagajus į plyšį — vos spėjo pusgyvį už plaukų ištraukti.

Išaušo paskutinių rungtynių diena.

Rytą išėjo į stepę ant savo žirgų Šamdagajus, Urtus ir Gunanas. Šamdagajaus žirgas šviesbėris, ūmus — žiezirbos iš akių lekia. Urtaus žirgas keršas, siautulingas — liepsna iš šnervių veržiasi. O Gunano sargas kumeliukas mažas, romus.

Juokiasi žmonės iš Gunano:

— Tokiu arkliu tik avis vaikyti!

Atvažiavo lenktynių žiūrėti chanas Iribsynas su dukterimi — gražuole Cécėga²⁸.

Pamatė piemens sūnus Cécėgą — iš karto pamilo. O chano duktė išvydo Gunaną ir sako tėvui:

— Aš būsiu žmona to batoro, kuris sėdi ant sarto kumeliuko!

Supyko chanas ir kad ims šaukti ant dukters:

— Nevalia tau rinktis! Kuris pirmas nušoliuos iki kalno, tas ir bus tavo vyras!

Mostelėjo chanas rankove ir trys batorai pasileido kalno link. Priekyje šoliuoja šviesbėris žirgas, už jo — keršas, o visų užpakaly — sertas kumeliukas.

Pamatė Cécėga, kad Gunanas atsiliko, pravirko gailiai ir pabėgo nuo žmonių į rūmus.

Pasilenkė Gunanas kumeliukui prie ausies ir sako:

— Aplenkė tave šviesbėris ir keršis. Nelemta gražuolei Cécėgai būti mano žmona, o be jos aš gyventi nenoriu!

Ir sako sertas kumeliukas:

— Nesielvartauk ir išlygink savo raukšles!

Pasakė taip, pagrėžė galvą į rytus ir sužvengė.

Beregint atrūko iš stepės uraganas ir kad pučia, kad pučia priešais šviesbėrį ir keršį. Pliekia Šamdagajus ir Urtus savo žirgus, o tie — nė iš vietos. Aplenkė juos sertas kumeliukas ir pirmas atšoliavo prie kalno. Kad džiūgauja žmonės, kurie čia buvo! Išgirdusi triukšmą iš rūmų Cécėga išėjo — pažiūrės, katram ji atiteko už žmoną: Šamdagajui ar Urtui. Mato — joja prie chano ant savo sarto kumeliuko Gunanas, o anie du dar nė iki kalno nenulėkė.

Paniuro chanas ir sako Gunanui:

— Tu svetimos žemės batoras. Aš nežinau, kokios esi kilmės. Bet žodžio nekeisiu — imk už žmoną mano dukterį. Tik įsidėmėk: neduosiu aš tau kraičio nei aukso, nei sidabro, nei drabužių, nei arklių, nei karvių, nei kupranugarių, nei avių, nei ganyklų. O kitko prašyk ko tik nori.

Pasakė taip chanas, o pats sau galvoja: „Nenorės jis imti pačios be kraičio.“

²⁸ Cécėga — gelė.

Pasisodino Gunanas nuotaką užpakaly savęs ant sarto kumeliuko ir sako chanui:

— Nereikia man nei aukso, nei sidabro, nei drabužių, nei ganyklų. Vietoj arklių duok man tik kumeliukus. Vietoj karvių duok tik veršelius. Vietoj kupranugarių duok tik kupranugariukus. Vietoj avių duok tik ėriukus.

Chanas taip ir liepė padaryti.

Atsisveikino Cécéga ir Gunanas su chanu ir gena priešais save kaimenę kumeliukų, veršiukų, kupranugariukų ir ėriukų. Pasivarė šiek tiek ir girdi — kažkas dunda užpakaly — ogi, pasirodo, didžiulė kaimenė iš paskos atbėga.

Nustebo Cécéga, o Gunanas sako:

— Piemens sūnus geriau už chaną žino gyvulių įpročius. Visada taip: kur ėriukas, ten ir avis, kur kupranugariukas, ten ir kupranugaris. Ta didžiulė kaimenė paskui savo vaikus eina. Chanas nebesusigražins jos.

Ir nujojo Gunanas su savo žmona į tolimas žemes, kur nė chano dar jokio nėra buvę. Ten jis ir gyveno laimingai su savo Cécéga.

O kai prasidėjo ruduo, sėdo jis ant sarto kumeliuko ir atūko prie senos tėvų jurtos. Pamatė prie jurtos tėvą su motina ir sako:

— Taisykitės, važiuosime pas mane gyventi.

Paklausė senukai ir išvažiavo kartu. Ir nugyveno jie ten amželį gerbiami ir mylimi.

O Gunanas su savo žmona vis žiūrėjo, kad sargas kumeliukas turėtų avių ir šviežios žolės.

LAMA IR DAILIDĖ

Seniai, labai seniai gyveno vienoje šalyje godus ir žiaurus lama. O netoli jo gyveno vienas dailidė.

Susitiko sykiį lama dailidę ir sako jam:

— Žmonės turi padėti vienas kitam. Tu pastatyk man namą, o aš paprašysiu dievą, kad suteiktų tau laimės.

Dailidė sako:

— Kol mano rankos nulaiko kirvį, niekas mano laimės iš manęs neatims.

Pasakė taip ir eina sau.

Supyko lama ant dailidės. Jis buvo pripratęs, kad visi jam veltui dirbtų. Galvoja, kaip čia nepaklusnų dailidę įveikti. Galvojo galvojo ir sugalvojo.

Nuėjo jis pas carą ir sako:

— Buvau aš šiąnakt danguje. Mačiau velionį tavo tėvą. Liepė man caras tėvelis perduoti tau laišką. Štai jis.

Ir padavė carui laišką, kurį pats parašė.

Paėmė caras laišką ir skaito:

„Noriu pastatyti danguje šventyklą, bet čia nėra dailidės. Atsiųsk man savo dailidę. Kaip rasti pas mane kelią, pasakys lama.“

Pasišaukė caras dailidę ir sako:

— Mano tėvas nori, kad tu pastatytum jam šventyklą danguje. Štai jo įsakymas.

Pažiūrėjo dailidė į laišką ir klausia:

— O kaip man į dangų patekti?

— Tai visai paprasta, — sako lama. — Danguje gyvenantis caras įsakė tave uždaryti daržinėje, o daržinę padegti. Tada ant dūmų žirgo tu nuskrisi tiesiai į dangų.

Parėjo dailidė namo ir pasakoja pačiai:

— Klatingas lama nori mane pražudyti. Padėk man vieną darbą nuveikti.

Visą naktį kasė dailidė su pačia požeminį taką iš daržinės į jurta. Paryčiu darbą šiaip taip baigė.

Atvažiavo vidurdienį pas dailidę į namus caras su svita, lama ir būrys kareivių.

Kareiviai uždarė dailidę į daržinę, lama atitempė prie daržinės glėbį šieno ir padegė jį.

Kai viską apgaubė dūmai, dailidė požeminiu taku parsigavo į jurta ir žiūri pro plyšį, kaip dega daržinė. O caras su svita vis į viršų spokso — gal pamatys, kaip dailidė į dangų kyla.

Gudrus lama irgi užvertė galvą ir sušuko:

— Antai jis, antai dailidė! Apsiautė jį dūmai ir tiesiai į dangų kelia!

Palinkėjo tada visi dailidei gerai išpildyti danguje gyvenančio caro valią ir išsiskirstė.

Visą mėnesį sėdėjo dailidė namie, niekur neišėjo. Tris kartus per dieną jis prausėsi kumysu veidą ir rankas ir greitai pasidarė baltesnis už pavasario debesį.

Praėjus mėnesiui apsivilko dailidė drabužį iš balto šilko ir nuėjo pas carą.

— Paleido mane jūsų tėvas į žemę ir liepė perduoti laišką, — pasakė dailidė.

Paėmė caras laišką ir skaito:

„Dailidė pastatė man gerą šventyklą. Apdovanok ją už tai. Dabar atsiųsk man trims dienoms lamą. Šventykla be lamos — blogiau negu tušti rūmai. Tegu lama atsiranda pas mane tuo pačiu keliu kaip ir dailidė.“

Padovanojo caras dailidei kupranugarį, apkrautą gėrybėmis, ir liepė pašaukti lamą.

Pamatė lama dailidę tokį baltaveidį, baltarankį, baltu drabužiu vilkintį ir stebisi: kaip čia atsitiko, kad jis gyvas? Juk iš jo daržinės tik pelenai liko.

Parodė caras lamai danguje gyvenančio savo tėvo laišką ir liepia kuo greičiau taisytis į kelionę.

Lama galvoja: „Kad jau paprastas dailidė sugebėjo patekti į dangų ir gyvas grįžti į žemę, tai aš juo labiau pateksiu.“

Atvažiavo kitą dieną vidurdienį pas lamą caras su svita ir būrys kareivių. Uždarė kareiviai lamą į daržinę, dailidė atnešė glėbį šieno ir padegė.

Ir užtroško lama dūmuose.

Nerėtai taip būna: kasi kitam duobę, o pats įkrenti.

APIE MARGĄ ERIUKĄ IR NAJONO DUKTERĮ

Turėjo vienas aratas dvi gražuoles dukteris. Vyresnioji buvo vardu Narana, o jaunesnioji — Sarana. Kai vyresniajai sukako penkiolika metų, padovanojo jai tėvas auksinį puoduką.

Kai jaunesniajai dukteriai sukako penkiolika metų, padovanojo jai tėvas sidabrinį puoduką.

Gražiai sutarė seserys, jų jurtoje visada būdavo linksma.

O netoli nuo jų stovėjo najono jurta. Najono duktė buvo pikta ir pavydi. Ji buvo vardu Otchona. Amžinai ji niršo, kad arato dukterys linksmos, malonios, kad visi mėgsta sustoti ties jų jurta, užaina išgerti karštos arbatos su druska ar su pienu.

Atėjo kartą Otchona į arato jurta ir sako:

— Pasiimk, Narana, auksinį puoduką, o tu, Sarana, sidabrinį puoduką ir eime žaisti prie upės.

Pasiėmė arato dukterys savo puodukus ir išėjo prie upės. Netoli dar nuėjo ir girdi: ėriukas užpakaly bėgdamas bliana:

— Mee-e! Mee-e!

— Koks šlykštus ėrytis. — sako Otchona. — Tokį tik papjauti!

— Tai mūsų margasis ėriukas, — atsakė Narana. — Jis visur paskui mus seka, tegu ir dabar eina.

Atėjo mergaitės prie upės. Ištraukė najono duktė iš užančio medinį puoduką ir sako:

— Meskime puodukus į vandenį. Kurios puodukas greičiau išplauks į krantą, ta ilgiausiai gyvensime.

Įmetė jos savo puodukus į upę. Auksinis ir sidabrinis nuskendo, o medinis Otchonos puodukas plaukia, neskęsta.

Išsigando Narana su Sarana, kad nuskandino tėvo dovanas. Pravirko, namo eiti baiminasi,

Najono duktė ir sako:

— Neverkite. Einu pas jūsų tėvą, gražiai paprašysiu, kad nepyktų.

Nusišluostė seserys ašaras ir sako:

— Paklausk tėvą, kas jam brangiau: auksinis ir sidabrinis puodukai ar dukterys.

Nuėjo Otchona pas aratą ir klausia:

— Kas tau brangiau: dukterys ar auksinis ir sidabrinis puodukai?

Aratas atsakė:

— Aukso ir sidabro žemėje daug, o tokių dukterų aš daugiau neturėsiu. Dukterys man brangesnės už auksą. Antai arklys prie jurtos, sėsk ant jo ir greičiau pargabenk mano dukteris namo.

Sėdo Otchona ant arklio, nujojo prie upės ir sako arato dukterims:

— Visaip maldavau, bet niekaip nesuminkštinau kietos jūsų tėvo širdies. Aratas pasakė: be puodukų tegu negrižta mano dukterys namo. Atsiuntė jis jums savo arklių, kad jotumėt kuo toliau nuo tėvo jurtos.

Aikčiojo arato dukterys iš sielvarto; Otchona vėl sako:

— Aš nepaliksiu jūsų nelaimėje. Josiu kartu.

Atsisėdo ji ant arklio, pasodino užpakaly savęs arato dukteris, ir joja visos.

Arkliui įkandin margasis ėriukas bėga. Bėga ir gailiai bliuana:

— Mee-e! Mee-e!

— Bėk namo! — šaukia Otchona. — Papjausiu, jei neatstosi!

Bėga ėriukas, neatsilieka.

— Neliesk jo, — prašo seserys. — Jis prijunkęs prie mūsų, negali be mūsų gyventi.

Dvi dienas šuoliavo žirgas, o trečią dieną susitiko mergaitės stepėje batorą jauną. Sustabdė batoras savo žirgą, žiūri į Naraną ir nejoja toliau.

Neištvėrė pavydžioji Otchona ir sako:

— Aš — turtingo najono duktė, o čia mano tarnaitės. Nori — aš tau visada valgį taisysiu.

Parodė batoras į Naraną ir sako:

— Noriu, kad ji gyventų mano jurtoje, kad ji visada man valgį taisytų židinyje.

Atsisėdo tada Otchona į Naranos vietą, o ją pasodino į savo vietą ir vėl klausia:

— O dabar kuriai iš mūsų taisyti tau valgį?

Batoras vėl rodo į Naraną.

— Tavo akis apakino saulė! — šuktelėjo Otchona. — Mano tėvas turi avinų ir karvių daugiau negu dykumoje yra smilčių, o Narana dabar nė jurtos nebeturi.

— Tegų mano likimą nulemia strėlė, — pasakė batoras. — Prie katros kojų ji nukris, ta ir taisys man valgį, bus mano pati.

Pasitraukė batoras per tokį atstumą, kuriam įveikti reikia greito visos dienos jojimo, tada sustojo, įtempė templę ir pa-

leido strėlę. Nukrito strėlė prie Naranos kojų. Iššovė kitą kartą — ir kita strėlė nukrito prie Naranos kojų.

Užslėpė najono duktė apmaudą ir sako:

— Mūsų arklys pavargo, tu jok vienas namo ir ruoškis sutikti nuotaką. Vakarop aš pristatysiu į tavo jurta Narana.

Nurūko batoras į priekį ant karšto žirgo, o jam iš paskos neskubėdama joja Otchona. Užpakalyje vėl margasis ėriukas bėga, neatsilieka. Dar neprijojus prie batoro jurtos, najono duktė pamatė ežerą ir pasuko prie jo. Prijojo Otchona prie stataus kranto, tik šast ir nustūmė Narana į vandenį. Dingo vandenyje vargšė Narana.

Šaukia, verkia Sarana, o Otchona grasina jai:

— Jei atskleisi batorui teisybę, pasakysiu, kad pati paskandinai savo seserį iš pavydo. Manimi batoras greičiau patikės: mano tėvas turtingiausias visoje kunigaikštystėje.

Pasitiko batoras mergaites prie jurtos ir klausia:

— O kurgi mano nuotaka?

— Nepanoro Narana gyventi tavo jurtoje, — atsakė Otchona. — Grįžo pas tėvą.

Apsiniaukė batoras.

Najono duktė ėmė guosti:

— Įsikursiu aš tavo jurtoje, tau valgį taisysiu, karves melšiu.

Apsigyveno najono duktė batoro jurtoje, o Saranai įsakė avis ganyti.

Atgena kasdien Sarana savo bandą prie ežero, kur pikta najono duktė nustūmė Narana. Priešaky bandos visada bidzena margasis ėriukas. Kol avys geria, Sarana dainuoja ant kranto liūdną dainą:

Sese mano brangi, sese Narana,
Pražudyta piktosios dukters najono,
Kaip sunku man gyvent be tavęs!
Pasirodyk — noriu tave apkabinti.

Kartą, kai Sarana padainavo šią dainą, iš vandens netikėtai iškilo Narana.

— Ežero valdovas išleis mane į žemę tik tada, kai najono duktė pavirs avimi ir subliaus, — pasakė ji.

— Vargšė sesė! — šūktelėjo Sarana. — Najono duktė niekuomet nepavirs avimi ir nesubliaus, — vadinasi, tu jau niekuomet negyvensi žemėje!

Joja sykį Otchona pro ežerą ir mato — pašaukė Sarana daina savo seserį.

Kitą dieną ir sako najono duktė Saranai:

— Šiandien aš pati avis ganysiu, o tu karves melši!

Atginė Otchona avis prie ežero, atsisėdo ant kranto ir uždainavo graudžiu balsu:

Sese mano brangi, sese Narana, sesule,
Pražudyta piktosios dukters najono,
Kaip sunku man gyventi be tavęs!
Pasirodyk — noriu tave apkabinti.

Nepažino Narana Otchonos balso, manė — vėl sesuo ją šaukia. Išniro Narana iš vandens, o Otchona tik kaukšt jai botkočiu per galvą. Narana ir paniro į vandenį, nė neišgirdusi, kaip gailiai subliuvo margasis ėriukas.

Kitą dieną šaukia neatšaukia Sarana savo sesulės. Nebepasirodė daugiau Narana — gal bijojo, kad ją kviečia vėl najono duktė.

Iš liūdesio ir sielvarto nustojo Sarana valgyti ir miegoti.

Ir sako tada jai margasis ėriukas:

— Nebeik daugiau avių ganyti. Aš pats jas išvesiu į lauką, o vakare atgal parvesiu.

Ir pradėjo margasis ėriukas avis ganyti. Gerai ganė visą mėnesį, o paskui atėjo pas Saraną ir prašo:

— Pasakyk najono dukteriai, kad margasis ėriukas nori pražudyti avių bandą, prastai ją gano: čia į kalnus gena, čia į ežerą varo.

Pasakė Sarana, kaip liepė ėriukas.

Otchona ir sako batorui:

— Išeisime rytoj nejučiomis paskui bandą — pažiūrėsime, kaip ėriukas ją gano.

Kaip tarė, taip padarė. Seka paskui margąjį ėriuką batoras ir Otchona. Ir Saranai liepė eiti iš paskos.

Iš pradžių margasis ėriukas nuvedė bandą į kalnus, kur nebuvo jokios žolės, o kai saulė pakilo virš galvos, — nuvarė bandą prie ežero.

Priėjo avys prie kranto, o margasis ėriukas tik strykt į ežerą ir stovi vandenyje. Ir visos avys stovi ant kranto, alkanos, perkarusios.

Kad suriks piktai batoras:

— Visai pribaiigė ėriukas avis!

Džiaugiasi Otchona, kad batoras supyko, ir sako jam:

— Reikia tą ėriuką tuojau papjauti, kitaip jis visą tavo bandą pražudys.

— Kaip tu jį papjausi, kad jis vandenyje stovi? Juk aš nelįsiu jo į ežerą!

— Aš jį išviliosiu į krantą! — sako Otchona.

Priėjo ji prie vandens ir visaip vilioja ėriuką.

Bet margasis ėriukas nė iš vietos.

— Koks užsispyręs! — sako batoras.

— Nieko, — atsakė Otchona. — Aš tuoj jį apgausiu.

Pasislėpė ji krūmuose prie kranto ir kad subliaus:

— Mee-e! Mee-e!

Vos tik Otchona subliovė, nuvilnijo per ežerą banga ir iš vandens išniro Narana.

Pripuolė prie jos batoras su Sarana, džiaugsmu nesitveria. Ir margasis ėriukas išbėgo iš ežero, prie Naranos kojų trina si.

Pamatė tai Otchona, nustėro iš baimės ir vis bliauna, sustoti negali:

— Mee-e! Mee-e!

Batoras klausia Naraną:

— Kur tu buvai? Kodėl neatjojai į mano jurta?

Papasakojo viską Narana batorui apie najono dukterį. Supyko batoras, puolė į krūmus ir ištraukė Otchoną.

Najono duktė nori kažką pasakyti, bet nė vieno žodžio nevalioja ištarti žmogaus balsu. Tik atveria burną ir bliauna:

— Mee-e! Mee-e!

— Žiūrėkite! Žiūrėkite! — sušuko Sarana. — Otchona avimi pavirto!

Ir tikrai, najono duktė visų akivaizdoje vilna apaugo, jai ant kaktos ragai iššoko, ant rankų ir kojų kanopos atsirado.

Pertraukė ją batoras rimbu, — kad šoks bėgti avis Otchona į stepę. Bėgo bėgo, kol dingo žolėje. Daugiau niekas jos ir nebematė. Žmonės kalba, kad tą avį vilkai sudraskė.

O Narana liko gyventi batoro jurtoje su savo seserimi ir marguoju ėriuku. Veikiai pas juos atvažiavo ir aratas. Jurtą šalia pasistatė. Ir visi jie toliau laimingai gyveno.

TARNAS IR NAJONAS

Vienas najonas turėjo tarną. Tas tarnas visuomet su mėlynėmis vaikščiojo, nes šeimininkas mušė jį ir kaltą, ir nekalną. Labai piktas buvo to tarno ponas.

Išjojo kartą najonas su reikalais į Urgą ir tarną pasiėmė kartu. Najonas ant gero žirgo priešaky joja, o tarnas užpakaly ant kuino risnoja.

Nedaug dar jie tebuvo nujoję — dangų užtraukė debesys, toli kažkur griaustinis nudundėjo.

O tas najonas bailys buvo, visko bijodavo, tai ir griaustinio išsigando. Išgirdo jis dundant — ir žvalgosi kur pasislėpus. Tiktai stepėje nuo perkūno niekur nedingsi.

Sustabdė najonas žirgą ir šaukia tarnui:

— Ei tu, neatsilik nė per žingsnį! Jok greta manęs!

Pasivijo tarnas ir sako:

— Kaip aš josiu greta? Arklys mano prastas, nespėja su tavuoju!

— Vadinasi, prastai jį ganai, dykūne! — suriko najonas ir kad žiebs vargšui tarnui rimbu — tas vos ant kojų išsilaikė.

Tuo metu tik žybt žaibas, ir najonas iš baimės akis užsidengė. Pamatė tarnas, kad jo ponas iš baimės užsimerkė, ir kad užsimos, kad tvos lazda jam per galvą! Najonas pamanė, kad tai griaustinis jį trenkė, ir iš baimės įsikniaubė į žirgo karčius, net pajudėti bijo. O tarnas, kai tik sudunda perkūnas arba žybteli žaibas, taip ir kerta savo ponui lazda. Pagaliau, kai jis sudrožė najonui dešimtą kartą, keberiokt tasai nuo žirgo ir guli kaip negyvas.

Nulipo tarnas neskubėdamas nuo arklio ir atsisėdo prie tyšančio pono. Žiūri — atsipeikėja najonas, tada tarnas tik plump ant žemės ir dedasi gulis be sąmonės.

Atsimerkė najonas, mato, kad perkūnija praėjusi, ir suskato keltis. Visas kūnas degte dega — nė žingsnio žengti negali be dejonės.

Pamatė najonas tarną ant žemės ir kad ims purtyti. Atsimerkė tarnas ir sako:

— Kai tik prasidėjo perkūnija, tai mane žaibas tuoj ir nutrenkė. Nė nežinau, kaip dar likau gyvas!

Nusijuokė najonas ir giriasi:

— Dar niekada neturėjau tokio baikštaus tarno. Pažvelk į savo poną: dešimt kartų mane kirto žaibas, bet aš net neužsimerkia! O tau užteko vieno smūgio, ir nuo arklio nukritai!

MUZIKANTAS DAMDINAS

Turėjo vienas vargšas aratas sūnų Damdiną. Kai Damdinas paaugo, tėvas ir sako jam:

— Jokio naudingo darbo nemoki dirbti. Gana sėdėti jurtoje, eik į žmones — pasimokyk gyventi.

Paliko Damdinas tėvų namus, trejus metus nesirodė, o ketvirtais pargrižo.

Tėvas ir klausia:

— Ko išmokai? Pasakok.

— Išmokau churu griežti, — sako Damdinas.

Supyko tėvas:

— Kitų tėvų sūnūs moka noragus kalti, arklius prajodinėti, o tu tik churu grieži! Kokia iš to nauda?

Damdinas atsakė:

— Kas mano muzikos pasiklauso, tam gyventi lengviau pasidaro, širdis tam plaka linksmiau.

— Jokios naudos ūkyje iš tavo muzikos, — sako tėvas. — Eik ir išmok naudingo darbo!

Vėl paliko Damdinas tėvų namus. Eina jis, eina, žiūri — priešais jūra. Atsisėdo Damdinas ant kranto akmens ir griežia churu. Nežinia, kiek jis taip griežė. Tik staiga mato — išeina iš jūros mergelė baltai apsitaisiusi. Priėjo prie Damdino ir sako:

— Siuntė mane tėvas tavęs parsivesti. Jam patiko tavo muzika. Eime.

Žiūri Damdinas į mergelę ir akių atitraukti negali. Tokios gražuolės dar nebuvo regėjęs žemėje. O vandenų valdovo dukte ištiesė jam ranką, skubina:

— Eime greičiau, mūsų tėvas laukia, pyks, kad neateiname ilgai!

Paėmė Damdinas gražuolę už rankos.

— Eime! Tikiu, kad nieko bloga man nepadarysi!

Liepė mergaitė jam užsimerkti ir vedasi į jūrą. Po valandėlės mergelė sako muzikantui:

— Atsimerk!

Atsimerkė Damdinas, žiūri — priešais rūmai stikliniai spindai. Vidur rūmų vandenų valdovas ant žalio kilimo sėdi.

Privedė mergelė Damdiną prie tėvo, o vandenų valdovas ir sako:

— Labai man patinka tavo muzika. Pagriežk, ką moki.

Kad užgrieš Damdinas churu — visi tik nuščiuvo ir klausosi.

Griežė dieną, griežė kitą, o trečią pavargo ir pasidėjo churą prie kojų.

— Tokios muzikos galima šimtą metų klausytis! — sako vandenų valdovas. — Dabar amžinai man grieši. Už tai rūmus tau padovanosiu, brangakmeniais apipilsiu.

— Paleisk mane, karaliūne! — prašo Damdinas. — Nereikia man rūmų, ir brangakmenių nereikia. Noriu gyventi žemėje, kur gimiau; noriu, kad žmonėms mano muzika džiaugsmą teiktų.

— Nepaleisiu! — šaukia vandenų valdovas. — Pats noriu tavo muzikos klausytis!

Prispaudė Damdinas churą prie krūtinės ir sako:

— Vis tiek pabėgsiu į žemę!

Nusijuokė piktas valdovas:

— O kas tau kelią į žemę parodys? Niekas! Pamišk žemę. Gyvensi čia iki pat mirties, mane muzika linksminsi!

Naktį liko vienas Damdinas. Sėdi ir liūdnas dainas čirpina. Ūmai girdi — mergelė prašneko:

— Neliūdėk, aš padėsiu tau.

Žiūri Damdinas — priešais jį — vandenų karaliūno duktė.

— Užsimerk ir laikykis už mano rankos. Išvesiu atgal į žemę.

Užsimerkė Damdinas ir eina paskui valdovo dukterį. Ėjo ėjo ir nepamatė, kaip iš jūros dugno atsistojo ant sausumos.

— Gyvenk savo žemėje, — pasakė vandenų valdovo duktė ir pravirko.

— Ko verki? — klausia Damdinas.

— Gaila skirtis, — sako valdovo duktė. — Noriu visą gyvenimą tavo muzikos klausytis.

— Tai pasilik žemėje, — sako Damdinas. — Gyvensime vienoje jurtoje, būsi mano mylima žmona.

Eina juodu per stepę ir mato — daug jurtų stovi. Viena jurtą prie šulinio tuščia besanti.

Įsikūrė Damdinas su žmona toje jurtoje ir pradėjo šeiminkauti.

Visur Damdinas buvo laukiamas svečias. Atsitiks kam nelaimė — tuoj į tą jurtą skuba Damdinas ir griežia churu — sielvartas kaipmat praeina. Užgula kam širdį liūdesys, tuoj užgriežia Damdinas — ir liūdesį džiaugsmas pakeičia.

Po kiek laiko į stepę atjojo chanas su būriu cirikų. Medžioja chanas stepėje, dvi putpeles nušovė. Pasišaukė chanas vyriausiąjį najoną ir sako:

— Jok į artimiausią jurtą ir iškepk putpeles.

Atjojo najonas tiesiai į jurtą prie šulinio. O jurtoje židiny s kūrenasi. Uždėjo najonas ant ugnies putpeles, apsidairė ir pamatė Damdino pačią. O ji buvo tokia neregėta gražuolė, kad najonas nebegali akių atitraukti.

Užsižiopsojo najonas į gražuolę ir užmiršo putpeles. O kai susigriebė — iš putpelių tik pelenų krūva tebuvo likusi. Kad suriks iš baimės najonas:

— Ką dabar daryti, man galvą chanas nukirs!

— Nesibaimink, — sako Damdino pati. — Aš turiu dvi putpeles. Tuoj iškepsiu, — ir nuneši chanui.

Kaip tarė, taip padarė. Iškepė putpeles ir padavė najonui. Valgo valgo chanas putpeles — niekaip nevalioja suvalgyti. Pasikvietė tūkstantį cirikų, vaišina, bet ir cirikai nevalioja įveikti dviejų putpelių.

Suprato chanas, kad putpelės ne paprastos, ir pasišaukė najoną:

— Sakyk, kur gavai putpeles?

Išsigando najonas ir viską išklejo: kaip jis užsižiopsojęs į gražuolę jurtoje prie šulinio ir kaip ta gražuolė iškepusi jam savo putpeles.

Ir sako chanas najonui:

— Grįžk į tą jurtą ir atgabenk man tos gražuolės vyrą.

Sužinojo žmona, kad chanas atsiuntė najoną jos vyro, ir sako Damdinui:

— Įsakys tau chanas atiduoti mane jam už pačią. Tu pasakyk, kad atiduosi, jeigu jis dukart suras tavo mūsų jurtoje. O jeigu nesuras — tegu padovanoja tau tūkstantį žirgų.

Prisistatė Damdinas pas chaną, o tas klausia:

— Kas per gražuolė gyvena tavo jurtoje?

— Mano žmona, — sako Damdinas.

— Tegu ji ateina gyventi į mano rūmus!

— Gerai, — sako Damdinas. — Tiktai pirma surask mane du kartus mano jurtoje. Surasi — bus taip, kaip liepi; nesurasi — padovanosi man tūkstantį žirgų.

Tai bent gudrumėlis surasti žmogų jurtoje! Aklas, ir tas surastų. Sutiko chanas ir liepia Damdinui pasislėpti jurtoje.

Parbėgo Damdinas namo ir sako pačiai:

— Tuoj chanas atjos manęs ieškoti. Kur man pasislėpti?

Mostelėjo žmona dešine ranka, ištarė stebuklingą žodį, ir Damdinas pavirto medine grūstuve. Pripylė žmona į grūstuvę grūdų, paėmė grūstuvę į rankas, sėdi ir grūda.

Įlėkė chanas į jurtą, tik verčia viską — ieško Damdino; ieškojo ieškojo — niekur nėra.

Išėjo chanas iš jurtos ir kad suriks:

— Aš tavęs neradau, dabar tu manęs ieškok. Nerasi — mano bus viršus!

Žmona sako Damdinui:

— Šitas chanas irgi žino stebuklingus žodžius, bet kokių daiktų gali pasiversti.

Išėjo Damdinas iš jurtos, visur aplink ieško chano — niekur nėra. Netikėtai mato — jaunas medelis išaugęs. Suvokė Damdinas, kas čia per medelis. Priėjo prie šulinio ir sako balsu:

— Tai gražus medelis! Pasidarysiu iš jo kotą rimbui.

Nusiėmė Damdinas peilį nuo juostos, o medelis kad suriks:

— Nepjauk manęs — aš chanas!

Ir atvirto chanu.

— Aš tave radau, dovanok man tūkstantį arklių! — sako Damdinas.

Nesutinka chanas:

— Pasislėpk antrą kartą, dabar aš rasiu tave!

Iėjo Damdinas į jurta, o žmona jį pavertė musele. Atsitūpė muselė chanui ant kepurės ir tupi sau ramiai. Visą jurta išvertė chanas — nėra Damdino.

Išėjo jis tada iš jurtos ir vėl kad suriks:

— Aš tavęs neradau! Dabar tu manęs ieškok! Nerasi — vadinasi, būsi pralaimėjęs!

Žmona sako Damdinui:

— Leidžiantis saulei ateis prie ežero šimtas baltų avių ir vienas juodas ožys. Tas ožys ir bus chanas.

Nuėjo Damdinas prie ežero, sėdi ir laukia. Girdi — avys bliauna prie girdyklos eidamos. Pasižiūrėjo — priešakyje juodas ožys.

Stvėrė Damdinas ožį už ragų ir kad suriks:

— Seniai ieškau ožio odos batams! Tuoj aš tą ožį nusmeigsiu!

Kad sublius ožys:

— Paleisk mane! Aš — chanas.

— Aš radau tave, — sako Damdinas. — Duok man tūkstantį arklių.

Nesutinka chanas:

— Pirmiau paleisime savo žirgus lenktynių. Katro žirgas nubėgs trijų dienų kelią per tris valandas, tas ir laimės.

Parėjo Damdinas liūdnas namo ir klausia žmoną:

— Ką dabar daryti? Chanas turi tūkstantį žirgų, greitų kaip viesulas. O aš nė kumeliuko neturiu.

Žmona ir sako:

— Be mirties — nemirk, be bėdos — neverk. Eime prie jūros.

Nuėjo jie ant kranto, ir Damdinas užgriežė churu. Nuriedėjo banga, ir virš vandens pasirodė karaliūno galva. Duktė jam ir sako:

— Padovanok mums, tėve, greitakojį kumeliuką.

— **Dovanosiu**, — sako vandenų valdovas. — Tik tegu tavo vyras griežia man, kol saulė nusileis.

Visą dieną griežė Damdinas, kol saulė nusileido. Kai paraudo dangus, iš jūros dugno išbėgo mažas aštuonkojis kumeliukas.

Užmovė Damdinas jam **kamanas** ir vedasi į jurta. **Kumeliukas** vos vos eina: kojų daug, viena už kitos **kabinasi**.

Damdinas liūdnai sako žmonai:

— Nemoka tas kumeliukas šuoliais joti! Ne jam susilyginti su chano žirgu!

Žmona vėl sako:

— Be mirties — nemirk, be bėdos — neverk. Jok rytą ant kumeliuko prie ežero ir lauk ten **chano**.

Nujojo rytą Damdinas prie ežero, sulaukė chano. Chano juodis karštakraujis, vietoje **nenustygsta**. Sužvengia jis — žolė stepėje nulinksta.

Pamatė **chanas** Damdiną, sėdintį ant mažo aštuonkojo kumeliuko, ir **juokiasi**. Juokiasi ir tūkstantis chano cirikų:

— Verčiau ant karvės joti negu ant tokio voro.

Pasijuokė pasijuokė **chanas** ir sako:

— Jok priekyje, tiktai pasitrauk į šalį, kai lenksiu tave!

— Pats lėk priekyje! — **atsakė** Damdinas. — O aš paskui tave josiu!

Uždrožė **chanas** rimbu juodajam eržilui ir šuoliuoja.

Damdinas palaukė, kol **chanas** dingo iš akių, ir timptelėjo kumeliuką už pavadžio. Greičiau už žaibą švystelėjo ore aštuonkojis kumeliukas ir nuskrido **tartum** smiltelė siaučiant uraganui. Nulėkė Damdinas iki stepės galo ir atgal prie ežero atrūko. O chano net nematyti. Jis tik apie vidurdienį grįžo.

— Dabar atiduosi man **tūkstantį** arklių? — klausia Damdinas.

— Jeigu šito ežero vandenį **užvirinsi**, tai atiduosiu, — sako **chanas**. — O nevaliosi — savo **žmonos** daugiau neregėsi.

Parėjo Damdinas į jurta ir viską **papasakojo** žmonai.

— Eime prie jūros, — sako žmona.

Nuėjo juodu vėl ant kranto. Užgriežė **Damdinas** churu — suburbuliavo vanduo prie kranto, ir pasirodė vandenų karaliūno galva.

Duktė ir sako vandenų karaliūnui:

— Tu visų vandenų valdovas. Įsakyk rytoj ežerui užvirinti. Ir dar taip padaryk, kad verdantis vanduo nenuplikytų mano vyro.

Vandenų karaliūnas atsakė:

— Kas moka taip gražiai griežti churu, tam nieko negaliu atsakyti. Štai imk du akmenukus: baltą ir juodą. Įmesi baltą į ežerą — jis užvirs. Įsidėsi juodą už skruosto — joks verdantis vanduo tavęs nenuplikys.

Nuėjo **Damdinas** prie ežero. Ten jau **chanas** jo belaukiąs. Su juo tūkstantis cirikų ant juodų eržilų.

— Na kaip? — klausia **chanas**. — Ar gali ežere vandenį užvirinti?

Įmetė **Damdinas** nemačiom į ežerą baltą akmenuką — ir kad pradės kunkuliuoti, kad ims virti ežeras.

Mato **chanas**, kad vėl jis pralaimėjo, ir sako:

— Perplausi dabar ežerą — tūkstantis arklių tavo.

Įsidėjo **Damdinas** už skruosto juodą akmenuką ir pūkšt į vandenį. Nuplaukė iki kito kranto ir atgal parplaukė sveikut sveikutėlis. Stebisi neatsistebi cirikai, o **Damdinas** sako chanui:

— Aš du kartus ežerą perplaukiau. Dabar tu nors kartą perplauk.

Chanas pagalvojo: „Jis vargšas muzikantas, o aš **chanas**. Negi aš nepadarysiu, ką jis padaro? Nejaugi mano cirikai silpnesni už tą nuskurdėlį?“

Ir įsakė **chanas** visiems cirikams lipti nuo žirgų ir šokti paskui jį į ežerą. Taip ir padarė cirikai. Tik nespėjo nė dešimt žingsnių nuplaukti — visi išvirė ir nuskendo.

Liko ant kranto tik **Damdinas**. Suskaičiavo jis chano žirgus — kaip tik tūkstantis buvo.

Sėdo **Damdinas** ant chano juodo eržilo ir nusivarė kaimenę į savo jurtą.

Ir gyveno toliau jis laimingai su savo žmonele kasdien pamalonindamas kaimynų ausis savo churo muzika.

MAŽAS ŽMOGELIS SIEKSNINE BARZDA

Seniai, labai seniai, neatmenamais laikais gyveno vienas suktas žmogelis. Ūgio jis buvo visai mažo, o barzdą turėjo sieksninę. Ir vadino jį visi Mažu žmogeliu sieksnine barzda.

Turėjo Mažas žmogelis sieksnine barzda urgą pypkei pravalyti ir kapšį iš visos kupranugario odos. Ir turėjo jis dar sartą obuolmušį žirgą, kuris bet kokią naštą pakeldavo ir bet kokį viesulą aplenkdamas. Ir dar turėjo jis penkis neturtingus brolius.

Neturėjo Mažas žmogelis sieksnine barzda nei jurtos, nei gyvulių. Ir jo broliai nieko neturėjo. Nakvodavo jie stepėje, valgio prasivirdavo ant laužo. Sužinojo kartą Mažas žmogelis sieksnine barzda, kad netoliese chanas jurta didelę pasistatė, ir sako:

— Pas chaną visada atliekama jurta atsiras. O mes po atviru dangumi gyvename, lietus mus drengia, saulė kepina, vėjas smėliu akis užpila. Joju — paimsiu iš chano jurta.

Sėdo Mažas žmogelis sieksnine barzda ant savo sarto obuolmušio žirgo, užsikišo už diržo urgą, pririšo dirželiais prie balno kapšį iš kupranugario odos ir joja.

Susitiko jis kiškį, o tas ir klausia:

— Kur keliauji?

— Joju pas chaną, jurta noriu paimti.

Kiškis juokiasi:

— Daug norėsi — maža turėsi!

— O kokio tau bėda! — sako Mažas žmogelis sieksnine barzda ir kapt kiškį urgą, šast į kapšį.

Joja toliau — susitinka lapę. Lapė ir klausia:

— Kur keliauji?

— Joju pas chaną, jurta noriu paimti!

— Daug norėsi — maža turėsi!

— O kokio tau bėda! — sako Mažas žmogelis sieksnine barzda ir kapt lapę urgą, šast į kapšį.

Joja toliau — vilkas priešais atbėga.

— Kur keliauji? — klausia.

— Joju pas chaną, jurtą noriu paimti.

— Daug norėsi — maža turėsi!

— O kokia tau bėda! — sako Mažas žmogelis sieksnine barzda ir kapt vilką urga, šast į kapšį.

Joja toliau — pamatė jį chano tarnai ir kad pagaus šaukti:

— Nėr čia ko veikti tokiam žmogui, kuris neturi nei galvijų, nei jurtos. Šunimis užpjudydim!

Kaip tarė, taip padarė. Užpjudė tarnai jį piktais šunimis. Kad puls šunys sarta obuolmušį žirgą, o Mažas žmogelis sieksnine barzda šast ir išleido iš kapšio kiškį. Kad rūksta kiškis į stepę, šunys jam pavymui, — ir dingo visi stepėje.

Tada visi chano tarnai šoko ant žirgų ir joja priešais gudruolių. Kai atsidūrė jie greta, Mažas žmogelis sieksnine barzda šast ir išleido iš kapšio lapę. Lapė kad skuodžia į mišką. Viską užmiršo chano tarnai — nusitraukė nuo pečių lankus ir skuta paskui lapę, — dingo kažkur miške.

Liko chanas vienas, be tarnų. O chanas buvo narsus, tik kvaišas. Šoko jis ant savo žirgo, išsitraukė kardą ir lekia pasitikti raitelio.

Susigretino chanas su mūsų gudruoliu — šis tik šast ir išleido iš savo kapšio vilką. Kad skuodžia vilkas į kalnus. Neištvėrė chanas — suspigo, nusiplėšė nuo pečių lanką, vejasi vilką, ir dingo abu kalnuose.

O Mažas žmogelis sieksnine barzda prijojo prie jurtos, užkabino ją urga ir kad suplieks savo sarta obuolmušį žirgą. Grįžo chano tarnai, grįžo chanas, žiūri — jurtos nebėra.

Suprato jie, kur dingo jurta, bet ką bedarys. Sarto obuolmušio žirgo nė viesulas nepavydavo.

GUDRUS BADARČINAS

Gyveno kitados linksmas, gudrus badarčinas. Eina jis kartą per stepę ir susitinka aratą. Liūdnas kiūtina aratas, arklio uodegą rankoje nešasi.

— Ko toks nusimineš? — klausia badarčinas.

— Nepasisekė man, — sako aratas. — Vilkai paskutinį arkli papjovė, liko tik uodega. Kaip aš gyvensiu be arklio!

— Atiduok man uodegą, — prašo badarčinas, — ir lauk manęs čia. Turėsi arkli geresnį negu turėjai.

Atidavė aratas badarčinui arklio uodegą ir laukia stepėje, kas bus toliau. O badarčinas nuėjo į kitą aila, kur stovėjo godaus ir nedoro najono jurta. Netoli nuo tos jurtos aptiko badarčinas lapės ola. Įkišo jis uodegos galą į tą urvą, atsisėdo pats šalia ir laiko abiem rankom kitą uodegos galą.

Pasėdėjo mažumėlę, žiūri — rūksta pro šalį najonas ant savo geriausio ristūno. Pamatė najonas badarčiną, sustabdė žirgą ir klausia:

— Ką čia veiki, kam už arklio uodegos laikaisi?

Badarčinas sako:

— Paleidau čia arkli pasiganyti, o jis ėmė ir įlindo į šitą urvą. Dar gerai, kad spėjau nutverti už uodegos, kitaip būčiau praradęs arkli. Atsipūsiu valandėlę ir trauksiu jį iš urvo.

— O koks tavo arklys? — klausia godus najonas. — Ar gerai bėga?

— Septynis kartus per dieną apskraidina mane mano arklys aplink žemę! Jo karčiai kaip sniegas ant kalnagūbrio; kai jis bėga — balnakilpės trūkinėja; tarp jo ausų galima paguldyti dešimt kupranugarių; kai atsistoja piestu — karčiais debesis siekia!

Najonas net suvirpėjo iš godumo, nušoko žemėn, pastūmė badarčiną ir pats už uodegos įsikibo.

— Kas tau leido, — šaukia, — ganyti savo arkli prie mano jurtos? Nešdinkis iš čia!

Badarčinas sako:

— Mano kojos pritrintos. Negaliu pėsčias vaikščioti...

— Tiek to! Duok, aš palaikysiu uodegą, o tu sėsk ant mano žirgo — ir kad aš daugiau tavęs nematyčiau prie savo jurtos! Dink iš akių!

Nurūko badarčinas ant najono ristūno į stepę. Atidavė jis žirgą aratui, o pats eina toliau.

Apie vidurdienį susitiko jis turčių. Tas turčius laikė ant viršugalvio katilą mėsos. Baisiai godus buvo tas žmogus — ei-

damas iš jurtos, nešdavosi ir valgi kartu — bijojo, kad kas nesuvalgytų.

Pamatė turčius badarčiną ir juokiasi iš jo:

— Žmonės kalba, kad tu mikliai apvynioji aplink pirštą bet kokį mulkį. O išmintingo žmogaus tu niekuomet neapmulkinsi. Nagi pabandyk mane apmulkinti!

— Ne mulkinimas dabar man rūpi, — sako badarčinas. — Visas dangus dega, o tu né nematai!

Žvilgt turčius į dangų — katilas bumbt nuo galvos ir sudužo. O badarčinas sako:

— Vadinasi, ir tu mulkis, jei ir tave apgavau.

Pasakė ir eina toliau savo keliu.

Netrukus susitinka jis chaną.

— Kas tu per vienas? — klausia chanas. — Kur tavo jurta, ką tu moki dirbti?

— Neturiu aš jurtos, — sako badarčinas. — O padaryti galiu viską, ką tik panorėjęs.

Supyko chanas:

— Kam meluoja! Aš, chanas, ir tai ne viską galiu padaryti, ką panorėjęs.

O badarčinas sako:

— Pats negali, o aš galiu!

— Jeigu taip, — sako chanas, — padaryk, kad aš dabar nuo žirgo nulipčiau.

— Tavo tiesa! — atsakė badarčinas. — Negaliu aš priversiti chano, kad jis nuliptų nuo žirgo. Užtat, jei tu nušoksi žemėn, aš priversiu tave išokti atgal į balną.

— Nagi, pabandyk, priversk! — sako chanas ir nulipo nuo arklio.

— Matai, — juokiasi badarčinas, — norėjai, kad priversčiau tave nulipti nuo žirgo, aš ir priverčiau: tu stovi ant žemės!

— Na, daugiau tu manęs neapgausi! — šuktelėjo chanas ir užsoko ant žirgo.

— O dabar aš kitą savo pažadą įvykdžiau — priverčiau tave vėl užsėsti ant žirgo, — pasakė badarčinas ir nuėjo savo keliu.

BADARČINAS TEISĖJAS

Išgirdo vienas neturtingas žmogelis, kad kalnuose yra brangakmenių. Atsisveikino jis su savo tėvais ir išėjo į kalnus laimės ieškoti. Tokia jau buvo vargšo dalia, kad trečią dieną jis rado nepaprastą akmenį. Eina jis namo ir džiaugiasi: „Daugiau nebadaus mano tėvai, ir aš pats valgysiu kiek norėsiu. Arklių nusipirksiu, avių užsiveisiu, prie jurtos karvės ganysis“.

Netoli namų sutiko jis lamą. Tas ir klausia:

— Iš kur ir kur keliauji? Ko toks linksmas?

Išklojo vargšas, kokia laimė jam nusišypsojo.

Lama ir sako:

— Tai burchanai padėjo tau surasti brangakmenį. Duok man savo akmenį — nunešiu tavo tėvams. O tu eik į vienuolyną ir visą mėnesį melskis — dėkok burchanams už suteiktą malonę. Anksčiau kaip po mėnesio namo negrįžk.

Paklausė vargšas lamos, nuėjo į vienuolyną ir meldžiasi visiems dievams.

Grįžta po mėnesio namo — viskas kaip buvę: jurta sena, viduje tušti odiniai maišai kabo. Nėra juose nei rūgusio pieno, nei kumyso, nei sviesto. Nieko nėra.

— Kodėl taip skurdžiai gyvenate? — klausia jis tėvus. — Reikėjo parduoti brangakmenį, naują jurtą pasistatyti, nusipirkti karvių, avių...

— Kokį brangakmenį? — klausia nustebę tėvai. — Iš kur mes jį gausime?

— Argi lama nepardavė jums brangakmenio?

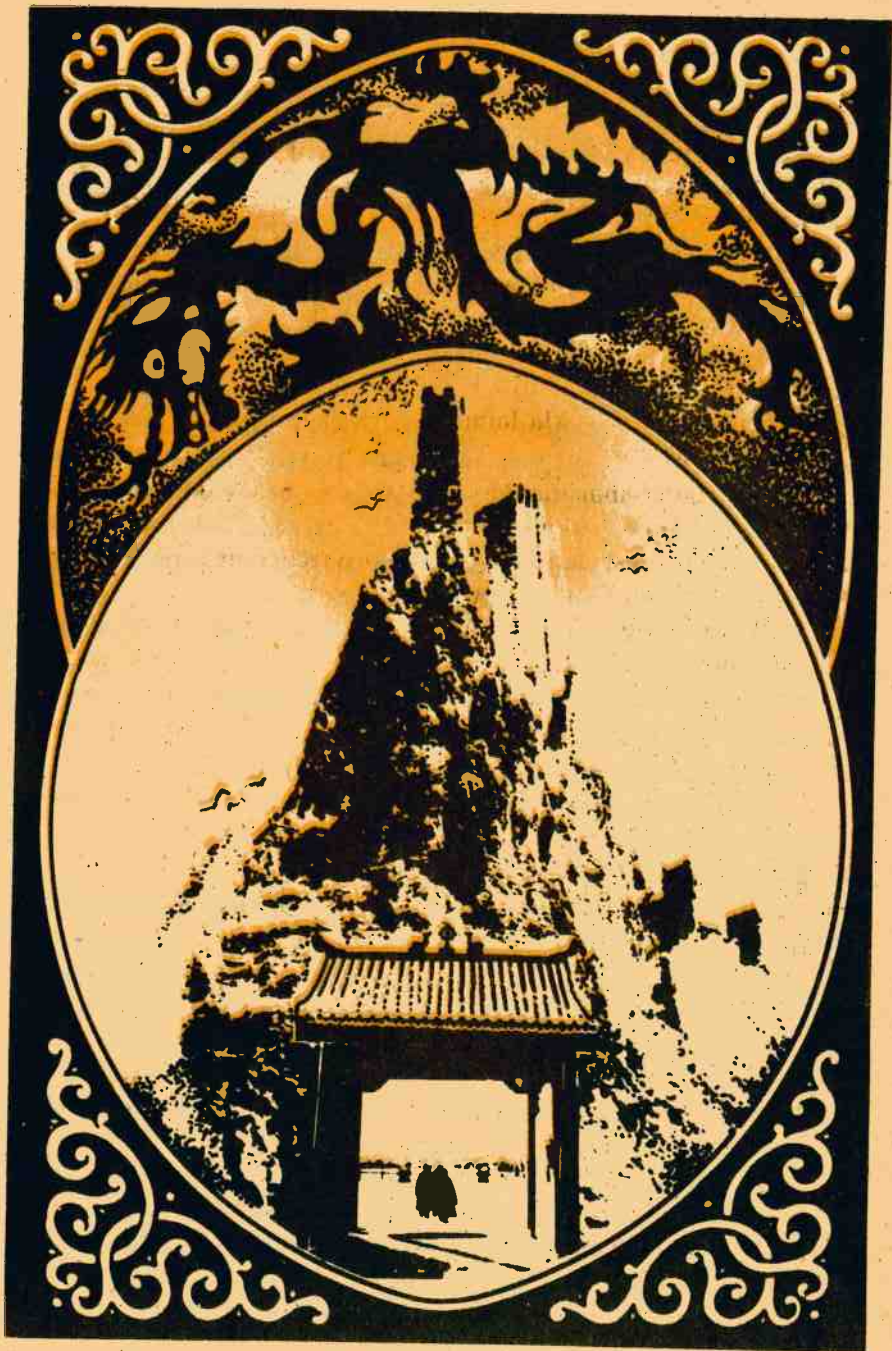
— Kad mes visai nematėme lamos, — sako tėvas. — Ir jokio akmenio nematėme...

Suprato tada vargšas — apgavo jį lama. Eina jis ieškoti apgaviko; ilgai ieškojo, pagaliau rado viename vienuolyne. Ir prašo jį atiduoti brangakmenį.

Lama atsakė:

— Aš nieko iš tavęs negavau. Turiu vieną brangakmenį, bet pats jį radau! Nešdinkis iš čia, kol šunimis neužpjudžiau!

Nuėjo vargšas pas chaną teisybės ieškoti. Pasišaukė chanas lamą ir klausia:

— Ar ėmei iš šito žmogaus brangakmenį?

Nedorasis lama atsakė:

— Neėmiau aš jokio akmenio. Turiu aš brangakmenį, bet pats jį radau.

Chanas klausia vargšą:

— Kas matė, kad pats davei lamai savo radinį? Ar turi liudytojų?

— Neturiu. Nieko aplink nebuvo, — atsakė vargšas.

— Jeigu taip, tai ir ginčytis nėra ko, — sako chanas. — Eik namo ir daugiau netrukdyk manęs!

Eina vargšas namo ir verkia. Žiūri — priešais badarčinas ateina.

— Ko verki? — klausia.

Papasakojo jam vargšas, kaip lama jo radinį pavogė ir kaip chanas jų ginčo neišsprendė.

Išklausė badarčinas ir sako:

— Koks jis chanas, jei tokio ginčo išspręsti negali! Tegu jis karves melžia, o ne kraštą valdo.

Vaziavo tuo tarpu pro šalį chano tarnas, išgirdo tuos žodžius ir persakė chanui.

Įsakė chanas sučiupti įžulų badarčiną ir nedelsiant pas jį atvesti.

Atvedė cirikai badarčiną pas chaną, o šis ir sako:

— Jeigu neįrodysi, kad lama pavogė akmenį, — įsakysiu tave pririšti prie mano patrakusio erzilo.

Išgirdo lama šiuos žodžius ir juokias:

— Atsisveikink, badarčine, su gyvenimu! Daugiau nesijuoksi iš turtingų žmonių ir lamų!

Badarčinas sako lamai:

— Įrodyk, kad tu pats radai akmenį.

— Įrodysiu! — atsakė lama. — Aš turiu liudytojų. Tris žmones.

— Gerai! — sako badarčinas. — Ateik rytoj vidurdienį prie chano jurtos ir atsivesk visus savo liudytojus.

Kitą dieną vidurdienį atėjo prie chano jurtos lama su trimis liudytojais.

Išėjo iš jurtos chanas ir liepia badarčinui teismą pradėti.

Atskyrė badarčinas lamos liudytojus vieną nuo kito, sustatė juos nugaromis, o pats nuėjo prie upės. Paėmė iš ten

penkis vienodus **guruoli**us molio ir grįžo atgal. Padavė badarčinas kiekvienam liudytojui po **guruolį** molio, ketvirtą lamai davė, penktą — **vargšui**. Paskui sako:

— Skaičiuosiu iki šimto. Per tą laiką visi išmaigykite iš molio tokią formą, kokią turi **brangakmenis**...

Suskaičiavo badarčinas iki šimto, paėmė iš visų molio formas ir padėjo priešais chaną. Žiūri chanas — vienodas **formas** nulipdė tik lama ir **vargšas**, o trys liudytojai nulipdė visai **nepanašias** viena į kitą **figūras**.

Tada badarčinas ir sako:

— Vargšas nulipdė tikrą akmens formą todėl, kad jis jį rado. Lama nulipdė tikrą akmens formą todėl, kad pasisavino tą **akmenį** ir daug kartų jį matė. O liudytojai niekuomet nematė šito **brangakmenio**. Todėl ir nulipdė jį skirtingai. Lama čia **atvedė** melagingus liudytojus, — **vadinasi**, jis **pavogė** šitą **brangakmenį**, o ne rado.

Susigėdo **chanas**, kad badarčinas **gudresnis** už jį pasirodė. Gavo jis atiduoti **vargšui** **akmenį**, o lamą ir melagingus liudytojus išvarė iš savo **karalystės**.

SEPTYNI PLIKIAI

Gyveno senais gerais laikais chano Asilo Ausys karalystėje septyni **plikagalviai** turčiai ir vienas neturtingas žmogelis — Sygsegyras. Vis niršo ir niršo septyni plikiai ant **bėdžiaus**: jiems buvo skaudu, kad **jo** tankūs plaukai, o jų, turčių, galvos — kaip pakrantės akmuo — plikos ir blizga. O užvis labiau jie nekentė **vargšo** už tai, kad jis dažnai iš jų kvailumo **pašaipydavo**.

Kartą, kai Sygsegyras ganė svetimus arklius, turčiai ilgai nesvarstę **ėmė** ir padegė jo namus.

Grijta Sygsegyras, žiūri — jurtos nebėra, sudegusi. Suprato **vargšas**, kad tai plikiai sudegino jo būstą. Nieko jiems nesakė Sygsegyras. Susipylė jis į **maišą** pelenus ir anglis, užsivertė **maišą** ant pečių ir išėjo į **netolimą** miestą.

Žengia Sygsegyras **gatvėmis** ir visus maišu kliudo.

Sutinka jis be galo didelį turtuolį. Bakst jį Sygsegyras maišu, turtuolis kad **supyks**, kad ims šaukti:

— Ką čia neši maiše? Duok, pažiūrėsiu!

— Mano maiše auksas ir sidabras. Nešu dovanų chanui. Bet jeigu kas nors pažvelgs į maišą, — auksas iškart pavirs anglimis, o sidabras — pelenais. Taigi negaliu parodyti, kas yra mano maiše.

Turtuolis trukt už maišo ir šaukia:

— Meluoj! Duokš, pažiūrėsiu į maišą. Jeigu jame tikrai bus **anglys** ir pelenai — pripilsiu tau maišą aukso ir sidabro.

— Na, tada žiūrėk, — sako Sygsegyras.

Žvilgt turtuolis į maišą, o jame iš tiesų — tik **anglys** ir pelenai.

— Ar aš nesakiau — nežiūrėk! — **sušuko** Sygsegyras. — Einu dabar pasiguosiu chanui, kad pats auksą anglimis paver-tei.

Išsigando turtuolis ir pripylė Sygsegyrui maišą aukso ir sidabro.

Užsivertė Sygsegyras maišą ant **pečių**, parėjo namo ir skaičiuoja plikių **akivaizdoje** auksą ir sidabrą. Plikiai net žado neteko iš pavydo. Atsipeikėję klausia:

— Iš kur tokį lobį ėmei?

Sygsegyras atsakė:

— Ogi prisipyliau į maišą anglių ir pelenų, einu miesto **gatvėmis** ir **šaukiu**: „Keičiu į auksą sudegusio namo anglis! Keičiu į sidabrą sudegusio namo pelenus.“ Ir ėmė visi. Už anglis davė auksą, už pelenus — sidabrą!

Išgirdę tokią naujieną **parbėgo** plikiai į savo namus ir sudegino juos. Prisipylė jie į maišus anglių ir pelenų ir išėjo į miestą. Vaikšto **gatvėmis** ir **šūkauja**:

— Keičiame į auksą sudegusio namo anglis! Keičiame į sidabrą sudegusio namo pelenus!

Išgirdo žmonės ir kad **supyks**, kad ims tvatyti plikius. Tvatija ir žodžiu palydi:

— Šekit jums aukso už anglis! Šekit sidabro už pelenus!

Suprato turtuoliai, kad apmovė juos Sygsegyras. Palaukė jie nakties, kai Sygsegyras išginė į stepę ganyti svetimus arklius, ir papjovė jo vienintelę karvę.

Grižo vargšas auštant ir iš karto suprato, kas jam karvę papjovė.

Nieko jis nesakė turtuoliams. Įsipylė į jaučio pūslę truputį raudonų dažų, pasikišo pūslę po pažastim ir išėjo į stepę. Leidžiantis saulei susitiko jis septynis kupranugarius su baltomis dėmėmis ant kaktos. Nudažė gudruolis baltas dėmes raudonai ir eina toliau. Neilgai Sygsegyras ėjo — susitiko žmogų.

— Ar nematei, — klausia žmogus, — septynių kupranugarių su baltomis dėmėmis ant kaktos?

— Ne, — atsakė vargšas. — Su baltomis nemačiau, o su raudonomis mačiau. Antai ganosi tie kupranugariai, matai?

— Taigi ten mano kupranugariai! — apsidžiaugė žmogus. — Tiktai pats sakai netiesą: jų kaktos ne su raudonomis, o su baltomis dėmėmis!

Tada Sygsegyras sako:

— Jeigu tikrai bus su baltomis, aš tau duosiu maišą aukso ir sidabro. O jeigu su raudonomis — kupranugarius aš pasiimsiu. Sutinki?

— Sutinku! — apsidžiaugė kupranugarių savininkas.

Priėjo prie kupranugarių, žiūri — ant jų kaktų ne baltos, o raudonos dėmės.

Užsėdo vargšas ant pačio didžiojo kupranugarių ir genalikusius priešais save.

Pamatė plikiai Sygsegyrą su kupranugarių kaimene ir užvirė pavydu.

— Iš kur ėmei tiek kupranugarių? — klausia.

Sygsegyras atsakė:

— Ogi ėjau miesto gatvėmis ir šaukiau: „Keičiu septynias jaučio pūsles į septynis kupranugarius“. Taip ir išsikeičiau.

— Pabandykim ir mes taip padaryti! — nutarė turtuoliai.

Papjovė jie visus savo jaučius ir karves, eina miesto gatvėmis ir šūkauja:

— Keičiame jaučių pūsles į kupranugarius! Keičiame jaučių pūsles į kupranugarius!

Išgirdo žmonės ir kad supyks:

— Kas čia dabar — kvailiais mus laikote?

Ir kad ims juos tvatyti:

— Šekit jums kupranugarius už jaučių pūsles! Šekit jums kupranugarius už jaučių pūsles!

Vos išnešė kailį plikiai turtuoliai. Parbėgo jie namo ir sa-
ko:

— Nugaluokime Sygsegyrą, kad jis daugiau neapgauđinėtų
mūsų!

Pačiupo jie vargšą ir nusitėpė į mišką. Pririšo jį prie aukš-
to medžio viršūnės, o patys išlakstė į visas puses rinkti sausų
žagarų medžiui padegti.

Sėdi vargšelis medžio viršūnėje ir mirties laukia. Staiga
žiūri — lekia ant sarto žirgo najonas, pas kurį Sygsegyras gal-
vijus ganė. Tas najonas buvo žiaurus, godus ir ne kartą mušė
Sygsegyrą be jokios kaltės.

Pamatė najonas varguolį medyje, sustabdė smarkų žirgą ir
klausia:

— Ko ten sėdi surištas?

Sygsegyras sako:

— Gydausi nuo sunkios ligos!

— Nuo kokios sunkios ligos?

— Man, — sako gudruolis, — akys nesveikuoja. O šitas me-
dis beregint išgydo akis. Dabar matau kaip stepių vanagas, o
dar vakar neatskyriau karvės nuo kupranugario.

Kad suriks najonas:

— Tuoį aš užsiropšiu pas tave. Mano akys visą laiką aša-
roja. Kasdien matau vis blogiau ir blogiau!

Sygsegyras klausia:

— O kur garbusis najonas jojote?

— Man prapuolė septyni arkliai, ir dabar ieškau jų, — sa-
ko najonas.

— Lipk čia, aš paieškosiu tavo arklių, — sako Sygsegyras.

— O kaipgi aš įlipsiu? — klausia najonas. — Matai, kokie
mano kailiniai brangūs — iš lapės kailių, šilku pamušti. Sudras-
kysiu aš juos į šakas belipdamas.

— O tu nusivilk juos ir pasidėk po medžiu, — patarė Syg-
segyras.

Kaip liepė, taip padarė najonas. Įsiropštė jis į medžio vir-
šūnę, Sygsegyras jį stipriai pririšo prie medžio kamieno, o
pats išlipo. Užsivilko jis šilku pamuštus lapės kailinius, užsė-
do ant sarto žirgo ir nušoliavo.

Bemaž grįžo iš visų pusių septyni plikiai su žagarais ir pa-
degė medį, kuriame sėdėjo najonas.

Vakarop parvažiavo turčiai namo, žiūri ir savo akimis netiki. Stovi **Sygsegyras** kaip niekur nieko, ir dar mėlynu šilku pamuštais lapės **kailiniais** apsilvilkęs, o netoliese **priištąs** gražiai **pabalnotas** sargas žirgas.

— Juk mes tave sudeginome! — ėmė šaukti plikiai: — Kaip čia atsiradai?

O varguolis sako:

— Kai jūs mane **deginote**, aš **pakilau** kartu su **dūmais** į patį dangų. Vaikštau po **dėbesis**, nuėjau iki **slibinų valdovo rūmų**. O **rūmuose**, **pasirodo**, visiems **keleiviams** dalija žirgus, kuriais oru **galima** skraidyti, ir dar lapės kailinius prideda. Gaila, kad jūsų **nebuvo** kartu! Bet **nenusiminkite!** Skrisdamas virš jūros iš viršaus mačiau, kad jos dugne **kaimenė** žirgų ganosi. Be piemenio, be **šeimininko**.

Sujudo sukruoto **plikagalviai** turtuoliai išgirdę tokią žinią, tik **klausinėja** per kits kitą:

— Kurgi? Kurgi?

— Jokite **paskui** manė, — pasakė **Sygsegyras**.

Nuvedė jis juos prie jūros ir sako pačiam storiausiam turtuoliui:

— Imk štai kartį ir lišk į vandenį. Kai tik pamatysi arklius — **pamataruok** kartimi. Tada ir kiti puls prie grobio.

Paėmė storulis turčius kartį ir brenda į jūrą. Žengė jis kokius **penkis** šešis žingsnius, tik knapt ir įsmuko į povandeninę duobę. **Kartis** tik sumataravo, ir plikis dingo iš akių.

Sygsegyras sušuko:

— Greičiau šokite paskui jį, o jei ne — visi žirgai jam vienam atiteks!

Kad puls **plikagalviai** turčiai į jūrą — ir nuskendo. Nuo to karto **niekas** daugiau jų nebematė.

Štai kur nuveda godumas ir pyktis.

GUDRUS KISKIS

Atsiliko kartą stepėje avis nuo bandos, pasiklydo ir susitiko vilką. **Vilkas**, žinoma, alkanas buvo. Jis norėjo tuoj pat **sudraskyti** avį, bet paskui apsisvarstė: „Jeigu sudraskysiu avį

stepėje, gausiu ją tempti iki savo guolio. Geriau nusivarysiu į mišką ir ten suėsiu."

Varosi vilkas avį į mišką. Varosi valandą, varosi dvi, nebedaug ir iki guolio beliko. Mato avis, kad mirtis jos tyko, o kaip išsigelbėti — nežino. Staiga, kur buvęs, kur nebuvęs, iš už krūmo iššoko kiškis.

— Ak, kiški! — subliuvo avis. — Varosi mane vilkas į savo guolį, suėsti taikosi.

— Zinoma, suėsiu! — suriaumojo vilkas. — Aure mano guolis už tos daubos. Ten aš tave ir sudraskysiu.

Pasikasė kiškis letenėle savo ilgas ausis ir sako:

— Kad jau vilkas pasakė, jóg suės — tai ir suės. Niekur tu, avie, nuo mirties nepabėgsi. Tiktai luktėlėkit manęs čia valandėlę, aš sulakstysiu iki daubos ir atgal — pažiūrėsiu, ar nėra ten medžiotojų.

— Gerai sugalvojai! — apsidžiaugė vilkas. — Nubėk — pažvalgyk!

Nebaigė vilkas nė tų žodžių sakyti — kiškis dingo. Tik šuoliavo jis ne už daubos, o prie ištuštėjusios stovyklos. Surado čia lopinėlių veltinio ir raudoną popieriuką nuo arbatos. Čiupo juos ir dumia atgal.

— Na kaip, — klausia vilkas, — ar nėra ten medžiotojų?

— Medžiotojų ten nėra, — atsakė kiškis. — Bet tik paklausyk, kokį aš radau chano įsakymą.

Tai pasakęs atsitūpė kiškis oriai ant veltinio, ištiesė priešais save raudoną popierių ir apsimetė skaitęs.

„Įsakė didysis chanas pasiūti jam kailinius iš septyniasdešimt septynių vilkenų. Dabar tie kailiniai jau gatavi. Trūksta tik vienos vilkenos apykaklei. Liepia didis chanas visiems, kas žino, kur yra vilko guolis, tučtuojau apie tai pranešti jam.“

Perskaitė kiškis tuos žodžius, ir — į kojas! Vilkas, aišku, pagalvojo, kad kiškis nubėgo pas chaną pranešti, kur yra vilko guolis.

— Nebus taip, kaip tu nori! — suurzgė pilkis kiškiui įkandin. — Nenušaus manęs chano medžiotojai!

Pasakė tai ir nunešė kudašių į kitą mišką. Kai vilkas dingo, kiškis vėl priešais avį atsirado.

— Eik, avie, namo! — pasakė jai kiškis.— Ir įsidėmėk: nedidelė gudrybė tarp avių amžių nugyventi, o didelė gudrybė kiškiui vilką priversti bėgti!

TIGRAS, JAUTIS IR LAPĖ

Susitiko sykį jautukas su tigriuku. Ir ėmė jie kartu gyventi miške, susidraugavo. Negalėjo dienos pragyventi nepasimatę.

Diena po dienos — ir metai praėjo. Tigriukas užaugo, jau didžiulis tigras tapo, nuo jo riaumojimo visi aplink virpėjo. O jautukas, jau didelis jautis, savo ragais galėjo persmeigti šimtametę pušį.

Kaip tikri broliai mylėjo vienas kitą tigras ir jautis. Pakirsta rytą tigras, pasiražo, ragais žemę pakapsto ir bėga pas jautį. O jautis atsikelia, mosteli uodegą, ragu žemę grybšteli ir skuba tigro pasitikti.

Taip kiekvieną rytą.

Visi žvėrys miške džiaugėsi šita draugyste. Tiktai lapė nenaudėlė buvo nepatenkinta. Mat iš tos draugystės jokios naudos ji neturėjo.

Atėjo kartą lapė pas tigrą, nuleido uodegą, ausis ir verkia.

— Ko verki? — klausia tigras.

— Taveš gaila! — aičioja lapė. — Tavo priešas nori tave nugalaboti, o tu net nežinai.

Tigras atsakė:

— Kol su manimi draugauja jautis, aš jokio priešo nebijau! Niekas mūsų nenugalės!

— Bet jautis kaip tik ir yra tavo priešas. Tai jis nori tave nugalaboti! — suamsėjo lapė.

Nepatikėjo tigras:

— Meluojil! Jautis mano draugas!

Dar garsiau pravirkė lapė:

— Kaipgi taip netiki manim? Aš juk teta tau. Pati girdėjau, kaip jautis sakė gyvatei: „Pabusių rytoj rytą, mostelėsiu uodega, grybštelėsiu ragu žemę ir pulsiu tigrą!“

— Na gerai! — suriaumojo tigras. — Aš patikrinsiu, ar jau taip bus, kaip pati sakai. Jei ne taip — kailį tau nudirsiu!

Nubėgo tada lapė pas jautį, nuleido uodegą, ausis ir verkia.

— Ko verki? — klausia jautis.

— Tave gaila! Tavo priešas nori tave nugalabyti, o tu net nežinai.

Jautis atsakė:

— Kol su manim draugauja tigras, man nieko nebaisu. Dviese mes bet kokį žvėrį įveiksim!

— Bet tigras ir nori tave nugalabyti! Jis ir yra tavo priešas!

— Nešdinkis iš čia! — supyko jautis. — Tigras man kaip tikras brolis!

Dar garsiau suviauksėjo lapė:

— Kaipgi tu netiki manim? Aš juk teta tau! Pati girdėjau, kaip tigras sakė gyvatei: „Pabusių rytoj rytą, pasirąžysiu, pakapstysiu nagais žemę ir pulsiu jautį!“

— Na palauk, — sako jautis, — aš patikrinsiu, ar jau taip bus. Jei apgavai, ant mano ragų tabaluosi!

Ir štai išaušo rytas. Pabudo draugai, spokso kits į kitą, stebi, ką katras darys. Tigras žiūri, — jautis tik mostelėjo uodega ir ragus į žemę įrėmė, o jautis mato — pasitempė tigras ir žemę nagais kapsto.

Ir dabar pagalvojo kiekvienas: „Teisybę sakė lapė, dabar jis mane nugalabys!“

Ir puolė įniršę draugai vienas kitą.

Stvėrė tigras jaučiui už gerklės, o jautis išmeigė ragą tigrui į krūtinę.

Ir abu krito negyvi.

Išėjo tada iš už krūmų lapė su savo lapiukais, suviauksėjo linksmai ir puolė prie nebegyvų draugų.

— Dabar mes ištikus metus mėšą esame, — pasakė ji lapiukams. — Ir patys būsime sotūs, ir dar kitas lapes pavaišinsim!

Tai matot, kaip būna: jei patiki niekšu — ir draugą pražudai, ir pats gyvenimo netenkil!

APGAUTAS KUPRANUGARIS

Seniai, labai seniai kupranugariumi augdavo nuostabūs ragai, o elnias ragų neturėjo. Labai didžiuodavosi kupranugaris savo ragais ir visą laiką girdavosi.

O labiausiai jis mėgo iš elnio pasišaipyti. Susitiks jį ir pradeda erzinti:

— Ne žvėris, o kažkoks pabaisa! Šlykštu žiūrėti į pliką kaktą!

Vieną vakarą grožėjosi kupranugaris savo atvaizdu ežere, ir tuo metu iš miško išbėgo elnias. Pamatė jį kupranugaris ir tuoj giriasi:

— Niekas neturi tokių ragų kaip aš! Net jautis man pavydi!

Priėjo elnias prie kupranugario, nulenkė galvą ir sako liūdnam:

— Mane kviečia į svečius tigras. Kaip aš eisiu pas jį toks negražus, tokia plika kakta! Būk geras, paskolink savo ragus vienam vakarui. Ateisi rytą vandens gerti, ir aš tau juos grąžinsiu.

Paskolino kupranugaris elniui savo nuostabiuosius ragus vienam vakarui, ir elnias nuėjo į svečius. Rytą ateina kupranugaris prie ežero, dairosi — nėra elnio. Pradėjo kupranugaris gerti, žvilgtį į savo atvaizdą vandenyje — ir staiga atsitraukė, užvertė galvą aukštyn: baisiai negražus sau pasirodė be ragų.

„Greičiau atneštų elnias mano ragus, — galvoja. — Bjauru į save tokį žiūrėti.“

Siurbtelėjo dar gurkšnelį, kitą ir vėl užvertė galvą — dairosi į visas puses, ar neatneša elnių ragų.

Taip ir pralaukė veltui visą dieną — neatnešė elnių ragų.

Kitą dieną vėl atėjo kupranugaris prie ežero, vėl laukia elnio. Vis verčia galvą aukštyn, kad tik nematyti savo atvaizdo, ir dairosi aplink: ar nematyti kur arti elnio.

Bet nepasirodė ir šįsyk elnias. Mat kai jisėjo prie ežero, vijosi jį nuožmūs vilkai.

Vos ne vos išnešė sveiką kailį elnias — pabėgo į gretimą mišką, kur ir pasiliko visam laikui gyventi.

Daugel metų prabėgo nuo tos dienos, kai kupranugaris prarado ragus. Bet ir dabar, vos tik pamato vandenyje savo atvaizdą, tuoj atkragina galvą ir sukioja į visas puses — gal ateina elnias, gal atneša jam ragus.

KAS VYRESNIS?

Rado sykį vilkas ir lapė ant kelio bryzą lašinių.

— Suėskime! — sako vilkas.

— Ne, — sako lapė, — čia negalima būti: matai, žmonės ten ir atgal keliu zuja. Dar nudės mus!

— Tai ką darysime? — sielojasi vilkas. — Juk nepaliksimė lašinių?

— Nusinešam juos ant kalno viršūnės, — sako lapė. — Ten ramiai ir suėsimė, atokiau nuo žmonių.

Nubėgo jie ant kalno viršūnės, vilkas ir sako:

— Pasidalykime radinį!

— Ką čia dalysies tokį menką bryzelį, — sako lapė. — Jau verčiau katras vienas suėskime.

Vilkas sutiko:

— Gerai sakai! Aš suėsiu.

— Ėsime tas, katras iš mudviejų vyresnis! — sako lapė. — Kiek tau metų?

„Na, — mano sau vilkas, — dabar aš pergudrausiu rudę.“

— Aš tikras senelis, sesulyte, — ėmė verkšlenti vilkas. — Net nebežinau, kiek man metų, painu ir besuskaičiuoti. Tik prisimenu, kada gimiau: tada šitas kalnas buvo mažesnis už balos kemsą, o vandenynas — lyg kokia balelė dauboje.

Išgirdo lapė tokius žodžius ir kad suvaitos, kad pravirks.

„Pergudravau rudę! — džiūgauja vilkas. — Verk neverkusi, o lašiniai mano!“

— Kas tau, sesulyte? — klausia jis. — Kas nuskriaudė tavę?

— Niekas manęs nenuskriaudė! — vaitoja lapė. — Tik tavo pasakojimas mane labai nuliūdino. Aš prisiminiau savo jausniausią velionį sūnelį. Jis kaip tik vienmetis buvo su tavim. Tais pačiais metais gimė.

Tai pasakiusi lapė tik capt letena lašinius ir ėda. O apmulktas vilkas nubindzino alkanas į savo guolį.

SIRSĖ IR KREGŽDĖ

Senais, nebeatmenamais laikais panoro piktas paukščių karalius sužinoti, kieno skaniausia žemėje mėsa. Pasišaukė jis širšę su kregžde ir sako:

— Skriskite į žemę ir sužinokite, kieno skaniausia mėsa.

Skrenda širšė su kregžde į žemę. Diena saulėta, rami, kregždė ir pamiršo, ką buvo liepęs karalius. Lakiojo ji aukštai pa-debesiais, linksmi čiułbėjo ir saulutėje šildėsi.

O piktoji širšė negaišo veltui laiko. Ką tik susitiko skris-dama — tą gėlė.

Pagaliau saulė ėmė krypti vakarop. Atėjo metas grįžti. Skrenda jos abi pas paukščių karalių, ir kregždė klausia:

— Ar sužinojai, kieno skaniausia mėsa?

— Sužinojau, — sako širšė. — Žmogaus mėsa skaniausia. Nuo šiol paukščių karalius mis žmogaus mėsa.

Nuliūdo kregždė. Skrenda ji ir galvoja, kaip išgelbėti žmo-gų nuo sunkios lemties.

— O sakyk, — vėl klausia kregždė, — kaip tu sužinojai, kad tokia skani žmogaus mėsa?

Širšė sako:

— Kol tu lakstei ir čiułbavai, aš darbavausi. Visus kan-dau — ir kupranugarį, ir jautį, ir arkli, ir gyvatę, ir šunį, ir lapę, ir liūtą, ir žmogų; pasirodo — žmogaus skaniausia mė-sa.

Dar didžiau nuliūdo kregždė ir sako:

— Pavargau. Nebegaliu toliau skristi. Atsipūskime valan-dėle.

Nutūpė jos ant šakos; kregždė prašo:

— Parodyk man savo geluonį. Niekada nesu mačiusi širšės geluonies.

Prasižiojo širšė, o kregždė tik kapt — ir sulesė jos liežuvį. Kad šaukia, kad rėkia širšė iš skausmo, bet niekas jokio šauksmo negirdi. Girdi tik — zirzena kažkas: „džž-ž, džž-ž-ž, džž-ž-ž...“

Atskrido jos pas paukščių karalių.

Širšė suka ratus aplink karalių, zirzena iš visų jėgų, bet nieko negali pasakyti — liežuvio neturi.

— Nieko nesuprantu, — piktai sako paukščių karalius. — Zirzena, zirzena! Pasakyk tu, kregžde, kieno mėsa skaniausia.

— Pati skaniausia — gyvatės mėsa, — sako kregždė. — Kas kartą jos paragauja, tas į kitokį valgį nė žiūrėti nebenori!

Patikėjo paukščių karalius kregžde ir ėmėsi medžioti gyvates.

Dabar žemėje iš paukščių karaliaus giminės vienas erelis belikęs. Ir kai tik jis pamato gyvatę, tuoj čiumpa ją ir tempiasi į savo lizdą. Mano, jog skanesnio valgio žemėje nėra.

KODEL BALANDIS BURKUOJA, O ŽVIRBLIS ČIRSKIA

Skrido sykį į Tibetą balandis ir žvirblis. Pavargo beskrisdami ir nutūpė ant vienos jurtos pailsėti. Patupėjo mažumėle, atsipūtė, jau buvo bekyla vėl į kelionę, tik, staiga girdi — jurtoje moteriškė vaitoja.

Balandis ir sako:

— Reikia padėti žmogui...

— Kad aš neturiu laiko, — sako žvirblis. — Noriu pažiūrėti, kaip Tibete lamos gyvena, kaip dievui meldžiasi.

Pasakė taip, purptelėjo ir nuskrido. O balandis pasiliko sergančios moteriškės slaugyti.

Atskrido žvirblis į Tibetą, apsistojo vienuolyne ir žiūri, kaip lamos dievui meldžiasi.

Po mėnesio vėl susitiko žvirblis su balandžiu, šnekasi, bet vienas kito nebesupranta: balandis vis burkuoja: „gu-u, gu-u, gu-u“. O žvirblis be perstojo čirškia: „čik čirik, čik čirik, čik čirik“.

Taip atsitiko todėl, kad balandis vis negalėjo pamiršti, kaip aičioja, burkuoja **serganti** moteriškė, o žvirbliui ausyse visą laiką **skambėjo** lamų **maldos**. Nuo ryto iki vakaro jie bambėjo: „čik čirik, čik čirik, čik čirik“.

Taip iki šios dienos nesupranta vienas kito žvirblis ir balandis.

KAIP NETURTINGAS BERNAITIS CHANU TAPO

Seniai, labai seniai gyveno pasaulyje išdidus chanas, ir turėjo jis labai daug valdinių. Bet diena po dienos žmonių vis mažėjo ir mažėjo: pagal chano įsakymą visi seniai, kurie nebesugebėdavo suvaldyti mitulio veršio, buvo galabijami užkėmiant jiems burną avies uodega.

Sumanė vienas tos šalies bernaitis išgelbėti savo tėvą. Iškasė jis duobę, įkėlė į ją senuką ir slapčiomis maitino. Kai atėjo valdininkai jo paimti, bernaitis verkdamas pasakė, esą, jo tėvas prieš **keletą** mėnesių miręs. Patikėjo valdininkai ir išėjo nieko nepešę.

Eina kartą bernaitis pro chano rūmus ir mato — žmonės būriuojasi. Apžiūrinėja jie susidomėję kažkokio medžio kamieną vienodai **nutašytais** galais. Tą rąstą atsiuntė gretimos šalies chanas. Jis **grasino** paskelbsiąs karą kaimynui, jei šis nepasakysiąs, kur medžio viršus ir kur apačia. Artėjo termino pabaiga, ir **sutrikęs** chanas paskelbė, jog duosiąs maišą aukso, jei kas **įminsiąs** mišlę. Išgirdo tai bernaitis ir nuėjo pas tėvą klausti patarimo.

— Nieko čia nėra **sunkaus**, — atsakė senukas. — **Reikia** paleisti rąstą į sraunią upę, ir jis ims plaukti viršutiniu galu į priekį.

Atėjo rytą bernaitis pas chaną ir pasakė, kaip galima atpažinti, kur rąsto viršus ir kur apačia. Chanas pasiuntė pas kaimyną žygūną su **atsakymu**, o išmintingą bernaitį **dosniai** apdovanojo.

Praėjo keli mėnesiai, ir kaimynas vėl atsiuntė chanui kažkokį keistą gyvį, didumo sulig dveigiu jaučiu, su **daugybe** ilčių, dvylika kojų ir **permatomu** pilvu. Reikėjo nustatyti, kur **gyvena** tokios būtybės ir kaip jas galima užmušti. Ir vėl sugužėjo į chano rūmus **daugybė** valdinių, bet nė vienas nieko nevaliojo paaiškinti. Naktį chanas įsakė tarnui stropiai saugoti gyvį, o rytą sargo nė kaulelių nebebuvo likę. Ėjo dienos, ir veikiai baisūnas **suėdė** kelis šimtus žmonių. Atėjo eilė ir bernaičiui saugoti **pabaisą**. Didžiai nusiminęs atėjo jis pas tėvą.

— Neliūdėk, sūnau, — pasakė senukas. — Tai nusipenėjusi utėlė. Kai ją saugosi, nemiegok ir visą laiką būk budrus; jeigu tas gyvis norės tave užpulti, patrink vieną į kitą nagus — jis labiausiai šito bijo.

Paklausė sūnus tėvo patarimo ir liko gyvas. Rytą žvilgt chano tarnai pro duris — ogi bernaitis gyvas ir sveikas, ir nubėgo jie pranešti chanui. Pasišaukė chanas bernaitį ir sužinojo, kad tas keistas gyvis tai tik nusipenėjusi utėlė. Pranešė jis apie tai **kaimynui** chanui, o bernaičiui pasakė:

— Tu išgelbėjai **valstybę**. Reikalauk iš manęs, ko tik nori.

— Man malonu girdėti tokius žodžius, bet tai ne mano **nuopelnas**, — atsakė bernaitis puldamas ant kelių. — Mįslę įminė mano tėvas. Man nereikia jokių turtų, prašau tik vieno: pakeisk įsakymą, pagal kurį galabijami seni **žmonės**.

Sutiko chanas ir paliepė valdininkams skambinti mažuoju varpu — surinkti mažuosius otokus²⁹, paskui skambinti didžiuoju varpu — surinkti didžiuosius **otokus**. O kai žmonės susirinko, pats paskelbė pakeičiąs seną įstatymą nauju. Pagal naują įstatymą senus žmones buvo liepta **gerbti** ir godoti.

²⁹ Otokas — giminė, klanas.

Chanas užleido savo sostą protingam bernaičiui, o išmin-tingas senis tapo jo pirmuoju patarėju. Ir gyveno toliau šitos šalies žmonės ramiai ir laimingai.

ICH-ALIMAS IR BAGA-ALIMAS

Senais, nebeatmenamais laikais gyveno draugėje mongolė ir kinė. Kas rytą jos prausdavosi tame pačiame šaltinyje. Kartą mongolė išgriebė iš vandens plaukiantį pasroviui obuolį. Pasidalijo jį draugės, suvalgė ir iš karto pasijuto besilaukiančios. Po kiek laiko tą pačią dieną ir tą pačią valandą jos pagimdė berniukus, kaip du vandens lašai panašius į kits kitą — net pačios motinos jų neatskyrė.

Ėjo metai, bernaičiai paaugo ir vis bėgdavo į mišką uogauti. Vienas parnešdavo daug uogų, ir žmonės jį pradėjo vadinti Ich-alimu („Daugiauogiu“), o kitas parnešdavo mažai uogų, ir jį pavadino Baga-alimu („Mažauogiu“). Bet kuris katros sūnus, motinos taip ir nežinojo, net ir nesistengė žinoti — gyveno jos, nors ir vargingai, bet darniai.

Tačiau vieną dieną atsitiko nelaimė — mirė kinė. Mongolė viena vos susidorodavo su namų ruoša. Berniukai turėjo eiti medžioti, kad pramaitintų save ir motiną.

Kartą, kai sūnų nebuvo namie, pas mongolę atsilankė piktoji dvasia — šulamas.

— Katras tavo sūnus — Ich-alimas ar Baga-alimas? — klausia jis moteriškę.

— Nežinau, — sako ši.

— Nori — aš pamokysiu, kaip atskirti savo sūnų, — pasiūlė šulamas.

Iš pradžių mongolė sakė nenorinti, bet paskui sutiko, nes šulamas kelias dienas atkakliai įkalbinėjo ir net grasino.

— Paimk storą adatą ir, kai berniukai pargriš namo, apsimesk nualpusi, — mokė šulamas. — O kai jie neš tave į lovą, įdurk tajam, kuris laikys tave už pečių. Jeigu toje vietoje atsiras apgamas, — vadinasi, tas berniukas — tavo sūnus.

Paklausė mongolė šulamo ir padarė taip, kaip jis mokė: pasiėmė adatą ir, kai tik turėjo pareiži vaikai, išsitiesė prie jurtos durų. Sūnūs žiūri — motina nugeibusi, ir tuoj suskato kelti ją į lovą. Tada ji tik bakst adata tajam, kuris laikė už pečių. Paskui dėjosi atsigavusi, atsimerkė ir mato — galvūgalyje stovi Baga-alimas, o jam ant rankos atsiradęs didelis apgamas. Nuo to laiko skaniausią kąsnelį mongolė vis kišdavo tikrajam sūnui Baga-alimui, o našlaičiui Ich-alimui likdavo tik trupiniai.

Kartą medžioklės metu rankiodamas strėles Baga-alimas aptiko stovykloje primėtytų žarnokų. Papasakojo apie tai broliui ir savo ausimis nepatikėjo, kai šis pasiguodė:

— Čia tikriausiai man valgis pataisytas.

Kaip nustebo Baga-alimas, kai namie motina jam padėjo skanaus, sotaus maisto, o Ich-alimui pakišo tuos mėsgalius, kuriuos jie neseniai matė.

Įširdo Baga-alimas ir švyst lėkštę su mėsgaliais lauk, o Ich-alimui atidavė savo dalį. Pats jis suvalgė, ką motina buvo įsidėjusi.

Kitą rytą, kai broliai vėl išėjo į medžioklę, Ich-alimas ir sako:

— Gaila man, našlaičiui, palikti gimtinę, bet nieko neveiksi — verčiau pačiam išeiti negu laukti, kol išvarys.

— Jeigu reikia išeiti, tai eisime drauge, — nesutiko Baga-alimas.

Bet Ich-alimas atsakė:

— Tau nėra ko eiti, — ir nušoliavo.

Jojo jis, jojo ir prijojo jūrą, ant kurios kranto ganėsi didžiulė banda. Ir klausia jis piemenį:

— Kieno galvijus ganai?

— Chano.

— O kur gyvena tavo chanas?

— Aname jūros krante.

— Tai kaip tu persikėlei čia su tokia banda?

— Jūros dugnu. Pasakau: „Jūra, prasiskirk!“ — ir jūra prasisiskiria.

— O ką darai, kai bandą pargeni namo?

— Vienus galvijus pririšu, kitus supančioju.

— O paskui?

— Paskui valgau chusamą³⁰, geriu chiaramą³¹.

Ich-alimas pasikeitė su piemeniu drabužiais ir perėjo kartu su banda į kitą krantą. Parginęs galvijus bernaitis vienus pririšo, kitus supančiojo ir jau visai alkanas patraukė į rūmus. Čia jis vos nežengė į chano menes — gerai, kad pikta tarnaitė pasipainiojo.

— Ko neini valgyti chusamo ir gerti chiaramo, o landžioji čia, niekadėjau! — užkriokė ji.

— Ėjau per lauką — pakvipo svogūnu, ir apsisuko galva. Būk gera, pasakyk, kur man rasti chusamo ir chiaramo? — paklausė Ich-alimas.

— Eik į virtuvę, — burbtelėjo tarnaitė.

Nuėjo Ich-alimas į virtuvę, atsistojo prie durų ir laukia.

— Kas nutiko, paršeli? — užriko ant jo tarnai. — Kodėl iki šiol nevalgei chusamo ir negėrei chiaramo?

Jis vėl turėjo išsisukinėti:

— Ėjau lauku, pakvipo svogūnu — ir apsvaigo galva. Duokit greičiau chusamo ir chiaramo!

Davė jam tarnai chusamo ir chiaramo, prisivalgė Ich-alimas, prisigėrė ir eina ieškoti, kur prigulus.

O chanas turėjo septynias dukteris. Šešios jau buvo ištėkėjusios, o jauniausioji dar neišpiršta. Ir atsitiko taip, kad tą naktį tariamas piemuo užklydo pas ją nakvynės. Ir gavo chanas skaudama širdimi leisti dukteriai susituokti su piemenėliu. Davė jis jiems kraičio seną geltoną jurtą ir šiokių tokių rakandų.

O chano tabūne buvo kerša kumelė. Kasmet ji atvedavo po kumeliuką, ir kasmet jį pagrobdavo stebuklingas paukštis chanharidas. Artėjo metas kumelei vėl kumeliuotis. Ir sumanė šeši chano žentai patykoti chanharidą ir nudobti. Sužinojo šitą naujieną tariamo piemens patį, atėjo pas chaną ir sako:

— Mano vyras irgi tykos chanharido.

— Gerai, — sutiko chanas ir padovanojo piemeniui širmą mitulį kumeliuką, kuris visada kiūtindavo kaimenės gale.

Atsuoliavo Ich-alimas į ganyklą ir iš vakaro nuvirto miegoti. O šeši jo svainiai sustojo ratu aplink kaimenę. Kiaurą naktį nesumerkė jie akių, o paryčiais kietai įmigo. Pakirdo

³⁰ Chusamas — apskrudusi krėnelė.

³¹ Chiaramas — virintas vanduo su pienu.

Ich-alimas auštant ir mato: kerša kumelė jau atsivedusi kumeliuką. Staiga, kur buvęs, kur nebuvęs, atskrido chanharidas, jis tik capt kumeliuką ir šaute į dangų. Ich-alimas tik leidžia strėles — nukrito keletas plunksnų iš paukščio sparnų ir širmo kumeliuko uodegos galelis. Susirinko Ich-alimas grobį ir parnešė žmonai.

Pabudo svainiai, žiūri — kumelė apsikumeliavusi, o kumeliukas dingęs. Susirinko jie plunksnų pūkelius, nuėjo pas chaną ir meluoja išsijuosę, girdi, kovęsi su paukščiu, bet tas pasprukęs.

Chanas buvo benoriš juos siųsti vyti, bet jauniausioji dukterė įkalbėjo tėvą šitą darbą patikėti piemeniui.

Pasibalnojo Ich-alimas širmą kumeliuką ir išjojo. Greitai vargšas gyvulėlis nusivarė nuo kojų ir sustojo.

— Lauk manęs čia, — pasakė Ich-alimas nulipdamas nuo kumeliuko. — Toliau aš eisiu vienas.

Bet staiga nusikamavęs kumeliukas pavirto į gražų pabalnotą žirgą su lanku ir strėline prie balno. Dabar buvo galima keliauti drauge.

Nujojo Ich-alimas iki upokšnio ištakos, — o ten, jis iš gandų žinojo, chanharidas girdydavęs arklius, — ir pasislėpė. Netrukus mato — atgena stebuklingas paukštis savo kaimenę girdyti, bet arkliai baidosi vandens, žvengia ir stojasi piestu.

„Kas ten vandenyje — dievas ar velnias?“ — galvoja chanharidas ir pasilenkė prie upelio pažiūrėti.

Ir tada kad šoks ant jo iš užpakalio Ich-alimas ir surišęs persimetė per balną.

— Pasigailėk, gerasis žmogau, — maldauja paukštis, — aš tau dorai ir ištikimai tarnausiu.

Atrišo Ich-alimas paukštį, bet nepaleidžia, drauge su kaimene varosi pas chaną. Staiga mato — tarp arklių bėginėja mitulys kumeliukas striuka uodegėle.

— Taigi čia tas pats kumeliukas, kuriam aš uodegą strėle nukirtau, — apsidžiaugė Ich-alimas ir joja dar sparčiau.

Ir ūmai prabilo gražuolis žirgas:

— Kai josime pro tavo svainių stovyklą — jie kvies į palapinę. Nesėsk ten ant žalio apvalaino apkloto. Paduos ašotį arbatos — negerk.

Netrukus iš tiesų tolumoje pasirodė šešių svainių ailas. Pasitiko jie giminaitį ir pakvietė į jurta.

— Sėsk, — kviečia jie tariamą piemenį rodydami į apskritą žalią paklotą.

Bet piemuo stovi kaip stovėjęs. Padavė arbatos.

— Gerk, — siūlo svainiai.

Bet Ich-alimas mandagiai atsisakė. Tada jie per jėgą kliukt svečiui kelis lašus į burną, tas beregint apgirto ir bumbt ant žalio pakloto — tiesiai į gilią duobę. Užvertė ją svainiai didžiu-liu akmeniu ir bėga prie chanharido.

— Traukitės šalin, — rūščiai pasakė paukštis, — arba aš taip mostelėsiu sparnais, kad išlėksite į orą.

Išsigando svainiai ir eina prie gražuolio žirgo.

— Šalin nuo manęs! — rūščiai tarė žirgas, — arba aš pakelsiu tokias dulkes, kad beregint uždusite.

Paliko svainiai chanharidą ir žirgą ir varosi kitus arklius pas chaną.

O ištikimi Ich-alimo draugai — chanharidas ir žirgas kad ims ridenti nuo duobės didžiulį riedulį. Kokius dvejus metus jie darbavosi, kol pagaliau jį išjudino iš vietos. Tada ištikimas žirgas nuleido žemyn pavadį ir ištraukė Ich-alimą į viršų.

Tuo tarpu pas chaną atėjo šeši žentai ir iš kailio neriasi girdamiesi, girdi, jie užmušę chanharidą ir gražiną chanui pagrobtus arklius. Nudžiugo chanas, apdovanojo melagius ir dar puotą ėmėsi taisyti jų garbei.

Bet atėjo jauniausioji duktė ir sako:

— Vardan teisybės šitos puotos užsitarnavo mano vyras — Ich-alimas. Jei netiki — pažiūrėk — iš, kur aš turėčiau chanharido plunksnų ir širmo kumeliuko uodegos kuokštelį, — to kumeliuko, kur atginė tavo žentai su kaimene? Ne tavo piemuo Ich-alimas, o narsuolis. Įsakyk jį surasti, tėve.

— Gerai jau gerai, palauksime dešimt dienų — tegu mano tarnai jo paieško, — atsakė chanas.

Praėjo dešimt dienų — Ich-alimo kaip nėra, taip nėra.

— Gerai, palauksim dar dvidešimt dienų, — pasakė chanas.

Bet praėjo ir tos dienos, o Ich-alimo nė kvapo. Ir pamiršo jį visi, tik jauniausioji duktė nepraranda vilties sulaukti vyro.

Vieną gražią dieną kad pūstelės stiprus vėjas, ir pietvakariuose pakilo stulpas dulkių. Pasišaukė chanas jauniausiąją dukterį ir klausia:

— Iš kur tos dulkės ir vėjas?

— Iš kur vėjas — nežinau, o dulkės kelia mano vyro žirgo kanopos.

Ūmai saulę užtemdė didžiulis šešėlis. Tai chanharidas praskrido virš chano rūmų ir nutūpė prie apskurusios geltonos jurtos. Veikiai prie šios jurtos sustojo raitelis ant eiklaus žirgo.

Suprato chanas, kad jo duktė teisybę sakė. Ir iškėlė jis šaunią puotą Ich-alimo sugrįžimo garbei, o šešis žentus liepė pririšti prie kietasprandžių arklių uodegų ir paleisti arklius į visas keturias puses.

Ir žuvo nedorėliai žantai, o šaunusis bernaitis Ich-alimas tapo chanu ir gyveno taikiai ir laimingai.

GUDRUS ATSAKYMAS

Susitiko kartą kelyje badarčinas ir kunigaikštis. Badarčinas ėjo pėsčias, o kunigaikštis jojo ant žirgo — juodu šilkinu kinišku chalatu, kiniška kepuraite ir kiniškais bateliais. Tuoju prisiartinio prie badarčino kunigaikščio tarnai ir klausia:

— Ei tu, niekingas duoneliautojau, ar nematei kunigaikščio?

— Prajojo čia toks vienas ant erzilo kiniškais apdarais, ar jis kunigaikštis, ar ne — nežinau, — sako badarčinas.

— Tu įžeidei mūsų poną! — užriko tarnai.

Čiupo jie badarčiną, apkūlė lazdomis ir paliko. Guli badarčinas ant žemės ir verkia:

— Mano tėvus išsivedė Erlegas³², mano seseris išsivedė jų vyrai, ir tik manęs, vargšo, niekas niekur neima.

Tuomet prijėjo kunigaikštis ir klausia:

³² Erlegas — pragaro valdovas.

— Kas per vienas tas žmogus?

— Jis įžeidė jus, ir mes jį apkūlėm, — atsakė tarnai.

Nusibodo kunigaikščiui klausytis badarčino raudos, ir jis sumanė juo atsikratyti.

— Mano kaimenėje yra nusususi kumelė. Atiduokite ją šitam valkatai — tegu nešdinasi iš čia, — sako kunigaikštis.

O kai tarnai išpildė jo valią, kunigaikščiui parūpo sužinoti, ką dabar sakys badarčinas.

— **Apsimeskite**, kad einate pro šalį, ir paklauskite, iš kur jis keliauja.

Tarnai taip ir padarė.

— Iš kunigaikščio joju, — atsakė badarčinas pažinęs kunigaikščio tarnus. — Aš atkentėjau savo nugara, o kunigaikštis — kumelės nugara.

DVI JAUNOS MOTERIŠKĖS

Gyveno kitados kalnų tarpeklyje dvi kaimynės — jaunos moteriškės. Viena buvo labai graži, bet paikša, o kita — neišvaizdi, bet protinga. Ir turėjo neišvaizdžioji du vaikus. Kartą kad ims jie šaukti:

— **Mama**, tavo katilė žmogus sėdi ir peilį galanda.

„Ką čia niekus jie plepa, — pamanė motina ir žvilgtį kati-
lą su vandeniu. Jame nepažįstamas žmogus atsispindi. Kilst mo-
teriškė galvą — ogi ant uolos žmogus besėdįs ir didelį peilį
begalandąs. — Ak, štai kodėl vaikai sakė katilė žmogų sė-
dint“, — suprato jaunoji moteriškė.

— Viskas aišku, — tarė ji vaikams. — Šitas žmogus nori naktį mus nugaluoti.

Nuėjo neišvaizdžioji moteriškė pas savo malonaus veido kaimynę ir sako:

— Vienas toks žmogus ketina mus nugaluoti. Todėl šiąnakt mums reikėtų miegoti kartu, vienoje jurtoje, tik taip apsigin-
sime.

Bet gražuolei toks pasiūlymas nepatiko.

— Aš tikra, — atsakė ji, — kad joks piktadarys neatsilaikys prieš mano grožį.

— Verčiau paklausytum manęs, — pasakė neišvaizdžioji moteriškė atsisveikindama ir grįžusi į savo jurtą ėmė galvoti, kaip išgelbėti save ir savo vaikus.

Įsodino juos į skrynią, užrakino ir liepė tyliai tyliai kiūtoti. Paskui iškasė prie jurtos angos didelę duobę, į kurią laisvai tilptų du žmonės, pasiėmė kūjį, peilį ir laukia prie durų plėšikų. Netrukus pasigirdo žingsniai: prie jurtos artinosi du žmonės. Vienas ir sako:

— Tu susidorok su vaikais, o aš einu į gretimą jurtą.

Jau buvo bežengias galvažudys į jurtą, bet neišvaizdžioji moteriškė tik taukšt jam kūju ir užmušė.

Kitas galvažudys veikia sudorojo gražuolę ir grįžęs atgal šaukia:

— Na kaip, ar susidorojai su jais?

— Taip, tuoj baigiu, — atsakė neišvaizdžioji moteriškė. — Čia tamsu, tai ir užgaišau. Užeik.

Tik žingtelėjo piktadarys kelis žingsnius ir plumpst į duobę. Neišvaizdžioji moteriškė taukšt jam kūju per galvą ir apsvaigino, paskui visai pribalgė. Nugalabijusį piktadarius puolė į kaimynės jurtą, bet buvo jau vėlu: šeimininkė gulėjo nebyva.

Taip neišvaizdžioji moteriškė susidorojo su galvažudžiais, išgelbėjo savo vaikus ir gyveno nuo to laiko ramiai ir laimingai.

TRYS BROLIAI KARŽYGIAI

Seniai, labai seniai gyveno pasaulyje galiūnas chanas ir narsi moteriškė Emegtej-batorė³³. Ilgai jie tarpusavy vaidijosi. Galop narsioji moteriškė nugalėjo, ir jie suėjo gyventi draugėn.

³³ Emegtej-batorė — moteris karžygė.

Žmona pagimdė chanui du sūnus: vyresnysis tvarkė valstybės vidaus reikalus, o jaūnėlis palaikė ryšius su kitomis valstybėmis, be to, rūpinoši sienų sargyba.

Tuo tarpu sostinės apylinkėse ėmė lankytis piktosios dvasios — šulamai. Kartą chanas medžiodamas sužeidė rudą lapę. Strėlė išmušė žvėreliui akį, bet jis vis tiek pabėgo. Pasirodo, tai buvo visos šulamų šeimos galva.

— Chanas brangiai sumokės, kam suluošino mūsų tėvą, — prisiekė pati jauniausioji šulamė ir paklausė vyresniąją seserį. — Ar padėsi man atkeršyti?

— Nenoriu! Įkyrėjo gyventi su jumis, — šaltai atsakė toji ir įsikniaubė į knygą.

Tada jaūnėlė ryžosi veikti viena. Pasivertė ji gražia mergaite, nuėjo į miestą ir apsigyveno tarp rūmų ir jamyno³⁴ stovinčiame name. Chano valdininkai kasdien eidavo pro jos langus į darbą ir grįždavo namo.

Jojo kartą gatve pats chanas. Žvilgt į gražuolę — ir įsimylėjo. Nuo to laiko jis kasdien ėmė jodinėti pro jos namą, ilgai stovėdavo po langais, o vieną gražią dieną įėjo į vidų ir paėmė gražuolę į žmonas. Užvaldė jaūnoji pati chano širdį, ir jis nustojo vaikščiojęs pas vyriausiąją pačią.

Jaūnoji žmona nusprendė pirmiausia atsikratyti chano sūnų.

„Juk jie nugaluos mane, kai žūs tėvas“, — svarstė ji.

Apsimetė ji sunkiai serganti ir atgulė į lovą. Išsigando chanas, liepė sušaukti visos valstybės išminčius ir gydytojus. Bet niekas nepadėjo. Tada apsimetėlė pasišaukė vyrą ir sako:

— Aš jau nebe šio pasaulio gyventojas. Noriu prieš mirtį atsisveikinti su visais jūsų ministrais. Mano pone, įsakykite juos siųsti pas mane, bet tik po vieną.

Mirštančiosios valia — įstatymas. Chanas išpildė gražuolės prašymą, ir ministrai vienas po kito ėjo į jos menes. Paskutinis čia įžengė vyresnysis chano sūnus.

— Būk geras, patrink man nugarą, — ėmė maldauti chano žmona. — Tik prašom nusiimti šarvus ir šalną — trukdo jie.

Kai jaūnikaitis nusiėmęs karžygio aprangą ėjo prie ligonės, ta ėmė klykti. Išgirdę triukšmą atbėgo chanas ir dvariškiai.

³⁴ J a m y n a s — kanceliarija; čia — chano priimamasis.

— Žiūrėkite, žiūrėkite, o chane, — rypavo pro ašaras chano žmona. — Jūsų sūnus norėjo mane, mirtinai sergančią, pažeminti. Matote, jis veik nuogai išsirengė.

— Tai šmeižtas, — pasipiktino jaunikaitis, bet chanas patikėjo pačios žodžiais ir liepė įpėdinį uždaryti į šaltąją.

Nuo tos dienos jaunoji chano žmona ėmė sparčiai taisytis, o greitai ir visai pasveiko.

— Kol gyvas jūsų sūnus, nieko gero nelauk, — šnabždėjo ji vyrui. — Mirties patalė gulinti, ir tai norėjo išniekinti, o dabar, kai aš sveika, tikrai nesiels padoriai. Geriausia būtų jį nugalabyti!

Pakluso chanas gudrios žmonos įkalbinėjamas ir išklajavo visame mieste naują įsakymą. Rytoj sūnus būsiąs baudžiamas mirties bausme.

Tuo tarpu grįžo į miestą jaunėlis chano sūnus, kuris buvo išvykęs su reikalais. Ilgai svarstęs jis apsistojo pas savo motiną, patekusią į nemalonę, ir ši jam papasakojo, kad vyresniojo brolio laukia mirties bausmė.

— Aš jį išgelbėsiu, — pasakė narsusis bernaitis. Nubėgo jis prie šaltosios, išgalabijo sargybinius ir išvadavo kalinį.

Sužinojo tai chanas ir įsakė suimti abu sūnus. Greit pasivijo baudėjai brolius, ir išliepsnojo mūšis. Pametė broliai vienas kitą ir nubėgo į priešingas puses.

Šiaurės rytuose, kurlink traukė vyresnysis, stovėjo prašmatnus kunigaikščio antkapis. Kiekvienas, kas tik keliaudavo pro jį, gaudavo nulipti nuo arklio ir nusilenkti. Bet vyresnysis chano sūnus šito nepadare.

„Kodėl aš turiu sveikinti mirusį?“ — pagalvojo jis ir nė nestabtelėjęs jojo toliau.

Bet tuojau jį apsupo dešimt raitelių, ir jaunikaitis gavo stoti į mūšį. Ilgai jis kovėsi — vienas prieš dešimtį — ir galop visus iki vieno išguldė. Bet nespėjo karžygys nujoti nuo kautynių lauko — čiupt jį šių vietovių savininkas, burtininkas Ubdist-batoras. Sukaustė jį geležiniais pančiais ir prirakino grandine. O burtininkas turėjo dukterį. Mergaitei ką tik buvo sukakę aštuoniolika metų, ir atrodė ji kaip kokia karžygė, be to, buvo labai smalsi.

— Kodėl man nesusipažinus su jaunu žmogumi ir nesužinojus, kas jam nutiko? — tarė ji sau ir naktį išvadavo jaunikaitį iš grandinių.

— Aš dar pasigrumsiu su tavo tėvu, — pasakė belaisvis, kai mergaitė parsivedė jį į namus.

— Tu jo niekuomet neįveiksi, — perspėjo mergaitė. — Verčiau papasakok, kas esi, iš kur esi, kas nutiko, ir aš tau padėsiu.

Išsipasakojo viską jaunikaitis ir dar kartą prisiekė atkeršysias savo tėvui.

Tuomet sužinojo burtininkas, kad duktė išvadavo belaisvį, ir slapčia įsigavo į jos namus nugaluoti užsispyrėlio. Bet išgirdęs jaunikaičio pasakojimą, nusprendė palikti jį gyvą, nes jam pagailo jo.

Kitą dieną burtininko dukters patartas jaunikaitis nuėjo pas Ubdist-batorą. Papasakojo jam savo sielvartą ir prašė padėti.

— Gerai, padėsiu, — sutiko šis. — Aš turiu šimtą tūkstančių kareivių. Renk juos kautynėms.

Pasakyta — padaryta. Vedė jaunikaitis burtininko dukterį ir ėmė ruošti dideliam karui.

O tuo tarpu jaunėlis brolis, kuris bėgo pietryčių pusėn, susidūrė su šimtu raitelių. Šie užpuolė jį, kad jis jodamas pro nežinomo kunigaikščio kapą neatidavė pagarbos. Iškapojo visus jaunikaitis, bet staiga atsirado lyg iš po žemių priešais jį mergaitė galiūnė ir stojo su juo į mūšį. Ilgai juodu grūmėsi, kol pagaliau suprato neįveikšią vienas kito. Tada susitaikė juodu ir suėjo gyventi draugėn. Mergaitė pasirodė turinti šimtą tūkstančių kareivių, ir jaunėlis sūnus taip pat ėmė ruošti juos kautynėms su savo tėvu.

Tuo tarpu chanas padidino armiją, o jaunoji jo žmona ėmėsi apmokyti kareivius: jautė burtininkė, kad chano sūnūs grįš ir jai atkeršys.

Pagal to meto papročius visi nusikaltėlių giminės būdavo nugalabijami. Kartą jaunoji žmona ir sako chanui:

— Tavo vaikai — valstybės priešai. Jų kaltė įrodyta. Žiūrėk įstatymo ir liepk nugaluoti jų motiną.

Ir įsakė chanas uždaryti senąją savo žmoną į belangę, pasikui išleido įsakymą nubausti ją mirties bausme.

O tuo metu atvažiavo į miestą geras chano jaunėlio sūnaus draugas. Perskaitė jis įsakymą ir sako savo pačiam:

— Ateis diena, ir mano draugas grįš. Kaip aš pažiūrėsiu jam į akis, jeigu man čia esant bus susidorota su jo motina! Ne, reikia ką nors daryti. Patark, kokių žygių imtis?

— Gatvėmis slampinėja tokia vagilė, — sako pati. — Ji negirdi ir nekalba. Gerai būtų ją apkeitus su tavo draugo motina.

Paklausė vyras savo pačios patarimo, sugavo tą vagilę, parsivedė namo, gražiai aprenge, pririšo prie pilvo pagalvėlį, girdi, ji dienugalė, ir nusivedė į kalėjimą. Pakišo jis dovanų sargybiniams ir prašo:

— Čia mano pati, vyresniosios chano žmonos tarnaitė. Negaliu žiūrėti, kaip ji kankinasi dėl savo ponios. Prašom ją praleisti atsisveikinti. Mano pati greitai grįš.

Sutiko sargybiniai ir abu įleido į rūmus. Tenai narsusis bernaitis padėjo chano pačiai pasikeisti su vagile drabužiais ir išvedė draugo motiną iš belangės. Sargybiniai nė neįtarė nieko. Nuošalioje vietoje pabėgėlės laukė pabalnotas žirgas, ir ji visam laikui paliko miestą.

Ilgai šuoliavo chanienė ant žirgo, kol prijėjo atkampų ailą. Dienugalė moteriškė buvo labai pailsusi ir nusprendė sustoti. Laimė, aile gyveno gerų žmonių: senukas su senute. Vaikų jie neturėjo ir mielai ją priglaudė. Veikiai ji susilaukė kūdikio ir gyveno su juo aile, kol jam suėjo devyneri metai.

Visą tą laiką Emegtej-batorė grūdino berniuką. Vien kirvį ji teturėjo, bet vis tiek sugebėjo išmokyti sūnų gerai valdyti ginklą. Kai jis sustiprėjo ir paaugo, motina sako:

— Dabar eik ieškoti savo brolių, apie kuriuos tau pasakojau. — Ir išlydėjo jį į kelią.

Ilgaiėjo bernaitis negyvenama stepė, kol susidūrė su dviem žmogėdromis. Čiupo šie bernaitį ir nešasi — pasičirškins pietums. O tie žmogėdros turėjo seserį, išmintingą ir mokančią stebuklus daryti. Ir atsitiko taip, kad tą rytą ji būrė ateitį ir burdama pamatė, kaip broliai taisosi nugalabyti žmogų. Greit ji atrūko į tą vietą, kur žmogėdros kūrė laužą, čiupo belaisvį ir nusinešė į padebesius. Ten ji privertė barnaitį pasipasakoti apie save, o paskui tarė:

— Pirmiausia atšokime vestuves, o paskui eik toliau. Kai reikės, aš tau padėsiu.

Taip juodu ir padarė.

Ir šit atėjo bernaitis į savo šalies sostinę. Eina jis per tur-
gų ir teiraujasi apie savo brolius, ir tuoj jį čiupt **kažkas**, su-
rišo ir tempia pas miesto valdovą: mat buvo pažadėta penki
tūkstančiai lanų³⁵ sidabro tam, kas sugaus pabėgusių chano
sūnų giminaitį.

— Tu neturėjai klausinėti apie savo brolius, — sako miesto
valdovas. — Visame mieste iškabinėtas įsakymas gaudyti tavo
brolius. Girdėjau, kad vienas gyvena kažkur pietryčiuose.
Kur — tikrai nežinau, bet padėsiu surasti. Duosiu tau žirgą,
aprangą, ginklų, ir jok šianakt ta kryptimi. Bet už visa tai
gausi vesti mano vienintelę dukterį.

Sutiko bernaitis, atšoko vestuves, nors miesto valdovo duk-
tė pasirodė besanti šlykšti mergelė raudona nosimi, nelyginant
gaidžio skiautere. Gavo tą patį vakarą bernaitis, kas jam buvo
žadėta, pasibalnojo ristą žirgą ir šuoliuoja pietryčių pusėn.

Rytą, vos patekėjus saulei, kelią jam pastojo aukštas kal-
nas, apaugęs tankiu mišku. Teko kirsti proskyną. Vos tik pa-
siekė bernaitis viršūnę, penkiasdešimt ginkluotų raitelių jį ap-
supo. Keturiasdešimt devynis raitelius jis pakirto, o **paskutinis**
pasislėpė. Veikiai prieš bernaitį šast ir išdygo nelyginant iš po
žemių augalotas karys ant kautynių žirgo. Kad susirėmė karžy-
giai! Bet keistas daiktas: kardus jie laikė vienodai, abu kirto
iš tos pačios pusės ir skydu prisidengdavo taip pat. Ir tada ber-
naitis sako:

— Praleisk, drauguži. Dar manęs laukia didelis darbas.

— Ne, — atsakė karys, — pirmiau pasakyk, iš kur pats
esi?

Koks buvo jų džiaugsmas, kai išaiškėjo, kad jie broliai!
Abudu buvo išėję tą pačią savo motinos Emegtej-batorės ko-
vos mokyklą, todėl ir kovėsi vienodai. Taip jaunėlis brolis su-
rado vidurinįjį brolių.

Tuo tarpu sargybiniai, išstatyti palei kalno šlaitus, pranešė
neramią žinią: į mišką prasiskverbęs kažkoks žmogus, o kai
norėję drąsuolį sučiupti, jis nudėjęs devynis karius.

Nujojo vidurinis brolis į **mišką** — kas gi ten galėtų būti;
žiūri — cgi jo motina Emegtej-batorė. Ji kirto malkas senu-
kams, kurie ją priglaudė.

³⁵ Lan as — senas piniginis vienetas ikirevoliucinėje Mongolijoje.

Taip susitiko motina su jaunesniaisiais sūnumis. Nuo tos dienos jie ėmė rengtis karui su žiauriu chano ir netrukus patraukė į žygi vesdami keturis šimtus tūkstančių karių.

Atsitiko taip, kad tuo pačiu laiku iš šiaurės rytų vedė savo kariuomenę prieš tėvą ir vyresnysis jo sūnus drauge su burtininku ir jo dukra.

Į to žiauraus chano karalystę buvo galima patekti tik vienu keliu — per kalną perėją, ir šit vieną dieną prie šios perėjos susitiko abiejų armijų pirmieji pulkai. Vieną priešakinį būrį vedė pats pulko vadas — jaunėlis chano sūnus, o kitą — burtininko duktė. Ir vienas, ir kitas priešu palaikė nepažįstamą kariuomenę ir davė įsakymą pulti.

Užvirė mūšis, visi priešakinių būrių kariai galvas paguldė, tik pulkų vadai dar kovėsi vienas prieš kitą. Ūmai jaunėlis chano sūnus žiūri — didžiulė kariuomenė skuba mergaitei į pagalbą, ir jis pabėgo iš kovos lauko. Veikiai prie perėjos prisiartino pagrindinės abiejų kariuomenių jėgos. Sustojo broliai, laukia žinių iš priešakinių savo būrių, ir staiga pažino vienas kitą. Iš džiaugsmo jie tuoj iškėlė puotą.

O jaunėlis brolis netekęs kariuomenės šuoliavo stepe — gelbėjosi nuo priešų, ir netikėtai jis užtiko pėdsakus, kurie atvedė į nepažįstamų karių stovyklą. Paaškęjo, kad tai jauna jo pati siuncia jam paspirtį. Neilgai ieškojęs, susirado jaunėlis sūnus gerąją burtininkę — savo pačią ir susijungė su broliais. Jungtinė trijų brolių armija perėjo per kalnagūbrį — traukė pulti žiauraus chano sostinės.

Sužinojo tai chanas ir ėmė stiprinti savo miestą. Jaunoji jo žmona paprašė pagalbos vyresniąją seserį, ir ši padovanojo jai stebuklingą puodą, į kurį pavyko įvilioti visus brolius, liko tik jaunėlis. O jaunėlis slapčia įsigavo į miestą, zvimbt strėlę iš lanko ir sudaužė puodą — išvadavo karžygius.

Rodėsi, pergale jau čia pat. Bet vyresnioji sesuo vėl atskubėjo į pagalbą jaunėlei. Davė jai stebuklingą butelį, ir toji sukimšo į jį visus karžygius su Ubdist-batoru. Seserys susitarė, jog butelį saugos vyresnioji.

Bet suėmė vieną dieną vyresniąją seserį smalsumas — žvilgtelės į brolius! Ištraukė kamštį, žiūri — o ten baisus burtininkas, ji taip išsigando, kad butelys iškrito iš rankų. Butelys bumbt sudužo, šukės išlakstė į šalis, ir karžygiai pasijuto laisvi.

Sužinojo tai jaunoji šulamė ir galvoja: reikia slėptis, o pas-
kui, kai visi mane pamirš, vėl užpulsiu nedorėlius karžygius.

Burtininkas kad šoks ją vytis. Staiga mato — iš anapus de-
besio išlindo raudona kaip gaidžio skiauterė nosimi mergelė
ir smaugia šulamę. Toji čiupt mergelę už nosies, nutraukė ją
ir bumbt kaip akmuo ant žemės — taip ir subyrėjo. O negra-
žioji mergelė nusileido ant žemės ir tapo graži kaip ryto sau-
lė.

Chano kariuomenė buvo sumušta, ir sostą užėmė jaunėlis
jo sūnus, o vyresnieji broliai tapo jo patarėjais.

Ir gyveno toliau broliai laimingai, visko pertekę, o tos ša-
lies žmonės — taikiai, ir nieko jiems netrūko.

SEPTYNIOS PELĖS

Gyveno jurtoje septynios pelės. Vos tik stoja naktis, iš-
lenda pelės iš urvų ir zuja, šmirinėja visur. Kas tik blogai pa-
slėpta ar nepridengta, visko paragauja, pagrauzia. Įsirabzdina
į geldą, kur šeiminkė sūrį žiemai paslėgė, įlenda į ąsotį rū-
gusio pieno... Nieko nepraleidžia!

Pavogė vieną dieną pelės iš šeiminkės lašinių bryzelį —
pasidės jį atsargai žiemai.

Bet kaip jį išlaikyti?

Pastatė pelės jauniausią peliūkštį lašinių saugoti.

— Sergėk lašinius! Tik, žiūrėk, pats nesuėsk! — paliepė pe-
lės ir išsilakstė medžioti.

Liko peliūkštis vienas ir akių nuo lašinių nenuleidžia.

O lašiniai tokie balti, tokie riebus, taip skaniai kvapia!

Žiūrėjo žiūrėjo peliūkštis į lašinius ir neištvėrė.

„Ai, — galvoja, — paragausiu! Gal niekas nepamatys. Juk
tik mažą kąšnelį atsikąsiu!“

Ir atsikando peliūkštis mažą kąšnelį.

Oi kaip skanu!

Dar atsikando... Taip po kąšnelį ir suvalgė visus lašinius.

Grižo pelės į urvą, žiūri — nėra lašinių.

Kad užpuls peliūkštį:

— Ak tu, nedorėli! Kur lašiniai?

Sucypė peliūkštis:

— Oi! Aš nežinau, kur jie dingol!

O snukutis taukuotas.

Kad užriks pelės:

— Tu vagis! Tu lašinius suėdei!

Sutūpė ir galvoja, kaip nubausti peliūkštį. Galvojo galvo-
jo ir sugalvojo.

— Ogi katinas nubauss vagį kaip pridera!

Čiupt pelės peliūkštį ir tempia į teismą.

Atitempė. Cypauja, šmižinėja, letenėlėmis į peliūkštį ro-
do:

— Štai vagis! Štai jis, apgavikas! Nubausk jį!

Pasižiūrėjo katinas į peles, apsilaižė ir klausia:

— Sakote, nubausti?

— Nubausk! — šaukia pelės.

— Suėsti! — klausia katinas.

— Suėsk! — sako pelės.

— O jūs iš kur lašinius paėmėt? — klausia katinas.

— Iš šeiminkės nukniaukėm!

— Ak, šit kaip! — ir kad šoks katinas pelių gaudyti!

Laimė, kad jos buvo septynios ir pabiro į visas puses: šį
kartą katinas nė vienos nesugavo! O būtų gerai pelėms nesi-
baigę!

KAIP LIŪTAS SU LAPE GROBĪ NEŠĖ

Seniai, labai seniai gyveno pasaulyje liūtas ir lapė. Artimi
jie buvo, visą grobį dalijosi pusiau, ir geraširdis liūtas labai
mylėjo gudrią savo draugę.

Medžiojo jie vieną kartą ir papjovė stirną. Iki namų buvo
toli, negailestingai kepino saulė, liūtui pasidarė karšta, ir sako
jis lapei:

— Parnešk, lapute, šitą grobį tu pati!

Pagalvojo lapė ir sako:

— Mielai! Tik su tokia sunkia našta galima kvapo pritrūkti, o dviejų darbų dirbti aš nemoku — galiu arba nešti, arba kvapą gaudyti!

— O kaip kvapas gaudomas? — paklausė liūtas ir pilna krūtine įkvėpė oro į savo galingus plaučius. Kas jau kas, o jis kvapo niekuomet nepritrūkdavo.

— Ogi štai kaip! — ir lapė ėmė kvėpuoti tankiai ir nelygiai.

— Na, dabar aš pabandysiu, — pasakė liūtas ir plačiai išžiojo nasrus.

Nuo stipraus liūto kvėptelėjimo lapė vos išsilaikė ant kojų.

— Ar taip aš gaudau kvapą? — klausia liūtas.

— Ne, — atsakė lapė. — Va šitaip reikia. — Ir ji ėmė alsuoti dar tankiau.

Liūtas trūkt oro ir kad kvėptelės smarkiai — lapę per kelis žingsnius nubloškė.

— O dabar ar teisingai gaudau kvapą? — vėl klausia liūtas.

— O ne, — atsakė gudruolė, — kvapą gaudyti labai sunku, tai — didelis menas... Žiūrėk, kaip aš darau... — Ir ji ėmė alsuoti dar tankiau.

Pabandė taip ir liūtas, bet labai greitai pavargo.

— Ne, matyt, iš karto neišmoksiu šito meno, — pasakė jis pagaliau. — Verčiau aš grobį nešiu, o tu eik šalia ir gaudyk kvapą — tau taip gerai išeina...

Taip tardamas užsivertė liūtas stirną ant nugaros, o lapė tipeno greta.

— Na kaip, ar nesunku tau, lapute, gaudyti kvapą? — paklausė vargšas liūtas, kuris nuo karščio nieko nebematė ir nebegirdėjo.

— Sunku, bet ką gi padarysi? Reikia padėti vienas kitam: tu neši, o aš kvapą gaudau, — atsakė gudruolė lengvai tipendama toliau.

TURINYS

Senas burtininkas	5
Lapė, elnias ir varnas	7
Dramblys ir pelė	8
Išmoningas berniukas	8
Banga	9
Aštuonmetis išminčius Nandžis	11
Senelis ir tigras	14
Taidžis Nohonas	17
Pilkas didžiagūžis paukštelis	18
Gobšė pati	20
Vyriausias patarėjas	23
Kulė	24
Carca Namžilas	26
Godus badarčinas	29
Barchara ir Erchara	30
Sumatus žmogelis	36
Nomyn -bajashalanas ir Erdenin-bajashalanas	38
Kvailelis taidžis Nasanas ir gudruolė jo pati Ojuna	44
Turtinga mergina ir beturtis bernaitis	47
Altansumbero kalno valdovas	51
Medžiotojo sūnus	55
Didžturtis Bornojus	57
Išmintinga marti	61
Išmanus senis	71
Gudruolis	73
Kumeliukas gelbėtojas	75
Berniukas uodegiukas	80
Senelis ir senelė	83
Narsuolis Buidaras	84
Pasipūtęs chanas ir paiki jo dvariškiai	91
Dalingas tinginys	93
Našlaitė	95
Medžiotojas Bandis	98
Kai chano nebuvo namie	100
Du badarčiai	102
Šaunus Narsuolis Ziva	106
Geraširdis ir šeši nedorėliai	109
Chanas Solombas	113
Kaip berniukas paskandino raganą	118
Protingas bernaitis	121
Jautis ir septyni vilkai	123
Du arkliai	124
Nekask kitam duobės — pats įkrisi	125
Balta kumelė ir jos kumeliukas	127

Chureldėjus	130
Eiklus žirgas Aravharcheras	132
Mokytas berniukas	136
Ponas ir bernas	138
Kaip lakštingala ir pelė lapę pergudravo	140
Senis Dalantajus	142
Našlaitėlis baltas kupranugariukas	144
Įsimtinga pelė	147
Berniukas ir mangasas	148
Altanhu ir Munhunhu	150
Stebuklinga lazdelė	160
Aukso indas	162
Katinas lama	167
Didžiausias turtas	168
Kaip buliukas ir ožkiukas išgąsdino vilkus	168
Vėžlys ir varlė	170
Atpildas už gerumą	170
Katinas ir šuo	172
Įstatymo kaina	177
Du broliai	179
Batoras Sedkiltus	182
Anandos laimė	188
Zmogus gimsta ne sau	193
Batoras Gunanas	200
Lama ir dailidė	207
Apie margą ėriuką ir najono dukterį	209
Tarnas ir najonas	215
Muzikantas Damdinas	216
Mažas žmogelis sieksnine barzda	224
Gudrus badarčinas	225
Badarčinas teisėjas	228
Septyni plikiai	231
Gudrus kiškis	235
Tigras, jautis ir lapė	237
Apgautas kupranugaris	239
Kas vyresnis?	240
Širšė ir kregždė	241
Kodėl balandis burkuoja, o žvirblis čirškia	242
Kaip neturtingas bernaitis chanu tapo	243
Ich-alimas ir Bağa-alimas	245
Gudrus atsakymas	250
Dvi jaunos moteriškės	251
Trys broliai karžygiai	252
Septynios pelės	259
Kaip liūtas su lape grobį nešė	260

Me47 Medžiotojo sūnus: Mongolų pasakos. Vid. ir vyresn. mokykl. amž. / Iš rusų k. vertė A. Mickienė; Iliustr. V. Lisauskas. — 2-asis papild. leid. — V.: Vaga, 1984. — 263 p., iliustr. — (Pasaulio pasakos).

Šafojingose ir šmaikščiose, žiurplose ir linksiose, nuotaikingose pasakose atsispindi sunkus amžiais engtos mongolų liaudies gyvenimas, kova su pavergėjais, šviesios ateities siekimas. Pasakose sutinkame chanus, lamas, najonus ir kitus išnaudotojus, su kuriais susiduria paprastas darbo žmogus. Poetizuojama jo išmintis, fantazija, darbštumas ir optimizmas.

BBK 84.5Mong
U(Mong)

M $\frac{4803020000-243}{M852(08)-84}$ 253-84

VIDUTINIAM IR VYRESNIAM MOKYKLINIAM AMŽIUI

СЫН ОХОТНИКА

Монгольские сказки
Серия «Сказки мира»
На литовском языке

Перевела с русского Алдона Мицкене
Иллюстрировал Витаутас Лисаускас
Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

ИБ № 3481

MEDŽIOTOJO SŪNUS

Mongolų pasakos
Serija „Pasaulio pasakos“

Redaktorė S. Bulkienė
Men. redaktorius S. Chlebinskas
Techn. redaktorė D. Andriukonienė
Korektorė S. Zastarskytė

Duota rinkti 84.01.14. Pasirašyta spaudai 84.04.12. Leidinio Nr. 11168, Formatas 60×90^{1/16}. Popierius laikraštinis. Garnitūra „Baltika“, 10 punktų. Ofsetinė spauda, 16,5 apsk. sp. l. 33,9 sąl. spalv. atsp. 16,5 apsk. leid. l. Tiražas 45 000 egz. Užsakymas 151. Kaina 80 kp.

Leidykla „Vaga“, 232600, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė V. Mickevičiaus - Kapsuko spaustuvė, 233000, Kaunas, Lenino pr. 23